દીબાચા.

સુબહાનલ્લાહ ક્યા સાનેઅ હયે કે જીસને એક મુઠી ખાકસે ક્યા ક્યા સુરતેં ઓર મીટીકી સુરતેં પૈદાકી બાવજુદ દો રંગકે એક ગોરા, એક કાલા, ઓર મહી નાક કાન હાથ ંવ સબકો દીયે હયેં તીસપર રંગ બરંગકી શકલેં જુદી જુદી બનાઇ, કે એકકી સજ ‹સે દુસરેકા ડેલડોલ મીલતા નહીં કરોંડો ખલકતમેં જીસકો ચાહીએ પેહછાન લીજીએ આસમાન ઉસકે દરયાએ વહદતકા એક બુલબુલા હયે ઓર ઝમીન પાનીકા બતાસા લેકીન યે તમાશા હયે કે સમંદર હઝારોં લેહરેં મારતા હએ પર ઉસકા બાલ બીંકા નહી કર સકતા જીસકી યે કુદરત ઓર સકતહો ઉસકી હમ્દો સનામે ઝબાન ઇનસાનકી ગોયા ગુગી હયે કહે તો ક્યા કહે બેહતર હયે કે ઇસ બાતમેં દમ ન મારે ચુપકા હો રહે.

નઝમ.

અરશસે લે ફરશ તક જીસકા કે યે સામાન હયે,
હમ્દ ઉસકી ગર લીખા ચાહે તો ક્યા ઇમકાન હયે.
જબ પયમબરને કહા હો મૈંને પેહછાના નહીં,
ફેર જો કોઈ દઅવા કરે ઉસકા બડા નાદાન હયે.
રાત દીન યે મેહરો માહ ફીરતે હયેં સુનઅત દેખતે,
પર હર એક વાહેદકી સુરત દીદએ હયેરાન હએ.
જીસકા સાની ઓર મુકાબીલ હયે ન હોવેગા કભુ,
અયસે યકતાકો ખુદાઇ સબ તરહ શાયાન હયે.
લેકીક ઇતના જાનતા હું ખાલીકો રાઝીક હૈ વો,
હર તરહસે મુજપર ઉસકા લુત્ફ ઓર એહસાન હૈ.

નઅત.

ઓર દરૂદ ઉસકે દોસ્તપર જીસકે ખાતીર ઝમીન ઓર આસમાનકો પૈદા કીયા ઓર દરજા રીસાલતકા દીયા.

નઝમ.

જીસમે પાકે મુસ્તફા અલ્લાહકા એક નુર હયે,
ઇસલીએ પરછાઇ ઉસ કદકી ન થી મશહુર હયે.
[illegible] કહાં ઇતના જો નઅત ઉસકી કહું,
[illegible] સ્તુર હએ.

ઓર દરદ ઉસકી આલપર સલવાત સલામ ઓર જો હંયે બારા ઇમામ અલેહીમુસ્સલામ.

નઝમ.

હમ્દ હક ઓર નઅત અહમદકા ચહાંકર ઈનસીરામ,
અબ મંએ આગાઝ ઉસકો કરતાહું જો હૈમનઝુર કામ.
યા ઈલાહી વાસ્તે અપને નબીકી આલકે;
કર યે મેરી ગુફતગો મકબુલે તબએ ખાસો આમ.

સબબ તઅલીફ કીતાબ.

મનશા ઇસ તઅલીફકા યે હયે કે સન ૧૨૧૫ (એક હજાર દોસો પંદરા) બરસ હીજરી ઓર અઠારાસે એક સાલ ઇસવી મુતાબીક એક હજાર દોસો સાત સને ફસલી કે અહદમેં અશરફુલ અશરાફ મારકવીસ વેલેઝલી ગવરનર જનરલ લાર્ડ મોરનીંગટન સાહેબ કે જીનકી તઅરીફમેં અકલ હૈરાં ઓર ફહમ સરગરદાં હયે જીતને વસ્ફ સરદારોંકો ચાહીએ ઉનકી ઝાતમેં ખુદાને જમ્આ કીએ હંયે ગરઝ કીસમતકી ખુબી ઇસ મુલકકી થી જો અયસા હાકીમ તશરીફ લાયા જીસકે કદમકે ફૈઝસે એક આલમને આરામ પાયા મજાલ નહીં કે કોઇ કીસુપર ઝબરદસ્તી કર સકે શેર ઓર બકરી એક ઘાટ પાની પીતે હંએ. સારે ગરીબ ગુરબા દુઆ દેતે હયેં ઓર જીતે હયેં ચરચા ઇલમકા ફૈલા સાહેબાને ઝીશાનકો શોક હુવા કે ઉરદુકે ઝબાનસે વાકીફ હોકર હીંદુસ્થાની લોગોંસે ગુફતો શુનુદ કરેં ઓર મુલકી કામકો બ આગાહી તમામ અંજામ દેં, ઇસ વાસ્તે કીતની કીતાબેં ઇસી સાલમેં બમુજબ ફરમાયશકે તઅલીફ હુઇ

જો સાહેબ દાના ઓર હીંદુસ્થાનકી ઝબાન બોલનેવાલે હંયે ઉન્કી ખીદમતમે ગુઝારીશ કરતા હું કે યે કીસ્સા ચહાર દુરવેશકા ઇબ્તદામે હઝરત અમીર ખુસરૂ દેહલવીને ઇસ તકરીબસે કહા કે હઝરત નીઝામુદીન ઓલીઆ ઝરી વ ઝરબખ્શ જો ઉન્કે પીર થે ઓર દરગાહ ઉન્કી દીલ્લીમે કીલેસે તીન કોસ લાલ દરવાઝે કે બાહાર મટીઆ દરવાઝેસે આગે લાલ બંગલેકે પાર હયે. ઉન્કી તબીયત માંદી હુઇ તબ મુરશદ કામીલકા દીલ બહેલાને કે વાસ્તે અમીર ખુસરૂ યે કીસ્સા કહેને ઓર બીમારદારીમે હાઝીર રહેતે અલ્લાહને ચન્દ રોઝમેં શફા દી તબ ઉનોને ગુસલ સેહતકે દીન યે દુઆ દી કે જો કોઈ ઇસ કીસ્સેકો સુનેગા ખુદાકે ફઝલસે તનદુરસ્ત રહેગા.

બાગો બહાર

યાને

ચહાર દરવેશ.

સુરૂઅ કીસ્સેકા.

અબ અગાઝ કીસ્સેકા કરતા હું ઝરી કાન ધરકર સુનો ઔર મુનસફી કરો સૈરમેં ચાર દુર વેશકી યું લીખા હૈ ઔર કેહતે વાલે યું કહાહૈ કે આખે રૂમ કે મુલ્કમેં કોઇ શહેનશા થાકે નૌસેરવાન કીસી અદાલત ઔર હાતીમ કીસી સખાવત ઉસક ઝાતમેંથી નામ ઉસકા આઝદ બખ્ત ઓર શહેર કુસતુનતુનીઆ જીસકો ઇસ્તિમ્બોલ કેહતે હૈ ઉરકા પાએતખ્ત થા ઉસકે વ. ન્તમેં રઇઆબાદ ખઝાના મઅમુર લશકર મુરફ્ફ઼ા ગરીબ ગુરબાં આસુદાએયસે ચૈનસે ગુઝ- !ન કરતે ઓર શેસીસે રેહતેકે હરએક કે ઘરમેં દીન ઇદઓર રાત શબ રાતથી ઓર જીતને ોરચીકર જેબ કતરે સુબ્હ ખીઝ ઉંઠાઇગીરે દગાબાઝથે સબકો નીસ્તો નાબુદ કરકર નામો ન ામ ઉનકા અપને મુલકભરમેં ન રખ્યા સારીરીતે દરવાજે ઘરોંકે બંદન હોતે ઓર દુકાને બા ઝારકી ખુલ્લી રેહતી રાહી મુસાફીર જંગલ મૈદાનમેં સોના ઉછાલતે ચલે જાતે કોઇ ન પુછતા કે તુમ્હારે મુહમેં કીતને દાંતહે ઓર કહાં જાતે હો ઉસ બાદશાહકે અમલમેં હઝારો શહેર થે ઓર કઇ સુલતાન મઅલબંદી દેતે અયસી બડી સલતનપર એક સાઅત અપને દીલકો ખુ- દાકી યાદ ઓર બંરગીસે ગાફીલત કરતા આરામ દુનયાકા જો ચાહીએ સબ મૈજુંદથા લેકીન ફરઝંદકે ઝીંદગાનીકા ફલ ઉસકે કીસમતકે બગાનથા ઇસમેં ખાતીર અકસર ફીકરમંદ રહેતા ઓર પાંચો વખતકી નમાઝ કે બઅદ અપને કીસ્સેમેં કહેતા અયઅલ્લાહ મુજ આજીઝકો તુને અપની નાયતઇ સબ કુછ દીયા લૈકીન એકે અંધેર ઘરકુ દીવા ન દીયા યહી અરમાન જીમેં બાકી હય કે મેરા નામ લે ઓર પાની દે કોઇ નહી ઓર તેરે ખઝાને ગેબમે સબ કુછ મોજુદ હે એક બેટા જીતા જાગતા મુજે દે તો મેરા નામ ઓર ઇશ સલતનતકા નશાન કાયમ રહે ઇસીઉમ્મીદમે બાદશાહકી ઉમર ચાલીશ બરસકી હો ગઇ એક દીન શીસ મહેલમેં નમાઝ અદા કરકર વઝીફા પડ રહેથે એક બારગી આઇ નેકી તરફ, ખ્યાલ જો કરતે હે તો એક સુફીદ બાલ મુછોમેં નઝર આયા કે માનીંદ તારે મુકેશકે ચમક રહા હે બાદશાહ દેખકર આબરીદાહુએ ઓર થંડી સાસભરી ફીર દીલમે એક આલમદા ઝેરો ઝબર કીયા ઇતના મુલ્ક જો લીયા અબ તેરે કીસ કામ આવેગા આખીર એ સારા માલો અસબાબ કોઈ દુસરા ઉડા દેગા તુજે તો પૈગામ મોતકા આ ચુકા અગર કોઇ દીન જીએભી તો બદનની તાકાત કમ હોગી ઇસ્સે યે મઅલુમ હોતા હે કે મેરી તકદીરમે નહી લીખા કે વારીસ છતર ઓર તખ્તકા પૈદાહો ઓ-

એક રોઝ મરનાં હે ઓર સબ કુછ છોડ જાના હે ઇસ્સે યહી બેહતરહે કે મૈહી ઉસેછો-

ે બાકી ... ોયકી સાદો ... ગેહ બાત અપને દીલમે ઠેરાકર પાઇ

દે ... કે કોઇ આજસે મેરે પાસ ન આવે

સબ દીવા ને આમમે આયા જાયા કરે ઓર અપને કામમેં મુસતઅદ રહે યે કેહકર એક મકાનમે જા બેઠે ઓર મુસલ્લા બીછાકર ઇબાદતઈલાતીમેં મશગુલ હુવે સીવા... ઓર આહ ભરનેકે કુછ કામ તથા ઇસીતરેહ બાદશાહ આઝાદબખ્તકો કઇદીન ગુઝરે શામકો રોઝા ખોલનેકો વકત એક છોહારા ઓર તીન ઘુટ પાની પીતે ઓર તમામ મુલ્કમે ખબર હોગઈ કે બાદશાહને બાદશાહતસે હાથ ખીંચકર ગોશા નીશાની ઇખતીઆરકી ચારો તરફ ગમીનો ઓર મુફસદોનેસર ઉઠયા ઓર કદમ અપને હદસે બઢાહાડા જીસને ચાહા મુલ્ક દબાલીયા ઓર સરઅંજામ સરક શીકા કીયા જહાં નહીં હાકીમથે ઉનકે હુકમમે ખલ્લકે અઝીમ વાકેઅ હુવા હરએક સુબેસે અરઝી બદ અમલકી હુઝુરમેં પહોચી દરબારી ઉમરા જીતનેથે જમ્અ હુયે ઓર સલાહ મસલહત કરને લગે આખીર યે તજવીજ ઠેરી કે નવાબ વઝીર આકીલ ઓર દાના હે ઓર પાદશાહકા મુકરરબ ઓર મોઅતમીદ હે ઓર દરજેમેભી સબસે બડાહે ઉસકો ખીદમતમે ભેજકેદેખે વો કયા મુનાસીબ જાનકર કહેતા હે સબ ઉમદા વઝીર અંમીર કે પાસ આયે ઓર કહા પાદશાહકી યે સુરત ઓર મુલ્કકી વો હકીકત અગર ચંદે ઓર તગાફુલ હુવા તો ઇસ મહેનતકા મુલ્ક લીયા હુવા મુફતમેં જાતા રહેગા ફીર હાથ આના બહોત મુશકીલ હે વઝીર પુરાવના કદીથ નમક હલાલ યોર અકલમંદ નામભી ખીરદમંદ ઇસ્મ બામુ સમાથા બોલા અમરચે પાદશાહને હુઝુરમે આનેકો મનએ કીયાહે લેકીન તુમ ચલો મેભી ચલતાહું ખુદા કરે બાદશાહકી મરઝી આવે જો રૂબરૂ બુલાવે યે કહકર સબકો અપને સાથ દીવાને આમતક લાયા ઉનકો વહાં છાંડકર આપ દીવાને ખાસમે આયા ઓર બાદશાહકી ખીદમતમેં મેહેલી કે હાથ કહેલા ભેજા કે યે પીર ગુલામ હઝરહે કઇ દીનોસે જમાલે જહાં આ નહી દેખા હપમી દવારહુકે અકનઝર દેખકર કદમબોસી હાસીલ કરૂં તો ખાતીર જમઅ હો, યે અરઝ વઝીરકી બાદશાહને સુની અઝબસકે કદામત ઓર ઐાર ખ્વાહી, ઓર તદબીર ઓર જાનીસારી ઉસકી જાનતેથે ઓર અકસર ઉસકી બાત માનતેથે, બઅદ તઅમ્મુલકે પરશામાં ખીરમંદકો બુલાલે બરે જબ પરવાનગી હુઇ, વઝીર હુઝુરમેં આદાબ બલજાયા ઓર દસ્તાબસ્તા ખડા રહા, દેખા તો બાદશાહકી અજબ સુરત બન રહી હે ઝારો ઝાર રો રહેહેં ઓર દુબલાપેસે આંખોમેં હલકે પડગયે હેં, ઓર ચેહેરા ઝરદ હોગયા, હે ખીદમદકા તાબ નરહી, બેઈખ્તીયાર દોડકર કદમો પરજા ગીરા. બાદશાહને હાથસે સર ઉસકા ઉઠયા ઓર ફરમાયા, લોમુઝેદેખો ખાતીરજમ્અ હુઇ અબ જાવો, ઝયાદા મુઝે ન સતાવો તુમ સલ્તનત ન કરો, ખીદરમંદ સુનકર ધાડ મારકર રોયા, ઓર અરઝકી ગુલામકો આપકે તસદદુક ઓર સલામતીસે હમેશા બાદશાહત મયસ્સર હે લેગન જહાંપનાહકી ચકબયક ઇસ તરેહકી ગોશાગારીસે તમારા મુલ્કમેં તહલ્કા પડગયાહે ઓર અંજામ ઇસકા અચ્છા નઝર આતા નહી યે કયાખ્યાલ મીઝાજે મુબારકમેં આયા અગર ઇસ ખાનાઝાદ મોરસીકોભી મહરમ ઇસ રઝકા કીજ્યે બેહતર હે. જો કુછ અકલ નાકીસમે આવે ઇલતીમાસ કરે ગુલામકો જો યે સરકરાઝીયાં બખશી હે નરી દીનકે વાસ્ત કે બાદશાહ એસો આરામ કરે, નમકપરવરદે તદબીરમેં મુલકકી રહે ખુદા ન ખાસ્તા જબ ફીકર મીઝાજે આલીકે લાહક હુઇ તો બંદહાય બાદશાહી કીસદીન નામ આવેગે ! બાદશાહને કહા સચ કહેતા હે, પર જો ફીકર મેરે જીકે અંદર હે સો તદબીરસો બાહેર હે, સુન અય ખીરદમંદ મેરી સારી ઉમર ઇસી મુલ્કગીરીકે દરદ સરીમેં ગઇ અબ યે...નો સાલ હુવા ગએ મૌતબાકી હે સો ઉસકાભી પૈગામ આયા સ્યાહ બાલ સુફેદ હો ચુકે વો મસલ હે ... સોએ અબસુભ કોભી ન જાગે અબ તલક એક બેટા પેદા ... જો ... ની ...

ક્ષ્ત ઉદાસ હુવા, ઓર મેં સબ કુછ છોડ-બેઠા જીસકાજી ચાહે મુલ્કમે યા મામલે મુ
.. ..ુ .. ..પ નહી બલતે કોઇ દીન યે ઇરાદાં રખતાહું કે સબછોડ છાડકર જંગલ ઓર પા-
હાડુમેં નીકલ જાઉં, ઓર મુંહ અપના કીસીકો ન દીખાઉં; ઇસી તરેહયે ચંદરો ઝઝી જીદગી
બસર કરૂં, અગર કોઇ મકાન ખુશ આયા તો વહાં બેઠકર બંદગી અપને મઅબુદકી બજા લા
ંગા શાય, આકેબત બખૈરહો ઓર દુનિયાકો ખુબ દેખા કુછ મઝા ન પાયા ઇતની બાત ઓ
કર ઓર એક આહ ભરકર બાદશાહ ચુપ હોરહે ખીરદમંદ ઉનકે બાપકા બઝીર થા જબ
ા શાહઝાદે થે તબમે મોહબ્બત રખતા થા અલાવા દાનાઓર નેક અદેશ થા કેહને લગે ખુ-
ી જનાબસે નાઉમીદ હોના હરગીઝ મુનાસીબ નહીં જીસને હઝરા હઝરાઓલમકો એક હુક-
પેદા કીયા તુમહે ઓલાકદની ઉસકે નઝદીર કયા બડી બાત હે કીબલએ આલમ ઇસ
તસવ્વર બાતીલકો દીલસે દુર કરે નહી તો તમામ આલમ દરહમ હોજાવેગાઓર યે સલતનત
ફીસ કીસ મહેનત ઓર મશકતસે તુમ્મારે બુઝરગોને ઓર તમને પેદા કી હે એક ઝરાંમે
હાથસે નીકલ જાએગી ઓર બે ખબરીસે મુલ્ક વીરાન હોજાએગા ખુદા ન ખ્વારના આખર
બદ્દનામી હાસલ હોગી ઉસપરભી બાઝ પુરસ રોઝકયામતકી હુવા ચાહે કે તુજે બાદશાહ બ-
નાકર અપને બંદોકો તરેહ વાલેયાથી તુ હમારી રહમતસે માયુસ હુવા ઓર રયતકો હેરાન
વપરેશાન કયા ઇસ સવાલકા જવાબ દોગે પસ ઇબાદતભી ઉસ રોઝ કામ ન આવેગી ઇસ
વાસ્તે કે આદમીકા દીલ ખુદાકા ઘરહે ઓર બાદશાહ ઓર ફકત અદલ કે વાસ્તે પુછે જાએગે
કલામકી બેઅદમી મઆફ હો ઘરસે નીકલ ઇજાના ઓર જંગલ ફીરના કામ જોગીયોકા ઓ
ફકીરોંકાહે નકે બાદશાહ હોકા તુમ અપને જોગા કામ કરો ખુદકી યાદ ઓર બંદગી જંગલ
હારપર મૈદક નહી અપને યે બૈત સુની હોગી.

બૈત.

ખુદા તુમ પાસ, તું ઢુંઢે જંગલમેં; ડંઢોરા શેહરમેં, લડકા બગલમે.

અગર મુનસરી ફરમાઇએ ઓર ઇસ ફીદવીકી અરઝ કબુલ કીજીએ તો બેહતરયું હે
કે જહાંપનાહ હરદમ ઓર હર સાઅત ધ્યાન અપના ખુદાકી તરફ લગાકર દુઆ માંગાકરે
ઉસકી દરગાહસે કોઇ મહરૂમ નહીં રહા દીનકો બંદોબસ્ત મુલ્કકા અદાલત ગરીબ ગુરબાંકી
ફરમાવે તો બદે ખુદાકો દામને દોલતકે સાએમે અમ્નો અમાનસે ખુશ ગુઝરાન રહેં ઓર
બાતકો ઇબાદત કીજએ ઓર, દુરદ પયમબરકી દુહે પાકકો નીયાઝ કરકર દરવેશ ગોશાનશી
મુતવકલોસે મદદ લીજીએ ઓર રોજ રાતી બપતીમ અસીર અયામદાર મોહેતાજો ઓર રાંડ
બેયા એકો દરદીજીએઅપસે અછે યામો નેક નીવતોંકી બરકત્તસે ખુદા ચાહે તો ઉમ્મીદ ક
વી હે કે તુમ્હારો દીલકે કમસદ ઓર મતલબ સબ પુરે હો ઓર જીસ વાસ્તે મીઝાજે
આલી મુકરદદર હો રહાહે વો આરજુ બર આવે ઓર ખુશી ખાતીર શરીરકો હોજાવે પ
પરવરી ગારકી ઇનાયત પર નઝર રખયે કે વો એકદમમેં જો ચાહત્તાહે સો કરતાહે બારે
ખીરદમંદ વઝીરકી અયસી અરઝ મારુઝ કરનેસે આઝાદબખ્તકે દીલકો ધાર સબંધી, ફર-
માયા અચ્છા તુજો કહેતા હે ભલા યેભી કરદેખે આગે જો અલ્લાહકી મરઝીસે સોહેગા જબ
બાદશાહકે દીલકો તલ્લીહુંઇ તબ વઝીરસે પુછાકે ઓર સબ અમીરા હમીર કરતે ઓર કી-
સતરહ હે કિસન અરઝકી કે સબ અરકાને દોલત ટીબલએ આલમક જાનો માલેકો દુઆ ક
તે હે આપકી ફીકરસે સબ હેરાનો પરેશાન હોરયે હે જમાલે મુબારક અપના દીખલાઇયેતો
ી ખાતીર જ .... ાયે પુસ વકત દીવાને આમમે હાઝ યેસુનકર બાદશાહને હુકમ
.... ગ .... ફરૂં .... હોકે હાઝીર રહે ખીદમદયવઅહાસુન

કર ખુશ હુવા ઓર દોનો હાથ ઉઠાકર દુઆ દી કે જબ તલક યે ઝમીનો આસમાં બ-
તુમ્હારા તાજો સખ્ત કાયમ રહે ઓર હજારસે રૂખસત હોકર ખુશી ખુશી બાહેર નીકલી
ઓર યે ખુશ ખબરી ઉમરાવોસે કહી સબ અમીર હશી ખુશી ઘરકો ગયે સારે શેહેરમેં આ-
નંદ હો ગઇ, રઇયત પ્રજા મગન હુએ કલ બાદશાહ દરબારે આમ કરેંગા સુબ્હોકો સબખાના
ઝાદ અલા અદના ઓર અરકાને દોલત છોટે બડે અપને અપને પાએ ઓર મરતબે પર આ-
કર ખડે હુએ ઓર મુનતઝીર જલવેએ બાદશાહ કે રહે જબ પેહર દીન ચડા એક બારગી
પરદા ઉઠા ઓર બાદશાહને બરઆમદ હો કર તખ્ત મુબારક પર જુલુમ ફરમોયાં નોબત ખા-
નેમે શાદીયાને બજને લગે સભાને નજરે મુબારક બાદકી ગુજરાની ઓર મુજરેગા હુઇ સબ
દીલકો ખુશી ઓર ચેન હુવા જબ દો પહેર હુવે બરખાસ્ત હોકર અંદર મહેલ રાખી હુવે
સાનો સબ્જ ન ફરમાકર ખ્વાબગાહમે આરામ કીયા ઉસ દીનસે બાદશાહને યહી મુકરર કીયા
કે હમેશાં સુબ્હોકો દરબાર કરનાર ઓર તીસરે પહેર કીતાબકા શુગલ યાવીરદ વઝીરા પેરના
ઓર ખુદાકી દરગાહ મેં તોબા અસતગફર અપને મતલબકી રૂઆ માગણી એક રોજ કીતાબ
મેંભી લીખા દેખા કે અગર કીસી સખ્સકો ગત યા ફીકર અયસી લાહકહોકે ઉસકા ઇલાજ ત-
દબીરસે ન હોસકે તો ચાહીયે કે તકદીર કે હવાલે કરે, ઓર આપ ગોરસ્તાનકી તરફ રજુ અ-
કરકે દરૂદ તુફેલ પેગમબરકી રૂહકો ઉનકો બકસે ઓર ફીપને તઇનીસ્તો નાબુદ સમજ કર દીલ
કો ઇસ ગફલ તે દુનીયા વિશે હુશિયાર રખે ઓર ઇબરતસે રોવે ઓર ખુદાકી કુદરતકો દેખે કે
મુજકો આગે કયસે સાહેબે મુલ્કકો ખઝાના ઇસ ઝમીપર પેદા હુએ લેકીન આસમાનને સબક
અપની ગરદીશમેં લાકર ખાકમેં મીલા દીયા જયસા યે કહેવત હે.

દોહરા,

ચલતી ચકી દેખકર, દીયા કબીરા રોએ.
દો પાટણ કે બીચ આ, સાબીત ગયા ન કોએ.

દેખ એ સીવા એક મીટીકે ઢેરકે ઉનકા કુછ નશાન બાકી નહી રહા ઓર સબ દોલ
તે યે દુનીયા ઘરબાર આલ ઓલાદ આશના દોસ્ત નોકર ચાકર હાથી ઘોડે છોડકર અકેલે પ-
ડે હોયે સબ ઉનકે કામ કુછ ન આયા બલકે અબ કોઇ નામભી નહી જાનતા કે યે કોન થે
ઓર કબરકે અંદરકા અહવાલ મઅલુમ નહી કે કીડે મકોડે ચુટી સાપ ઉનકો ખા ગએ યા
ઉનપર કયા બીતી ઓર ખુદારો કયફી બની યે બાતે અપને દીલમેં સોચકર સારી દુનિયાકો
પેખનેકા ખેલ જાને તબ ઉસકે દીલકા ગુનયા હમેશ શગુફતા રહેગા કીસ હાલતમેં પઝ મુરદા
ન હોગા યે નસીયત જબ કીતબમેં મુતાલેઆકી બાદશાહકો ખીમચંદ વઝીરકા કેહના યાદ
આયા ઓર દોનોકો મુતાબીક પાયા યે શોક હુવા કે ઉસપર અમલકદેં લેકીન સવાર હોકર
ઓર બીડભાડ લેકર બાદશાહકી તરહસે જાના ઓર ફીરના મુનાસીબ નહી બેહતરયે હે કે લી
બાસ બદલ કર રાતકો અકેલે મુકબેરોમ યા કીસી મરદે ખુદા ગોશનસી ખીદમતમેં જાયા કરૂં
ઓર સબક બેદાર રહૂ શાયદ ઉનમરદાને ખુદાકે વસીલેમે દુનિયાકી મુરાદ ઓર આક બતકીન
જાત્ત મયસ્સર હોયે બાત દીલમેં મુકરર કરકે એક રોઝ રાતકો મોટા જાડે કપડે પહેન ફરકુ છ
રૂપીએ અશરફી લેકર ચુપકે કીલ્લએ બાહેર નીકલે, ઓર બઇદાનકી રાહ લી જાતે જાતે એક
ગોરસ્તાનમે પોહચે ને હાયત સીદક દીલશે દુરદ પડ રહેયે, ઓર ઉસવકત બાદતુદ ચલ રહી
થી બલકે આંધી ટહા ચાહાએ એક બારંડી બાદશાહ દરસે [illegible] મઝર બ-
આનીદ સુબ્હે કેતરે કરેશન હે, દીલમે

ની ખાલી હીકમતસે નહી· યે તીલસ્મ હે કે અમઃ ફીટ કરી ઓર ગંદક ચીરાગી મે આસપાસ છીરક દીજીએ તો કીસીકી હવા ચલે ચીરાગ ગુલ ન હો ગયા કીસી વલીકા ચારાગ હ, ... હે. જો કુછ હો સોહો ચલકર દેખા ચાહીએ, શાય દઇશ શખ્સકે તુરશે મેરેભી ઘરકા ચીરાગ રોશન હો; ઓર દીલકી મુરાર મીલે યે નીયત કરકે ઉસ તરફકો ચલે ૪બ નજદીક પોહચે દેખા કે ચાર ફકીર બેનવા કફનીયાં ગલેમેં ડાલે ઓર સરઝાનુ પરધરે ાળમે બહોસી મેં ખામોશ બેઠે હો ઓર ઊનકા યે આલમ હે જયસે કોઇ મુસારીર અપને ,લક ઓ કોમસે બીછડકર બેકસીઓર મુફલસીમેં ગીરફતાર હોકર હેરાન રેહજાતા હે ઈથી રેહસે યે ચારો નકશ દીવાર હો રહે હેં, ઓર એક ચીરાગ પથર પરધરા ટમ રહા હે, ગીઝ હવા ઉસકો નહી લગતી ગાયા ફાનુસ હસકા આસમાન બના હે. કે બેખતરે જલ આ ઝાડ બખ્તકો દેખતેહી હનીક આયા, કે મુકકર વરી આરઝુ પન મરદાને ખુદાકે કદમકી બરકતસે બર આવેગી ઓર તેરી ઉમ્મીદકા સુખા દરતખ્ત ઉતકી તવજ્જાસે હરા હોકર ફલેગા ઇનકી ખીદમતસે ચલકર અપના અહવાલ કહે, ઓર મજલીસકા શરી કહો, ાયદ તુજપર રહમખાં કર દુઆ કરે જો બેનીયાઝકે યહાં કબુલ હો, યે ઇરાદા કર કર ચાહાકે કદમ આગળ ધરે વહી અકલને સમજાયા કે અય બેવકુર જલદી નકર ઝરા ચલકર દેખ લે, તુજે કયા મઅલુમ હે કે યે કોનહેં, ઓર કહાંસે આએ હે ઓર કીધર જાતે હે કયા જાનેયે દવે હેંયા ગૌલબીયા બાની હેં, કે આદમીકીહી સુરત બનકર બાહમ મીલ બેઠે પે બહર સુરત જલદી કરના ઓર ઇનકે દરમ્યાન જાકર મુખીલ હોના ખુબ નહી. અભી એક ગોશમેં છુપકર કીકત ઇન દુર વેશાંકી જાનના ચાહીએ. આખીર બાદશાહને યહી કીયા કે એ દકોને મેં ઉસ કાન કે ચુપકા જા બૈઠા કે કીસુકો ઉસકે આનેકી આ હટકી ખબર ન હુઇ અપના દયાન નકી તરફ લગાયા કે દેખએ આપસ મેં કયા બાતચીત કરતેહે ઇત્યે કાફન એક ફકીરકો છીકુ આઈ. શુક ખુદાકા કીયા, વો તીનો કલંદર ઉસકી આવાઝસે ચૌક પડે ચીરાગકો ઉકસાયા દીપતો રોશ ન થા અપને અપને બીસતરોપર હકકે ભરકર પીને લગે, એક ઉન આઝાદોમેંસે બોલા અય યારો હમ દરદો રફીકાને જહાં ગરદ હમચાર સુરતેં આસમાનકી ગરદીશસે ઓર લૈલોનહાર કે ઇનકી લાબસે દરબદર અકબસર એક મુફત શીરે અવહમ્દોલીલ્લાહ કે તાલેઅકી મદદ ઓર કીસમતકી યા વરીસે આજ ઇસ મકામપર બાહમ મુલાકાત હુઇ. ઓર કલકા અહવાલ કુછ મઅલુમ નહી, કે કયા પેશ આવે એક જો રહે. યા જુદા જુદા હોજાવે રાત બડી પહાડ હોતી હે અભીસે પડપડ રેહન ખુબ નહી, ઇસસેયે ,બેવકતર હે કે અપની અપની સરગુઝીસ્ત જો ઇમ દુનીયામે જીસપર બીતી હો બસરતકે જુઠ ઉસમેં કોડીભર નહો, બયાન કરે તો બાતોમેં રાત કટા જાય. જબ થોડી શબ બાકી રહે તબ વેટપોટ રહેંગે સભાને કહાં યા હાદી જો કુછ ઇરસાદ હોતા હે હમને કબુલ કીયા પેહેલે આપહી અપના અહવાલ જો દેખા હે યા તુમપર ગુઝરા હે શુરૂઅ કીજ એ તો હમ મુસ્તફી દહો.

સૈર પેહેલે દુરવેશકી

પેહલા દુરવેસ દોઝાનું હો બૈઠા ઓર અપની સૈરકા કીસ્સા ઇસ તરહસે કેહને લગા યા મઅબુદ અલ્લાહ ઝરા ઇધર મુતવજ્જા હો ઓર માજરા ઇસ બસરાં પાકા સુનો.

રૂબાઈ.

થ સરગુઝીસ્ત મેરી, ઝરા કાન ધરો સુનો,
મજકો ફલકને કર દીયા, જેરો ઝબર સુનો;
ટે પેશ આ... હે. શીદત મેરે તઈ,

ઉસકા બયા કરતાહુ, તુમ સરબસર સુનો.

અબ યારાં તરી પૈદાશય ઓર વતન ખુઝરગોંકા મુલ્કે યમન હૈવાહાં ઇસ શહેર નીકલી મલેકુતુજાર ખ્વાજા અહમદ નામ બડા સોદાગર થા ઉસ વકતમેં કોઇ સહી સો બેપારી ઉનકે બરાબર ન થા અકશર શહેરો મેં કોઠયાં ઓર ગુમાસ્તે ખરીદો ફરેખ્ત કે વાસ્તે મુકકર થે ઓર લાખો રૂપ્યા નકદ ઓર જીનસ મુલ્ક મુલકી ઘરમેં મોજુદથી, ઉનકે વહાં દો લડકે પેદા હુએ એક તો યહી કફની જો કફની સલા પેહને હુએ મુરશદોકી હજુરીમે હાઝીર ઓર બોલતા દુસરી એક બહેન જીસકો કીબલા ગાહને અપને જીતેજી ઓર સહેરકે સોદાગરે બચેસે શાદી કર દી થી અપને સુસરાલમેં રેહત્તીથી અરઝ જીસકે ઘરમેં ઇતની દોલત ઓર એક લરકા ઉસકે લાડ પ્યારકા કયા ઠીકાના હે મુજ ફકીરને બડે ચાઓ ચુડસે માં બાપકે સાએમે વરીશપાઇ ઓર પડના લીખના ઓર સીપાહ ગરીકા કસબ વફન સોદાગરીકાભી કહાતા રોજનામાં સીખને લગા ચૌદ બરસ તક નેહાબ્ત ખુશી ઓર બેફીરમેં ગુઝરી કુછ દુનયાકા અંદેશા દીલમેં ન આયા અયબયક એકહી સાલમેં વાલેદૈન કઝાએ ઇલાહીસે મરગ એ અજબ તરેહકા ગમ હુવા જીસકા બયાન નહી કર શકતા એક બારગી યતીમ હો હોય કોઇ સરપર બડા બુડા ન રહા ઇસ મુસીબત નાગહાનીસે રાતદીન રોયાં કરતા ખાનાપીના સબ છુટ ગયા ચાલીસદીન જું તું કરકર કટે, ચેહેલુમને અપને બગાને છોટે બડે જમ્મ હુએ જબ હાતે હાસે ફરાગતોહુઇ સબને ફકીરકો બાપકી પઘડી બન્ધવાય ઓર સમજાયા દુનયામેં સબકે માબાપ આયે હે ઓર અપને તઇભી એક રોજ મરના હે પસ સબર કરો અપને ઘરકો દેખો અબ બાપકી જગેબ તુમ સરદાર હુએ અપને કારોબાર લેન દેનસે હોંસ્યાર રહો તસલ્લી દેકર વે રૂખસ્ત હુએ ગુમાસ્તે કારબારી નવકર ચાકર જીતને થે આનકર હાઝીર હુએ નઝરે દી, ઓહ બોલે કોઠી નકદ જીનસકે અપની નઝર મુબારકસે દેખ લીજએ એક બારગી જો ઉસ દોલત બનને તે હા પર નીહાગ પડી આંખે ખુલ ગઇ દીવાખાનેકી તયારીકો હુકમ કીયા કરશો ને ફરશ ફરશ બીછાકર છત પરદે તકવ્લુફકી લગા દી ઓર અચ્છે ખીદમતગાર દીદાર નવકર રખે સરકારસે રીઝ સુકબરકટી પોશાકે બનવા દી ફકીર મસનદપર તકયા લગાકર બૈઠા વૈસેહી આદમી ગનડે ફાકડે મુફતપર ખાને પીને વાલે જુટે ખુશામદી આકર આશના હુએ ઓર મુસાહેબ બને ઉનસે આઠ પેહર સોબત રેહને લગી હર કહીકી બાતે ઓર ઝટલલે વાહી તબાંહો ઇધર ઉધરકી કરતે ઓર કહેતે ઇસ જવાનીકે આલમમે કેતગીકી શરાબગુલ ગુલાબ ખીંચવાએ નાઝનીન મઅશુકોકો બુલવા કર ઉનકે સાથ પીજીએ ઓર એશકીજએ ઝરઝ આદમીકા સેતાન આદમી હે હરદમ કે કેહને સુનનેસે અપનાભી મીઝાઝ ભયેક ગયા શરાબ ઓર નાચ ઓર જુવેકા ચરચા શુરૂઅ હુવા ફીર તોયે નવબત પોહંચી કે સોદાગીરી ભુલકર તમાસબીની ઓર દેનેલેનેકા સાદા હુવા અપનેન વકર ઓર રફીકોને જબયે ગફલત દેખી જો જીસકે હાથ પડા અલગ કીયા ગોયા લુટ મચાદી કુછ ખબર નથી કીતના રૂપ્યા ખરચ હોકા હે કહાંસે આતા ઓર કીધર જાતાં હે માલે મુફ્ત દીલબેરહમ ઇસફઝુલ ખરચી કે આગે અગર ગંજકારૂનકા હોતા તોભી વફા ન કરતાં કંઇ બરસકે અરસેમે એક બારગી યે હાલત હો ગઈ કે ફકત ટોપી ઓર લંગોટી બાકી રહી દોસ્તે આસના જો દાંત કાટે રોતી ખાતેથે ચમચાભર ખુન અપના હરબાતમેં ઝબાનસે નીસા કરતે થે કાપુર હોગએ બલકે રાહબાટમેં અગર કહી ભેટ મુલાકાત હો જાતી તો આંખે ચુરાકર મુંહ ફેર લેતે ઓર નવકર ચાકર ખીદમતગાર ય અને હ્યેત ખાસ બરદાર શાંબીત ખાંના સબછો ડકર કીનારે લગે કોઇ બાતકા પુછનેવાલા ન રહી જો કહેયે કયા [illegible] હુવા શીવાયગમ ઓર અફસોસકે કોઇ રફીકીન ઠેરા અબ

...ન મુકકી ન લાસકા લાચાર બેહયાઇકા ખુરકા મુહપર ડાલકર એક
...નસ ચલ એ લેકીન પશરગકીલમેં આતીથી કે દીબલગાહ કીફાવતકે બ-
અદ ન બેહન... મુલુક કીયા ન ખાલી ખત લીખા બરકે ઉસને દોએક ખતખુતુમ બાત
મ નેરસી ઓર હસ્તીયાકકે લીખે ઉનકાભી જવાબ ઇસ ખ્વાબ ખરગોશમે ન ભેજા ઇસ શર-
ીંદગીસે જીતોન ચાહતાથા પર સીવાય ઉસ ઘરકે ઓર કોઇ ઠીકાના નજરમેં નહેરા જીતુ પયાં
. ખાલી હાથ ગીરના પડતા હઝાર મેહનતસે વે કઈ મનઝીલે કાટકર હમનશીસકે શહેરમેં
જાકર ઉસકે મકાનપર પોહંચા વોમાં જાઇ મેરા યે હાલ દેખકર બલાએ લે ચોર ગલે મીલકર
હોતરોઇ તેલ કાલે માસ ઓર ટકે મુજપરસે સદકે કીએ કેહને લગી અગરચે મુલાકાતસે દી
બહોશ ખુશ હુવા લેકીન ભયા તેરીયે કયા સુરત બની ઇસકા જવાબ મે કુછ દે ન સકા
ાખોમેં આંસુ ડબડબાકર ચુપકા હો રહા બેહનને જલદી ખાશી પોશાક સીલવાકર હમ્મામમે
ભેજા નહા ધોકર નએ કપડે પોહને એક મકાન અપનેપાસ બહોતી અચ્છા તકલ્લુંફકા મેરે રેહે
નેકો મુકરર કીયા સુબોહકો સરબત ઓર લોઝયાત હલવા સોહન પીસ્તા મગઝી નાસ્તેકો ઓર
તીસરે પહોર ઇવે ખુસ્કોતર ફલ ફલારી ઓર રાતદીન દોનો વક્ત પુલાવ નાનકલયા કબાબ તો
હફા તોહફા મજેદાર મંગવાકર અપને રૂબરૂ મીલાકર જાતી સબ તરહ ખાતીદારી કરતી મઇને
વૈસી તસદીઅકે બઅદજો યે આરામ પાયા ખુદાકિ દરગાહમેં હઝાર હઝાર શુકર બજા લાયાકઇ
મહીને ઇસફરા ગતમે ગુઝરેકે પાવ ઉસ ખીલવતસે બાહેર ન રખ્ખા એકદીનવો બહેનજોબજાએ
ાલેદા કે મેરે ખાતર રખતીથી કેહને લગી અય બીરન તું પરી આંખોકી પુતલી ઓર માબાપકી સુઇ
ીટીકી નશાંની એ હે તેરે આનેસે મેરા કલેજા થંડા હુવા જબ તુંજે દેખતી હું બાગબાગ હોતીહું તુને
'જસે નેહાલ કીયા લેકીન મરદોકે ખુદાને કમાયેકે લીએ બતાયાહે ધરમે બેડે રેહના ઉનકો આઝીમ
નહીં જો મરદ નીખટુ હાટર ધર સતાહે ઉસકો દુનિયાકે લોગ તઅના મેહની દેત હેં ખુસુસ
ઇસ શેરકે આદમી છોટે બડે એ સબબ તુમ્હારે રેહેનેપર કેહેગે અપને બાપકી દોલત દુનિયા બર
બાદ કરને બેહનકી કે ટુકડો પર આ પડાયે નીહાયત બે ગૈરતી ઓર મેરી તુમ્હારી હસઇ ઓ
રમાપાકે નામકો સબબ લાજ લગનેકા હે નહી તો મૈ અપને ચમડેકી જુતીયાં બનાકર તુજે પે
હનાઉં ઓર કલેજેમેં ડાલ રખ્ખુ અબ યે સુલાહ હે સફરકા કરદ કરો ખુદા ચાહેતો દીન ફીરે
ઓર ઇસહે રાની ઓર મુફલસીકે બદલે ખાતર જમઇ ઓર ખુશીહ સીલહો યે બાત સુનકર મુ
જેભી ગેરતઆઇ ઉસકી નસીહત પસદકી જવાબ દીયા અચ્છા અબતુમ માકીજગાએ જો કહોસો કરૂં
યે મેરી મરઝી પાકર બેહનને ધરમેં જાકર પચાસ તોડે અસરફીકે અસીલ ઓરલોંડપોકે હાથોમેલી
ચાકરમેરે આગેલા રખ્ખી, ઓર બોલી , એક કાફલા સોદાગરોકા દમીસ્કકો જાતા હે તમ ઇન
રૂપોજીનસ તીજારતકી ખરીદ કરો, એક તાજર ઇમાનદારકે હવાલે કરકે દસ્તાવેજ પકડી લીખ
વાલો ઓર આપભી કસ્દ દમીસ્કયા કરો વહાં જબ ખૈરીયતસેજા પહોંચો, આપન્અ મુનુફાસમજ
મુજલાં આપ બેચયો મેં નકદ લેકર બાઝારમેં ગયા અસબાબ સોદાગરીકા ખરીદ કર કર ઓ
ર બડે સોદાગરકે સીપુર્દ કીયા વસીસ્તો ખ્વાદસે ખાતર જમ્અ કરલી વો તાજર દરયાકી રાહ
સે જહાઝપર સવાર હોકર રવાના હુવા, ફકીરને ખુશકીકી રાહ ચલનેકી તયારી કી જબ રૂખ
સ્ત હોને લગા, બેહનને એક સરપાવ ભારી એય ઘોડા જડાવ રીઝસે નવાજેબ કીયા ઓર
મીઠાઇ પકવાન એક ખાસ દાનમે ભરકર હરનેસે લટ્યા દીયા ઓર છાગલ પાનાકી શીકા બંદ
મેં બંધવાદી; ઇમામ ઝામીનકાં રૂપ્યા મેરે બાજુપર બાંધા ધહીકા ટીકા માથેપર વગાકર આં-
પીકર બોલી સી... ...મદ ખુદાકો સોંપા, વીટ દીખાએ જાતેહો, ઇસ તરહ જલ્દ અપના
...બાહઓ ... કહા ...ગભી અલ્લાહ હાફીઝહે મેને કબુલ કી-

યા વહાંસે નીકલકર ઘોડેપર સ્વાર હુવા ઓર ખુદાકે તવકકલ પર ભરે... ... ઇસ ... નીકલી કી એક મનઝીલ કરતા હુવા દમીસકકે જા પહોંચા.

ગરઝ જબ શેહેરકે દરવાજે પર ગયા તો બહોત રાત જા ચુકીથી, દરવાન ઓર નીગાહબાનોને દરવાજા બંધ કીયાથા—મેને બહોત મીન્નત કી. મુસાફીર હું દુરસે ધાવા મેરે આતા હું અગર કીવાડ ખોલદો તો શહેરમેં જાકર દાને ઘાંસકા આરામ પાઉં અદરસે ઘુસ્કર બોલે ઇસ વકત દરવાજા ખોલનેકા હુકમ નહી કયું ઇતની રાત થએ તુમ આએ. જબ મેને જવાબ સાફ ઉનસે ચુના શહેર પનાહકી દીવારકે તલે ઘોડે પરસે ઉતર ઝીન પોસ બીછાકર બેઠા—જાગનેકે ખાતીર ઇધર ઉંધર ટહેલને લગા, જીસ વકત આધ્હી રાત ઇધર ઓર આધી રાત ઉંધર હુઇ સુનસાન હો લગા—દેખતા કયા હું કે એક સુદુક કીલ્લેકી દીવાલ પરસે નીચે ચલા આતીહા ... ખકર મેં અચંબેમેં હુવા કે કયા તીલસ્સમ હે, શાયાદ ખુદાને મેરી હેરાની ઓર સરગરદાનીપર રહમ ખાકર ખજાના ગેબસે ઈનાયત કીયા! જબ વો સંદુક જમીનપર ઠેરા તો ડરતે ડરતે મેં પાસ ગયા દેખાતો કાઠકા સદુકહે, લાલચસે ઉશે ખોલા એક મયસુક ખુબસુરત કામનીસી ઓરત જીસકે દેખનેસે હોશ જાતા રહે. ઘાયલ લહુમેં તરબરત આંખે બંદ કીએ હુએપડી કુલબુલા તીહે! આહેસ્તા હોંટ હીલતે હેં ઓર યે અવાજ મુહસે નીકલતી હે અય કમબખ્ત બેવફા, અય ઝાલીમ પુરજફા, બદ લાઇ સબલાઇ ઓર મોહબતકા યહી થા જો તુને કીયા; ભલા એકઝખમ ઓરભી લગા; મેને અપના તેરા ઇનશાફ ખુદાકા સોંપાય કહકર ઉસી બહાસીક અલનને દુપટ્ટા કરા આચલ મુહપર લે લીયો મેરી તરફ ધ્યાન ન કીયા, ફકીર ઉસકો દેખકર ઓર યે બાત સુનકર સુન હોગયા જીમે આયા કી બે હયા ઝાલી મુને કયું અયસે નાઝનીન સમનકો ઝખમી કીયા કયા ઉસકે દીલમેં આયા ઓર હાથ ઉસપર કયુંકર ચલાયા ઇસકે દીલમેં વો મોહબ્બત અતલબક બાકીહે, જો પસજાન કદનીકી હાલ તમે ઉસકો યાદ કરતી હેંમેં આપ્હી આપ એક હા રહાથા ઉસકે કાનમેં ગઇ એક મરતબા કપડા મુંહશે સરકા મુજકોદેખા, જીસવકત ઉસકી નીગાહે મેરીનઝરોશે લડી, મુજે ગશઆને ઓર સુન સુનાને લગા, બઝાર અપને તઇથાબા—જુરા કરકે પુછા સચકહો તુમ કોનહો ઓર યે કયા માજરોહે, અગર બ્યાન કરોતો મેરે દીલકો તસલ્લી હોયે સુનકર અગરચે તાકત બોલનીકી નથી, મગર આહેસ્તાશે કહા શુકરહે મેરી હાલત ઝખમોકો મારે કુછ હોરહી હેકયા ખાક બોલું કોઇ દમકી મહેમાન હું, જબ મેરી જાન નીકલ જાવે તો ખુદાકેવાસ્તે જવાં મરદી કરકે મુજબદબખતકો ઇસી સંદુકમેં કીસી જગા ગાડ દીજે તો મેં ભલેરેકીઝબાનસે નજાત પાંઇ, ઓર તુ દાખીલ સબાહકેહ, ઇતના બોલકર ચુપરહી રાતકો મુજશે કુછ તકબીર ન હો શકી, વો સંદુક અપને પાસ ઉઠલાય. ઓર ઘડ્યા ગીનને લગાકે કબ ઇતની રાત તમામ હોતો ફરજકો શહેરકો જાકર જો કુછ ઇલાજ ઇસકા હોસકે બમકદુર અપને કરૂ વો થોડીશીરાત અયસી પહાડ હોગઇ કે દીલ ઘબ્રા ગયા બારે ખુદા ખુદા કર સુબ્હો જબ નઝરીક હુઇમુરગબોલા આદાકી આવાઝ આને લગી, મેંફરઝકી નમાઝ પડકર સંદુકકોખુરજીમાં કસા જુહી દરવાઝાશહેરકા ખુલ્લા મેં શહેરમેં દાખીલહુવા, હરએક આદમી ઓર દુકાનદારશે હવેલી કીરાએકી તલાશ કરને લગા—દુદુતે—દુદુતે એક મકાન ખુશકતા નયા ફરાગતકા બાડે લેકર જા ઉતારા પેહેલે ઉસ મઅસુકકો સંદુકશે નીકાલકર રૂઇએફાંયાપર મુલાયમ બીછોના કરકે એક ગોશેમેં ઓર આદમી એતેબારી વહા છોડકર ફકીર જરરાહકી તલાસમે નીકલા દર એકસે પુછતા ફેરત્તાથા કે ઇશ શહેરમે જરરાહ કારીગર કોન હે ઓર કહાં રેહતા હે એક શખ્સને કહા એક હજામ જદુરાહકસબ ઓર હાકીમકે ફનમે પક્કા હે ઓર કામ કામમેં ની... ... હુઅગર સુરદેકો પાસ લેજાએ ખુદ કે હુકમશે ચાયલ... ...

... મુઝદા સુનકર બે ખતીયાર ચલા તલાશ કરતે પતેશે દરવાજે
...રીશકો દેહલીઝપર બેઠે દેખા ઓર કંઇ આદમી મરહમકી તયારીકે લીએ
કુછ પીસ ... ૧ ફકીરને મારે ખુશામદકે અદબશે સલામ કીયા ઓર કહામેં તુમ્હારા નામ
ઓર ખુબ્યાં સુ... આયા હું માજરા યેહે કે મે અપને મુલ્કમે તીજારતકે લીએ ચલા કબીલાકા
બસબબ મોહબ્બતકે સાથલીયા જબ નભખું ધુશડેરક આયા તેતે ડાસી દુર રાહથી જો શામ પડ
ગઇ અન દેખે મુલકમે રાતકો ચલના મુનાસીબ ન જાના મેદાનમેં એક દરખ્તસે તલે ઉતર પડા
પીછલે પેહર ડાંકા આવાજો માલો અશબાબ પાયા લુટલીયા ગનેહકી લાલચશે ઉશ બીબીકોભી ઘા-
યલ કીયા મુજસે કુછ ન હોસકા રાત જોબાકીથી જ્યુંતુંકર કાટી ફરજરહી શહેરમે આનકર મ
ાન કીરાએ લીયા ઉનકો વહા રખ કરમેં તુમ્હારે પાસ દોડા આયાહું ખુદાને તુમ્હે યે કમાલ
દ હે ઇસ મુસાફરપર મેહેરબાની કરો ગરીબ ખાનેપર તસરીફ લે ચલો ઉસકો દેખો અગર
ઉસકી જીંદગી હુઇતો તુમ્હે બડા જસ હોગા ઓર મે સારી ઉમર ગુલામી કરૂંગા ઇસા જરરાહ
બહોત રહમ દીલ ઓર ખુદા પરસ્ત થા મેરી ગરીબીકી બાતોપર તરસ ખાકર મેરે સાથ ઉસ હવેલી
તક આયા ઝખ્મકો દેખતેહી મેરી, તસલીકી બોલા ખુદાકે કરમશે ઇશ બીબીકે ઝખ્મ ચાલીશ દીન
ભર અવેગે ગુસ્સ શફાકા કરવા દુંગા ગરઝ ઉસ મરદે ખુદાને સબ ઝખ્મોકો નીમકે પાનીશે ધોધા કર
સાફ કીયા જો લાયક ટાંકોલે પાએ ઉન્હેશીયા બાકી ધાવો પર અપને ખીસેસે એક ડબયા નીકાલકર
કીતનોમે પટી સખ્ખી ઓર કીતનોમે ફાહે ચડાકર પટીસે બાંધ દીયા ઓર નીહાયત શફકકતમે
કહા મે દોનો વકત આયા કરૂગા તુ ખબરદાર રહીઓ અપસી હરકત ન કરે જો ટાંકે ટુટ જો
એ મર્ગકા શોરબા બજાએ ગીઝા ઉસકે હલકમેં ચુવાઇગો ઓર એકસર અરક બેદ મુશક ગુ
લાબકે સાથ દીયા કીજયો જો કુવ્વત રહે યે કહેકર રૂખસત ચાહી તબ હોટ નામ ઓર હોય
જડકર કહા તુમારી તસરરી દેનેસે મેરીન ઝાદકી હુઇ નહી તો સીયા મરનેકે કુછ સુજતા ન
થા ખુદા તુમ્હે સલામત રખે, ઇતિર પાન દેકર રૂખસત કીયા. મૈ રાતદીન ખીસ્મતમે ઉસ પરીકી હા
જર રહેતા આરામ અપને ઉપર હરામ કીયા ખુદાકી દરગાહસે રોજ બયોઝ ઉસકે ચગે હોનેકી દુઆ
માગતા ઇત્યે ફાકન વો સૌદાગરભી આ પોહચા, ઓર મેરા માલ અનામત મેરે હવાલે કીયા મૈને
ઉસે આને પૌને બેચડાલા ઓર દારૂદરમામેં ખરચ કરને લગા. વો મરદ જરરાહ હમેશા આતા
જાતા થોડે અરસમે સબ જખ્મ ભરકર અંગુર કરલએ બઅદ કંઇ દીનકે ગુસ્લ શફાકા કીયા
અજબ તરહકી ખુશી હાસીલ હુઇ ખીલઅતઓર અસરફીયા ઇસા હઝમકે આગે ધરી, ઓર
ઇસ પરીકો મુકલ્લફ ફરશ બીછાકર મસનદપર બીઠયા, ફકીરો ગરીબોકો બહોતસી ખેર ખેરાતકી ઉ-
સ દીન ગોથા બાદશાહેત હફતુઅકલીમકી ઇસ ફીકરકે હાથ લગી ઓર ઉસ પરીકે શફા પનેસે બ
યસા રગનીખરા કે સુખડા સુરજકે માનીંદ ચમકને ઓર કુદરતકી તરહ દમકને લગા, નઝરકી મજા
લથી જો ઉસકેજમાલપર ઠરે ફકીર બસરો ચસ્મ ઉસકો હુકમમાં હાઝીરરહેના જો ફરમાતી સો બ
જાલાતા. વો અપને હુસ્તકે ગુરૂર ઓર સરદારીકેદીમાગમે જો મેરી તરફ કભુ દેખતી તો ફરમાતીકે
ખબરદાર અગર તુજે હમારી ખાતીર મનઝુર હે તો હરગીઝ હમારી બાતમે દમ ન મારયો જો હમ
કહે સો બાલા ઉઝર કીએ જાઇયો અપના કીસી બાતમે દખલ ન કરયો નહી તો પચતાવેગા મ
કી વઝયસે મઅલુમ હોના થાકે હક મેરી ખીદમત ગુઝારી ઓર ફરમાબરદારીકા ઉસે અલબાતા મ
નઝુર હે ફકીરની ઉસકી બેમરઝી એક કામ ન કરતા ઉઠા ફરમાના સરો ચસ્મ બજાલાતા એક
મુદત ઇસી રાજે નીયાઝમે કટી જો ઉસને ફરમ શકી વો વહી મૈને લાકર હાઝરકી–ઉસ ફકીર પા
ાછ જો કુછ નકદ જીનસ ઓર નકદેખસ્લ વ નર્ફ કાથા સબ સકફ હુવા ઉસ બેગાને મુલકમેં કોન એ
ખબાર ફરે જો કરઝો દેમકે કામ ચલે–આખીર તકલીફ રોઝ મરનેકે ખરચકી હોને લગી ઇસસે દી-
...બહોત ગબ... ...ચલ... રંગ દલજવા હો ગયા લેકીન કીસસે કહુ જો

કુછ દીલપર ગુઝરે સો ગુઝરે ટહકર દુરવેશ ખ્વાને દુરવેશ એકદીન ... ફ્ત કરકે કહા અય ફલીને તેરી ખીદમતોકા હક હમારે જીમે નકશ કલે ... બેવઝ બીલરૈલ હમમે નહી હોશકતા અગર વાસ્તે ખરચે ઝુરૂર કુછ દરકાર ... ના અપને દીલ સીં અંદેશા તરફ એક તુકડા કાગઝ ઓર દવત કલમ હાઝીરકર મેને તબ મઅલુમ કીયા કે શી ખત મુબ્કી પાદશાહઝાદી હે જો ઇસ દીલો દીમાગશે કરતી હે ફીલફૈર યમલદાન આગે રખ દીયા ઉસ નાઝનનીને એક રૂક્કા દસ્તેખત ખાસશે લીખકર મેરે હવાલે કીયા ઓર કહા કીલે સીદી બહાર હેતુ જાકર ઇસ રૂકકાકો ઉસ તલક પોંહચા દે ફકીર મવાફીક ફરમાને ઉસ્કે ઉસ નામો નશાનપર મનઝીલે મકસુદતક જા પોહંચા દરબનગી ઝબાની કૈફીયત મતકી કહેલા ભે વહી સુનબહી એક હબસી જવાન ખુબસુરત એક ફેટા તરાહદાર સજે હુએ બાહેર નીકલ ... થા અગરચે રંગ થા પર ગોયા તમામ નમકભરા હુવા મેરે હાથસે ખત લેલીયા ન બોલા ન કુછ ઉન્હી ફીર અંદર ચલા ગયા થોડીદેરમેં ગ્યારા કીસ્તીઆ સરબ મોહર ઝરબફ્તકે તોડા પેશ પડે હુએ ગુલામોકે સરપર ધરે બાહેર આયા કહા ઓર ઇસ જવાનકે સાથ જાકર ચવગોસમે પોહંચા દો મૈભી સલામકર રૂખસત વો અપને મકામે લાયા આદમ્યોકો દરવાઝેકે બાહારસે રૂખસ્ત કીયા વો કીસ્તીયા અમાન હુઝુરથ ઉસ પરીકે ગુઝરાની દેખકર ફરમાયા યે ગ્યારા બંદે રે અશરફીયોકે લેઓર ખરચમે લા ખુદા રઝઝકહે કફીર ઉંસ નકદકો લેકર ઝરરીઆતમે ખરચ કરને લગા અગરચે ખાતીર જમઅ હુઇપર દીલમે યે ખલીસ રહીકે યા ઇલાહી યે કયા સુ ત કે ભૈગર પુછે માચે ઇતના માલના આશના સુરત સુરત અજ નબીને એક પુરઝે કાગઝ મેરે હવાલ કયા અગર ઉસ પરીસેયે ભેદ પુછું તો ઉસને પેહલેહી મનાઇકિર રખાથા, મારે ડર દમ નહી માર સકતા થા.

બઅદ આઠે દીનકે વો મઅશુકા મુજસે મુખાતીબ હુઇ કેહકત આલાને આદમીકોઇન શા નીયતકા જામા ઇનાયત કીયા હે, કે ન ફટે ન મલાહો, અગરચે પુરાને કપડેસે ઉસકી આ દમી વતમે ફરક નહી આતા પર ઝારીરમે ખલકુલા નગરોમે એતબાર નહી પાતા દો તોડે અશરફીરકે સાથ લેકરચોક ચવરાહેવર યુસફ સોદાગરકી દુકાનમે જા ઓર કુછ રકમ જવારહીરક બેશકીંમત ઓર દોખીલ અતે ઝર્ક મર્કકી મોલ, લેબા, ફકીર વહી સવાર હોકર ઉસકી દુકાન મેં ગયા દેખાતો એક જવાન શકીલ ઝઅકરાંની જોડા પેહને ગદીપર બેઠા ઓર ઇસિકા યે આલમહેકે એક ઓલમ દેખનેકે લીએ દુકાનલેબાઝારતક ખડા હે ? ફકીર કમાલ શોકશે નઝદીક જાકર સલામ અલેકુમ કરકે બેઠા ઓર જો જો ચીજ મતલુબથી તલબકી મરી બાત ચીત ઉસ શહેરકે બાશીદો કીસી નથી ઉસ જવીનને ગરજ્નેશીશે કહા, જો સાહેબકો ચાએ સબ મોજુદ હે લેકીન યે ફરમાઇએ કે કીસ મુલકસે આના હુવા ઓર ઇસ અજનબી શહેરમેં રેહનેકા કયા બાએસ કયા હે ? અગર ઇસ હકીકતસે મતલા કીજએ તો મેહેરબાનીસે બઇદ નહી મેરે તઇ આપના ચાહવાલ ઝાહીર કરના મજુર ન થા. કુછબાત બનાકર ઓર જવાહીર પોશાક લેકર કીં મત ઉસકી દેકર રૂખસ્ત ચાહી, ઉંસ જવાને રૂખે રીકે હોકર કહા, અય સાહેબ અગર તુમ કો અપસીહી ના આશનાઇ કરની થી તો પહલે દોસ્તી ઇતની ગરમીસે કરની કયા ઝરરથી ! બ લે અદમ્યોમેં સાહેબ સાલામતકા પાસ બડા હોત, હે-યે બાત ઇસ મજે ઓર અદાઝસે કઇ કે બેઇખતીયાર દીલકો ભાઇ ઓર બેપુરવ્વત હોકર વહામે ઉઠના ઇનસાનીયત કે મુનાસીબ જાન, ઉસકી ખાતીર ફીર બેઠાઓર બોલાતુમ્હારા ફરમાના ... મેં હાઝીર હું તને કહતસે બોત ખુબ હુવા હસંકર ... હુવા ... ખાને ...

...ખ્લાશ ખુશીકી જમાકર દોચાર ચડી દીન બલાવે ઓર કુછ ખાને ... છોડકર કરો ફકીરને ઉસ પરીકો કભી અકેલા ન છોડા થા કિસકા તન હાથ પદકરકર ... ર ચંદ ઉઝર કીએ, પર ઉસ જવાનને હરગીઝ ન માના આખીર વયદા ફિ-ન ચીજોકો પોહચાકર મેરે ફીર આનેકા લેકર ઓર કસમ ખીલાકર રૂખસ્ત દી. દુકાનસે ઉઠક જવાહેર ખીલઅતે ઉસ ઉસ પદીકી ખીદમત મે લાચા ઉસને કીમત ઝવાહેરકી ઓર હકી-ત જવાહીરકા પુછી। મેને સારા અહવાલ ઓર મોલતોલકા ઓર મોરમાનીકે બજીદ હોનેકા મેક સુનાયા વો ફરમાને લગી આદમીકો આપના કેલેકરારે પુરા કરના વાજીબરે હમે ખુદાકી નીગાબાનીયે છોડકર અપને વાયદેકો વફાકર, ઝયાફત કુબુલકરની સુન્નને રસુલ્લાહ હે તબ મેને. મેરા દીલ ચાહતા નહી કે તુમ્હે એકલી છોડકર જાઉ, ઓર હુકમ યું હોતાહે. આચાર જાતા હું જબતલક આંઉગા દીલ યહી લગા રહેગા યે કેહકર ફીર ઉસજવહરીકી દુકાનપર ગ-યા વો મોઢેપર બેઠા મેરા ઇન્તેજાર ખીંચ રહાથા; દેખતેહી બોલા, આંત્ર મહેરબાન બડી રાહ દીખલાઇ, વહી ઉઠકર મેરા હાથ પકડ લીયા ઓર ચલા—જાતે જાતે એક બાગમાં લેગયા વોબડી બહારકા બાગથી. જવજો વ નહેરોમેં ફવ્વારે છુટતે થે મેવે તરેહ બતરેહકે ફલ રહથે હર એક દરખત મારે બે બકેજવર રહાથા, રંગ બરંગકે જાનવર ઉનપર બેઠે ચેહ ચેહ કર રહથે ઓર હર મકાને આલીશનતે ફરશ સુથરા બીછાથા—વલાં લબે નેર એક બંગલેમેં જાકર બેઠાં એકદમ કે બઅદ આપ ઉઠકર ચલા ગયા, ફીર દુસરી પોશાક મઅકુલ ફેહનકર આયા મેંને દે-ખકર કહી, સુબાહનઅલ્લાહ ચસ્મે બંદુઝ સુકનમે મુસકુરાયા; બોલા મુનાસીબ યે હે કે સાહેબ ભીભી અપના લીબાશ ઇસકી ખાતીર મનેભી દુસરે કપડે પેહને ઉસ જવાનને બડી ટીપાટાપસે તયારી ઝીયાફતકી ઓર સામાન ખુચીકા જયસા ચાહીએ વયસા માજુદ કીયા, ઓર ફકીર સોહબત બોત ગરમકર મઝેકી બાતે કરને લગા; ઇતનેમેં સાકી સુરાહી વ પ્યાલા બીલ્લોરકા લેકર હાઝર હુવા ઓર ગઝક કઇ કીસમકી લારકી નમકદાન ચુક દીએ દોર સરાબકા શુરૂઅ હુવા જબ દોચાર જામકી નવબત પોંહચી તો ચાર લડકે મરદ સાહેબ જમાલ શેલ્ફે ખોલે હુ-એ મજલીસમ ગાને બજાને લગે; થે આલમ હુવા ઓર અયસા સમા બંધા અગર તાનસેન ઉસ ઘડી હોતા તો અપની તાન ભુલ જાતા બીજુ બાવરા સુનકર બાવલાહો જાતા, ઇસ મઝે મેં એરખારગીવો જવાન આંસુભય લીયા, દોચાર કતરે બે ઇખત્યાર નીકલ પડે ઓર ફકીરમેં બોલા; અબ હમારી તુમ્હારી દોસ્તી જાની હુઇ. પસદીલકા ભેદ દોસ્તોસ છુપાના કીસુ મઝહબ દુરસ્ત નહી એક બાત બતકલ્લુફ આશનાઇ કે બરોસે કેતા હુ; અગર હુકમ કરો તો આપની મઅશુકાકો બુલવાકર ઇસ મજલીસમેં તમલ્લીબપને દીલકી કરૂ ઉસકી જુદાઇસે જી નહી લગ-તા યે બાત અયસે ઇશતીઆકસે કહીકે બગેરે દેખે ભાલે ફકીર કભી દીલ મુશતાક હુવા. મેને કહા મુજે ખુશ દરકાર હે ઇસ્સે કયા બહેતર દેર ન કીજે સચ હે મઅશુક બીન કુછ કુછ અચ્છા નહી લગતા. ઉસ જવાનને ચીલવકી તરફ ઇશાતરકી વહી એક ઓરત કાલા કલોટી ભુવનીકી જીસને દેખનેમે ઇનશાન બે અજલ ગરજાવે સો જવાન કે પાસ આન બેઠી ફકીર ઉ-સકે દેખનેસે ડર ગયા દીલમેં કહાયહીબલા મહબુબા અયસેમ જવાનપરી ઝાદકી હે. જીસના ઇ-તની તહરીફ ઓર ઇહેત્યાક ઝાહેર કીયામેં લાહોલ પઢકર ચુપ હો રહા ઇસી આલમમેં તીનદી-ન રાત મજલસ શરાબ ઓર રાગ રંગકી જમી રહી ચોથી સબકો ગલબનશે ઓર નીંદકા હુ-આ મેં ખવાબે ગફલતમેં ઇખતવારસ; ગયા જબ સુબ્હો હુઇ તો ઉસ જવાનને જગાયા કઇ પ્યાલે ખુમાર શ... ...ર અપની મઅશુકાશે કહાં કીસ ઝયાદા તકલીફ મહેમાનકો દેની ... નહી. ... રૂખસ્ત માગી ખુશી બખુશી ઇજાતઝતદી તબ મેનેજલ્દ

અપની કીદીમી કપડે પેહનકર અપને ઘરકી રાહલી ઓર ઉસ
મગર અયસા ઇન્તેફાક કબુ ન હુવા થાકે ઉમે તનહા છોડકર શબબારે
ન દીનકી ગેરહાજરીસે નેહાયત ખીજલ હોકર ઉઝર કીયા ઓર કીસ્સા ઝી [illegible] ઓર ઉસ
કે ન રૂખસ્ત કરનેકા સારા અરઝ કીયા વો એકદાના ઝમાનેકીથી; તબસ્સુમ કરકે બોલી કીયા
મુઝાકા અગર એક દોસ્તકી ખાતીર રહેના હુવા, હમને મયાફ કીયા. તેરી કયા તકસીર હય
જબ આદમી સુકે ઘર જાતા હય તબ ઉસકી મરઝીસે આતા હે. લેકીન યે મુફતકી મહમાની
ખાપીકર ચુપકે હોરહોગે યાઇસકા બદલાભી ઉતારોગે અબયે લાઝીમ હેકે જાકર ઉસ સોદાગર
બચ્ચેકો અપનેસાથ લેઆવો, ઓર ઊસસે દોચંદનઝીફાયત કરો. ઓર અસબાબકાસેછ અંદેશા ન
ખુદા કેકરમસેએકદમમેસબ લવાઝમા તયાર હોજાવેગા ઓર બમુબી મજલીસ ઝીયાફતકી રો
પાવેગી.

ફકીર માવાર્શીક હુમમકે જવહદી પાસ ગયા ઓર કહાકે તુમ્હારા ફરમાના મેં તો સર
આંખેસે બજાલીયા અબ તુમભી મેહેરબાનાદી રાહસે મેરી અરઝ કબુલ કરો ઉસને કહા જાને
દીલસેહાઝીર હું તબ મેને કહા; અગર ઇસ બંદેકે ઘર તશરીફ લે ચલો; એન ગરીબનવાજીહેઉ
સ જવાનને બહોત ઉઝર આર હીલેકીએ પરમેને પીંડ ન છોડા જબ તલક વો રાજીહુવા સાથ
કીસાથ ઉસકો અમને મકાનપર લે ચલાં; લેકીન દીલમેં યહી ફીકર કરતા આતાથા કે અગર
આજ અપને તઇ મકદુર હોતા તો અયસી તવાઝેઅ કરતાકે વેભી ખુશ હોતા અબ મે ઇસેલી
જો જાતાહુ દેખ્એ કયા ઇત્તીફાક હોતા હે ઇસીહે એશમે ઘરકે નજદીક પોહંચા તો કયાદેખતા
હુ કે દરાજેપર ધામધુમ હો રહી હે ગલીયારમે જહાડુ દેકર છીટકાવ કીયા હે હેસાવલ ઓર
અસાબદાર ખડે હે; મેં હેરાન હુવા લેકીન અપન ઘર જાનકર કદમ અંદર રખાદેતા તો
મામ હવેલીમે ફરશી મુકલ્લફ લાયક હર મકાનકે જબજા ખીછા હે ઓર મસનદે લગી હો પા
નદાન ગુલાબ; ઇતરદાન; પીકદાન; ચંગીરે નરગીસદાન કરઝો ધરે હે તાકોપર સતરે કેવળ
નારંગીયા ઓર; ગુલાબીયા રંગબેરંગકી ખુનીહે એક તરફ રંગઆમેઝ અબસ્તકી ટટીયોમે ચીરા
ગાકી થહાર હે; એક તરફ જાડ ઓર સરવ કવલકે રોશન હે ઓર તમામ દાલાન ઓર શાહન
શીનીયોમેં તીમલાઇ શમઅદાનો પર કાફુરીશમએં ચડી હેં ઓર જડાવ ફાનુસે ઉપર ધડી હે
સબ આદમી અપને ઓહદોપર મુસતઇ યદહેં બાવદ ચીખાનેમે દેગે દનઠના રહીહેં—આબરદાર
ખાનેકો વયસી તઇયારી હે. કોરી કોરી ડીલયા રૂપેકી ઘડોચીવોપર સારીયોંસે બનીઓર બીજહરો
સે ઢકી હે; આગે ચોકીદાર ડોંગેકટોરે બમઆ થાલી સરપોશ ધરેબફકે અબખેર લગ રહે હે
ઓર શેરકી સગહીયાં હીલ રહી હેં.

ગરઝ સબ અસબાબ બાદશાહના મોજુદ હેં. ઓર કંચનીયાં ભાંડભાગતે કલાનુત કવ્વાલ
અચ્છી પોશાક પેહને સાજકે સુરમીલાએ હાઝીર હે. ફકીરને ઉશ જવાનકો લે જાકર મસનદપર
બીઠાયા ઓર દીલમેં હેરાન થાકે યા ઇલાહી; ઇતને અરસેમે યે સબ તયાર કયું કેર હુઇ ! હર
તરફ દેખતા ફીરતા થા. લેકીન ઉસ પરીકા નશાન કહીં ન પાયા–ઇસી જુસ્તો જોમે એક મર
તબા બાવરચી ખાંનેકી તરફ જા નીકલા. દેખતા હું તો વો નાઝની એક મકાનમે ગલેમેં કુરતી
પાવેમે તળે પોથી સરપર સુરીદીરૂમાલી ઓડે હુએ ખુઝાદી બીન ગેહને પોતે પેહની બેઠી હે.

બેત,

નહી મોહતાજ ઝેરકા જીસ ખુબી ખુદાને દી.
કે જયસે ખુશનુમા લગતા હે દેખો [illegible] હુવા હને

...ાક લાગે રહી હે; ઓર તાકીદ હરએક ખાનેકી કર રહી કે ખબર-
... ...આખો નમન ખુબાસ રહે. ઇસ મેહેનતસે વો ગુલાબસા બદન સારા
પસીને હો રહા. મેં પાસ જાકર તસદદુક હુવા ઓર ઇશ શકરે લીયા કતકો સરાહ કર કે
આ એદેને લગા-યે ખુશામદ સુનકર તાવરી ચઢાકર બોલ આદમીસે અગસે અમસે કામ પોતેહે
કે ફકીરતેકી મજાલ નહી મેને અયસા કયા કીયા હે જોતુ ઇતના હેરાન હો રહા હે પસ બહોત
બાતેં બનાની મુજે ખુશ નહી આતા ભલા યહેતા થે કયા આદમી હે કે મેહ માનકો અકલા
બીઠાકર ઇધર ઉધર પડે રેતહે વો અપને જીમે કયા કહેતા હોગા જલ્દ જામજલીસમેં બેઠકરમેહમાન
ી ખાતીરદારીકર; ઓર ઉસકી મઅશુકકોભી બુલાકર ઉસકે પાસ બીઠલા ;ફકીર વાંહ ઉઠકર
નકે પાસ ગયા ઓર ગરમ જોશીકરને લગા-ઉતનેમે દો ગુલામ સાહેબ જમાવ સુરાહી ઓર
મજહાવ હાથ મેં લીએ રૂબરૂ આકર શરાબ પીલાને લગે-ઇતનેમે મેને ઉસ જવાનસેં કહામે
સબ તરેહ મુખલીશ ઓર ખાદી હું બેહતર યે હેં કે યો સાહેબ જમાવ કે જીસકે તરફ દીબ
સાહેબકા માયલ હે તશરીફ લાવે તો બડી બાત હે અગર ફરમાના તો આદમી બુલાનેકીખાતી
ર જાવે? યે સુનતેહી ખુશ હોકર બલા બ્હોત અચ્છા ઇસ વકત તુમને મેરે દીલકે બાકકહીમેને
એક પવાજકો ભેજા જબ આદહી રાત ગઇ તો વો ચુડેલ ખાસ ચોડોપર સવાલ હોકર બજાએ
નાગ હાનીસી આ પોંહમી ફકીરને લાચાર ખતીરસે મેહમાનકી ઇસતીકબાલ કરકર ને હાયત ત.
પાસકે બરાબર ઉસ જવાનકે લા બીઠાથા જવાન ઉસકે દેખતેહી અયસા ખુશ હુવાકે જે દુની.
આકી ન્યામત મીલી ? વો ભુતનીભી ઉસ જવાન પરીઝાદકે ગલે લપટ ગઇ સચમુચ યે તમાશા
હુવા જયસે ચૈધવી રાતકે ચંદકો ગેહન લગતા હે ? જીતને મજલીસમેં આદમી યે અપને ,અપ
ી ઉગલીયા દાંતોંસે દાબને લગે કે કયા કોઇ બલા ઇસ જવાનપર મુસલ્લત હુઇ, સબકી ની-
ાહ ઉસી તરફથી તમાશા મજલસકા ભુલકર ઉસકા તમાશા દેખને લગે એક શખશ કીના.
રેસે બોલા યારો ઇસ્ક ઓર એકલમે ઝાદ હે જો કુછ અકલમેં ન આવે યે કાફર ઇસ્કર દી.
ખાવે લેલીકો મજનુની આખોસે દેખો ? સબોને દહા અમન્તા યહી બાતહે ફકીર અમુજીબ હુક
મકે મહમાનદારીમેં હાઝીર થા હરદમ જવાન હમ પ્યાલાહમ નીવાલા હેનેડા મુજવઝ હાતાયા
પર મેં હરગીંઝ ઉસ પરીક બોફકે મારે અપનાદીલ ખાને પીનેયાતસેર તમાશેકી તરફ રૂજુમ
ન કરતાથા ઓર ઉઝર મેહમાનદારીકા કરકે ઉશકે શામીલન હોતા-ઇસી કેફીયતસે તીનશબાના
રાન ગુજરે, ચોથી રાત વો જવાન નેહાયત જોશી રાસે મુજે બોલાકર કેહને લગા અબ હમભી
રૂખસ્ત ગેરાહાતુમ ખાતીર અપના સબ કારોબાર છોડછોડાકર તીન દીનસે તુમારી ખુદ્દતમેં હા
ઝીર હે તુમભી તો એકદમ હમારે પાસ બેઠકર હમારા દીલ ખુશ કરો મેને અપને જીમેં ખ-
યાલ કીયા અગર ઇશ વકત કહવા ઇસકા નહી માનતા તો આજુરદા હોગા પસ નએ દોસ્ત
ઓર મેહેમાનકી ખતીર રખાતી જારૂર હે તબ યે કહા સાહેબકા હુકમ બજાલાના મનજુર હે
કે અમએમર કોકુલ અદબ સનવેહિ મુજકો ઉસ જવાનને પ્યાલા નવાજેબ કીયા ઓર મેને પી
લા યા-ફીરતો અયસા પેહમ દોરચલા કે થોડી દેરમે સબ આદમી મજલીસકે કેફી હોકર બે ખબરહો
ગયે ઓર મેં બી બેહોશ ગયા જબ સુબોહ હુઇ ઓર આફતાબે દોનેજે બુલંદ હુવા તબ મેરી આં-
ખ ખોલી તો દેખા મેંને કે નવો તયારી હે, નવો મજલીશહે, નવો પરી, ફકત ખાલી હવેલી
પડીહે। મગર એક કોનમે કમ્મલ લીપટા હુવા ધરાહે, જો ઉસકો ખોલકર દેખાતો વોજવાન ક
સકી રંડી દોનો સર કટે પડે હે। યે હાલત દેખતેની હવાસ જાતે રહે, અકલ કુછ કામ નહીં
કરતીકે યેહ કયા હુવા, હેરાનીસે હરતરફ તક રહાથા ઇતનેમેં એક ખવાજા સરા જીસે ઝીકાયત
કે કામકાજમેં દેખાથા નઝર પડા ફકીરકો ઉસકે દેખનેસે કુછ તસલ્લી હુઇ, અહવાલ ઇસ વારે
દાતકા પુછા ઉનસે જવાબ દીયા, તુજે ઇસ બાતકી તહકીક કરનેસે કયા હાસીલ જો તુ પુછતા
હે મેંનેભી અપને દીલમેં ગોરકી કે સચ તુ કહેતા હે, ફીર એક ઝરા તઅમ્મુલ કરકે મેં ઓ-

લા ખેર ન કહા; ભલા યેતો બતાઓ વા મઅશુક કીસ મકાન
બના જો મે માનતા હુ સો કેહદુગા લેકીન તુજસા આદમી અક્લમંદ જ
નક દોસ્તીપર એ મહા બાબે તકલ્લુફ હોકર સોહબાતમે નૌશીક બાહમ કરે સે કયા ય
અતી રખતા હે ?

ફકીર અપની હરકત ઓર ઉસકી નસીયતસે નાદીમ હુવા સીવા ઇત બાતકે ઝબાનસે કુછ ન નીકલા. ફીલહ હકીકત અબતો તકસીર હુઇ મઆફ કીજીએ. બારે મહેલીને મહેરબા હોકર ઉસ પરીકે મકાનમાં નશાન બનાયા ઓર મુજે રૂખસ્તકીયા ઓર આપ ઉન દોનો ખમીરોકે ગાડને દાબનેકી ફીકરમે રહા મેં તોહોમતસે ઉસ ફસાદકી અલગહુવા ઓર ઇસત્યાકસે ઉસપરીકે મીલનેકે લીયે ઘબરાયા હુવા ગીરતા ગડતા ઢુડતા શામકે વકત ઉસકુચેકમે ઉસીપ નહ જો મોહચા ઓર નજદીક દરવાજે એક ગોશેમેં સારી રાત ટેહેલને કટી કીસીકી આમદોફતકી આહટ નમીલી ઓર કોઈ અહવાલ પુરસા મેરા ન હુવા ઉસી એકસીક હાલમેં સુબોહ હો ગઇ જબ સુરજ નીકલા ઉસ મકાનકે બાલા ખાનેકી એક ખીડકીસે વો મહરૂમેરી તરફ દેખને લગી ઉસ વકત આલમ ખુશીકા જો મુજપર ગુઝરા દીલહી જાનતા હે શુકર ખુદાકા કીહા ઇતનેમે એક ખ્વાજેને મેરેપાસ આકર કહાઇસ મસજીદમેં જાકર બેઠ શાયદ તેરા મતલબ ઇસજગહકે આવે ઓર અપને દીલકી મુસદપાટે ફકીર ફરમાનશે ઉસકે વહાંશેઠકર ઉમસજીદમે જારહા લેકીનય ન આખે દરવાજેકી તરફ લગ રહીથી હે દેખગે પરદએ ગેબશે કયા ઝાહીર હોતાહે તમામરુ દીન જવસે રોઝદારશા મહનેકા ઈનતેઝાર ખીચતા હે મેને વો રોઝ વય સીહી એકરારીમે કાટી બારે જીસ તીસ તરહસે શામ હુઇ ઓર દીન પહાડસા છાતીપર સેટલા એક બારગી વહી ખાજ જાસરા જીસને ઉસ પરીકે મકાનકા પતા બતાયા થા મસજીદમે આયા બઅદ ફરાગત નમાઝે મગરીબવ મરે પસ આકર ઉસ શરીફે હે સબ રોઝો નીયાઝકા મહરમ થા નેહાયત તસલ્લી દેકર હાથ પકડ લીયા ઓર અપને સાથ લેચલા ર૫તાર ફતા એક બગી મુજે બીઠાકર કહા યહી રહો જબ તક તુમ્હારી આરજુમર આપ રૂખસ્ત હોકર શાયદ હકીકત હજુરમે કહને ગયા મેં ઉસ બાગકે ફુલોકા બહાર ઓર ચાંદનીકા આલમ ઓર હૌઝ નહેરોમે ફવ્વારે સાવન ભાદવે વ ઉછલનેકા તમાશા દેખરહાથા લેકીન જબ ફુલોકા દેખતા તબ રૂસગુલબદનકા ખ્યાલતા, જબચાં દપર નઝર પડતી તબ ઉસમેં હરૂકા મુખડા યાદ કરતાયે સબ બહાર ઉસકે બગર મેરી આ- ખોમે ખારથી, બારે ખુદને ઉસકે દીલકો મેહબાન કીયા એક દમકે બઅદ વો પરી દરવાજેસે જ યસે ચૌદવી રાતકા ચાંદ બનાવ કીએ ગલેમેં પીશવીઝ બાદલેકી સજાફકી માલ્યોકાદર દમાન ટ- કા હુવા શરપર ઓઢની જીસમેં આંગલા પલ્લા શહેર ગોખરૂ લગા હુવા, સરસ પાંવતક મોતીયોમે જ ડી રવીશપર આકર ખડી હુઇ ઉસકે આનેસે તારો તાઝકીકે નયે મરમે ઉસબાગકો ઓર ઈસ ફકીરકે દીલકો હો ગઇ. એકદમ ઇધર ઉધર સેર કરકે શાહનશીનમ મુગરદક મસનદપર તકયા લગા બેઠી મે દોડકર પરવાનેકી તરહ જયસે શમઅકે ગીદ ફીરત હે તસદદુક હુવા ઓર ગુલામકે માનીંદ દોનોં હાથ જોડકર ખડા હુવા, ઇસમેં વો ખવાઝા મેરી ખાતર બનોર શીફારશકે અરઝ કરને લગા. મેને ઉસ મેહેલીસે કહા બંદા ગુનાહગાર તકસીરવાર હે જો કુછ સઝા મેરે લાયક ઠેરે સો હોવે વો વરી અઝબસકે ના ખુશથી બઅદ દીમાગીસે બોલી કે અબ ઇસકે હકમે યહી બલા હે કે સો તોડે અશરફીકે લેવે, અપના અશબાબ દુરસ્ત કરકે વતનકો સીધારે, મયે બાત સુન- તેહી કાઠ હોયગા ઓર સુખ ગયા કે અગર કોઇ મરે બદનકો કાટે તો એક બુંદ લહુકી ન નિ કલ ઓર તમામ દુનિયા આંખેકે આગે અંધેરી લગને લગી ઓર એક આહના મુરાદીકી બેઠ

...ના ટપકને લગે, સીવા ખુદાકે ઉસ વકત કીસુકી તવકકા ન રહી, ...ના બોલા કે ભલા તુક અપને દીલમેં ગૌર ફરમાઇએ, અગર મુજ કમ નસીબકો દુનયા... લચ હોતી તો અપના જાનો માલ હુઝુરમેં ન ખોતા કયા એક બારગી ...ક ખીદમત ગુઝા... ઓર જાન નીસારીકા આલમસે ઉઠ ગયા જો મુજસે કમબખ્તપર ઇતની હેમેરી ફરમાઇ! ઔર અબ મેરે તઇભી ઝીંદગીસે કુછ કામ નહીં, મઅશુકોં કી બે વફાઇસે ચારે આશકે નીમજાનકા નીભા નહીં હોતા. યે સુનકર તીખી હો તીવરી ચઢાકર ખફગીસે ...લી ચેખુશ કે આપ હમારે આશક હયે!

બીસરા.

મેંડકીકોભી ઝુકામ હુવા.

અય બેવકુફ અપને હોસલેસે ઝીયાદા બાતેં બનાની ખ્યાલે ખામ હયે, છોટા મું્હ બડી બાત બસ ચુપ રેહ યે નકમ્મી બાતચીત મતકર અગર કીસી ઓરને યે હરકત બેમઅનીકી ...તી પરવરદીગાર કીસુ, ઉસકી બોટયાં કટવા ચીલોંકો બાટતી પર કયાં કરૂં તેરી ખીદમત યાદ આતી હયે, અબ ઇસીમેં ભલાઇ હયે કે અપની રાહલે. તેરી કીસમતકા દાના પાની હમારી સરકારમેં યહીં તલક થા. ફીર મેંને રોતે બીસોરતે કહા અગર મેરી તકદીરમેં યે લીખા હયે કે અપને દીલકે મકસદકો ન પોંહચુ ઓર જંગલ પહાડમેં સરટકરતા ફીરૂં તો લાચાર હું, ઇસ ...તસેભી દીકહો કેહને લગી મેરે તઇ યે ફુસાંડે ચોચલે ઓર રમુઝકી બાત પસંદ નહીં આતી, ...સ ઇશારેકી શેફતગો કે જો લાયકહો ઉસ્સે જાકર; ફીર ઉસી ખફગીકે આલમમે ઉઠકર અપને ...લતખાનેકો ચલી. મૈંને બહોતેરા સર પટકા, મુતવજ્જા ન હુઇ લાચાર મૈંભી ઉસ મકાનસે ...દાસ ઓર નાઉમ્મેદ હોકર નીકલા. ગરઝ ચાલીસ દીનતક યહી નવબત રહી જબ શહેરકી કુચા ગરદીસે ઉકતાતા જંગલમેં નીકલ જાતા; જબ વહાંસે ઘબરાતા ફીર શહેરકી ગલયોંમેં દીવાનાસા આતા ન દીનકો ખાતા, ન રાતકો સોતા જયસે ધોબીકા કુત્તા ન ઘરકા ન ઘાટકા ઝીંદગી ઇનસાનકી ખાને પીનેસે હયે, આદમી અનાજકા કીડા હયે, તાકત બદનમેં મુતલક ન રહી અપાહજ હોકર ઉસી મસજીદકી દીવારકે તલે જાપડા કે એક રોઝ વહી ખ્વાજાસરા જુમેઅકી નમાઝ પડને આયા મેરે પાससે હોકર ચલા. મૈં શેર આહેસ્તાનાતાકતીસે પડ રહા થા.

બૈત.

ઇસ દર્દ દીલસે મૌત હો વા દીલકો તાબ હો
કીસમતમેં જો લીખા હયે ઈલાહી શીતાબ હો

અગરચે હાઝીરમેં સુરત મેરી બીલકુલ તબદીલ હોગઇ થી, ચેહેરેકી યે શકલ બની થી કે જીસને મુજે પેહલે દેખાથા વોભી નહી પેહછાન શકતા કે યે વહી આદમી હયે, લેકીન વો મહેલી આવાજ દર્દકી સુનકર મુતવજ્જા હુવા, મેરે તઇ બગૌર દેખકર અફસોસ કીયા ઓર શફકતસે મુખાતીબ હુવા કે આખીર યે હાલત અપની પોહેચાઇ? મૈંને કહા અબ તો જો હુવા સો હુવા માલસેભી હાઝીર થા જાનભી તસદ્દુકકી ઊસકી ખુશી યુંહી હુઈ તો કયા કરૂં.

યે સુનકર એક ખીદમતગાર મેરે પાસ છોડકર મસજીદમેં ગયા નમાઝ ઓર ખુતબેસે ફરાગત કરકર જબ બાહેર નીકલા ફકીરકો એક મીયાનેમે ડાલકર અપને સાથ ખીદમતમેં ઉસપરી બેપરવાકે બાહેર બીઠાયા, અગરચે મેરી રૂહ કુછબાકી ન રહીથી પર મુદ્દત તલક શબો રોઝ ઉસ પરીકે પાસ રેહનેકા ઇત્તેફાક હુવાથા જાન બુજકર બેગાની હોકર ખોજેસે પુછને લગી યે કોન હયે? ઉસ મરદે આદમીને કહા યે વહી કમબખ્ત બદ નસીબ હયે જો હુઝુરકી ખફગી

ઓર અતાઅંમેં પડા થા, ઉસી સબબસે ઇસકી યે સુરત બના હે ... હમે પર વો દુની ભડકતી હયે, કુછ ફાયદા નહીં હોતા, અલાવા અપને ... કર સે કયા મ... મુવા જાતા હયે. પરીને ઠઠોલીસે ફરમાયા કયું જુટ બકતા હયે, બહોત દીને ... ઉસકી ખબર વતન, ... મુજે ખબરદારોને દી હયે વલ્લાહ આલમ યે કોન હયે ઓર તુ કીસકા ઝીકર કરતા હયે? ઉસદમ ખ્વાજાસરાને હાથ જોડકર ઇલતીમાસ કીયા, અગર જાનકી અમાન પાઉં તો અરઝ કરૂં ફરમાયા કહે તેરી જાન તુજે બખશી. ખ્વાજા બોલા આપકી ઝાત કદર દાનકે વાસ્તે ખુદાકે ચીલવન દરમીયાનસે ઉઠવાકર પેહછાનીએ, ઓર ઉસકી બેકસીકી હાલપર રહમ કીજયે નાહક શનાસી ખુબ નહીં અબ ઇસકે અહવાલપર જો કછ તરસ ખાઇએ બજા હયે ઓર જાએ સવાબ હયે. આગે હદદે અદબ જો મીઝાજે મુબારકમેં આવે વહી બેહતર હૈ.

ઇતને કેહેનેપર મુસકુરાકર ફરમાયા ભલા કોઈ હો ઇસે દારૂશફામેં રખો, જબ ભલા ચં... હોગા તબ ઇસકે અહવાલકી પુરસીશ કી જાવેગી. ખ્વાજેને કહા અગર અપને દસ્તે મુબારકસે ગુલાબ ઇસપર છીડકયે ઓર ઝબાનસે કુછ ફરમાઇએ તો ઇસકો અ ને જીનેકા ભરોસા બધે ના ઉમ્મીદી બુરી ચીઝ હયે, દુન્યા બઉમ્મીદ પર કાયમ હયે ઇસપરભી ઉસ પરીને કુછ ન કહા. યે સવાલો જવાબ સુનકર મૈંભી અપને જીસે ઉકતા રહાથા બે ધડક બોલ ઉઠા કે ઇસ તૌરકી ઝીંદગીકો દીલ નહીં ચાહતા પાંવ તો ગોરમેં લટકા ચુકા હું એક રોઝ મરના હયે ઓર ઇલાજ મેરા પાદશાહઝાદીકે હાથમેં હયે કરે યા ન કરે વો જાને, બારે મુકલ્લેબુલ કુલુબને ઉસ સંગ દીલકે દીલકો નરમ કીયા મેહરબાન હોકર ફરમાયા જલ્દ પાદશાહી હકીમોંકો હાઝીર કરો—વહીં તબીબ આકર જમઅ હુએ, નબઝો કારૂરા દેખકર બહોત ગોરકી આખીરશ તશખીસમેં ઠેરા યે શખ્સ કહાં આશક હુવા હયે સીવા વસ્લે મઅશુકકે ઇસકા કુછ ઇલાજ નહીં. જીસ વકત વો મીલે યે સેહત પાવે જબ હકીમોકીભી ઝબાની યહી મરઝ મેરા સાબીત હુવા તો હુકમ કીયા કે ઇસ જવાનકો હમ્મામમેં લેજાઓ, નહીલાકર ખાસી પોશાક પેહનકર હુઝુરમેં લે આવ વહીં મુજે બાહેર લે ગએ હમ્મામ કરવા અચ્છે કપડે પેહના ખીદમતમેં પરીકી હાઝીર કીયા—તબ વો નાઝનીન તપાકસે બોલી તુને મુજે બેઠે બીઠાએ નાહક બદનામ ઓર રૂસવા કીયા. અબ ઓર કયા કીયા ચાહતા હયે જો તેરે દીલમેં હૈ સો સાફ સાફ બયાન કર.

યા મુરશદ મેરા ઉસ વકત યે આલમ હુવા કે શાદીએ મર્ગ હો જાઉં ખુશીકે મારે અયસા ફુલાકે જામેમેં ન સમાતા થા ઓર સુરત શીકલ બદલ ગઇ, શુકર ખુદાકા કીયા ઓર ઉસ્સે કહા ઇસ દમ સારી હકીમી આપપર ખતમ હુઇ કે મુજસે મુરદેકો એક બાતમેં ઝીંદા કીયા, દેખો તો ઉસ વકતસે ઇસ વકતક મેરે અહવાલમેં કયા ફરક હોગયા, યે કેહકર તીન બાર ગીર્દ ફીરા ઓર સામને આકર ખડા હુવા ઓર કહા હુઝુરસે યું હુકમ હોતા હયે કે જો તેરે જીમેં હો સો કેહ, બંદેકો હફત અકલીમકી સલતનતસે ઝયાદા યે હયે કે ગરીબ નવાઝી કરકર ઇસ આજીઝકો કુબુલ કીજયે ઓર અપની કદમબોસીમે સરફરાઝી દીજયે! એક લમ્હા તો સુન કર ગોતેમેં ગઇ ફીર કુન અખ્યોંસે દેખકર કહા બેઠો તુમને ખીદમત ઓર વફાદારી અયસીહી કી હૈ જો કુછ કહોસો બહોત હયે ઓર અપનેભી દીલપર નકશ હયે, ખૈર હમને કુબુલ કીયા.

ઉસી દીન અચ્છી સાઅત સુભલગનમેં ચુપકેચુપકે કાઝીને નીકાહ પડ દીયા બઅદ ઇતની મેહનત ઓર આફતકે ખુદાને યે દીન દીખાયા કે મૈંને અપને દીલકા મુદઆ પાયા, લેકીન જયસી દીલમેં આરઝુ ઉસ પરીશે હમ બીસતર હોનેકી થા વૈસીહી જીમેં બેકલી ઉસ વારદાત અજીબકે મઅલુમ કરનેકી થી. કે આજતક મૈંને કુછ ન સમજા કે યે પરી કોન હયે ઓર વો હબસી સાંવલા મજીલ જીસને એક પુરઝે કાગઝપર ઇતની અશરફીયોંકે બદરે મેરે હવાલે કીએ

[illegible] ઝ્યાફતકી બાદશાહોંકે લાયક એક પેહર[illegible] ક્યું કર [illegible] એવો દાનો [illegible] સમેં મારે ગએ ઓર સબબ ખફગી ઓર બે [illegible] બાવજુદ ખીદમત ગુઝા[illegible]ર નાઝ બરદારી કે મુજપર કયા હુવા ઓર ફીર એક [illegible] કો મુ સર ખુલંદ કીયા—ગરઝ ઇસી વાસ્તે બઅદ રસમો રૂસુમાત અકદકે આઠ [illegible] વસ્લ શતીયાકકે દરદ મુબાશેરતકા ન કીયા, રાતકો સાથ સોતા દીનકો યુંહી ઉઠ [illegible] હોતા.

એક દીન ગુસલ કરનેકે લીએ મૈંને ખ્વાસકો કહા કે થોડા પાની ગરમ કર દેતો નહાઉં મલેકા મુસકુરાકર બોલી; કીસ બીસ્તેપર તત્તાપાની મેં ખામોશ હો રહા લેકીન વો પરી મેરી હરકતસે હેરાન હુઇ બલકે ચેહરેપર આસાર ખફગીકે નમુદ હુએ યહાં તલક કે એક રોઝ બો[illegible]ી તુમભી અજબ આદમી હો યા ઇતને ગરમ યા અયસે ઠંડે ઇસકો કયા કેહતે હયે, અગર તુમમેં કુવ્વત નથી તો કયું અયસી કચ્ચી હવસ પકાઇ ઉસ વકત મેંને બેધડક હોકર કહા અય જાની મુનશરી શરત હયે આદમીકો ચાહીએ કે ઇનસાફસે ન ચુકે બોલી અબ કયા ઇનસાફ રેહગયા હયે જો કુછ હોનાથા સો હોચુકા । ફકીરને કહા બાકઇ બડી આરઝુ દીલીમેં આદમીકી ખાતીર પરેશાન રેહતી હયે ઉસ્સે કુછ હો નહીં સકતા, ઇનસાનીયતસે ખારીજ હો જાતા હયે, મૈંને અપને દીલમેં યે કોલ કયા થા કે બઅદ ઇસ નીકાહકે ઐન દીલકી શાદી હયે બાઝી બાઝી બાતે જો ખ્યાલમેં નહીં આતી ઓર નહીં ખુલતી હુઝુરમેં પુછુંગા કે ઝબાંને મુબારકસે ઇસકા બયાન સુનું; તો જીતો તસકીન હો. ઉસ પરીને ચીજનજબી હોકર કહા કયા ખુબ અભીસે ભુલ ગએ યાદ કરો બારહા હમને કહા હયે કે હમારે કામમેં હરગીઝ દખલ ન કીજે ઓર કીસી બાતકે મોઅતરીઝ ન હુજયો, ખીલાફ મઅમુલ યે બેઅદબી કરની કયા લાઝીમ હયે ? ફકીરને હંસકર કહા જયસી ઓર બેઅદબ્યાં મઆફ કરનેકા હુકમ હયે એક યેભી સહી. વો પરી નઝર બદલકર તેહમેં આકર આગકા બગોલા બન ગઇ ઓર બોલી અબ તો બહોત સર ચડા જા અપના કામકર, ઇન બાતોંસે તુઝે કયા ફાયદા હોગા ! મૈંને કહા, દુનિયાસેં અપને બદનકી શરમ સબસે ઝયાદા હોતી હયે, લેકીન એક દુસરેકા વાકીફકાર હોતા હયે, પસ જબ અયસી ચીઝ દીલ પર રવા રખી તો ઓર કોનસા ભેદ છુપાનેકે લાયક હયે.

મેરે ઇસ રમ્ઝકો વો પરી વકુફસે દરયાફતકર કેહને લગી યે બાત સચ હયે પર જીમેં યે સોંચ આતા હયે કે અગર મુજ નીગોડીકા રાઝ ફાશ હો તો બડી કયામત મચે ! મૈં બોલા યે કયા મજકુર હયે, બંદેકી તરફસે યે ખ્યાલ દીલસે ઝબાંતક ન લાઉંગા કીસુકે કાન પડના કયા ઇમકાન હયે, જબ ઉસને દેખાકે અબ સીવા કેહને કે ઇસ અઝીઝસે છુટકા નહી લાચાર હોકર બોલી, ઇન બાતોંકે કેહનેમેં બહોતસી ખરાબ્યાં હયે તુ ખ્વાહ ન ખ્વાહ દરપે હુવા ખેર તેરી ખાતીર અઝીઝ હયે ઇસ લીએ અપની સર ગુઝીસ્ત બયાન કરતી હું તુઝેભી ઉસકા પોશીદા રખના ઝુરૂર હયે ખબર શરત ગરઝ બહોતસી તાકીદ કરકર કેહને લગી કે મૈં બદ બદબખ્ત મુલ્ક દમીશ્કકે સુલતાનકી બેટી હું ઓર વો સલાતીનોંચે બડા બાદશાહ હયે સીવા મેરે કોઇ લડકાબાલા ઉસકે નહીં હુવા; જીસ દીનમેં મૈં પેદા હુઇમાં બાપકે સાએમેં નાઝો ન્યામત ઓર ખુરમીસે પલીનજબ હોસ આયા તબસે અપને દીલકો ખુબસુરતોં ઓર નાઝનીનોંકે સાથ લગાયા. ચુનાસે સુથરી સુથરી પરીઝાદ હમ જોલી ઉમરાઝાદયાં મુસાહબતમેં ઓર અચ્છી અચ્છી કુબુલ સુરત હમ ઉમર ખ્વાસેં સહેલીયાં ખીદમતમેં રહેતી થી. તમાશા નાચ ઓર રાગરંગકા હમેશા દેખા કરતી—દુન્યાકે બલે બુરસે કુછ સરોકાર નથા, અપને બે ફીકરી કેઆલમકો દેખકર સીવા ખુદાકે શુકરસે કુછ મુંહસે નહીં નીકલતા થા.

ઇત્તેફાક તબીઅત. ખુદબખુદ અપસી બેમઝા હુઇ કે ન જલીસ (વો ઢુંની ભડ) આવે, સૌદાઇસા મીઝાજ હોગયા, દીલ ઉદાસ ... સુરત (જાતા હુયે) ... બાત કહેને સુનનેકો જી ચાહે, મેરી યે હાલત દેખ ... સબકો સબ ... હુઇ ઓર કદમપર ગીરને લગી, યે ખ્વાજા સરા નમક હલાલ કદીમસે મેરા મહ... ઓર ... નરાઝ હુયે, ઇસ્સે કોઇ બાત મખફી નહી, મેરી વહશત દેખકર બોલા અગર પાદશાહ ઝાદી થોડાસા શરબત વરફુલ ખ્વાલકા નૌશજાહા ફરમાવેં તો અગલબ હુયે કે તબીઅત બહાલ હોજાવે ઓર ફરહત મીઝાજમેં આવે. ઉસકે ઇસ તરહકે કેહનેસે મુજેભી શૌક હુઆ તબ મૈંનેભી ફરમાયા જલ્દ હાઝીરકર. મેહલી બાહેર ગયા એક સુરાહી ઉસી સરબતકી તકલ્લુફસે બના બરફમેં લગા લડકેકે હાથ લીવાકર આયા મૈંને પીયા, જો કુછ ફાયદા બયાન કીયા થા વૈસાહી દેખા—ઉસ વકત ઉસ ખીદમતકે ઇનઆમમેં એક ભારી ખીલઅત ખોજેકો ઇનાયતકી ઓર હુકમ કીયા કે એક સુરાહી હમેશા બીલાનાગા ઇસી વકત હાઝીર કયા કર. ઉસદીનસે યે મુકકર હુવા કે ખ્વાજા સરા સુરાહી ઉસી છોકરેકે હાથ લીવા લાવે ઓર બંદી પી જાવે—જબ ઉસકા નશા તુલુ હોતા તો ઉસકી લહેરમેં ઉસ લડકેસે ઠઠા મઝાખ કરકર દીલ બહેલાતી થી. વોભી જબ ઢીટ હુવા તબ અચ્છી અચ્છી મીઠી મીઠી બાતેં કરને લગા, ઓર અચંબેકી નકલેં લાને બલકે આહ ઓહભી ભરને ઓર સીસકીયાં લેને સુરત તો ઉસકી તરહદાર લાયક દેખને કે થી, બેઇખતયાર જી ચાહને લગા મૈં દીલકે શૌકસે ઓર અઠખેલ્યોં કે ઝોરસે હર રોઝ ઇનઆમ બખ્શીશ દેને લગી, પર વો કમબખ્ત વઇસેહી કપડોંસે જયસે હમેશા પેહેને રેહતા થા હુજુરમેં આતા, બલકે વો લીબાસભી મૈલા કુચલા હો જાતા થા.

એક દીન મેને પુછા તુજે સરકારસે ઇતના કુછ મીલા પર તુને અપની સુરત વયસીકી વયસીહી પરેશાન બના રખી. કયા સબબ હુયે? વહ રૂપએ કહાં ખરચ કીએ. યા જમ્અ કર રખે? લડકને યે ખાતીરદારીકી બાતેં જો સુની ઓર મુજે અપના અહવાલ પુરસાં પાયા તો આંસું ડબડબાકર કેહને લગા કે જો કુછ આપને ઇસ ગુમામકો ઇનાયત કીયા. સબ ઉસતાદને લે લીયા મુજે એક પસા નહીં દીયા. કહાંસે દુસરે કપડે બનાઉં જો હુજુરમે પહેનકર આઉં ઇસમેં મેરી તકસીર નહી મૈં લાચાર હું ઇસ ગરીબકે કેહને પર મુજે તરસ આયા વહાં ખ્વાજાસરાકો ફરમાયા આજસે ઇસ લડકેકો અપની સોહબતમેં તરબીયત કર, ઓર લીબાસ અચ્છા તઇઆર કવકર પેહના ઓર લોંડોંમેં બે ફાયદા ખેલને કુદને ન દે, બલકે અપની ખુશી યે હુયે કે આદાબ લાયક હુજુરકી ખીદમતકે સીખે ઓર હાઝીર રહે ખ્વાજા સરા મવાફીક ફરમાનેકે બજા લાયા ઓર મેરી મરઝી જો ઉધર દેખી નેહાયત ઉસકી ખબરદારી કરને લગા—થોડે દીનોંમેં ફરાગત ઓર ખુશી ખુરરમીકે સબબસે ઉસકા રંગ રૈનક કુછકા કુછ હો ગયા ઓર કેચલીસી ડાલદી. મૈં અપને દીલકો હરચંદ સંભાલતી પર ઉસ કાફીરકી સુરત અયસી જીમેં સમા ગઇ થી કે યહી જી ચાહતાથા કે મારે પ્યારેકે ઉસે કલજેમેં ડાલ રંખુ ઓર અપની આંખોંસેં એક પલ જુદા ન કરૂં—આખર ઉસકો મુસાહેબતમે દાખીલ કીયા ઓર ખીલઅતેં સબતરહકી ઓર જવાહીર રંગ બરંગકે પેહનાકર દેખા કરતી બારે ઉસકે નઝદીક રહનેસે આંખોંકા સુખ કલેજેકો ઠંડક હુઇ; હરદમ ઉસકી ખાતીરદારી કરતી. આખીરકો મેરી યે હાલત પોહચીકે અગર એકદમ કુછ ઝુરરી કામકા મેરે સામનેસે જાતા તો ચૈન ન આતા.

બઅઝ કઇ બરસકે વોબાલીગ હુવા, મીસે ભયગને લગેં, છપ તખતી દુરસ્ત હુઇ, તબ ઉસકા ચરચા બાહેર દરબારીયોંમેં હોને લગા. દરબાર ઓર ચોબદાર ઉસકો મહેલકે અંદર આને

તી હયે—જબ વો ૧૭.. ફીર ?
છતી હયે ઓર સુનતી હયે
ઓર શેહરે નીમરોઝમેં
દમ નાલા ઓર આહ હયે,
સકા સબબ જીસસે મેં કોઇ ૯

જુદી સુબ્હકો હુએતો દમી છોડ
ક મૈદાનમેં જાકર જમઅ હુ., ઓર ઉસ મુ
ર હુવા ઓર વહાં ગયા, તબ સબ બરાબ ક

ા દેખતાથા પર યે મઅલુમ હોતાથા કે વે સબ
ઘડીએ અરસેમેં દેરસે જવાન પરીઝાદ સાહેબ જ
ગુલ મચાતા હય ઓર તા હુવા કદ્ મુંહસે
કુછ લીએ હુવે મુકાબ કુલ્લાહકે આયા ઓર
ાથ ઓર એક હાથમેં તલવાર લેકર દોઝાનું બેઠા;
હથા ઉસકો ઉસ જવાનને ઝ જો હાથમેદી થી-વો યં
ખાતા જાતાથા લેકીન યે હ. ાથી કે જો કોઇ દેખતાથા બે દ
l પસી તરેહ સબકો દીખાતા ઓર રૂલાતા હુવા સબકે સામને
ફીર ગયા.
ન ઉઠા ઓર ઉસ ગુલામકા સર સમશીરસે કાટકર ઓર સવ
કો ચલા, સબ ખડે દેખાકીએ જબ નઝરોંસે ગાયબ હુવા તો લોગ
ેકસે ઉસ માજરેકી હકીકત પુછતા થા, બલકે રૂપયોંકી લાલચ
ાત કરતા કે આયા ઓર કહાં ગયા ? હરગીઝ કીસીને ન બદલા
ામેં આયા—યે તઅજજુબ દેખકર જબ મૈં યહા આયા ઓર
ાસે પાદશાહઝાદી ભી હૈરાન હો રહી હયે, ઓર ઇસકે તહકીક
રહી હયે, લેહાઝા મહેર અપના યહી મુકરર કીયા હયે કે જો
બર લાવે ઉસકો પસંદ ફરમાવે ઓર વહી માલીક સારે માલો
માજરા સબ તુમને બસ સુના, અપને દીલમેં ગૌર કરો
ા સકે તો કસ્દ મુલ્કે નીમરોઝકા કરો, ઓર જલ્દ રવાના
ે ઘરકી રાસ્તો મૈને જવાબ દીયા, કે અગર ખુદા ચાહેતો
ક દરયાફત કરકર પાદશાહઝાદીકે પાસ આ પોહચતા હું
ીસમત મેરી બદ હયે, તો ઇસકા કુછ ઇલાજ નહીં, લેકીન
પને કેહનેસે ન ફીરે ઓર બીલફેઅલ એક અંદેશા મુશ્કીલ
ાગર મલેકા ગરીબનવાઝી ઓર મુસાફીર પરવરીસે હુજુરમે
ઓર મેરા ઇલતેમાસ અપને કાનો સુને ઓર ઉસ
તો મેરી ખાતીર જમઅ હો, ઓર મુજસે સબ કુછ
મામાને રૂબરૂ ઉસપરી પૈકર કે અરઝ કી બારે કહ્લા

ના કે ઉન્હ ખુલાશો. દાઇ ફીર બારે
લેગઇ. કયા દેખતાહું કે કે
કલમાકનીયા, તુદકનીયા
જ હે લીએ ખડી હયે ઇદરકા
આહ ખાનતક આઇ, ઓર ક
દેખતા ર સેર કરતા હુવા આગે
દેખું ફીર ચાહે કે આગે જાઉં—
વા રખ્ખાથા ાર એક ચોકીભી સંદલકી બ
પર બેઠગયા ઓર વો ચોકીપર બેઠે કેહને લગી,
મેંને મલેકાકી ખુબ્યાંકી ઓર અદલો ઇનસાફ
કે જબસે મેં ઇસ મુલ્લકકી સરહદમેં આયા હર
ીરખાને ઓર ઇમારતેં બની હુઇ હયે ઓર
ખબરગીરી મુસાફરોં ઓ ાજોંકી કરતે હયે; મુજે
ચોથે રોઝ જબ રૂખસ્ત લગા તબભી કીસુને ખુર
બાબ ઉસ મકાનમેં થા ચાંદની, કાલીને સીત
પરદે, ચીલવને સાએબાન, છપરખટ; મઆગીલાફ; ર
; ચાદર; તકએ ગુલ્લતકીએ મસ... ગાવતકીએ ઓર દેગ દેગચે;
તરીયમચે બકાવલી કફગીર; તઆમબખ્શ, સરપોશ સીની ખ
રાહી; પાનદાન; લગન ચોગડે; ચંગેરી ગુલાબપાશ ઉદ સોઝ; અ
વાલે કીએ કે યે તુમ્હારા માલ હયે ચાહો અબ લે જાઓ નહી
અપની મોહોર કરો જબ તુમ્હારી ખુશી હોગી ફીરતે વખત લીએ
પર યેં હયેરત હયે કે જબ મુજસે ફકીર તને તનહાસે યે સુલુક
તુમ્હારે મુલ્કમેં આતે જાતે હોંગે પસ અગર હરએકસે યહી મેઅ
તો મુબલીક બે હીસાબ ખરચ હોતે હોંગે; પસ ઇતની દોલત કે
આઇ ઓર કપસી હયે? અગર ગંજેકારૂન હો તોભી વફા ન
કાકી સલતનતપર નીગાહ કીજયે તો ઉસકી આમદ ફકત બાવ
ન કરતી હોગી ઓર ખરચોંકા તો કયા ઝીકર હયે, અગર
સુનું તો ખાતીરજમાહો; કરદ મુક્કે નીમ રોઝકા કરૂં ઓર જું
અહવાલ દરીયાફત કરકે મલેકાકી ખીદમતમેં બશરતે ઝીંદગી
મુરાદ પાઉં.

યે સુનકર માલેકાને અપની ઝબાનસે કહા કે અય જ
કે યે માહીયતસે વાકીફ હો તો આજકે દીનભી મુકામ કર
જો કુછ અહવાલ ઉસ દોલત બે ઝવાલકા હયે બેકમો કાર
અપને ઇસતીકામતકે મકાનપર આકર મુંતઝીર થા કે કબ
ા–ઇતનેંમેં ખ્વાજાસરા કઇ ચોગોશે તોરા પોસ પડે હુરે
ા; બોલા કે હુઝુરસે યે ઉલશ ખાસ ઇનાયત હુવા હયે
સામને ખોલા તો ઓ બાસસે દીમાગ મોઅત્તર હુવા

ગાઆહાર.

ાર શુકરે અમત કેહલા ભેજા. ''
ના અપને મહેલમેં દાખી'
નીકલ બેઠા; ઉસ વકત દાઇ
હયે મૈં ઉસકે હમરાહ હોલે ીલવંતે
દરકો વહાં કદર ન થી એ. ાદશામી
ા લગા હુવા ઓર સામને મસનદકે જવા
ારાસ્ત ઓર દસ્તચપ શાગીરદ પેશ ઓર સં
હુએ હાઝીર થે ઓર તવાયફ ઓર ગાએ
. તય્યારી કરરો ફરકી દેખકર અકલ ઠીકાને
ર રાતકો યે આરાયશ કે દીન ઇદ રાત શબબરા
ત ઇકલીમ કો યે એશ મયસ્સર ન હોગા, હમેં
હમારી મલેકાકા જીતના કારખાના તુમને દેખા યે સા
ાીઝ ખલલ નહીં બલકે અરઝું હએ, તુમ યહાં બેઠો મલે
જાકર ખબર કરૂં. દાઇ યે કેહકર ગઈ ઓર ઉન્હી પાં
. હયે, બમજરીદ ઉસ મકાનમેં જાતેહી બીચકકર રેહ ગ
ા ઓર દરો દીવાર કીધર હયે, ઇસવાસ્તે કે ચારો તરફ
ઓર ઉનકે પરદાઓંમેં હીરે મોતી જડે હુએ થે, એકકા અકા
મલુમ હોતા કે જવાહીરકા સારા મકાન હયે, એક તરફ પરદ
ડી થી. વો દાઇ પરદેસે લગકર બેઠી ઓર મુજેભી બેઠનેકો કહા.
ા તોર બયાન કરને લગી.–

સુલતાન ઇસ ઇકલીમકા બડા પાદશાહ થા. ઉનકે ઘરમેં સાત
શાહને જીશન ફરમાયા. યે સાતો લડકીયાં સોલા સંગારકર બા-
હુઝુર ખડી થી. સુલતાનકે કુછ જીમેં આયા તો બેટીયોંકે તરફ
યે સારી ખુબ્યાં મેરે દમસે હયે. છે લડકીયાં એક ઝબાન હોકર
હંયે બજા હયે ઓર આપહીકી સલામ તીસે હમારી ભલાઇ
બેહનોંસે છોટી થી પર અકલો શઉરમેં ઉસ ઉમરમેંભી ગોયા
-ઇસ ગુફતગુમેં બહેનોંકે શરીક ન હુઇ, ઇસ વાસ્તે કે યે

કી તરફ દેખા આર કહા; કયું બીબી તુમ કુછ ન બોલીં;
ાને અપને દોનોં હાથ રૂમાલસે બાંધકર અરઝ કી કે અગર
'આઃ હો તો લૌંડી અપને દીલકી બાત ગુઝારીશ કરે. હુકમ
મલેકાને કહા કે કીબલએ આલમ આપને સુના હયે કે
વકત મૈં અપની ઝીંદગીસે હાથ ધોકર અરઝ કરતીહું
વાલેને લીખ્ખા હયે ઉસકા મીટાનેવાલા કોઇ નહીં. કીસ્મ

બૈત.

ખીસો યા કે રખો સરબસુજુદ,
જો કુછ હયે વો પેશાની હયે.

બાદ અલલઇતલાકને આપકો પાદશાહ
કારખાનેમેં કીસુકા દખલ્યા
. . કઅબા હયે; હઝરતકી
ના હ પર નસીબ હરએક કે હરયેકકે
મે; ઓર વાબ દીલપર સખ્ત ગીરાં
બડી બા... આબ ઇસકી યહી સઝા હયે
સો ઉતાર લો; ઓર એક મીયાનેમેં ચડાક
દકા ન હો વહાં ફેંક આવ. દેખેં ઇસકે નસી
રકે ઉસ આધી રાતમેં કે ઐન અંધેરી થી; મ
પને મહેલકે દુસરી જગા ન દેખી થી; ભોઇ લેન
રતા ઇનસાનકા તો કયા ઝીકર હયે, છોડકર ચલે
થલેકાકે દીલપર અજબ હાલત ગુઝરતીથી કે એ
ર અપને ખુદાકી જનાબમેં શુકર કરતીં; ઓર કેહતી
કીયા; જો ચાહતા હયે સો કરતા હયે, ઓર જો ચાહે
યે તુજશે નાઉમ્મીદ નહીં હોતી ઇસી અંદશેમેં આંખ લગ
લેકાકી આંખ ખુલ ગઇ તો પુકારી કે વઝુકે લીએ પાની લાવ
ીત યાદ આઇ કે તુ કહાં ઓર યે બાત કહાં; યે કેહકર ઉઠકર
શુકરકા પડહા અબ અઝીઝ મલેકાકી ઇસ હાલતકી ખબર સુનને
ભાસે જી શે પુછા ચાહીએ કે કયા કેહતા હોગા. ગરઝ ઉસ
લગા રહાથી ઓર યે કબત ઉસ દમ પડતીથી.

કબત.

જબ દાંત ન થે તબ દુધ દીઓ, અબ દાંત દીયો
જો જલમેં થલમેં પંછી પસકી, સુધ લેત સો તે
કાહેકો સોંચ કરે મન મુરખ, સોંચ કરે કુછ હા
જાનકો દેત અજાનકો દેત, જહાં કો દેત સો તે

સચ હયે; જબ કુછ બન નહી આતા તબ ખુદાહી યા
તદબીરમેં હરએક લુકમાન ઓર બુઅલીસીના હએ; અબ
ઇસી તરહ તીન દીન રાત સાફ ગુઝર ગએ કે મલેકાકે મુહ
વો ફુલસા બદન સુખકર કાંટા હોગયા; ઓર વો રંગ જો
બન ગયા; મુંહમેં ફેફડી બંધ ગઇ; આંખેં પથરા ગઇ;
તલખ સાંસ; તબ તલક આસ ચોથે રોઝ સુબ્હેકો એક
ચેહરા રોશન દીલ આકર પેદા હુવા, મલેકાકો ઇસ હાલત
રયે તેરા બાપ પાદશાહ હયે; લેકીન તેરી કીસમતમેં યેહ
અપના ખાદીમ સમજ ઓર અપને પેદા કરનેવાલેકા
ઓર ફકીરકે કચકોલમેં જો બીકકે ટુકડે મૌજુદ થે મ
ફીરને ગયા—દેખા કે એક કુવા લગા હયપર ડોલરસ્સી
તોડકર દોના બનાયા ઓર અપની શેલી ખોલકર ઉસમે બાંધકર

વહી બ...લેકીન મેરે આનેમેં બડી કયા હ...
બુરા હયે. અયસા કામ ન કર કે જીસમેં સીવે
...ી હયે કે જલ્દ ચલા આ, નહીં તો મુઝે પોહંચા . જબ મેં સ-
...ઇસ્તીાક મેરા નીપટ દેખા તો ભુંડીસી સુરત બનાએ હુએ નાઝો નખરેંગે
જબ ...મ બેઠા તબ મૈને ઉસસે પુછા કે આજ રૂકાવટ ઓર ખફ્ગીકા બાઇસ કા
ઇતના સુ ...ર ગુસતાખી તુને કભુ નકીથી હમેશા બીલા ઉઝર હાઝીર હોતા થા ત
... કહા કે ...ગરીબ હઝુરકી તવજ્જાસે ઓર દામને દૌલતકે બાઇસ ઇસ મકદુર
હંચા બહોત ...દગી કટતા હયે આપકે જાનોમાલકો દુઆ કરતા હું યે તકસ
દશાહ ઝાદીકે મર ...ભરોસે ઇસ ગુનાહગારસે હુઇ ઉમ્મીદવાર અફુકાહુ મૈં તો જા
...લસે ઉસે યાહ ...બનાવટકી બાતોંકો માન લીયા. ઓર સરાહતપર નઝર ન કા
...બલકે પીર દીલ હ ...કયા તુજકો અયસી મુશકીલ કઠણ પેશઆઇ જો અયસા મુતફ
...કીર હો રહા હયે ...કર ઉસકીભી તદબીર હો જાએગી ?

ગરઝ ઉસને અપન... ...ારીકી રાહસે યહી કહા કે મુજકો સબ મુશકીલ હયે. આખીર ...ઇસકે ફ્હવાએ કલામસે યે ... કે એક બાગ નેહાયત સરસબ્ઝ ઓર ઇમારત ખાલી હોઝ તાલાબ કુંવે, પુખતા સમેત ... હવેલી કે નઝદીક નાફે શહેરમેં બીકાઉ હયે. ઓર ઉસ બાગકે સાથ એક લોંડીભી ગા... ...ઇલમેમોસીકીમેં ખુબ સલીકા રખતી હયે, લેકીન યે દોનો ...બાહમ બીકતે હયેં ન અકેલા બ... , જયસે ઉંટકે ગલેમેં બીલ્લી–જોકોઇ ન બાગ લેવે ઉસ કનીઝકીભી કીમત દેવે ઓર તમાશાયે હયે કે બાગકા મોલ લાખ રૂપીએ, ઓર બાંદીકા બહા પાંચ લાખ! શીદવીસે ઇતને રૂપયે બીલકૈલ સરઅંન્જામ નહીં હો સકતે. મૈને ઉસકા દીલ બહોત બે ઇખતીયાર શોકમેં ઉનકી ખરીદારી કે પાયા કે ઇસી વાસ્તે દીલ હૈરાન ઓર ખાતીર પરેશાનથા; બાવજુદકે રૂબરૂ મેરે પાસ બેઠાથા તબભી ઉસકા ચેહરા મલીન ઓર જી ઉદાસથા —મુજે તો ખાતીરદારી ઉસકી હરઘડી ઓર હરપર મનઝુરથી ઉસી વકત ખ્વાજાસરાકો હુકમ કીયાકે કલ સુબેહકો કીમત ઉસ બાગકા ઓર ખત કનીઝકા લીખવાકર ઇસ શખ્સકે હવાલે કરો; ઓર માલીકકો ઝર કીમત ખઝાનએ આમેરાસે દીલવ...ા ઇસ પરવાનગી કે સુનતેહી આદા બ બજાલાયા ઓર મુંહપર રૂહત આઇ–સારી રાત ઉસી કાએદેસે જયસી હમેશા ગુજ-રતીથી હંસી ખુશીસે કટી; ફઝર હોતેહી વો રૂખસત હુવા. ખ્વાજેને મવાફીક ફરમાનેકે ઉસ બાગકો ઓર લોંડીકો ખરીદ કરદીયા ફેર વો જવાન રાતકો મ...રીફ મઅમુલકે આયા જાયા કરતા.

એક રોઝ બહારકે મોસમમેં કે મકાનભી દીલ ચસ્પથા બદલી ઘુમંડ રહીથી ફૈનીયાં પડ રહીથીં. બીજલીભી કુન્ધ રહીથી ઓર હવા નરમ નરમ બહતીથી. ગરઝ અજબ કૈફીયત ઉસ-દમથી. જાુંહી રંગબરંગકે હુબાબ ઓર ગુલાબીયાં તાકોંપર ચુની હુઇ નઝર પડી, દીલ લલચાયા કે એક ઘોંટલું; જબ દો તીન પીયાલોંકી નોબત પોહંચી વહી ખ્યાલઉસ બાગે નોખરીદકા ગુ-ઝરા; કમાલ શોક હુવા કે એકદમ ઉસ આલમમેં વહાંકી સૈર કીયા ચાહીએ.

કમબખતી જો આવે ઉંટ ચડે કુત્તા કાટે અછી તરહ બેઠે બીઠાએ એક દાઇકો સાથ લેકર સુરંગકી રાહસે ઉસ જવાનકે મકાનમે ગઇ—વહાંસે બાગકે તરફ ચલી; દેખા તો ઠીક ઉસ બાગકી બહાર બેહસ્તકી બરાબરી કર રહી હયે; કતરે મેં હકે દરખતોકે સબ્ઝ સબઝ પતોંપર પર જો પડે હયે; ગોયા ઝમરૂદકી પત્તીયોંપર મોતી જડે હયે; ઓર સુરખી ફુલોંકી ઉસ અબર-...ગે અયસી અચ્છી લગતી હયે કે જયસે શામકો શફક ...સે હયે ઓર નેહરેં લબાલબ માનીંદ

નાખીરે ઉસકા આના મૌકુફ હુવા. ગુ.. તા ઉસ
...ર્યા; જબ યે અહવાલ ના ઉમીદીકા સુના તો એ
ગોયા મુજપર ...ત તુટી ઓર યે હાલત હુઇ કે ન કે કુછ કેહ સક
સકતી હુ, કુછ બસ નહી ચલ સકતા ઇલાહી કયા કરૂ ! અજબ તરેહકા ...
...રારી કે ઉસી સેહલીકો જો મેરા ભેદુ થા બુલાકર કહા કે મુજે ગૈર ઓ... ...ખ્ત ઉ
...કી મનઝુર હયે, બીલ ફૈલ સલાહ વકત યે હે કે હઝાર અશરફી પુ...જ ...ાકકે યૌ
...કાન જવહરીકી કરવા દો તો તીજારત કરકે ઉસકે નફેસે અપની ગુ... ...સે કીયા
...ોર મેરે મહેલકે કરીબ એક હવેલી અછે નકશેકી બનવા દો ... ...નકર ચાકર
...ર હો મોલ લેકર ઓર દરમહા મુકરર કરકર ઉસ પાસ ર... ...કીસુ તરેહ એઅ
...ન ન હો. ખ્વાજાસરાને ઉસકી બુદો બાશકી ઓર જહવરી... ...ાકી સબ તય્યા...
કરદી. થોડે અરસેમેં ઉસકી દુકાન અયસી ચમકી ઓર નમુદ... ...બીલઅતેં ફાખેરા
ઓર જવાહીર બેશ કીમત સરકાર મેં પાદશાહાકે ઓર અમી... ...ઓર મતલુબ હોવે
ઉસીકે યહાં બાહમ પોહચતે આહેસ્તા આહેસ્તા યે દુકાને ... ...તોહરા હરએક મુલ્કકા
ચાહીયે વહીં મીલે; સબ જવાહરયોંકા રોઝગાર ઉસકે આગે ... હો ગયા ! ગરઝ ઉસ શહેર
મે કોઇ બરાબરી ઇસકી ન કરસકતા બલ્કે કોઇ મુલ્કમેં ... કોઈ નથા. અયસે કારબારમેં
તો ઉસને લાખોં રૂપએ કમાએ પર જુદાઇ ઉસકી રોઝ ... નુકશાન મેરે તનબદનકા કરને
લગી, કોઇ તદબીર ન બન આઇ કે ઉસકો દેખકર અપ... ...કી તસલ્લી કરૂ. સલાહ કે ખા-
તીર ઉસી વાકીફકાર મેહેલીકો બુલાયા ઓર કહા કોઇ અયસી સુરત બન નહી આતી કે ઝરા
ઉસકી સુરત મેં દેખુ ઓર અપની જાનકો સબરદુ મગર યે તરહ હયે કે એક સુરંગ ઇસકી
હવેલીસે ખુદવાકર મહેલમેં મીલાદો હુકમ કરતેહી કઇ દીનોંમેં અયસી નકબ તઇયાર હુઈ કે
જબ સહી સાંજ હોતી તો ચુપકેહી વો ખ્વાજાસરા ઉસ જવાનકો ઉસી રાહસે લે આતા તમામ
રાત શરાબ કબાબ ઐશો અશરતમેં કટતી મૈ ઉસકે મીલનેસે આરામ પાતી; વો મેરે દેખનેસે
ખુશ હોતા.

જબ ફજરકા તારા નીકલતા ઓર મવઝઝન અઝાન દેતા તબ મેહલી ઉસી રાહસે ઉસ
જવાનકો ઉસકે ઘર પોહચા ...ા, ઇનબાતોંસે સીવા ખોજે કો ઓર દો દાઈયોંકે જીન્હોંને મુજે
દુધ પીલા ઓર પાલાથા ચૌથા આદમી કોઇ વાકેફ નથા. એક મુદ્દત ઇસી તરહસે ગુઝરી—
એક રોઝકા યે ઝીકર હયે કે મ્વારીક મઅમુલકે ખ્વાજા જો ઉસકો બુલાને ગયા દેખા તો વો
જવાન ફીકરમંદશા ચુપકા બેઠા હયે. મેહલીને પુછા આજ ખૈર હયે કયું અયસે દીલગીર હો
રહેહો. ચલો હુઝુરમેં યાદ ફરમાયા હયે. ઉસને હરગીઝ કુછ જવાબ ન દીયા. ઝબાન ન હીલા
ઇ ખ્વાજાસરા અપનાસા મુંહ લેકર અકેલા ફીર આયા અહવાલ ઉસકા અરઝ કીયા. મેરે તંઇ
શૈતાન જો ખરાબ કરે ઇસ પરભી મોહબ્બત ઉસકી દીલસે ન ભુલી અગર યે જાનતી કે ઇશ્ક
ઓર ચાહ અયસે નમક હરામ બે વફાકી આખીર બદનામ ઓર રૂસવા કરેગી. ઓર નંગો
નામોસ સબ દીકાને લગેગા, તો ઉસદમ ઉસ કામસે બાઝ આતી ઓર તોબા કરતી ફીર ઉસકા
નામ ન લેતી–ન આપના દીલ ઉસ બેહયાકો દેતી. પરહોના યુંથા કે ઇસલીયે હરકત બેજા ઉ-
સકી ખાતીર મેં ન લાઈ ઓર ઉસકો ન આનેકો મઅશુકોકા ચોચલા ઓર નાઝ સમજકર
ઉસકો નતીજા યે દેખા કે ઉસ સરગુઝીસ્તશે બગૈર દેખે બાલે તુભી વાકીફ હુવા નહી તો
કહાં ઓર તુ કહાં ઓર તુ કહાં ખૈર જો હુવા શો હુવા–ઇસ ખરદીમાગીપર ઉસ ગધેકે ખ્યાલ
ન કર દોબારા ખ્વાજેકે હાથ પૈગામ ભેજા કે અગર તુ ઇસ વકત નહી આવેગા તો મૈ ટીસુ

તેરી તશરીફકે લાએ ફરમાયા કે કુછ મુઝાકા •
તબ તુ આયા ... એશરમી ખુબ નહીકે દુસરેકા એહસાન અપને સ
હલા ન કીજયે; અબ તુભી જાકર ઇસ્તેદુઆકર ઓર અપને સાથહી સાથ ... બા-
ઉસકે ઘર ગયા. તબ મૈંને દેખા કે યહી; કુછ અસ બાબ મેહમાનદારી ... નહીં; •
આજાવે તો કયા કરૂં લેકીન યે ફુરસત પાઇ કે ઈસ મુલકમેં કદીમશે પાદ ... મઅમુલ
આઠ મહીને કારોબાર મુલકી ઓર માલીકે વાસ્તે મુલક ગીરીમેં બાહે ... ઓર મ
સમે બરેસાતકે કીલ્લએ મુબારકમે જુલુસ ફરમાતે હયે. ઉન ... હાનેશે બાદશ
ને વલી ન્યામત મુજ બદબખ્તકે બંદોબસ્તકી ખાતીર મુલ્કગી ... લે ગએ થે. જ
ક ઉસ જવાનકો સાથ લેકર આવે કે સીદી બહારને મેરા અહ ... બાદશાહ બેગમ
કે વાલેદા મુજ નઝાકતી હયે ઉશે અરઝ કયા; ફીર મય અપન ... ગુનાહશે ખીજ
કર ઉનકે રૂબરૂ જાકર ખડી હુઇ ઓર જો સરગુઝીસ્તથી સબ ... હરચંદ ઉન્હોને મૈ
ગાયબ હોનેકી કઇફીયત દુર અંદેશી ઓર મેહરે માદરીસે છુપ ... થી કે ખુદા જાને ઉસ
અંજામ કયા હો; અભી યે રૂસ્વાઇ ઝાહેર કરની ખુબ નહી.. ... બચ્ચેકો અપને પેટમાં ર
છોડા થા લેકીન મેરી તલાશમેં થી જબ મુજે ઇસ હાલત ... ઓર સબ માજરા શુના ર
આંશુ ભરલાઇ ઓર ફરમાયા અય કમબખ્ત નાશુદની તુ ... બુજકર નામોનશાન બાદશા

તકા સારા ખોયા હઝાર અફસોસ ઓર અપની ઝીંદગીશેભી ...વ ધોયા કાશકે તોરે ઇવઝ મૈ પથ્થર જનતી તો સબર આતા અબભી તોબા કર જો કીસમતમેં થા સો હુવા અબ આગે કયા કરેગી જીવેગી યા મરેગી મૈંને નેહા... શરમીંદગીસે કહા, મુજ બેહયા કે નસીબોંમે યહી લીખ્ખા થા જો ઇસ બદનામી ઓર ખરાબ... અયસી અયસી આફતોંસે બચકર જીતી રહુ. ઇસ્સે મરનાહી ભલાથા, અગરચે કલંગકા ટી... મેરે માથાપર લગા, પર અયસા કામ નહીં કયા જીસમેં માંબાપકે નામકો એબ લગે; ...બ યે બડા દુખ હયે કે વો દોનો બેહયા મેરે હાથસે બચ જાવેં ઓર આપસમે રંગ રેલ્સ મનાવે ઓર મૈં ઉસકે હાથોંસે યે દુખ દેખું હૈક્ હયે કે મુજસે કુછ ન હોસકે યે ઉમ્મીદવાર હું કે ખાનસામ નકો પરવાની હોતો અસબાબ ઝીયાફતકા બખુબી તમામ ઇસ કમબખ્તકે મકાનમેં ...યાર કરે, તો મૈ દઅવતકે બહાનેસેં ઉન દોનોં બદબખ્તોંકો બુલવાકર ઉનકે અમાલોંકી સઝાદું ઓર અપના ઇવઝ લુ—જીસ તરહ ઉસ્ને મુજપર હાથ છોડા ઓર ઘાયલ કયા, મૈંભી દોનોંકે ...કે કરૂ તબમેરા કલેજા ઠંડા હો, નહીં તો ઇસગુસ્સેકી આગમેં ફુકતી હું, આખીર જલ લકર ખાક હો જાઊંગી યે સુનકર અમ્માને આતમાકે દરદસે મેહેરબાન હોકર મેરી એબ...શીકી ઓર સરા લવાઝેમા ઝયાફતકા ઉસી ખ્વાજાસરાકે હાથ જો મેરા મરહમ હયે કર દીય —સબ અપને અપને કારખાનેમેં આકર હાઝીર હુએ, શામકે વકત ઉસ મુએકો લેકર આય મુજે ઉસ કહબા બાંદીકાભી આના મનઝુર થા ચુનાચે ફીર તુજકો તકઇયુદ કરકર ઉસેભી બુ...લાયા, જબ વોભી આઇ, ઓર મજલીસ જમી, શરાબ પીપીકર સબ બદમસ્ત ઓર બેહોશ હુ... ઉનકે સાથ તુભી કૈફી હોકર મુરદાસા પડા, મૈંને કીલમાકનીકો હુકમ કયા કે ઉન દોનોંકા ...ર તલવારસે કાટડાલ. ઉસને વહીં એક દમમેં શમશીર નીકાલકર દોનોંકે સર કાટ બદન લાલ ...એ, ઓર તુજપર ગુસ્સેકા યે બાયસ થા કે મૈંને ઇજાઝતકી દી થી, ન દો દીનકી દોસ્તી ...એતેબાર કરકે શરીક મએ ખ્વારીકા હુવા, અલબત્તા યે તેરી હીમાકત અપને તઈ પસંદ ન ...આઇ ઇસ વાસ્તે કે જબ તુ પી પાકર બેહોશ હુવા, તબ તવકકા રીફાકતકા તુજસે કયા રહી, પર તેરી ખીદમતકે હક અયસે મેરી ગરદનપર હુએ

હુઇ હુએ   મઆફ કરતી હુ—લે મેંને અપ
. કેહ અબભી દીલમેં ઓર કુછ હવસ બાકી હયે   .વસે મૈંને તેરી
ા ૭   . સબ તરહ કુબુલ કીયા તુભી મેરા ફરમાના ઇસી સુરતસે અમલમેં લા—
હ વકત   ` અબ ઇસ શહેરમેં રેહના મેરે ઓર તેરે હકમેં ભલા નહીં, આગે તુ :
ર હયે ય   હ અલ્લાહ શાહઝાદી ઇતના ફરમાકર ચુપ હો રહી ફકીર તો દીલો ૭
. ઉસકે હ   ચીજપર મુકદદમ જાનતા થા, ઓર ઉસકી મોહબબતકે જાલમેં ફ
; બોલા જો   કમે આવે સો બેહતર હયે, યે ફીદવી બેઉઝર બજાલાવેગા જ
ાહઝાદીને મેરે ત   ઝાર વ ખીદમત ગુઝાર અપના પુરા સમજા તો ફરમાયા કે દો
લાક ઓર જ   ોં હવાસે બાતેં કરે, બાદશાહકે ખાસ અસતબલસે મંગવા-
પ્યાર રખ. મૈં   .ઝાદ ચાર ગુરદેકે ઘોડે ચુનકર ઝીન બંધવાકર મંગવાએ જબ
ાડીસી રાત બાકી   પાદશાહઝાદી મરદાના લીબાસ પેહન ઓર પાંચો હથ્યાર બાંધઃ
ાડેપર સવાર હુઇ ઓ.   મરકબકર મૈં મુસલ્લેહ હોકર ચડ બેઠા ઔર એક તરફ રાહલ.
જબ રાત તમામ હું   ૭ પરછા હોને લગા તબ એક નહેરકે કીનારે પોહચે ઉતરકર
ંહ હાથ ધોએ જલદી કુછ   કરકે ફીર સવાર હોકર ચલે—કભુ મલેકા કુછ કુછ બાતેં
રતી ઓર યું કેહતી કે હમ   ખાતીર શરમોહયા, મુલકોમાલ, ઓર માંબાપ સબ છોડા,
અયસા ન હો કે તુભી ઉસ ઝા   બેવફાકી તરહ સુલુક કરે.—કભુ મૈં કુછ અહવાલ ઇધર ઉધરકા રાહ કેટનેકે લીએ કેહતા, ઓર ઉસકાભી જબાબ દેતા કે બાદશાહઝાદી સબ આદમી યકસાં નહીં હોતે, ઉસ પાજીકે નુતફેમેં ખલલ હોગા, જો ઉસ અયસી હરકત વહાંકે હુઇ ઓર મૈંને તો જાનો માલ તુમપર તસદુદક કીયા; ઓર તુમને જે હરતરહ સરફરાઝી બખ્શી; અબ મૈં બંદા બગૈર દામોંકાહું, મેરે ચમડેકી અગર જુતીયાં બન કર પેહનો તો મૈં આહ ન-કરૂં—અયસી અયસી બાતેં બાહમ હોતી થી; ઓર રાત દીન ચલનેસે કામ થા; કભુ જો માંદગી કે સબબ કહીં ઉતરતે તો જંગલકે ચરીદ પરીંદકો શીકાર કર ; હલાલ કરકે નમકદાનસે લુન નીકાલ ચકમકસે આગ જાડ ભુન ભાન કર ખા લેતે ઓર ડંકો છોડ દેતે થે; અપને મુંસે ધાસપાત ચચ્ચુગકર અપના પેટ ભર લેતે.

એકરોઝ અયસે કફેદસ્ત મૈદાનમેં જા નીકલે કે જહં બસ્તીકા નામ ન થા: ઓર આ-દમીકી સુરત નજર ન આતી થી—ઉસ પરભી બાદશાહ દીકી રીફાકતકે સબબસે દીન ઇદ ઓર રાત શબેબરાત મઅલુમ હોતીથી—જાતે જાતે એક .રીયાકે જીસકે દેખનેસે કલેજાપાની હોજાએ રાહમેં મીલા. કીનારેપર ખડે હોકર જો દેખા ., જહાં તલક નીગાહને કામ કીયા પાનીહીથા કુછ થલબેડા ન પાયા; જીને યેકહા ઇલાહી ૨ ૧ ઇસ સમંદરસે કયુંકર પાર ઉતરેં; ઇસી સોચમેં ખડે રહે; આખીર યે દીલમે લહેર આઇ મલેકાકો યહીં બીઠાકર મેં તલાશમે નાવ નીવાડેકી જાઉં, જબતક અસબાબ ગુઝારેકા હાથ . આવે તબ તલક વો નાઝનીંભી આ-રામ પાવે તબ મૈંને કહા કે અય મલેકા; અગર હુકમ હોતો ઘાટ પાટ ઇસ દરીયાકા દેખું તો ફરમાને લગી કે મૈં બેહોત થક ગઇ હું ઓર ભુખી ાસી હો રહી હું; મૈં ઝરા દમ લેલું તબ તલક તુ પાર ચલનેકી કુછ તદબીર કર; ઉસ જગા ; દરખ્ત પીપલકાથા બડા છતર બાંધે હુએ કે અગર હઝાર સવાર આવે તો ધુપ ઓર મેહ ઉસકે તલે આરામ પાવે; વહાં ઉસકો બીઠાકર મૈં ચલા ઓર ચારોં તરફ દેખતા થા કે કહ બી ઝમીનપર યા દરીયામે નશાન ઇન-ા પાઉં; બહોતેરા સર મારા પર કહી ન પાયા આખીર માયુસ હોકર વહાંસે ફીર આયા

પરી... ન પાયા; ... વકતકી હાલત કયા કહું કે સુરત ... દરખ્તપર ચડ જા ... ઓર ડાલડાલ પાતપાત ફીરત કર ઝમીંપે ગીર ... ઓર ઉસ દરખ્તકી ... આસ પાસ તસદ્દુક હોતા. અપની બેકસી પર રોતા; કભી પછ્યમસે ... કો દોડ જાતા; ફીર ઉત્તરસે ... એ ...રજ બહોતેરી ખાક છાની લેકીન ઉસ ગૌહરે ... યાબકી નશાની ન પાઇ ... મેરા કુછ ચલા તબ રોતા ઓર ખાક સરપર ઉડાત હુવા તલાશ હર કહીં ... દીલમેં ખ્યાલ આયા કે શાયદ કોઇ જીન ઉસ પરીકો લે ગયા ઓર મુજે ... ા ઉસકે ...સે કોઇ ઉસકે પીછે લગા ચલા આતા થા. સો ઉસ વકત ... ા મનુકર શાએ ... લે ગયા; ફીર અઇસે ખ્યાલોંમે ઘબરા કપડે ફેંક ફાંકદીયે ... ફકીર બનકર શા... મુલકમેં સુબ્હોસે શામતક ઢુંડતા ફીરતા; ઓર રાતકો કહી ... જહાં રોંદ મા... ...પર અપની બાદશાઝાદીકા નામોનશાન કીસીસે ન સુના, ન સ... ...કા મઅલુમ હુ... ...બ દીલમેં યે આથા કે જબ ઉસ જાનકા તુને કુછપતા ન પ... ...મ જીનાભી હૈફ હયે યે ખ્યાલ દીલમેં કરકર કીસી જંગલમેં એક પહાડ નઝર આ... ઉસપર ચડ ગયા ઓ... યે ઇરાદા કીયા કે અપને તઈ ગીરા દુ કે એકદમમેં સર ... થરોંસે ટકરાતે ફુટ જાવે તો અયસી મુસીબતસે જી છુટ જાવેગા યે દીલમેં કેહકર ... હું કે અપને તઈગીરાઉં બ... પાંઉભી ઉઠ ચુકેથે. કે કીસુને ... હાથ પકડ લીયા ઇતને ... આયા ગયા દેખતા હું ... એક સવાર સબ્ઝપોશ મુંહપ નકાબ ડાલે મુજે ફરમાતા ... કે કયું તુ અપને મરનેકા કસ્દ કરતા હયે, ખુદાકે ફઝલસે ના ઉમ્મીદ હોના કુફર હયે, જબતક સાંસ હયે તબતક આસ હયે, અબ થોડે દીનોંમેં રૂમકે મુલ ... તીન દુરવેશ તુજસે દુખી એયસીહી મુસીબતમેં ફંસે હયે ઓર અયસેહી તમાશે દેખે ... તુજસે મુલાકાત કરેંગે ઓર વહાંકે બાદશાહકા નામ આઝાદબખ્ત હયે ઉસકો એક બડી ...શકીલ દરપેશ હયે જબ વોભી તુમ ચારોં ફકીરોંકે સાથ મીલેગા તો હરએકકે દીલકા મતલબ ...ર મુરાદ જો હયે બખુબી હાસીલ હોગી. મૈંને ...રીકાબ પકડકે બોસા દીયા ઓર કહા અય ... કે વલી, તુમ્હારે ઇતને ફરમાનેસે મેરે દીલે પુર ઇઝતેરાબકો તસલ્લી હુઇ, લેકીન ખુદાકે વાર... યે ફરમાઇયે કે આપ કૌન હયે ઓર ઇસમે શરીફ કયા હયે. તબ ઉન્હોંને ફરમાયા કે મુરતુઝા ...લી મેરા નામ હયે, ઓર મેરા યે કામ હયે કે જીસકો જો મુસ્કીલ કઠન પેશ આવે ઉસ્કો ...સાન કર દું—ઇતના ફરમાકર નઝરોંસે પોશીદા હોગએ. બારે ઇસ ફકીરને અપને મૌલા ...કીલ કુશાકી બશારતસે ખાતર જમા કર કસ્દ કુસતુનતુનયાકા, કીયા રાહમેં જો કુછ મુસી...તેં લીખી થી ખીંચતા હુવા ઉસ બાદશાહઝાદીકે મુલાકાતકે ભરોસે ખુદાકે ફજલસે યહાંતક આ પોહચા ઓર અપની ખુશ નસીબીસે તુમ્હારી ખીદમતમેં મુશરરફ હુવા, હમારી તુમ્હારે આપ...મેં મુલાકાત તો હુઇ બાહમ સોહબત ઓર બાત ચીત મયસ્સર આઇ; અબચાહીએ કે બાદ...હ આઝાદ બખ્તસેભી રૂશનાસ ઓર જાન પેહછાન હો. બઅદ ઇસકે મુકરર હમ પાંચોં અપને મકસદે દીલીકો પોંહચેંગે તુમભી દુઆ માંગો ઓર આમીન કહો. યા હાદી ઇસ હયેરાન સર ગરદ...ાકી સર ગુઝીસ્ત યે થી જો હુઝુરીમેં દુરવેશોંકી કેહ સુનાઇ, અબ આગે દેખયે કે કબ યે ...નત ઓર ગમ હમારા બાદશાહઝાદીકે મીલનેસે ખુશી વ ખુરરમીસે બદલ હો. આઝાદબખ્ત ...કે કોનેમેં છુપા હુવા ચુપકા ધ્યાન લગાએ પેહલે દુરવેશકા માજરા સુનકર ખુશ હુવા ફીર ...સરે દુરવેશકી હકીકત સુનને લગા.

સૈર દુસરે દુર કી.

કેહનેકી નૌબત પોહંચી યાર ઝાનુ હો બેઠા બોલા.)

રૂબા

મય યારો ઈસ ફકીર! ટુક માજરા સુનો,
ઈમતીહાસે કેહતાહુ ઇનતેહા સુનો;
ઇલાજ કર નહીં સકતા કોઇ હકીમ,
હમારા દરદ નીપટ લા દવા સુનો.

અય દલક બાદશાહઝાદા પારીસકે મુલ્કકા હયે, હરપનકે આદમી વ હોતે હયે, નીસ્ફ જાન મશહુર હયે, હપતઅકલીમે ઉસ અકલીમકે બ ર કોઇ વીલાયત કા સીતારા આફતાબ હયે ઓર વો સાતોં કવાકીબમે રે આઝમ હયે; આ હાંકી ખુશ ઓર લોગ રોશન તબઅ ઓર સાહેબે સલીક ર હયે, મેરે કીબલાગાહ પાદશાહ ઉસ મુલ્કકે થે લડકપનસે કાયદે કાનુન ઓર સલ્તનતકે તરબીયત કરનેકે વાસ્તે કે દાના ઉસ્તાદ હરએક ઈલમ ઓર કસબકે ચુનકર મેરી તાલીકે લીએ મુકરર કીએ તાલીમ કામીલ હરએક અકી પાકર કાબીલ હું. ખુદાકે ફઝલસે ચૌદાબરસકે સનો સાલ ઇલમસે માહેર હુવા, ગુફ્તગો મઅકુલ નશીબ્તો બરખાત પસંદીદા ઓર જો કુછ પાદશાહોંકો લાયક ઓર દરકાર હૈ સબ હાસીલ કીયા ઓર યહી શૌક શબો રોઝ થા કે કાબીલોંકી સોહબતમેં કીસ્સે હરએક મુલ્કકે ઓર અહવાલ ઉલુલ અઝમ પાદસાહોં ઓર નામ વરરોંકાં સુના કરૂં—એક રોઝ એક મુસાહેબ દાનાને કે ખુબ તવારીખદાન ઓર જહાં દીદા થા, મજકુર કીયા કે અગરચે આદમીકી ઝીંદગીકા કુછ ભરોસા નહીં, લેકીન અકસર વસ્ફ અયસે હયે કે ઉનકે સબબસે ઇનસાનકા નામ કયામત તક ઝબાનોં પર બખુબી ચલેગા મૈંને કહા અગર થોડાસા અહવાલ ઉસરો તફસીલ બયાન કરો તો મેંભી સુનું ઓર ઉસપર અમલ કરૂં તબ વો સખ્સ હાતમતાઇકા માજરા ઇસ તરાહસે કેહને લગા.

કીસ્સા હાતમતાઇકા.

કે હાતેમકે વકતમેં એક પાદશાહ અરબકા નૌફીલ નામ થા, ઉસકે હાતમકે સાથ બ સબબ નામ આવરીકે દુશમની કમાલ હુઇ, બહોતસા લશકર ફૌજજમ્અ કરકર લડાઈકી ખાતીર ચડ આયા હાતીમ તો ખુદા તરસ ઓર નેકમરદ થા સમજા કે અગર મૈં જંગકી તીયારી કરૂં તો ખુદા કે બંદે મારે જાએંગે, ઓર બડી ખુંરેઝી હોગી, ઇસકા આઝાબ મેરે નામ લીખ્યા જાએગા, યે બાત સોચકર તને તનહા અપની જાન લેકર એક પહાડકી ખોહમેં જા છુપા—જબ હાતમકે ગાયબ હોનેકી ખબર નૌફીલકો માલુમ હુઇ સબ અસબાબ ઘરબાર હાતમકા ઝપ્ત કીયા ઓર સુનાદી કરવા દી કે જો કોઇ ઢુંઢ ઢાડકર પકડ લાવે તો ઉસે પાનસો અશરફી પાદશાહકી સરકારસે ઇનઆમ પાવે યે સુનકર સબકો લાલચ આયા ઓર જુસ્તજુ હાતમકી કરને લગે એકરોઝ એક બુઢા ઓર ઉસકી બુઢયા દો તીન બચ્ચે છોટે સાથ લીયે હુએ લકડીયા તોડનેકે વાસ્તે ઉસ ગારકે પાસ જહાં હાતમ પોશીદા થા વહાં પોહંચે ઓર લકડીયાં ઉસ જંગલસે ચુનને લગે-બુઢયા બોલી કે અગર હમારે દીન કુછ ભલે આતે તો કહીં હમ દેખ પાતે ઓર ઉસકો પકડકર નૌફીલકે પાસ લે જાતે તો વો પાનસો અ-

ી દેતા ... આરામસે ખાતા ઈ
.., જનારે તાલેઅમે, યહી લીખા હયે
મેંચે તબ રોટી મયસર આવે, એક રો
પાદશાહ છતને રૂપ્યે દીલાવેગા ઔરતને થ
યે દોનોંકી બાતેં હાતમને સુની; મરદુ
પાએ ઔર જાનકો બચાવે ઔર ઇન દોનોં
અગર આદમીમેં રહમ નહી તો વો ઇન
। હયે.

દરદે દીલ
વર ન

ગરઝ હાતમકી જવાં મરદીને
વહીં બાહેર નીકલ આયા ઔર
ફીલકે પાસ વે ચલ, વો મુજે
મરદને કહા સચ હયે, ઇસ
જાને તુજસે કયા સુલુક કરે
સકેગા કે તુજસે ઇનસાનકો
ઔર કબતક જીઉંગા, આ
હાતમને બહોતેરે મી
ઇસી આરઝુમેં રેહતાહુંકે
ખુદા કીસુ તરહ રાજી ન
હાતમને કહા; અગર તુ યું
હું કે ઇસ બુઢેને મુજે જંગ
બોલા ભલાઇકે બદલે બુરાઇ
ઔરભી આન પોહચે; ભીડ
લીયા, ઔર હાતમકોલે ચલે
નૌફીલકે રૂબરૂ લેગએ તો ઉસને
બોલા કે અયસા કામ સીવા
રશપર જંડા ગાડા હયો એક
ધુપકર જંગલસે પકડ લાયા હું;
એ ઇસી તરહ અશરફીયોંકી લાલ
એક કોનેમેં લગા હુવા સબકી શે
અપની દીલાવરી ઔર મરદાનગી
પુછો તો યે હયે કે વો ખુદા અલ
પેહછાન હો તો દરયાફ્ત કરો એ
ડીલમેં ઝબાન હલાલ હયે. મરદકે
ખુદાને દી હયે, ફીર ઇનસાન ઔ

કા કોને પકડ લાયા . . એક
કહા કે હાતમ મેરી ખાતીર ...
મુતઅજ્જુબ હુવા કે વાહ ક્યા તેરી
. જુઠ દઅવે હાતમકી પકડ લાનેકે કરતેથે
સે પાન પાનસો જુત્યાં ઉનકે સરપર લગાવો
ડને લગીં એકદમ સર ઉનકે ગંજે હોગએ
ઉસકો નહીં પોહચતા, ખુદા સબકો ઈ·
દે—બહોત આદમી જુઠ મુઠ બકે જાતે

નોફીલને ખ્યાલ કયા કે હાતમ જયસે
મોહતાજોંકી ખાતીર જાન અપની
યે. ઉસ્સે દુશમની રખની, ઓર
હયે. વહી હાતમકા હાથ બડી
જબ અયસે હો તબ તવાઝેઅ
લો અસબાબ જો કુછ ઝબ્ત
દી, ઓર ઉસબુડેકો પાનસો

ઓર યે ખ્યાલ ગુઝરા કે
નામ પૈદા કીયા કે આજ
અગર ઇસ ન્અમતસે મહ
ફીલવાકેઅ દુન્યામેં કોઇ
મેં દેતા હયે ઉસકા ઇવઝ
સે કીતના કુછ પેદા હોતા
કે એક મકાન આલીશાન
જલ્દ બનવાવો. થોડે અર·
યાર હુઇ ઓર ઉસ મકાનમેં
ઝરફીયાં દેતા ઓર જો કોઇ
ચાલીસોં દરવાઝોસે હાજતમંદ
ફકીર સામને દરવાઝેસે આકર
ઝેસે હોકર આયા દો અશર·
તરહસે ઉસને હરએક દરવાઝેસે
ન બુજકર અંજાન હુવા; ઓર
કી રાહસે આકર ચાલીસ અશર·
ફીર પેહલે દરવાઝેસે ઘુસ આયા
સુન અય લાલચી; તુ કયસા
ફકીરકા અમલ ઉનપર ચાહીએ.
કાદ્રસે કીનાઅત રેસે રીઆઝત

પતી હયે, જીસમેં યે બાતેં ન હો
પીકર ફીર આઇયો ઓર જો માંગેગા
ન જમ્અ કરનેકે લીએ અય હરીસ ર
તક લી ઉસકા હીસાબ તુ કર કે યેત્રડીકે ફે
તુજેહ હીર્સફીર પેહલે દરવાઝેશે લે આઇ;
કે એક રોઝકી ફીકર કરે, દુસરે દીન ફીર
ઓર શરમ પકડ ઓર સબરો કીનાઅતકો
બતાઇ હયે—પ્રકીર મેરી યે બાત સુનકર
લેકર જમ્અ કીયા થા સો સબ ઝમીંપર
અપની કાયનાત લેકર રખ છોડો, ફીર
હયે, તુમ સખાવતકા બોજ નહીં ઉ
હયે. સખી કેભી તીન હરફ હયે.
ડરા ઓર કહા ભલા દાતા ઇસ
ખૌફે ઇલાહી ઓર યેસે યાદ
તો સખાવતકા નામ ન લે
ખુદાકા હયે. ઇસ ફકીરને
કોઈ સખી દેખનેમેં ન ર
નામ ચાહતે હયે, પર વ
કે મેરી તકસીર મઆફ
બાત કેહતા હુવા ચલા ગ
ઓર ન ધાર આરૂ, વો ર
હુવા, કીસી તરહ કલ ન

ઇસ અરસેમેં પાદશ
ખ્યાલ દીલસે ન ગયા. વઝ
મલુકતકેથે મશવેરતકી કે ર
અગર ઝીંદગી હયે તો સફર
રાઝી ન હુવા—લાચાર દીલ તે
બા તદબીરકો બુલાકર મુખતા
હામ બનાયા; ફીર મેને ગેરવા

૬

થોડે દીનોંમેં ઉસકી સરહ
જાકર મુકામ કરતા તો નોકર ઉ
ઓર જીતના લવાઝીમા ઝીયાફતક
તમામ રાત હાઝીર રેહતે; દુસરે
મહીનોંકી રાહ તેકી; આખીર બર
નેક ખો સાહેબ મુરવ્વતકે દાનાઇ
ઝબાનીશે કેહને લગા કે મૈં પ્રકીરે

કદમ રંજા ફરમાવે સીવાએ
પ તશરીફ લે ચલએ ઓર ઉસ મુકા-
ફીરને પુછા સાહેબકા ઇસ્મે શરીફ કયા
હુતે હયે. ઉસકી ખુબી ઓર તમલ્લુક દેખકર
યા, દેખા તો એક ઇમારત આલીશાન લ-
. લેજાકર બીઠલાયા ઓર ગરમ પાની મંગ-
ર મુજતન તનહાકે રૂબરૂ બકાવલને એક
પુલાવ, દુસરેમેં કોરમાં પુલાવ, ઓર તી-
કાબ ઝરદેકી ઓર કઇ તરહકે કલીએ દો
ીસમકી બાકરખાની તમકીં શીરમાલ,
નેકે તીકકે મુરગકે ખાગીને મલગુબા.
શીર બીરંજ, મલાઇ હલવા ફા-
બા. અચારદાન, દહીંકી કુલરીયાં
લીયા પેટભી ભરગયા તબ
યા ખાના તો સબ અમાનત
કયા હયે ખુદા તુમ્હારા
બ તો મઝીદ કરો ઓર
જો ડકાર આતી હયે સો
। મુકકેશી બીછાકર ચીલ-
રમ પાનીસે મેરે હાથ ધુ-
ઇ ઓર ચૌઘડોંમે ગીલોરયાં
.કર રખ્ખી જબ મૈં પાની
જબ શામ હુઇ ફાનુંસમેં
, જબ પેહર રાત ગઇ બોલા
આરામ કીજયે ફકીરને કહા
; લીયે બહોત હયે; યે ખુદાને
બાબ દુરવેશોકા ખાતીર હયે;
ફુલોંકી શેજશેભી નરમ થે;
કી ચુની હુઇ ઓર ઉદ સોઝ
ર હો જાતા ઇસ આલમમેં સો
ઞર નાશપાતી અનાર કીશમીશ
તીન દીન રાત રહા, ચોથે રોઝ
.હગારસે સાહેબકી ખીદમતગારીમેં
। મૈંને હેરાન હોકર કહા બરાએ
તલક હયે સો મૈં રહા. ઝીયાદા
હયે અગર એકહી જગા રેહજાવે
। તુમ્હારી ખુબ્યાં અયસી નહીં કે

ઓર [illegible]જેં સેહરાતી હયે.

હરતરફ સેર કરતી ફીરતીથી કે દીન હોચુકા;
હુઈ ઇતનેમે [illegible] ાાન એક રવીશપર નજર આયા ઓર ગરમ [illegible]
હાથ અપને હાથ [illegible]ર ધરકર બારા દરીકે તરફ લેચલા—જબ મે વહાં ગઇ તો
[illegible]ારે બાગકી કેફીયતકો દીલશે ભુલા દીયા; યે રોશનીકા ઢંગથા; જાબજા [illegible] સરપેન
[illegible]વલ ઓર ફાનુંશે ખીયાલ શમ્એ મજલીશે હયેરાં ઓર ફાનુંશે રોશન [illegible]અઅરાત,
[illegible]ુદ ચાંદની ઓર ચીરાગાંકે ઉંસકે આગે અંધેરી લગતી—એક તરફ [illegible]ઝી ફુલ[illegible]
[illegible]પનાર દાઉદી મરવારીદ મેહતાબી હવાઇ ચરખી હથફુલ જાહી [illegible]ારે છુટતેથે

ઇસ અરસેમેં બાદલ ફટગગા ઓર ચાંદ નીકલ આયા; [illegible]સે નાફરમાની [illegible] પેહને હુએ કોઇ મઅશુક નજર આ જાતા હૈ, બડી કૈફીયત [illegible]છુટકતેહી જવા[illegible] કહા અબ ચલકર બાગકે બાલાખાનેપર બેઠએ મૈં અયસી [illegible]ગઇ થી કે જો; નીગોડા કેહતા સો મૈં માન લેતી. અબ યે નાચ નચાયા કે [illegible]લેગયા; વો કોઠા યસા ખુલંદથા કે તમામ શહરકે મકાન ઓર બાઝારકે ચીરા[illegible] ઉસકે પાઇને બાગથે.

મૈં ઉસ જવાનકે ગલેમેં હાથ ડાલે હુએ ખુશીકે આ[illegible] બેઠીથી; ઇતનેમેં એક નીહાયેત ભુંડી સી સુરત ન શકલ ચુલેમેંશે નીકલ શરા[illegible]ા હાથમેં લીએ હુએ આ હંચી—મુજે ઉસવકત ઉસકા આના નીપટ બુરા લગા; [illegible]સકી સુરત દેખનેશે દીલમેં પડી; તબ મૈને ઘબરાકર જવાનશે પુછા કે યે તો હફએ [illegible]ત કોન હયે; તુને કહાંશે પૈદા વો જવાન હાથબાંધકર કેહને લગા કે યે વહી લૌંડી હયે. જો ઇસ બાગકે સાથ હુઝુરકી ઇના યતશે ખરીદ હુઇ !

મૈંને મઅલુમ કીયા કે ઇસ અહમકને બડી ખ્વાહીશશે ઇસકો લીયા હયે; શાયદ ઇસક દીલ ઉસપર માયલ હયે—ઇસી ખાતીરશે મૈં પેચોતાબ ખાકર ચુપકી હોરહી; લેકીન દીલ ઉ સીવકતશે મુકદર હુવા; ઓર નાખુશી મીઝાજપર છાગઇ; તીસપર કીયામત ઉસ અયશે તેશેને ચેકી કે સાકી ઉસી છીનાલકો મનાયા ! ઉસ વકત મૈં અપના લહુ પીતીથી ઓર જયશે તોતેકો કોઇ કવ્વેકે સાથ એક પીંજ ને બંદ કરતા હૈ—ન જાને કી ફુરસ્ત પાતીથી ઓર ન બેઠનેકો જી ચાહતાથા.

કીસ્સા મુખતસર વો શ [illegible]બ ખુંદકોતી જીસકે પીનેસે આદમી હેવાન હો જાવે; દોચાર જામ પૈદરપૈ ઉસી તેઝાબકે જવ[illegible]કા દીએ ઓર આધા પીયાલા જવાનકી મીન્નતસે મેનેભી ઝ હેર માર કોયા, આખીર વો પુ[illegible]1 બેહયા બદમસ્ત હોકર ઉસ મરદુદસે બેહુદા અદાએ કરને લગી ઓર વો છીઅલ્લાભી નશે[illegible] બેલેહાઝ હો ચલા ઓર નામાકુલ હરકતેં કરને લગા—મુજે યે ગૈરત આઈ કે અગર ઉસવક[illegible] ઝમીન ફટે તો મૈ સમાજાઉં લેકીન ઉસકી દોસ્તી કે બાયસ મૈ ઇસપરભી ચુપ હો; રહી પર [illegible]ાતો અસલકા પાજીથા શો મેરે ઉસ દરગુઝરનેકો ન સમજા નશેકી લેહરમેં ઓરભી દોપીયાલે [illegible]ડાહા ગયા કે રેહતા સેહતા જો થા વોભી જાતા રહા. ઓર મેરી તરફસે મુતલક ધડકા જી[illegible]ે ઉઠા દીયા બેશરમીસે શહવતકે ગલબેમેં મેરે રૂબરૂ ઉસ બેહયાને ઉસ બદોડનીશે શોહબત [illegible]ી. ઓર વો પીછલ પાઇભી ઉસ હાલતશે નીચે પડી મુ[illegible] નખરે તીલ્લે કરને લગી. ઓર દોન[illegible] મે ચુમા ચાટી હોને લગા ન ઇસ બેવફામે વફા ન ઉ[illegible] બેહયામેં હયા જયસી રૂહ જેશે ફ[illegible]રસ્ત મેરી ઉસ વકત યે હાલત થી કે જયસી ઓસર [illegible]ડી ડોમની ગાવે તાલ બેતાલ અપને [illegible]ર લઅન્ત કરતી થી કે કયુ તું યહાં આઇ જીસકી [illegible]સ-

નોર કહ. ...હુ મેરે સરશે પાવતક ... ગ લગ ...
તૌરમેં યે કહાવત યાદ આઇ બલા ન કુદા કુદે.
ી–વો શરાબી અપની ખરાબી દીલમેં સોચા કે ... બાદશાહઝાદી
...ઇ તો કલ મેરા કયા હાલ હોગા ઓર સુબહોકો કયા કયામત મચેગી
...ગને તે ... કામ તમામ કર ડાલુ; યે ઇરાદા ઉસ ગૈબાનીકી સલાહશે જામેં ઠેરાકર
પટકા ... ...ાંવ આકર પડા ઓર પગડી સરશે ઇતારકર મીન્નતોઝારી કરને લગ
દીલ તો ... ... હોહી રહાથા જીધર લીએ ફીરતા ઓર ચકકીકી તરહમેં ઉસકે
... યારીમે ... સો કરતીથી. જુ તું મુજે ફુસલા ફંદલાકર બીડલાયા ઓર ઉસ
...બ આતશીકે દો... ભરભરકર આપભી પીએ ઓ મુજેભી દીએ—એક તો ગુસ્સે
... જલ ભુનકર ... થી દુસરી અયસી શરાબ પી જલ્દ બેહોશ હોગઇ કુછ હ-
... બાકી ન રહા ... રહમ નમક હરામસંગ દીલને તલવારસે મુજે ઘાયલ કીયા.
...કે અપની દાનીસ્ત. ઉસદમ મેરી આંખ ખુલી તો મુહસે યહી નીકલા ઐર જ-
... હમને કયા વયસા ... ન તું અપને તઈ મેરે ઇસ ખુને નાહકસે બચાઇયે.

બેત,

મુબાદા હો ... ાલીમ તેરા ગરે મંગીર,
મેરે લહુકા તે ... નસે ઘો હુવા સો હુવા.

કીસીસે યે ભેદ ઝાહેર ન ... , ઓર હમને તુજસે જાનતક દરગુજરકી ફીર ઉસકો ...ાકે હવાલે કરકર જી ડુબ ગયા—મુજે અપની સુધ બુધ કુછ ન રહી શાયદ ઉસ કસાઇને ...ુજે મરદા ખ્યાલકર ઇસ સંદુકમેં ડાલકર કીલ્લેકી દીવારકે તલે લટકા દીયા સો તુને દેખા. ... કીસુકા બુરા ન ચાહતી થી લેકીન યે ખરા બીયાં કીસમતમેં લીખ્ખી થી ટલતી નહી; કર મકી રેકા ઇન આંખોકે સબબ યે કુછ દેખા અગર ખુબ સુરતોં કે દેખનેકા દીલમેં શૌક ન હોતા. અલ્લાહને યે કામ કીયા કે તુજકો વહાં પોંહચા દીયા; ઓર સબબ મેરી ઝીંદગીકા કીયા અબ હયાજીમેં આતી હયે કે યેરૂસવાઇયાં ખીંચકર અપને તઈ જીતાનરખુ યા કીસુકો મુંહ ન દીબાઉપર કયા કરૂં મરનેકા ઇખત્યાર અપને હાથમેં નહીં ... ને માર કર ફીર જીલાયા આગે દેખગે કયા કીસમતમેં લીખા હયે ઝાહીર મેંતો તેરી દોડ ...પ ઓર ખીદમત કામ આઇ જો વૈસે ઝખમોંશે શફાપાઈ તુને જાનો માલસે મેરી ખાતીર કી ઓર જો કુછ અપની બીસાત થી જાહીર કી...ઉંન દીનોં તુજે બે ખરચ ઓર દોદીલા દેખકર વો રૂકકા સીદી બહારકો જો મેરા ખજાનચી હયે ઉસપર લીખા ઉસશે યેહી મઝમુન થા કે ... એરા આફીયતશે અબ ...લાને મકાનમેં હું મુજ બયદ તાલેકી ખબર વાલેદાએ શરીફાકી ખીદ...તમે પોહંચાઇયો ઉસને તેરે સા થ દો કીશત્યાં નકદમી ખરચકી ખાતીર ભેજ દી ઓર જવા...ર ખરીદ કરનેકો યુશુફ સૌદાગર બચ્ચેકી દુકાનપર ભેજા મુજે યે ભેરોસાથા કે વોં કમ હૌસ... હરએકશે જલ્દ ...આશના હો બેઠતા હયે તુજેભી અજનબી જાનકર અગલબ હયે કે દોસ્ત કરને લીએ મુતરાકર દઅવત ઓર ઝીયાફત કરેગા સો મેરા મનશુબા ઠીક બેઠા જો કુછ મેરે ...લમેં ખ્યાલ આયા થા ઉસને અ યશાહી કીયા–તુ જબ ઉસ્શે કોલોકરાર ફીર આનેકા કરકર મેરે પાસ આયા ઓર મેમાનકી હ- કીકત ઓર ઉસકા બજીદ હોના મુજે કહા–મૈ દીલમેં ખુશ હુઇ કે જબ ઉસકે ઘરમેં જાકર ખાવેગા પીવેગા તબ અગર તુ ઉસકો મેહમાનકે ખાતીર ... ...વેગા તો વો દોડા ચલા આવેગા ...મ લીએ તુજે જલ્દી રૂખસ્ત કીયા.

. તીન દીનકે પીછે જબ તુ વહાંશે ફરાગત કરકે આયા ઓર મેરે રૂબરૂ ઉઝર ગૈર હાઝરીકા

જુદા હોનેકી જી ચાહે તબ વો બોલા ખ દર્દસે છુટ જાતે. ખુડ. . જ્હા કયા
પાદશાહઝાદીકે હુઝુર જાકર અરઝ કરૂં ેઝ લકડીયાં તોડું ઓર ર
બીછાનેકા ઓર ખાનેકા બાસન રૂપે ં ા લેજાવે હમારે હાથ હાત
તુમ્હારા માલ હયે ઇસકે સાથ લે જાનેકી ખ ાસભરી ઓર ચુપકી હોરહ
પડો, હમ ફકીર ન હુએ ભાટ હુએ અગર ઓર મુવ્વતસે બઇદ જા પિને તા
દુનયાદારી કયા બુરી થી ! ારેંકો મતલબ તક ન , સચ

ઉંસ અઝીઝ કહા, અગર યે અહવાલ નહીં, ઓર જીસકે હી વો
કરકર કયા સુલુક કરે, અગર તુમે અયસાર
નત બંદ કરકર દરવાઝેકો સરબમોહર કરે

બૈત

ઓર વોભી નહી માનતા થા, લાચાર
કર દીયા, ઓર મુંતઝીર રૂખસ્તકા વાસ્તે પૈદા કી
ઓર ગોશ પેચ કમરમે કમરબંધ અતકે લીએ કુછ રૂખ્યા.
કઈ ખીદમતગાર મઅકુલ ઓહદે કબુલ ન કીયા કે અપને સુનંકર ચુપકા હો
અયસી મેહરબાનગી ઓર મુલા લ મુઢેસે કહાકે અય અર્ઝ ન મેંહી હું મેને તઈ
બોલા કે અય મીયાં અગર ત ગા તો જો કુચ્યા રૂપેકા કીયા હયે તુજેહ દેગા
ખકી બરકતસે રૈશન બખ્શેં તમેં ભલાઇ ઓર બેહબુ ાત્તા ચેરી હયે, લેકીન વો

શાયદ શાહઝાદી સુને . અગર માર ડાલે તો મૈં રૂં, યે મુજસે હરગીઝ ન
નહી; વો યુંહી ચલા ગયા; મઅકે ખાતીર દુશમનકે હવાલ કરૂં, વો માલ કંઇ દીન ખાઉ
કયામત ઉઠાવે, બલકે હરફ ર મરજાઉંગા તબ ખુદાકો કયા જવાબ દુંગા !
મીનતે કરકે મેરે તઈ એક તકી કે મુજે લે ચલ, મે અપની ખુશીશે કેહતાહું ઓર હમે
માનીંદ દીન રાત દોનો વક રા જાનો માલ કીસુકે કામ આવે તો બેહતર હયે; લેકીન વે
ખાતીરકો મેવે ખીલાએ ઓગા કે હાતમકો લે જાકર ઇનઆમ પાવે—આખીર લાચાર હોકર
જો કુછ વહાં થા મુજસે કેહનહી લે જાતા તો મૈં આપસે આપ પાદશાહકે પાસ જાકર કેહતા
કરો. મૈંએ બાતે સુનકર હયેરામે એક પહાડકી ખોહમેં છુપ રખ્યા થા. વો બુઢા હંસા ઓર
ભાગું મેરે બુશરેકો દેખકર વોલે તો યા નસીબ; ઇસ રદો બદલકે સવાલો જવાબમેં આદમી
મુજકો કહોતો હુઝુરમેં મલેકાકોણ ગઇ. ઉન્હોને મઅલુમ કીયા કે હાતમ વહી હયે તુરત પકડ
કયા માંગું કે તુમ બગૈર માંગે બુડાભી અફસોસ કરતા હુવા પીછે પીછે સાથ હો લીયા જબ
દુન્યાકી કીસીકે જીસે નહીં ગઇ પુછા કે ઉસકો કોન પકડ લાયા હયે એક બદઝાત સંગદીલ
ારે કોનકર સકતા હયે, યે ફતહ હમારે નામ હયે હમને અ-

નગકન કટા દેખે, સીસભારીર લંબરાની વાલા ડીંગ મારને લગા કે મૈં કઇ દીનસે ફોડ
બોલ દેખે, સીવડા સર જોલ દેખે ેરી મેહનતપર નઝર કીજીએ ઓર જો કરાર હયે સો દીજી
ગીની ઓરં કુડ દેખે, માયાકે ભરપુસે હર કોઇ કેહતા થા કે યે મુજસે હુવા. વો બડા ચુપકા
દેખે, પર વયે ન દેખે જીનકે લોભ નાં સુન રહાથા; ઓર હાતમકી ખાતીર ખડા રોતાથા—જબ

મૈંને યે સુનકર જવાબ દીયા મ કેહ ચુકેતબ હાતમને પાદશાહશે કહા અગર સચ બાત
તો એક રૂકકા સર બમોહર અપને સબશે ખડા હયેત વો મુજકો પકડલાયા હયે અગર કયા
બડી મેહરબાની હયે ગોયા તમામ મેરે પકડનેકી ખાતીર જો કઓલ કીયા હએ પુરા કે ર
બકા મૈને એક રૂકકા લીખ્ખા, પેહલે ચાહીએ કે જો કહે સો કરે, નહીંતો જીભ હૈંવાનો
ફયેવાનમેં કયા તફાવત હયે. નૌશીલને ઉંસ લડકકા

કર પુછા   કહે અસલ કયા હયે હુ
રા થા રાસ્ત કહે સુનાયા
યે હીમ્મત હાતમકી સુ
૧કાબી ખતરા ન કીયા !
કીયા કે   કસકર પાનસો અશરફીકે
ાભી બે   પડે વહીં તડાતડ પૈઝ
હયે કે જ   અપસાહી ગુનાહ હયકે
ાસે મહ્ફુર   બોલનેકા ચસકા
લેકીન આઝમાય   ાઝા પાતે હયે.
ગરઝ ઉન સ   નકે ઇનઆમ દેક
ાસે કે એક અ   ઝ પોહંચતા હયે, ર
નહીં કરતા ઓ   ક મેં સરતાપા હાઝીર
કા મુસદદઇ હોના મરદ   ાત ઓર જવાંમરદીસે
ઓર ગરમ જોશીસે પ   યા ઓર કહા, કયું ન હુ
પાસ બીઠલાયા, ઓર હ   મીલ્કવો ઇમલાક ઓર
થા વહીં છોડ દીયા, નએ   રદારી કબીલએ તૈકી ઉસે
રીયાં અપને ખઝાનેસે દીલવ.   ાદોઆ દેતા હુવા ચલા ગય

જબ યે માજરા હાતમકા મૈંને તમામ સુના જીમેં ગેરત આ
મ અપની કૌમકા ફકત રઇસથા, જીસ્ને એક સખાવતકે બાઇસ
ક મશહુર હયે, મૈં ખુદાકે હુકમસે પાદશાહ તમામ ઇરાનકા હુ
મ હું, અગર ઇસ ન્અમતસે મહરૂમ રહું તો બડા અફસોસ હ
કામ બડા દાદોદહીશસે નહીં, ઇસ વારતે કે આદમી જો કુછ દુ
ખાકેબ્તમેં લેતા હયે ! અગર કોઈ એક દાના બોતા હયે તો
હયે, યે બાત દીલમેં ઠેરાકર મીર ઇમારતકો બુલવાકર હુકમ કી
જીસકે ચાલીસ દરવાજે બુલંદ ઓર બહોત કુશાદાહો બાહેર શેહ
સેમેં વૈસીહી ઇમારત વસીઅ જયસા દીલ ચાહતા થા બનકર
હરરોઝ ફજરસે શામતક મોહતાજો ઓર બેંકસોંકે તઇં રૂપ્યે
જીસ ચીઝકા સવાલ કરતા તો મૈં ઉસે માલામાલ કરતા. ગરઝ
આકે આકર જો ચાહતે સો લેજાતે. એક રોઝકા યે ઝીકર હ
સવાલ કીયા મૈંને ઉસ્સે એક અશરફી દી, ફીરવહી દુસરે દર
ફીયાં ઓર માંગી; મૈંને પેહછાનકર દરગુઝરકી ઓર દી. ઇ
આના ઓર એક એક અશરફી બડના શુરૂઅ કીયા મૈંભી
ઉસકે સવાલકે મવાફીક દીયા કીયા. આખીર ચાલીસોં દરવા
ીયાં માંગી; વોભી મૈંને દીલવાદીં. ઇતના કુછ લેકરવો દુર
ાર સવાલ કીયા મુજે બહોત બુરા મઅલુમ હુવા, મૈંને
ાર હયે કે હરગીઝ ફકીરકે તીનોં હરફોંસેભી વાકીફ નહીં
બોલા, ભલાદાતા તુમ્હી બતાવો મૈંને કહા દેસે ફા

હકી ખબર ગીરી હોતા હયે, જબસી
ક હુવા થા ઉસસે ચાર ચંદપાયા, અબ
ર તમન્ના તેરી હોસો ઝાહીર કર, ઇસ
રઝ કરતા હું કે મૈ દુન્યાકે માલકા મોહતાજ
તલક આના ઓર મેહેનત ઉઠાના આપકે
ાસે આ પોહંચાહું અબ ઉમ્મીદ હયે કે હુઝુ
યે તો લાયક હયે, આગે જો મરઝીએ મુબા
હોગા તો ઇસી તરહ ખાક છાનતા ફીરેઆ
ા–મજનું ઓર ફરહાદકે માનીંદ જંગલમેં
ાજેકો દીયા, ઓર ઉસને પાદશાહઝાદી
ઈ બુલાયા ઓર અપને સાથ મહેલકી
દેએ લીયાકત સુનેરી કુરસીપર ગેહના
હલુફકે લીબાસ પેહને હુએ હાથ
સમજકર દસ્તબસ્તાર હુવા !
કે આઓ બેઠો ખુબ હુવા જો
મ ખાકર ચુપ હો રહા ઓર
ાહઝાદીને સલામ કહા હયે,
દરખ્વાસ્ત કી, લેકીન અપની
સમજના ઓર ઉસકા ગુઝર
લ હકીકત એક હયે લેકીન
શાદી કરનેકી આરઝુમંદહું
આલાને ઇતના માલ દીયા
મહર અદા કરલો ઓર મહશ

દીી કરનેકા; વો બાત કયા હયે
ા, કલ તુમ્હેં કેહ દુંગી મૈંને
ા ગુઝરા, જબ શામ હુઇ મુજે
અકાબીર આલીમ ઓર ફાઝીલ
કે ઇતનેમેં દસ્તરખ્વાન બીછાયા
ાને ગએ વો સબ ખાને લગે ઓર
ા એક દાઇ અંદરસે આઇ ઓર
ા હાઝીર કીયાં ઉસકી સુરત બહોત
મરમેં લટકી હુઈ સલામુન અલૈક
બહેરાવર તુને જો કુછ દેખા હયે
મકી ઓર મુજસે મુખાતીબ હોકર
રાં ગુલામ હયે કે સૌદાગરીકે કામમેં
હરએક મુલ્કકે તરફ લાખો રૂપ્યેકા

અસબાબ એ... ઝનસ દેકર રૂખસત કે કીર નહીં; ઇતના જો તુજે મી...
ઉસે ઉસ દેસકા અહવાલ અપને હુઝુર યો; યે ખેરાત એહલ્યાજ
હુવા કે યે કમતરીન તીજારતકે ખાતીર રવાઝોંશે તુને એક અશરર...
દેખા તો સબકા લીબાસ સીયાહ હય ઔર તરહ કીતની અશરફીયાં ... ઇસ
હોતાથા કે ઉનપર કુછ મુસીબત પડી હયે. માલ જમ્અ કરકે કય ... ફકીરકો
મેરા ન દેતા.. રોઝી રઝાક દેનેવાલા ... યે અ
ઇસી તૌરતમેં કઇ રોઝ ગુઝરે, એક મ ફરમા યે કયસી ... તુજે સુ
લડકે બુડે, ગરીબ ગની શેહરકે બાહેર ચલે, ખશ ઔર બહદી ... ઔર જીતના રૂ
પાદશાહભી સબ અમીરોંકો સાથ લેકર લ દીયા ઔર એ ... નને ગરમ મત
બાંધકર ખડે હુએ. ખાવતના નામ ન ... ના બહોત મુશ
મૈંભી ઉનકે દરમીયાન ખડા તમાસકતે. ઉસ મનઝીલકો ... ગે અભી દીલકી
સુકી ઇનતેઝાર ખીંચ રહે હયે—હેલે ઉનપર અમલ કરો ... કેહલાવો. તબ તો
લ પંધરા સાલા બરસકા સીનોસઅને મુજે સમજાવોં કેહ ... સીનસે સમાઇ ઔર
ઝરદ બેલકી સવારી એક હામના અપની પૈદાએશ એ ... મીકા જબ તલક ઇતના ન
બેલપરસે ઉતરા, એક હાથમેંર સખીકા યે દરજા હ ... ગર બદકારભી હો તોભી
ગુલામ પદીચેહરા ઉસકે હમ્રાત મુલ્કોંકી સૈરકી હયે, ... સીવાએ બસરેકી પાદશાહ
લેકર એકસીરેસે હરએકકોાા; સખાવતકા જામા ખુદાને ઉસ ઔરતપર કત્ય કીયા હયે,
તીયાર હાક મારકર રોતાશ કામ નહીં કરતે. યે સુનકર મૈંને બહોત મીન્નતકી ઔર કસમે
હોકર અપને ખાવીંદકે પા ઔર જો ચાહે સો લો—મેરા દીયા હરગીઝ ન લીયા ઔર
ઉસકે જાતેહી વો ન અગર અપની સારી પાદશાહત મુજે દે તો ઉસપરભી ન થુ
હોકર જીધરસે આયાથા ઉ ગયા પર બસરેકી પાદશાહઝાદીકી યે તઅરીફ સુનનેસે દીલ બેકદ
શેહરકી તરફ ફીરે, મૈં હ; અબ યે આરઝુ હુઇ કે કીસી સુરતસે બસરે ચલકર ઉસકો દેખા ચાહીએ
દેતા ઔર ખુશામદ ઔર મ વફાત પાઇ ઔર તખ્તપર મૈં બેઠા; સલતનત મીલી પર
યા ઔર ન કુછ મેરે ખીે ઔર અમીરોંશે જો પાએ તખ્ત સલતનતકે ઔર અરકાન મ-
મલકેકા ઇઝહાર કીયા કે બસરેકા કીયા ચાહતા હું તુમ અપને કામમેં મુસતઇદ હો.
કરને કે ખાતીર દો દીલી ઉમર કોતા હોતી હયે; જલ્દ ફીર આતાહું. કોઇ મેરે જાનેપર
શખ્સ ઇસ આજુબેકી સચ્ચી ઉદાસ હોરહા થા; એક દીન બગૈર સબકે કેહ સુને ચુપકે વઝીર
મુલ્કકા ઔર મલેકાકા હોવે; ઔર વકીલે મુલતક અપના કીયા ઔર સલતનતકા મદારૂલમ-
અગર તુમ ઉસ જવાનકી ખબરીબાસ પેહન ફકીરી ભેસકર અકેલે રાહ બસરેકી લી.
હો, નહીં તો ઇનકાર કરકર અ

સા બસરેકી શાહઝાદીકા.

જલ્દ ઉસકા અહવાલ સદસે પાં જા પોહંચા; તબશે યે તમાશા દેખને લગા કે જહાં રાતકો
ઔદ કામયાબ હોતાહું ઔર જો મલેકાકે ઇસતીકબાલ કરકે એક મકાન માકુલમેં ઉતારતે
મલેકા ઇસકા કોલ કરાર કરે કે હોતા હયે બખુબી મૌજુદ કરતે ઔર ખીદમતમેં દસ્ત બસ્ત
મેરે દીલમેં ખલીશ કર રહા હયે, ન દુસરી મનઝીલમેં યહી સુરત પેશ આતી; ઉસ આરામ
બુલાવે ઔર પરદેકે બાહેર બીઠલા મેં દાખીલ હુવા-વહીં એક ખ્વાજા શકીલ ખુશ લીબ
જવાબ અપની જબાનસે ફરમા કે કીયાફેશે ઝાહીર થી; મેરે પાસ આયા ઔર નીપટ શ
સકેગા યે મેરી મતલબકી બાત ઉસ ખાદીમ હું હમેશા ઇસી તલાશમેં રહતા હું કે જો

ગાહાર ઇસ શેહરમેં આવે મેરે આઇ ઓર મુઝે અપને સાથ જીસ મ-
કે રેહનેકી જગા નહીં હે સર ડાંધે દસ્ત બસ્તા સેહલીયાં ઓર
મ ઓર મુજે સરફરાઝ કીજી નીયાં ઝંગનીયા, ઓર કશમીરનીયાં જ.
મીલા મનામકા નામ બેહાર બખુડા કહુ યા પરયોંકા ઉતારા ! બેઇખતીયાર
જીઝ ઉર ચલા ઓર ઉસકે મકા. થલકને લગા, પદબઝોર અપનેતંઇ થાંબા;
શાહાન હયે, એક દાલાનમેં ા. લેકીન પાઉં શોસો મનકે હોગએ. જી-
હાથ પાં દસ્તરખ્વાન બ્ તરપ ચીલવન પડીથી ઓર મુંડા જડાઉ
કા તોરા ચુન દ સકાબ એકમેં થી. દાઇને મુજે બેઠનેકી ઇશારત કી; મેં
તેં મુતંજન પુ પુલાવ ઓર જો અબ કેહના હયે શો જી ભરકર કહો.
કા નરગીસી બા ા ઓર રોટયાં ગાદહીશકી પેહલે તઅરીફકી ફીર કેહને
દીદા ગાવ ઝબાન પરાઠે. ઓર કબા મંઝીલમેં યહી દેખા કે જાબજા મુ-
દેગ દમપુખ્ત હલીમ ેા સેવરકી કુબુલી ફમી હરએક ઓહદેકે મુતઅેયુન હયે
પનબત્તા, નમશ આબર. યાંકે ઉરૂસ લોઝીઆત, તીન તીન દીન હર મુકામમેં
મતેં દેખકર રૂહ બરગઇ ! એક એક નીવાલા હરે ન કહા કે જાવો ઓર જીતના
ખાનેસે ખીંચા. વો શખ્શ હુવા કે સાહેબને કથાટી, મગલકોટી, દીવારગીરી
બેતકલ્લુફ ઓર નૌશજાન ર ા. મૈંને કહા ખાનેમેં ક્યાતોશક બાલાપોશ; સેજ-
ના આબાદ રખે. જો કુછ મેરે પટમેં સમાયા સો મૈંને ખાયપેલે તબાક રકાબી બાદીએ
એકેકી ઉસકે કયા તઅરીફ કરૂં કે અબતક ઝબાન ચાટતાહું મંપોશ આબખોરે બજહરે
અત્તર ! જબ દસતરખ્વાન ઉઠા તો ઝેર અંદાઝ કાશાની મખાબા, ચીલમચી; સબ મેરે
ચી આપતાબા તીલાઇ લાકર બેસનદાનમેંસે ખુશબો બેસન દેક એક કોઠડીમેં બંદ કરકર
લાએ, ફીર પાનદાન જડાવમેં ગીલોરીયાં સોનેકી પખડટોમેં બંધજાઇ યો. મેને યુંહી કોયા
ચીકની સુપારીયાં ઓર લોંગ ઇલાયચ્યાં રૂપે કે વરકોંમેં મડી હુવા તો અયસે ગરીબહઝારોં
દીનેકો માંગતા, તબ સુરાહી બર્ફમેં લગી હુઇ આબદાર લે આનદારીકા તોર રહેતા હોગાં
કાફુરી શમ્એં રોશન હુઈ વો અઝીઝ બેઠા હુવા બાતેં કરતા જીસકા યે સરપ હયે કહાંસે
આપ ઇસ છપર ખટમેં કે જીસકે આગે દલદા પેશગીર ખડા ઓર ઝાહીરમેં અમર મલે-
અય સાહેબ, હમ ફકીરોં કો એક બોરયા યા મીર્ગછાલા બીછી ખાનેકે ખરચકોબી કીફાયત
તુમ દુન્યાદારોકે વાસ્તે બનાયા હયે કેહને લગા, કે યે સબ કા બયાન મલેકાકી ઝબાનસે
કુછ મેરા માલ નહીં. ઇસકે બજીદ હોનેસે ઉન બીછોનોંપર વહાં જા પોહંચું; ફીર સબ
જાકર લેટા; દોનોં પટાયોંકી તરફ ગુલદાન ઓર ચંગીપેદી રે દીગર હાઝીરહું અપને દીલકી
ઓર લખલખે રોશન થે, જીધરકી કરવટ લેતા દીમાગ મોર
રહા જબ સુબ્હો હુઇ નાશતે કોબી બાદામ પીસા અંગુર ને અગર તુઝે આરઝુ કમાલ હયે
છોહારે ઓર મેવેકા શરબત લા હાઝીર કીયા; ઉસી તો શામકો તુજે હુઝુરમેં તલબ કરકર
મૈંને રૂખસત માંગી. હાથ જોડકર કેહને લગા શાયદ ઇસ કહા જાએગા મૈં યે તસલ્લીપાકર
છ કુસુર હુવા કે જીસકે બાયસ તુમ્હારા મીઝાજ મુકદદર શામ હો જો મેરા મતલબ તમામ
હાયે કયા મઝકુર હયે, લેકોન મેહમાનીકી શરત તીન ભોઇયોંકે સરપર ધરે આકર મૌજુદ
ા ખુબ નહીં ઓર લાયે આવ ફકીર વાસ્તે સૈરકે નીઇસકા તનાઉલ કરો ? જીસ વકત
નાસીબ નહીં ઇસ લીએ ઇજાઝત ચાહતા હયે, નર્ હર રૂહ બર ગઇ; જીતના ખા સકા

સી મરઝી. લેકીન એક સુઅ-

ખા લીયા ખાકા ઉન સબોંકો ઉઠા દીય તુમ જો જાયા ચાહતે

તમામ દીનકા મુસાફીર થકા હુવા ગીર ઓર જહાવકે ઇસ મેહમાન

દીવાન ખાનેમેં અપને મુસાહેબોંકો સા જો ફરમાવો તદબીર કીજાં કહા

કેહને લગી કે ચલો પાદશાહઝાદીને યાદ ફરમ. દીલમેં હીરસ હોતી ર કાયકો

સમે લેગઇ, રોશની કા યે આલમ થા કે શ

ઢપર મસનદ મુગર્રક બીછી મુરસઅકા લેકા સુને ખુદા જાને હમતસે તા

દરખત ફુલપાત લગે હુએ ઓર દોનોં તરફ, મે પરવાઇ હયે તો ઇન સ એક કોઠડીમેં અ

રાઇ દસ્ત બસ્તા બાઅદબ આંખે નીચી કે રીર જો ચાહો સો કીજયેં. ન કબુલ કરત

સાઝોંકે સરબનાએમુતઝીર-યે સામાન ઓર સલાહ ઠેરી કે અસ બંદકર કર કે

રહી દાઇસે પુછા કે દીનકો વો ઝેબાયશ -ઇતનેમે એક ખ્વાજા બર સરપર સરે

કહા ચાહીએ, બલકે દુનયાસેં પાદશાહે વે એક આસા સોનેકા હાથમેં ઓર સાથ છ

યહી સુરત રેહતી હયે? દાઇને કહા એ હુએ ઇસ શાનો-શો મરે નઝદીક આયા, અ

ઇસી દસ્તુરીસે જારી હયે. ઇસમે તસે ગુફતગો કરને લગા લકા બયાન નહીં કરતા

દુસરે મકાનમેં તસરીફ રખતી હ જા ઓર કરમ કરકે ઇર ક કે ગરીબ ખાનેકો અપને

ફીર આઇ કે ચલો હુઝુરમેં બુલ ા બંદા નવાઝી ઓર ગર વરીસે બઇદ નહીં.

ન મઅલુમ હુવા કે દરવાજા

આદમકે બરાબર આઇને લગ કોઇ મુસાફીર યહાં આયા થા ઉસકા તવાઝોહ મુદારાત કીસુ

એકમેં નઝર આતા તો યે સ વાસ્તે વલ્લાહો આલમ મુજપર કયા આફત લાવે ઓર કયસે

પડા થા ઉસકે પીછે મલેકા હગીપર આએ મેંને ઉન બાતોંકો ન માના, તબ ખ્વાહમખ્વા

તબ દાઇ મલેકાકે ફરમાનેસે લીમેં કે પેહલે મકાનસે બેહતરથી લેગયા, ઉસને પેહલે મેઝબાનકી

કે સુન અય જવાનદા વૈસાહી ખાને સુબ્હો ઓર તીસરે પેહર શરબત ઓર તફનુ નકી

બેટીયાં પૈદા હુઇ એક રોઝ આસન નુકરઇ વ તીલાઆઇ ઓર ફરશો ફુરશ ઓર અસબાબ

લબાલ મોતી પીરોંપર પાદશા લગા કે ઇન સબકે તુમ માલીક ઓર મુખતાર હો જો ચાહોસો

દેખકર ફરમાયા, અગર તુમ્હા હુવા; ઓર ચાહા કીસી ન કીસીં તરહ યહાંસે રૂખસત હોકર

બોલી કે જહાંપનાહ જો ફરમાતેહેલ્લી બોલા અયે ખુદાકે બંદે જો તેરા મતલબ યા આરઝુ

હયે, લેકીન એહ મલેકા જો સજાકર અરઝ કરૂં. મૈં કહા મૈં ફકીરકે લીબાસમેં દુન્યાકા માલ

સબસે બડી થી, ચુપકી ખડી રહી હો. ઓર મૈં ઇનકાર કરતાહું, તબ વો કેહને લગા કે હીરસ

કલમા કુફરકા હયે. ાચે કીસુ કબતીને યે કબત કહા હયે.

પાદશાહને નઝરે ગઝબસે ઉ

કબત.

ઇસકી કયા બાઇસ હયે! તબ મલે ટા દેખે જોગી કનફટા દેખે, છર લાએ તનમેં; મોતી અન

જાનકી અમાન પાઉં ઓર તકરીર ત કલોલ દેખે, બન ખંડી બનમેં બીર દેખે સુર દેખે, સબ

હુવા કે કહે કયા કેહતી હયે! તબ ખે, ભુલ રહે ધુનમેં આવંત સુખી દેખે જનમહીક દુખી

સચ્ચીબાત કડવી લગતી હયે. સો ઇ મનમેં.

ઓર જો કુછ મેરી કીસમતમેં લીખ યે સચ હયે, પર મૈં કુછ નહીં ચાહતા અગર ફરમાઓ

તરહ નહી ટલનેકા. લબકા લીખકર દું જો હુઝુર મલકાકે પોહચ્યા હો તે

કા માલ મુજકો દીયા. બોલા બસરો ચશ્મ કયા મુઝ

ખ્વાહ તુમ પાંચ ખુદાકા, કીયા ફીર અહવાલ કે યે બંદા ખુદાકા

બાત પેશ આને

...રીદ હયે ઓર સરકારસે સબ
મલેકાકી સુનકર ઇશતીયાક
...ત યું કેહતે હયે કે જો મત
બેહીને ... જો દીલકી આરઝુ હયે સો
અપને ... મેંભી પાદશાહ હું ફકત
...યાકકે સ... જો તને તનહા ઇસ
તઝજાસે ... મતલબે દીલીકો પે
અગર યે ઇલત ... ખાક સારકા કુબુલ
ર ઇસ જાને બે ... કો આપ કે ઇસ્કમેં નીસાર ક
પહાડપર મર ... યહી ... આ લીખકર ઉસ
કે પોહંચાયા, બ ... ફીર આયા ઓર મે
ડીપર લેગયા, વહાં ... ો એક બુડીસી ઓરત
... પેહને હુએ બેઠી હયે ... કઇ ખ્વાજા ખીદમતગાર
... સામને ખડે હયે. મેં ઉ... તાર જાનકર ઓર દેરી
... મામાને બહોત મેહરબાની ... મ લીયા ઓર હુકમ કીયે
... આયે, તુમ્હીને મલેકાકે ઇશ ... રકકા લીખા થા! મે
ર નીચે કરકે બેઠા. એક સાઅતકે બઅદ બોલીકે અય જવાન, પા
ઓર યું કહા હયે કે મુઝકો ખાવીંદ કરનેસે એબ નહીં. તુમને મે
...દશાહતકા બયાન કરના ઓર ઇસ ફકીરીમેં અપને તઇ પાદશા
કરના નીપટ બેજા હયે. ઇસ વાસ્તે કે સબ આદમી આપલસમેં
ફઝીલત દીનો ઇસલામકી અલબત્તા હયે ઓર મેંભી એક મુદ્દત
ઓર જયસે તુમ દૌલતે દુનીયાસે બેપરવા હો મેરે તઇં ભી હ...
હયે કે જીસકા કુછ હીસાબ નહી, પર એક શર્ત હયે કે પેહ...
શાહજાદીકા એક બાત હયે જો તુમસે હોસકે.

મેંને કીયા મેં સબ તરહ હાઝીર હું, જાનોમાલસે દરેગ
કહો તો મેં સુનું। તબ ઉસને કહા કે આજકે દીન રેહ...
ખુશીસે કુબુલ કીયા ઓર રૂખસત હોકર બાહેર આયા—દીન...
એક ખ્વાજા સરા મહેલમે બુલાકેર લેગયા. જાકર દેખા તો...
સાહેબે શરા હાઝીર હયે? મેંભી ઉસી જલશેમેં જાકર બે...
ગયા ઓર ખાને અકસામ અકસાસકે શીરીન ઓર નમકીન...
મુઝેભી તવાઝા કરકે શરીક કીયા જબ ખાનેસે ફરાગત હુઇ...
બોલી, કે બહરાવર કહાં હયે ઉસે બુલાવો? ચબાવલોને...
મરદ આદમી કીસી ઓર બહોતસી કુંજ્યાં રૂપે શોનેકી...
કરકે મેરે પાસ આકર બેઠા. વહી દાઇ કેહને લગી. કે...
મુફસ્સીલ ઉસકા બયાકકર બેહરાવર યે દાસ્તાન કેહને શુ...
બોલા, અય અઝીઝ હમારી પાદશાહઝાદીકી સરકારમેં ...
...ગન હયે, ઉનમેંસે એક મેંભી અદના ખાનાઝાદ

...યા; ઉસીને મુઝેભી ...શાહઝાદી કેહે
...હી ચલતા; આપકી ઝાત હમારી વલી
...ુબારકકી ખાકકો અગર સુરમા કરૂં તો
...થ હયે। પાદશાહ યે બાત સુનકર તેશમેં
...લુમ હુવા; બેઝાર હોકર ફરમાયા કે છોટા
...હેના પાતા જો કુછ ઇસકે હાથ ઓર ગલેમેં
બયસે જંગલમેં કે જહાં નામોનશાન આદમ-
...પે કયા લીખ્ખા હયે। બમુજીબ હુકમ પાદ-
...કો જો નીરે ભવરમેં પલી થી ઓર સીવાએ
... એક મેદાનમેં કે જહાં પરીંદા પર ન
...એ.

...મમેં કયા થા ઓર કયા હોગયા;
બયસાહી બેનીયાઝ હયે જો ચાહા
સો કરેગા, જબ તલક દમમે દમ
..., જીસ વકત સુબ્હો હોને લગી
... ફીર એક બારગી રાતકી બાત
...બસુમ કીયા ઓર દોગાના
છાતી ફટતી હયે, ઉસ બોલે
...નેમેં બેઠી હુઈ ખુદાશે લવ

...હા અન ન દેહે!
...ભી લેહયે.
ન આએ હુએ.
...ભી દેહે.

... આતા હયે; નહીં તો અપની
...ુદાકે કારખાનેકા તમાશા સુનો!
... એક ખીલબી ઉડકર નહીં ગઇ;
...કુંદનસા દમકતા થા સો હલદીસા
...ર એકદમ અટક રહા થા! જબ
...દરવેશ ખીઝર કીસી સુરત નુરાની
... દેખકર બોલા કે અય બેઠી; અગ-
...બીદા થા; અબ ઇસ ફકીર બુડહેકો
... દીન ધ્યાન રખ; ખુદા ખુબ કરેગા
...કે રૂબર રખે; ઓર પાનીકી તલાશમેં
...હાં જીસશે પાની ભરે. થોડે પત્તે દરખ્તશે
... નીકાલા ઓર મલેકાકો કુછ ખીલાયા પી-

લાયા; બારે દુક હોશ આયા; ઉસ મરદે ખુદા કસ ઓર બેગસ જાનકર બહોતસી તસલ્લી દેકર બહોત ... ઓર આપભી રોને લગા. મલેકાને ગમખ્તારી ઓર દીલદારી ઉસકી બેહદ દે ઉનકેભી મીઝાજકો ઇસતકલાલ હુવા. ઉસ રોઝ ઉસી પીર મરદને યહી મુકરર કીયા ભીક માંગનેકે વાસ્તે શેહરમેં નીકલ જાતા, જો કુછ પારચા પાતા મલેકાકે પાસ લે આતા, ખીલાતા—ઇસ તોરસે થોડે રોઝ ગુઝરે. એક મલેકાને તેલ સરમેં ડાલને ઓર કંગી પટી કરનેકા કસ્દ કીયા, જુંહી મુંહખાક ખોલે તો પાટીમેંસે એક મોતીકા દાના ગોલ આબદાર નીકલ પડા ? મલેકાને ઉસ દરવેશકો દીયા ઓર કહા કે શહેરમેં ઇસકો બેચ લાઓ ! વો ફકીર ઉસ ગોહરકો બેચકર ઉસકી કીમત પાદશાહીકે પાસ લે આયા—તબ મલેકાને હુકમ કીયા કે એક મકાન મવાફીક ગુઝરાનકે ઇસ જગે બનવાવો. ફકીરને કહા અય બેટી, તેઓ દીવારકે ખોદકર થોડીસી મટટી જમા કરો. મેં ક દીન પાની લાકર ગારા કરકર બુન્યાદ ઘરકી દુરસ્ત કર દુંગા. મલેકાને ઉસકે કેહનેસે મટી ખોદની શુરૂઅકી જબ એક ગઝ અમીક ગડા ખોદ ગયા ઝમીનકે નીચેસે એક દરવાઝા પૈદા હુવા ! મલેકાને ઉસ દરકો સાફ કીયા, એક બડા ઘર જવાહીર ઓર અશરફીયોંસે ભરા નઝર આયા ? મલેકાને પાંચ ચાર લપ અશરફીયોંકી લે ફીર બંદ કીયા, ઓર મટટી દે ઉપરસે હમવાર કર દીયા, ઇતનેમે ફકીર આયા મલેકા ફરમાયા કે રાજ ઓર મેઅમાર ઓર કારીગર અપને કામ કે ઉસતાદ, ઓર મઝદુર જલ્દ દ બુલાઓ, જો ઇસ મકાનપર એક ઇમારત પાદશાહાના કે તાકે કસરાકા જુફ્ત હો ઓર કરે તેઅમાંસે સબ કત લેજાવે, ઓર શેહર પનાહ ઓર કીલ્લા વ બાગોબાવલી ઓર એક મુસાફીર ખાના લાસાની હો, જ તય્યાર કરેં. લેકીન પેહલે નકશા ઉનકા એક કાગઝપર દુરસ્ત કરકે હુઝુરમેં લાવેં, જો પસંદ કીયા જાએ. ફકીરને અયસેહી કારકુન કારકરદા ઝીહોશ લા હાઝીર કીએ. મવાફીક ફરમાનેકે તરોર ઇમારતકી હોને લગી, ઓર નોકર ચાકર હરએક કારખાને ઝાતકે ખાતીર ચુન ચુનકર ભીદા ઓર બાદીયાનત મુલાઝીમ હોને લગે. ઉસ ઇમારત આલી શાનકી તઇયારીકી ખબર રફ રફતત પાદશાહ ઝીલ્લે સુબહાનીકો જો કીબલાગાહ મલેકાકે થે પોહંચી, સુનકર બહોત મુતઅજ્જુબ હુએ, ઓર હરએકસે પુછા કે યે કોન શખ્સ હયે જીસને યે મહેલાત બનાને શુરૂઅ કી હયે ? ઉસકી કેફીયત હે કોઇ વાકીફ ન થા જો અરઝ કરે. સબોંને કાનોંપર હાથ રખે; કે કોઈ ગુલામ નહી જાનતા કે ઇસકા બાની કોન હયે તબ પાદશાહને એક અમીરકો ભેજા, એ પૈગામ દીયા કે મૈં ઉન મકાનોકે દેખનેકો આયા ચાહતા હું, ઓર યે ભી મઅલુમ નહીં કે તુ કહાંકી પાદશાહઝાદી હો ઓર કીસ ખાનદાનસે હો ? યે સબ કૈફીયત દરયાફ્ત કરની અપને તઇ મનઝુર હયે. જુંહી મલેકાને યે ખુશ ખબરી સુની દીલમેં બહોત શાદ હોકર અરઝી લીખી: જહાંપનાહ સલામત, હુઝુરકે તશરીફ લાનેકી ખબર તરફ ગરીબ ખાનેકે સુનકર નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ, ઓર સબબ હુરમત ઓર ઇઝઝત ઇસ કમ તરીનકા હુવા, ઝહે તાલઅા ઇસ મકાનકે જહાં કદમ મુબારકકા નશાન પડે ઓર વહાંકે રેહને વાલોંપર દામને દોલત સાયા કરે, ઓર નઝરે તવજ્જાસે વો દોનોં શાદ ઓર સરફરાઝ હોવેં. યે લોંડી ઉમ્મીદવાર હયે કે ફલા રોઝ પંજશંબા રોઝ મુબારક હયે ઓર મેરે નઝદીક બહોત બેહેતર રોઝ નૌ રોઝસે હયે, આપકી ઝાત મુશાબ આફતાબકે હયે. તશરીફ ફરમાકર અપને નુરસે ઇસઝરરએ બેમીકદારકો કદરો મનઝેલત બખશીએ, ઓર જો કુછ ઇસ આજીઝસે મયસ્સર હો સકે નોશજાન ફરમાઇયે, યે ગરીબ નવાઝી ઓર મુસાફીર પરવરી હયે: ઝયાદા અદબ ઓર ઉસ ઉમદાકોભી તવાઝએ કરકે રૂખસત કીયા. પાદશાહને અરઝી પઢી ઓર કે

મને તુમ્હારી દઅવત કુબુલકી. અલબત્તા વેગે. મલેકાને નોકરોં ઓર સબ કાર હુકમ કીયા કે લવાઝેમા ઝીયાફતકા અ લીકસે તય્યાર હો, કે પાદશાહ દેખકર ર બહોત મહઝુઝ હોં ઓર તાકીદ . સબ કીસમકે ખાને સલોને ઓર મીઠે ઝાયકે કે તય્યાર હુએ. અગર બરાહમનકી ડ્રી ખાતી તો કલમા પડતી! જબ શામ હુઇ. પા ાહ મુંડે તખ્તપર સવાર હોકર મલેકાકે કી તરફ તશરીફ લાએ. મલેકા અપની ખ્વાન ખા સહેલીયાંકો લેકર ઇસતીકબાલકે વાસ્તે . જું હી પાદશાહકે તખ્તપર નઝર પડી ઈસ દાબસે, મુજરા શાહાના કીયા કે યે કાયદા દે ર પાદશાહકો ઓરભી હેરતને લીયા ઓર ઉસી અંદાઝસે જુલુસ કરકર પાદશાહકો તખ્તે મુ ા પર લા બીઠાય.. મલેકાને સવાલાખ રૂપેઅેકા બુતરા તય્યાર કરવા રખ્ખા થા ઓર એકસો એ. ીસ્તી જવાહર ઓર અશરફી ઓર રેશમી મીના ઓર નુર બાફી ઓર તીલાઇ ઓર ઝરદોઝી લગા રખ્ખીંથી ઓર દો ઝંજીર ફીલ ઓર રાસ અરપ ઇરાકી ઓર યમની મુરસ્સાકે સાઝસે તક ર રખેથે નઝર ગુજરાને ઓર આપ દોનોં ાથ બાંધે રૂબરૂ ખડી રહી, પાદશાહને બહોત મેહેરબાના ફરમાયા કે તુમ કીસ મુલકકી શાહઝાદી ઓર યહાં કીસ સુરતશે આના હુવા! મલેકાને આદાબ બજાલાકર ઇલતીમાસ કીયા કે યે ડી વહી ગુનાહગાર હું જો ગઝબે સુલતાની કે બાઇસ ઇસ જગંલમે પોહંચા ઓર યે સબ ાશે ખુદાકે હે જો આપ દેખતે હેં યે સુનતેહી પાદશાહકે ન ને જોશ મારા ઉઠકર મોહબ્બ ાશે ગલે લગા લીયા ઓર હાથ પકડકે અપને તખ્તકે પાસ કુ ી બીઝવાકર હુકમ બેઠનેકા ીયા. લેકીન પાદશાહ હેરાન ઓર મુતઅજજીબ બેઠે થે ફરમાયા પાદશાહ બેગમકો કહો કે પાદશાહ ઝાદયોંકા અપને સાથ લેકર જલ્દી આવેં; જબ આએ, મા ઓર હેનોંને મલેકાકો પેહછાના ઓર ગલે મીલકર રોએ ર શુકર કીયા. મલેકાને અપની વાલેદા આર છેયોં હમશીરાંકે રૂબરૂ ઇતના કુછ નકદ ઓ જવાહીર કે ખઝાના તમામ આલમકા ઉસકે પાસંગમેં ન ચડે. ફીર પાદશાહને સબકો સાથ ઠાકર ખાસા નોશ જાન ફરમાયા; જબ તલક જહાંપનાહ જીતેરહે ઇસી તરહ ગુઝરી કભુકભુ આપ આતે ઓર કભુ મલેકાકોભી અપને સાથ મહેલોંમેં લે જાતે પાદશાહને જબ રેહલત રમાઇ, સલતનત ઉસ ઇકલીમકી મલેકાકો પોંહચી ઉન કે સીવા દુસરા કોઈ લાયક ઇસિ કા કે ન થા અય અઝીઝ સરે ગુઝીસ્ત યે હય જો તુને સુની, પસ દોલતે ખુદાદાદકો હરગીઝ ાલ નહીં હોતા; મગર આદમકી નીયત દુરસ્ત ચાહીએ; બલકે જીતના ખરચ કરો ઉસ ઇતનીહી બરકત હોતી હયે; ખુદાકી કુદરતમેં તઅજજુબ કરના કીસી મઝહબમેં રવા નઈ દાઇને યે બાવ કેહકર કહા; કે આપ અગર કસ્દ વહાંકે જાનેકા ઓર ઉસ ખબર લાનેકા ામેં રખતે હો તો જલ્દ રવાના હો. મૈંને કહા; ઇસી વકત મૈં જાતા હું ઓર ખુદા ચાહે તે જલ્દ ફીર આતા હું આખીર રૂખસ્ત હોકર ઓર ફઝલે ઈલાહીપર નઝર રખકર ઉમ સી કો ચલા.

કીસા મલીક નીમરૂઝકે શહ્ઝાદેકા.

બરસ દીનકે અરસેમે હરજ મરજ ખીંચતા હુવા શેરે નીમરોઝમેં જા પોહંચા. જીતને વાહાંકે આદમી હઝારી ઓર બઝારી નઝર પડે વો સીયહ પોશથે. જયસા અહવાલ સુનાથા અપની આંખોંસે દેખા. કઇ દીનકે બઅદ ચાંદરાત હુઇ. લી તારીખ સારે લોગ ઉસ શેહરકે છોટે બડે, લડકે બાલે, ઉમરા પાદશાહ; ઓરત મરદ એક દાનમેં જમઅ હુવે મંએભી અપની ાલત મે હેરાન સર ગરદાન ઉસ કસરતકે સાથ અપને લ મુલકસે જુદા ફકીરકી સુરત બના ખડા દેખતા થા કે દેખીએ પરદએ ગેબસે કયા હા.ર હોતા હયે. ઇતનેમેં એક જવાન

ગાવ સવાર મુંહસે કફ ભરે હુવે બેહોશ ખરોશ કરતા હુવા જંગલમે નીકલા. યે આજીજ જો ઇતની મેહનત કરકે ઉસકે અહવાલ દરયાફ્ત કરનેકી ખાતીર ગયા થા. દેખતેહી ઉસ્કે હવાસ બાખતા હોકર હેરાન ખડા રેહ ગયા. વો જવી મરદ કદીમ કાયદેપર જો જો કામ કરતાથા, સો તરકર ફીર ગયા. ઓર ખીલકત શહેરકી તરફ મુતવજ્જા હુઇ જબ મુઝે હોશ આયા તબ મેં પચતાયા કે યે કયા તુ હરકત હુઇ, અબ મહીનેભર ફીર રાહ દેખની પડી. લાચાર સબકે સાથ ચલા આયા. ઓ સ મહીનેકો માહે રમઝાનકે માનીદ એક એક દીન કરકે કાટા, બારે દુસરી ચાંદરાત આઇ આ મુઝે ગોયા ઇદ હુઇ. ઉસ રોઝ ફીર પાદશાહ ખલકત સમેત વહીં જાકર પખટટે હુએ બ મેંને દીલશં મુસમ્મમ ઇરાદા કીયા કે અ બકે બાર જો હો સો હો, અપને તઇં સંભાલકર ઇસ માજરાએ અજીબકો મઅલુમ કીયા ચાહીએ, નાગાહ વો જવાન બદસ્તુર ઝર બેલપર ઝીન બાંધે સવાર હો આ પોહંચા ઓર ઉંતરકર દોઝાનું હો બેઠા, એક હાથમેં ગી સૈફ ઓર એક હાથમેં બેલકી નાથ પકડે ઓર મરતબાન શેલામકો દીયા. ગુલામ એકકો દીખલાકર લે ગયા, આદમી દેખકર રોને લગે; ઉસ જવાનને મરતબાન ફોડા ઓ ગુલામકો એક તલવાર અયસી મારી કે સર જુદા હોગયા. ઓર આપ સવાર હોકર મુડા ઉસકે પીછે જલ્દ કદમ ઉઠાકર છલને લગા. શેહરકે આદમી યોંને મેરા હાથ પકડા ઓર હા, યે કયા કરતા હયે કયું જાન બુજકર મરતા હયે, અગર અયસાહી તેરા દમ નાકમેં યા હયે તો બહોતેરી તરહ મરનેકી હંયે મર રહીયો. હરચંદ મેને મીન્નતકી ઓર ઝોરબ કીયા કે કીસુ સુરતસે ઉનકે હાથસે છુટું, પર છુટકારા ન હુવા દોચાર આદમી લીપડ ગએ ઓર પકડે હુએ બસ્તીકી તરફ લે આએ, અજબ તરહકા કલક હુવા ફીર મહીનાભર ગુઝરા. જબ વો મહીના તમામ હુવા ઓર સલખતા દીન આયા, ચુન્હોકે ઉસી સુરતસે સારે આલમ વહાંકા ઇઝદેહામ હુવા. મેં અલગ સબસે નમાઝકે વકત ઉઠકર આગેહી જંગલમે જો એ ડેસ જવાનકી રાહપર થા ધુસકર છુપ રહા કે, યહાં તો કોઇ મેરા મઝાહમ ન હોગા. વો ખશ ઉસી કાયદેસે આયા ઓર વહી હરકતેં કરકર સવાર હુવા હુવા ઓર ચલા મેંને ઉસકા ઝા કીયા ઓર દોડતા હુવા ઉસકે સાથ હો લીયા.

ઉંસ અઝીઝને આહટરં મઅલુમ કીયા કે કોઇપચલા આતા હયે, એક બારગી બાગ મોડકર એક કઅરા મારી ઓ ધુળકા તલવાર ખીંચકર મેરે સરપર આ પોહંચા, ચાહતાથા કે હમલા કરે, મેને નીહાયત દબસે જુકકર સલામ કીયા ઓર દોનોં હાથ બાંધકર ખડા રેહગયા. વો કાયદા દાન મુતક ીમ હુવા કે અય ફકીર તુ નાહક મારા ગયા હોતા પર બચ ગયા, તેરી હયાત કુછ બાકી હયે જા કહાં આતા હયે. ઓર જડાવ ખંજર મોત્યોંકા ઓર આવેઝા લગા હુવા કમરસે નીકાલકર મેરે આગે ફેકા, ઓર કહા ઇસ વકત મેરે પાસ કુછ નકદ મોજુદ નહીં જો તુ દું, ઇસકો પાદશાહકે પાસ લેજા જો તુમ માંગેગા સો મીલેગા અયસી હયબત ઓર અયસા રોઆબ ઉસકા મુજપર ગાલીબ હુવા કે ન બોલનેકી કુદરત, ન ચલનેકી તાકત મુંહસે ધીધી બંધ ગઇ, પાંવ ભારી હો ગએ. ઇતના કેહકર વો ગાઝી મરદ નઅરા ભરતા હુવા ચલા, મેંને દીલમેં કહા હરચે બાદ બાદ બાદ અબ રેહજાના તેરે હકમેં બુરા હયે. ફીર અયસા વકત ન મીલેગા. અપની જાનકે હાથ ધોકર મેંભી રવાના હુવા । ફીર વો ફીરા ઓર બડે ગુસ્સેસે ડાટા ઓર મુકદર ઇરાદા મેરે કતલકા કીયા, મેને સર જુકા દીયા ઓર રં ગંદદીકે અય રૂખસ્ત વકત અયશીહી એક સૈફ માર કે સાફ દો ટુકડે હો જાઉં એક તસમા બાકી ન રહે ઓર ઇસ હેરાની ઓર તબાહીસે છુંટ જા

મેને અપના ખુન મઆફ કીયા, વો બોલાકે અગે શૈતાનકી સુરત કયું અપના ખુન નાહક મેરી ગરદનપર ચડાતા હયે. ઓર મુજેહ ગુનેહગાર બનાતા હયે જા અપની રાહ લે, તુજે તેરી જાન ભારી પડી હયે ? મેને ઉસકા કહા ન માના ઓર કદમ આગે ધરા. ફીર ઉસને દી દ્દા ઓર હાનીરતા આના કાનીકી ઓર મેં પીછે લગ લીયા જાબ જાતે હૈ કોસ વો જાડી જંગલ તેં કીયા.

અક ચાર દીવારી નઝર આઇ, વો જવા રવાજે પર ગયા ઓર એક નઅરા મોહીબ મારા વો દરવાઝા આપસે આપ ખુલ ગયા. વો મંદર ગયા. મેં બાહેરકા બાહેર ખડા રેહ ગયા. ઇલાહી અબ કયા કરૂં. હયરાન થા. બારે ક દમકે બઅદ ગુલામ આયા ઓર પૈગામ લાયા કે ચલ તુજે રૂબરૂ બુલાયા હયે. શાયદ તેરે પર અજલકા ફરીશતા આયા હયે, કયા તુજે કમબખ્તી લગીથી મેંને કહા ઝહે નસીબ ઓ. બેધડક ઉસકે સાથ અંદર બાગકે ગયા આખીર એક મકાનમેં લેગયા. જહાં વો બેઠાથા. મેંને પે દેખકર ફરરાશી સલામ કીયા. ઉસને ઇશારત બેઠનેકી કી મેં અદબસે દોઝાનું બેઠા—કયા તાહું કે વો મરદ અકેલા એક મસનદપર બેઠા હયે ઓર હથ્યાર ઝરગરીકે આગે ધરે હયે. એ. એક જાડ કમરૂદકા તયાર કર ચુકા હયે. જબ ઉસકે ઉઠનેકા વકત આયા તો જીતને ગુલામ મ શાહનશીનકે ગીરદે પેશ હાઝીર થે હુજરોંમેં છુપ ગએ. મેંભી મારે વસવાસકે એક કોઠડીમેં જ. ઘુસા. વો જવાન ઉઠકર સબ જ ડાનકી કઠીયાં ચડાકર બાગકે કોનેકે તરફ ચલા ઓર અપની વારીકે બેલકો મારને લગા ? સકે ચીલ્લાનેકી આવાઝ મેરે કાનમેં આઇ કલેજા કાપને લગા. કીન ઇસ માજરેકે દરયાફ્ત કરનેકે ખાતીર યે સબ આપતેં નહી થી. ડરતે ડરતે દરવાઝા પે કર એક દરખ્તકે ટહેનીકી આડમે જાકર ખડા હુવા ઓર દેખને લગા. જવાનને વો સોટા સે મારતા થા સો હાથસે ડાલ દીયા, ઓર એક મકાનકા કુફલ કુંજીસે ખોલકર અંદર ગયા ફીર વહાં બાહેર નીકલકર નરગાનકી પીઠકર હાથ ફોરાકર મુંહ ચુમા, ઓર દાના ઘાસ ખી કર ઇધરકો ચલા, મૈં દેખતેહી જલ્દ દૌડકર ફીર કોઠડીમેં જા છુપા. ઉસ જવાને ઝંજીરેં ર દરવાઝોંકી ખોલ દીં સારે ગુલામ બાહેર નીકલકર ઝેર અંદાઝ ઓર ચીલમચી આફતાબ લેકર હાઝીર હુએ. વો વઝુ કરકે નમાઝકી ખાતીર ખડા હુવા—જબ નમાઝ અદા કર ચુકા કારા વો દુરવેશ કહાં હયે ? મૈ અપના નામ સુનતેહી દૌડકર રૂબરૂ જા ખડા હુવા ફરમાયા બેઠ. મેં તસલીમ કરકર બેઠા. ખાસા આયા ઉસને તનાઉલ ફરમાયા, મુજેભી ઇનાયત કીયા નેભી ખાયા. જબ કોઇ ઉસ મકાનમેં ન રહા, તબ મુજસે હમકલામ હુવા ઓર પુછા કે ય અઝીઝ તુજપર કયા અયસી આફત આઇ હયે જે તુ અપની મૌતકો ઢુંડતા ફીરતા હયે ? મૈને અપના અહવાલ આગાઝસે અંજામતક જો કુછ ગુઝરાથી તફસીલવાર બયાન કીયા ઓર કહા આપકી તવજ્જોસે ઉમીદ હયે કે અપની મુરાદકો પોહંચું.

ઉસને યે સુનતેહી એક ઠંડી સાંસ ભરી ઓર બેહોશ હુવા ઓર હો કેહને લગા. બારે ખુદાયા ઇશ્કકે દરદસે કેન વાકીફ હયે. જીસને રંજે અલમ જોરો સીતમ ઉઠાયા હો વહી ઇસકી લઝત પેહછાને, ઇસ દરદકી કદર દરદમંદ હો સો જાને.

બૈત.

આફતોંકો ઇશ્કકી આશકસે પુછ ચાહીએ,
કયા ખબર ફાસીકકો હયે સાદ ઝસે પુછા ચાહીયે.

બઅદ એકા લહમેકે હોશમેં આકર એક આહે જ ાર સોઝ ભરી. સારા મકાન ગુંજ

ગયા, તબ મુજે યકીન હુવા કે યેભી ઈસી ઇશ્કકી બલામે ગીરફતાર હયે, ઓર ઈસી મરઝકા બીમાર હયે. તબ તો મૈંને દીલ ચલાકર કહા કે મૈંને અપના અહવાલ સબ અરઝ કીયા, અબ આપ તવજ્જા ફરમાકર અપની સર ગુઝીસ્તસે બંદેકો મતલા કીજએ તો બમકદુર પેહેલે તુમ્હારે વાસ્તે કોશીસ કરૂં ઓર દીલકા મતલબ કોશીસ કરકે હાથમેં લાઉં. અલ કીસ્સા વો ...આશક સાદક મુજકો અપના હમરાઝ ઓર હમ દરદ જાનકર અપના માજરા ઈસ સુરતસે બયાન કરને લગા.

કે સુન અય અઝીઝ, મૈં પાદશાહઝાદા ...ગર સોઝ ઇસ ઇકલીમ નીમરોઝકા હું. પાદશાહ યઅને કીબલ્લગાહને મેરે પૈદા હોનેકે બઅદ ...નુમી, રમ્માલ ઓર પંડીત જમઅ કરકે ફરમાયા કે અહવાલ શાહઝાદેકે તાલેોંકા દેખો ઓર ...ંચો ઓર જનમ પતરી દુરસ્ત કરો. ઓર જો કુછ હોના હયે હકીકત પલપલ, ઘડી ઘ... ઓર પેહર પેહર દીન દીન, મહીને મહીને બરસ બરસકી મુફસ્સીલ હુઝુરમેં અરઝ કરો ...મુજીબ હુકમ પાદશાહકે સબને મુતફકીક હો અપને અપને ઇલમકી રૂસે ઠેરાયા, ઓર ...કર ઇતમામ કીયા કે ખુદાકે ફઝલસે અયસી નેક સાઅત ઓર શુભ લગનમેં શાહઝાદેકા ત...લુદ ઓર જનમ હુવા હયે કે ચાહીએ સીકંદરકીસી પાદશાહત કરે, ઓર નોશેરવાનસા ...દલ હો, ઓર જીતને ઇલમ ઓર હુનર હયે ઉન સબમેં કામીલ હો, ઓર જીસ કામકી ...રફ દીલ ઉસકા માઇલ હો વો બખુબી હાસીલ હો, સખાવત ઓર શુજાઅતમેં અયસા ન... પૈદા કરે; કે હાતમ ઓર રૂસતમકો લોગ ભુલજાએં. લેકીન ચૌદા બરસ તલક સુરજ ...ર ચાંદકે દેખનેસે એક બડા ખતરા નઝર આતા હયે, બલકે યે વસવાસ હયે કે જુનુંની ...સૌદાઇ હોકર બહોત આદીમ્યોંકા ખુન કરે ઓર બસ્તીસે ઘભરાવે, જંગલમેં નીકલ જા... ઓર ચરીંદકે સાથ દીલ બેહલાવે કે રાત દીન આફતાબ માહતાબકો ન દેખે, બલકે આસ...કી તરફભી નીગાહ ન કરને પાવે. જો ઇતની મુદ્દત બૈરો આફીયતસે કટે તો ફીરસારી ઉ... સુખ, ઓર ચૈનસે સલતનત કરે.

યે સુનકર પાદશાહને ...સલીએ ઇસ બાગકી બીનાઢાલી ઓર મકાન હરએક નકશેકે બનવાએ, મેરે તઇ તહખાનેમેં ...લનેકા હુકમ કીયા, ઓર ઉપર એક બુરજ નમદેકા તયાર કરવાયા તો ધુપ ઓર ચાંદની ઉસમેં ...ન છો મૈં ઓર દાઇ દુધ ઓર ખ્વાસેં ગુલામ નૌકર ચાકરોંકે સાથ ઇસ મોહફેઝતસે ઇસ ...ન આલીશાનમેં પરવરીશ પાને લગા ઓર એક ઉસ્તાદ દાના કારઆઝમુદા વાસ્તે મેરી તરબ...તકે મુકરર કીયા, કે તઅલીમ હરએક ઇલમ ઓર હુનરકી ઓર મશક હફતકલમ લીખને કી ...ર, ઓર જંહા પનાહ હમેશા મેરે ખબર ગીરાં રેહતે થે દમબદમકી કૈફીયત હુઝુરમેં અર્ઝ હો...ી. મૈં ઉસ મકાનકો આલમમેં દુન્યા જાનકર ખીલોને ઓર રંગ બેરંગકે ફુલોંસે ખેલા કરતા, ઓ... તમામ જહાંકી નેઅમતેં ખાને કે વાસ્તે મૌજુદ રેહતી, જો ચાહતા સો ખાતા, દસ બરસકી ...મર તક જીતની સુનઅતેં ઓર કાબીલયતેં થી તેહસીલ કી.

એક દીન ઉસ ગુંબઝકે નીચે ...રોશનદાનસે એક ફુલ અચમબેકા પડા, કે દેખતે દેખતે બડા હોતા જાતા થા, મેંને ચાહા કે ઉ... હાથસે પકડલું, જું જું મેં હાથ લંબા કરતા થા તો વો ઉંચા હોતા જાતા થા! મૈ હયે...ાન હોકર ઉસે તક રહા થા, વહીં એક આવાઝ કહકહેકી મેરે કાનમેં આઇ, મેંને ઉસકે દેખ...ો ગરદન ઉઠાઈ, દેખા તો નમદાચીરકર એક મુખડા ચાંદકાસા નીકલ રહા હયે, ઉસકો દેખ...ી મેરી અકલો હોશ બજા ન રહે ફીર અપને તઇ સંભાલકર દેખા તો એક સુરસ્સાકા તખ... પરીઝાદોકે કાંધેપર મોઅલ્લક ખડા હયે ઓર એક તખ્તનશીન તાજ જવાહીરકા સુરપર ઓર ખીલઅત ફાખેરા પેહને, ઓર યાકુતકા પ્યાલા લીએ શરા-

બ પીછ હુઇ બેઠી હયે. વો તખ્ત બુલંદીસે આહેસ્તા નીચે ઉતરકર ઉસ બુરજમેં આયા, તબ ઇસ પરીને મુજે બુલાયા, ઓર અપને નઝદીક બીઠાકર બાતે પ્યારકી કરનેલગી; ઓર મુ હસે મુંહ લગાકર એક જામ શરાબ ગુલે ગુલાબકા મેરે તઈ પીલાયા; ઓર કહા આદમીઝાદ બે વફા હોતા હયે લેકીન દીલ હમારા તુજે ચાહતા હયે ? એકદમમેં અયસી અયસી અંદાઝકીં બાતે કીં કે દીલ મેરા મહવ હોગયા, ઓર અયસી ખુશી હાસીલ હુઈ કે ઝીંદગાનીકા મઝા પાયા ઓર યે સમજા કે આજ તુ દુનયામે આયા. હાસીલ યે હયે કે મૈં તો કયા કહું, કીસુને યે આલમ ન દેખા હોગા ઉસ મઝેમેં ખાતીર જમ હમ દોનોં બેઠે થે કે કરયાલમે ગુલ્લા લગાયા અબ ઇસ હાંદેસએ નાગહીનીકા માજરા સુનો વહીં ચાર પરીઝાદને આસમાન પરસે ઉતર કર કુછ ઉસ મઅશુકાકે કાનમે કહા સુનતેહી ઉસકે ોહરેકા રંગ બદલ ગયા; ઓર મુજસે બોલી કે અય પ્યારે; દીલ તો યે ચાહતા હય કોઇ દમ તે ાથ બેઠ કર દીલ બહેલાઊં, ઓર ઇસી તરહ હમેશા આઉં, યા તુજે અપને સાથ લે જાઉં, યે આસમાન દો શખ્સોંકો એક જગા આરામસે ઓર ખુશીસે નહીં રહને દેતા, અય જાન, ર તેરા ખુદા હાફીઝ હય યે સુનકર મેરે હવાસ જાતે રહે ઓર તુતી હાથકી ઉડ ગઇ. મૈંને ક કે અજી અબ ફીર કબ મુલાકાત હોગી ! યે કયા તુમને ગઝબકી બાત સુનાઇ, અગર જલ્દ આ ોગે ! તો ઝીંદા પાવોગે નહીં તો મુરદા દેખકર સખ્ત પચતાવગો; યા આપના ઠીકાના આર ના નશાનબતાવો કે મેંહીં ઉસ પતેપર ઢુંડતે ઢુંડતે અપને તઈ તુમ્હારે પાસ પોહંચાઉં. યે સુન ર વો બોલી, દુરપાર શૈતાનકે કાન ભરે, તુમ્હારી સદો બસ્ત સાલકી ઉંમર હોવે અગર ઝીંદગી ો તો ફીર મુલાકત હોજાયગી.

મૈં જીનનોંકી પાદશાહકી બેટી હું, ઓર કોહકાફમેં રેહતી . યે કેહકર તખ્ત ઉડાયા ઓર જીસ તરહ ઉતરા થા બુલંદ હોને લગા, જબ તલક સામને ા તો મેરી ઓર ઉસકી ચાર આંખે હો રહી થીં, જબ નઝરોંસે ગાયબ હુવા તબ યે હાલ હો ગઇ કે જયસે પરીકા સાયા હોતા હય; અજબ તરહકી ઉદાસી દીલપર છાગઇ, અકલે હોશ રૂખસત હુવે, દુનયા આંખોંકે તલે અંધેરી હો ગઇ, હૈરાન પરેશાન ઝારઝાર રોતા, ઓ સરપર ખાક ઉડાતા કપડે ફાડતા, ન ખાનેકી સુધ ન ભુલે બુરેકી બુજ.

બૈત.

ઇસ ઇશ્કકે બદોલત, કયા કયા ખરાબીયાં હુય,
દીલમેં ઉદાસીયાં હય, ઓર ઇઝતેરાબીયાં હુય.

ઇસ ખરાબીસે દાઇ, ઓર મોઅલ્લીમ ખબરદાર હુએ. ! તે ડરતે પાદશાહકે રૂબરુ ગયે, ઓર અરઝકી કે પાદશાહ ઝાદએ આલમયાંકો. યે હાલ મઅલુમ નહીં યે ખુદ બ ખુદ કયા ગઝબ તુટા, જો ઇનકા આરામઓર ખાના પીના સબકે છુટા. તબ પાદશાહ વઝીર ઉમરામેં સાહેબે તદબીર ઓર હકીમ હાઝીક મુનજીમ સાદીક, મુલ્લાં સીઅ ! ખુબ દુરવેશ સાલીક, ઓર મજઝુબ અપને સાથ લેકર ઉસ બાગમેં રોનક અફરોઝ હુએ. ઓર બેકરારી ઓર નાલાઓ ઝારી દેખકર ઉનકીબી હાલત ઇઝતીરાબકી હો ગઇ આબદીદા હો ર બે ઇખતીયાર ગલેસે લગા લીયા ઓર તદબીરકે ખાતીર હુકમ કીયા. હકીમોંને કુવ્વતે દીલ મલ્કે દીમાગકે વાસ્તે નુસખે લીખે, ઓર મુલ્લાઓને નકશો તઅવીઝ પીલાને ઓર પાસ રખ કો દીએ. દુઆએ પડ પડકર ફુકને લગે, ઔર નજુમી બોલેકે સીતારોકી ગરદીશકે સબબ યે સ ! પેશ આઇ હય ઉસકા સદકા દીજયે.

ગરઝ હર કોઇ અપને અપને ઈલમકી બાતે કેહતા :. પરમુજપર જો ગુઝરતી થી મેરા દીલહી જાનતા થા. કીસુકી સઇ ઓર તદબીર મેરી તકદીર બદકે કામ ન આઇ. દીન બદીન

દીવાનગી કાઝોર હુવા, ઓર મેરા બદન બે આબેદાને કમ ઝોર ન્હોચલા. રાત દીન ચીલ્લાના સર પટકનાહી બાકી રહા, ઇસ હાલતમેં તીન સાલ ગુઝરે ચોથે બરસ એક સોદાગર સરે સફર કરતા હુવા આયા, ઓર હરએક મુલ્કકે તોહફે ઉમદા અજીબો ગરીબ જહાં પનાહ કી હુઝુરમેં લાયા. મુલાઝેમત હાસીલકી. પાદશાહને બહોત તવજ્જા ફરમાઈ, ઓર અહવાલ પુરસી ઉસકી કરકે પુછા કે તુમને બહોત મુલ્ક દેખે કહીં કોઇ હકીમ કામીલ નઝર પડા, યા કીસુંસે મઝકુર ઉસકા સુના ઉસને ઇલતેમાસ કીયા કે કીબલએ આલમ ગુલામને બહોત સેર કી લેકીન હીંદુસ્તાનમેં દરયાકે બીચ એક પહાડ હૈ વહાં એક ગોસાઈ જટા ધારીને બડા મંદીર મહાદેવકા ઓર સીંગત બાગ બડી બહારકા બનાયા ..ા ઉસમેં રેહતા હય. ઓર ઉસકા યે કાયદા હય કે બરસવેં દીન શીવરાતકે રોઝ અપને ઇ..નસે નીકલ કર દરયા પરતા હય. ઓર ખુશી કરતા હય. અશનાનસે બઅદ જબ અપ.. આસનપર જાને લગતા હય તબ બીમાર ઓર દરદમંદ દેસ દેશ ઓર મુલ્કકે આલ.. જો દુર દુરસે આતે હયે સો દરવાઝેપર જમા હોતે હય ઉનકી બટી ભીડ હોતી હય વો ..હં.ત જીસે ઇસ ઝમાનેકા અફલાતુન કહા ચાહીએ; કારૂરા ઓર નઝબ દેખતા હુવા ઓર હ..કકો હેસખા લીખકર દેતા હુવા ચલા જાતા હય. ખુદાને અયસા દસ્તે શફા ઉસકો દીયા ..ય કે દવા પીતેહી અસર હોતા હય, ઓર વો મરઝ બીલકુલ જાતા રેહતા હય. યે માજરા ..ને બાચસ્મે ખુદ દેખા ઓર ખુદાકી કુદરતકો યાદ કીયા કે અયસે અયસે બંદે પૈદા કીએ ..ય. અગર હુકુમ તો શાહઝાએ આલીશાનકોં ઉસકે પાસ લેજાકર ઉસીકો એક નજર દીખા.. ઉમ્મીદ કવી હય કે જલ્દ શફાએ કામીલ હો, ઓર ઝાહીરમેભી યે તદબીર અચ્છી હય કે ..રએક મુલ્કકી હવા ખાનેસે ઓર જાબજાકે આબોદાનેસે મીઝાઝમેં હરકત આતી હય.

પાદશાહકોભી ઉસકી ..લાહ પસંદ આઇ ઓર ખુશ હોકર ફરમાયા કે બહોત બેહેતર, શાયદ ઉસકા રાસ આવે ..ર મેરે ફરઝંદકે દીલસે વહશત અવે. એક અમર બાઇતબાર જહાંકાર આઝમુદાકો ઉસ તાજ.. ..ા મેરી રીકાબમેં તઇયુનાત કીયા, ઓર અસબાબે જુરૂરી સાથ કરદીયા. ઓર મંએ સરચંજ.. સવાર કરકર રૂખત કીયા—મનઝીલ બમનઝીલ ચલતે ચલતે ઉસ ઠીકાનેપર જા હોહંચે ..ઇ હવા ઓર નયા દાના પાની ખાને પીનેસે કુછ મીઝાજ ઠેરા લેકીન ખામોશીકા વો આલમ ..ા ઓર રોનેસે કામ દમ બદમ યાદ ઉસ પરીકી દીલસે ભુલતી ન થી, અગર કભુ બોલતાં તો.. યે પડતા.—

બૈત.

ન જાનું કીસ પરીરૂકી લગો આખ,
અભી તો થા ભલા ચંગા મેરા હાલ.

બારે જબ દો તીન મહીને ગુઝરે છો ઉસ પહાડપર કરીબ ચાર હજાર મરીઝકે જમ્અ હુએ, લેકીન સબ યહી કેહતે થે કે અબ ખુદા ચાહે તો ગોસાંઇ અપને મઠસે નીકલેંગે ઓર સબકો ઉંનકે ઉંનકે ફરમાનેસે શફાએકુલ્લી હોગી.

અલકીસ્સા જીસ દીન વો દીન આયા વો સુબ્હોકો માનીંદ આફતાબકે નીકલ આયા, ઓર દરયામેં નહાયા ઓર પૈરા પાર જાકર ફીર આયા, ઓર ભભુત ભસમ તમામ બદનમેં લગાયા; વોગોરા બદન માનીંદ કુંદનકી રાખમેં છુપાયા, ઓર માથેપર મૈલાગીરકા ટીકા લગાયા. લંગોટ બાંધકર અંગોછા કાંધેપર ડાલા. બાલોંકા જુડા બાંધા તુછોંપર તાવ દેકર ચડાઉ જુતા પેહન આયા ઉસકે ચેહરેસે યે મઅલુમ હોતા કે સારી દુનીયા ઉસકે આગે કુછ કદર નહીં રે

ખતી—એક કલમદાન જડાવ બગલમેં લેકર એક એકકે તરફ દેખકર હેસખા દેતા હુવા મેરે નઝદીક આ પોહંચા, જબ મેરી ઓર ઉસકી નજરેં હુઈ તો ખડા રેહકર ગૌર કીયા ઓર મુજમેં કેહને લગા કે હમારે સાથ આવો. મૈ હમરાહ હો લીયા; જબ સબકી નૌબત હો ચુકી તબ મેરે તઈ બાગકે અંદર લે ગયા. ઓર એક કીલા ખુશનકશા ખીલવત ખાનેમેં મુજે ફરમાયા કે યહાં તુમ રહા કયો આગ અપને ઇસ્થાનમેં ગયા. એક ચીલ્લાં ગુઝરા તો મેરે પાસ આયા ઓર આગેકી નીસબત મુજે ખુશ પાયા. તબ મુસકુરાકરે ફરમાયા કે ઇસ બાગમેં સૈર કીયા કરો, જીસ મેવેપર જી ચલે ખાયા કરો, એક કુલ્ફી ચીનીકી માજુર ભરી હુઇ. દી. કે ઇસમેંસે છે માશે હમેશા બીલા નાગા નોશજાન રમાયા કરો; યે કેહકર વો તો ચલા ગયા; ઓર મૈંને ઉસકે કેહને પર અમલ કીયા. હર રોઝ ૢત બદનમેં ઓર ફરહત દીલકો મઅલુમ હોને લગી; લેકીન હઝરતે ઇસ્કિકો કુછ અસર ન કીયા; સ પરીકી સુરત નઝરોકે આગે ફીરતી થી;

એક રોઝ તાકમેં એક જીલ્દ કીતાબકી નઝર આ ઉતારકર દેખા તો સારે ઇલમ દીના દુનયાકે ઉસમેં જમા કીએ થે ગોયા દરયાકો કુંઝમેં ભર ીયા થા હર ઘડી ઉસ કીતાબકો પડા કરતા. ઇસમેં હીકમત ઓર તંકર્રારિમેં નીહાયત કુવ્વ બહમ પોહચાઇ. ઇસ અરસેમેં બરસ દીન ગુઝર ગયા; ફીર વહી ખુશીકા દીન આયા; જોગી ને આસનપરસે ઉઠકર બાહેર નીકલ. મૈંને સલામ કીયા. ઉસને કલમદાન મુજે દેકર કહા સાથ ચલો. મેંભી સાથ હો લીયા. જબ દરવાઝેસે બાહેર નીકલા તો એક આલમ દોયા દેને લગા. ૢ અમીર ઓર સૌદાગૂર મુજે સાથ દેખકર ગોસાંઇ કે કદમોંપર ગીરે; ઓર અદાએ શુકર કરને ગે; કે આપકી તવજ્જાસે મારે ઇતના તો હુવા—વો અપની આદતપર દરયાકે ઘાટ ગયા; એ અશનાન પુજા જીસ તરહ હર સાલ કરતા થા વૈસા કીયા ફીરતે વકત બીમારોંકો દેખતા ભાલ ા ચલા આતાથા.

ઇત્તેફાકન સૌદાઇયોંકે ગોલમેં એક જવાન ખુબ સુરત શકીલ ; ઝોફસે ખડે હોનેકી તાકત ઉસમેં નથી; સો નઝર પડા. મુજકો કહા કે ઉસ્કો સાથ લે આવ ાકી દારૂ દરમન કરકે જબ ખીલવત ખાનેમેં ગયા; વહાં થોડીસી ખોપરી ઉસ જવાનકી તરા ઽર ચાહા કે કનખજુરા જો મગઝપર બેઠા થા; સો જંબુરસે ઉઠ લાવે. મેરે ખ્યાલમેં ગુઝારા ાર બોલ ઉઠા કે અગર દસ્ત પનાહ આગમેં ગરમ કરકર ઉસકી પીઠપર રખયે તો ખુબ હયે; આપસે આપ નીકલ આવેગા; અગર યું ખીચોગે તો મગઝકે ગુદેકો ન છોડેગા;- ર ખૌફ ઝીંદગીકા હયે. યે સુનકર મેરી તરફ દેખા ઓર ચુપરા ઉઠ બાગકે કોનેમેં ક દરખ્તકી ડાલીસે જટાકી લટકી ગલેમેં ફાંસી લગાકર રેહ ગયા. મૈંને પાસ જાકર જો દેખા તો વાહ વાહ યે તો મરગયા યે અચંબા દેખ કર નેહાયત અફસોસ હુવા લાચાર જીસે અશે આયા કે ઉશે ગાડદુ જુદરખતસે જુદા કરને લગા તો દોકુજીયાં ઉસકે ઉસકે બાલોંકી લટામેસે ગીર પડી મેને વો કુજીઆ ઉઠા લીઆ ઓર ઉસ ગજે ખુબીકો ઝમીનમેં દફન કીયા. વૈ દોનોં કુંજીયાં લેકર સબ કુલફોંમેં લગાને લગા. ઇત્તેફાકન દો હુજરોંકે તાલે ઉન કુંજીયોસે ખુલે; દેખા તો ઝમીનસે છત તલક જવાહીર ભરા હયે, ઓર એક પેટી મખમલસે મંડી સોનેકે પત્તર લગે કુફલ લગે હુઇ એક તરફ ધરી હયે. ઉસકો જો ખોલા તો એક કીતાબ દેખી કે ઉસમેં ઇસમે આઝમ ઓર હાઝેરાત જીન ઓર પરેયોંકી, ઓર રૂહોંકી મુલાકાત, ઓર તસખીર આફતાબકી તરકીબ લીખ્ખી હયે। અયસી દોલત કે હાથ લગનેસે નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ. ઓર ઉનપર અમલ કરના શુરૂઅ ીયા વાઝા બાગકા ખોલ દીયા. મૈંને ઉસ અમીરકો ઓર સાથવાલોંકો કહા કે ઇચ્છતા ંગાકર સબ જવાહીર; નકદો જીાસ; ઓર કીતાબે બાર કર લો. ફીર મૈં એક

નીવાડેપર આપ સવાર હોકર વહાંસે બજરેકો રવાના હુવા. આતે આતે જબ નઝદીક અપને મુલ્કકે પોહચા. જહાં જનાહકો ખબર હુઇ તો સવાર હોકર ઇસતકબાલ કીયા, ઓર ઇશતીયાકસે બેકરાર કલેજેસે લગા લીયા મૈને કદમબોસી કર કર કહા કે ઇસ ખાકસારકો કદીમ બાગમેં રેહનેકા હુકમ હો. વો બોલે કે અય બરખુરદાર; વો મકાન મેરે નઝદીક મનહુસ ઠેરા; લેહાઝા ઉસકી મરમ્મત ઓર તય્યારી મૌકુફ કી; અબ વો મકાન લાયક ઇનસાનકે નહીં રહા; ઓર જીસ મહેલમે જી ચાહે વહાં ઉતરો, બેહતર યું હયે કે કીલ્લેમેં કોઇ જગા પસંદ કરકે મેરી આંખોંકે રૂબરૂ રહેં ઓર પાઇન બાગ જયસા ચાહોએ વૈસા તય્યાર કરવાકર સૈરો તમાશા દેખા કરો. મૈને બહોત ઝીદ ઓર હટ કરકર ઊસ બાગકો નએ સરસે તઅમીર કરવાયા, ઓર બેહીસ્તકે માનીંદ આરાસ્તાકર ઉસમેં દાખીલ હુવા. ફીર ફરાગતસે જીન્નોંકી તસખીરકી ખાતીર ચીલ્લેમે બેઠા ઓર તરકે હયેવાનાત કરકે [illegible]ઝેરાત કરને લગા.

જબ ચાલીસ દીન પુરે હુએ; [illegible] આખ્રી રાતકો એક અયસી આંધી ચલીકે બડી ઈમારતેં ગીર પડીં; ઓર દરખ્ત જડ [illegible]સે ઉખડકર કહીંસે કહીં જા પડે ઓર પરીઝાદોંકા લશકર નમુદ હુવા—એક તખ્ત હવાસે [illegible]તરા. ઉસપર એક શખ્સ શાનદાર મોતયોંકા તાજ ઓર ખીલઅત પેહને હુએ બેઠા થા. મૈં [illegible] દેખતેહી બહોત મોઅદ્દબ હોકર સલામ કીયા. ઉસને મેરા સલામ લીયા ઓર કહાકે અ[illegible] અઝીઝ, યે તુને કયા નાહક દુંદ મચાયા હયે ! હમસે તુઝે કયા મુદાઆ હએ ! મૈંને [illegible]લતીમાસ કીયા કે યે અઝીઝ બહોત મુદ્દતસે તુમ્હારી બેટીપર આશક હુયે, ઓર ઇસ લીયે [illegible]હાંસે કહાં ખરાબો ખસ્તા હુવા ઓર જીતાજી મુવા; અબ ઝીંદગીસે બતંગ આયા હું, ઓર [illegible]નની જાનપર ખેલાહુંજે યે કામ કીયા હયે. અબ આપકી ઝાતસે ઉમ્મીદવારહું કે મુઝે હૈરાન ઓર સરગરદાનકો અપની તવજ્જામે સરફરાજ કીજીયે ઓર ઉસકે દીદારસે ઝીંદગી ઓર આરામ બખશીએ તો બડા સવાબ હોગા યે મેરી આરઝ સુનકર બોલા આદમી ખાકી ઓર અમ[illegible] તસી ઇન દોનોંમેં મવ ફકત આતી મુશકીલ હે. મેને કસમ ખાઇ કે મેં ઉનકે દેખનેકા મુશતાક હું, ઓર કુછ મતલબ નહીં. ફીર ઉસે તખ્તનશીનને જવાબ દીયા કે ઇનસાન અપને કોલોકરારપર નહી રેહતા, ગરઝકે વકત સબ કુછ કેહતા હયે લેકીન યાદ નહીં રખતા; યે બાત મૈં તેરે ભલેકે લીએ કહે સુનાતા હું કે અગર તુમે કભુ કસ્દ કુછ ઓર કીયા તો વોભી તુભી ખરાબ ખસ્તા હોવેંગે, બલકે, ખોફ જાનકા હયે. મૈંને દો બારાં સૌગંદ યાદકીકે જીસમેં તરફએનકી બુરાઇ હોવે વૈસા કામ હરગીઝ નહીં કરૂંગા; મગર એક નઝર દેખતા રહુંગા. યે બાતેં હોતી થી કે અચાનક વોપરી કે જીસકા મઝકુર થા નેહાયત દસ્સેસે બનાવ કીયે આ પોહચી ઓર પાદશાહકા તખ્ત વહાંસે ચલા ગયા તબ મૈંને બે ઇખતયાર ઉસ પરીકા જાનકીં તરહ બગલમેં લે લીયા ઓર યે શૈર પડા.

બૈત.

કભા અબરૂ મેરે ઘર કયું ન આવે,
કે જીસકે વાસ્તે ખીચે હયે ચીલ્લે.

ઉરી ખુશીકે આલમમેં બાહમ ઇસ બાગમેં રેહને લગે. મારે ડરકે કુછ ઓર ખ્યાલ ન કરતા. બાલાઇ મઝે લેતા ઓર ફકત દેખા કરતા વો પરી મેરી કોલ કરારકે નીબાહને પર દીલમેં હૈરાન રેહતી ઓર બાઝે વકત કેહતી કે પ્યારે તુમભી અપની બાતકે બડે સચ્ચે હો, લેકીન એક નસીહત મૈં દોસ્તીકી રાહસે કરતીહું કે અપની કીતાબસે ખબરદાર રેહના, નહી તો જીન કીસી નકીસી દીન તુમ્હેં ગાફીલ પાકર ચુરા લેજાએંગે. મૈંને કહા ઉસે મૈં અપની

જાનકે બરાબર રખતાહું.

ઇત્તેફાનક એક રોઝ રાતકો શૈતાનને વરગલા ના; શહવતકી હાલતમેં દીલમેં આયા કે જો કુછ હોસ હો કહાંતય આપને તઇ થાંબુ છાતીસે લગા દીયા ઓર કસ્દ મુબાસેરતકા કીયા । વહીં એક આવાઝ આઇએ કે યે કીતાબ મુજકો દે કે ઉસમે ઇસિમે આઝામ હયે બે અદબી નકર. ઉસ મસ્તીકે આલમમેં કુછ હોશ ન રહા. કીતાબ બગલશે નીકાલકર બગૈર જાને પેહછાને હવાલે કરદી ઓર આપને કામમેં લગા. વો નાઝનીન યે મેરી નાદાનીકી હરકત દેખકર યે ઝાલીમ આખીર ચુકો ઓર નસીહત ભુલા.

યે કેહકર બેહોશ હો ગઇ ઓર મેં ઉસકે સરાસ એક દેવ ખડા હુવા દેખાકે કીતાબ લીએ ખડા ચાહકે પકડકર ખુબ માર ઓર કીતાબ લેનલુ ઇતનેમે ઉસકે હાથશે કીતાબ દુસરા લે ભાગા મેને જો અફ્સુ યાદ કીયે થે વો પઢના શુરૂ કીયા વો જીન જો ખડાથા શો બેલ બન લેરીન અફશોસકે વો પરી ઝરા હોંસમે ન આઇ 'હી હાલત બેખુદીકી રહી તબ મેરા દીલ ધબરાક સારા ઓશ તલખ હો ગયા.

ઉસ રોઝસે આદમીયાંશે નફરત હુઇ, ઇસ બાગકે ગો. ‍ેં પડા રેહતા હું; ઓર દીલકે બેહલાનેકી ખાતીર યે મરતબાન ઝમરૂદકા જાડદાર બનાયા ક ‍। હું; ઓર હર મહીને ઉસ મૈદાનમેં ઉસી બેલપર સવાર હોકર જાયા કરતા હું; મરતબાનકે તોડકર ગુલામકે માર ડાલતા હું. ઇસ ઉમીદપર કે સબ મેરી યે હાલત દેખે ઓર અફસોસ ખા ‍ શાયદ કોઇ અયસા ખુદાકા બંદા મેરે હકમેં દોઆ કરે તો મૈંભી અપને મતલબકો પોહંચું. ‍ ય રફીક મેરે જુનુંન ઓર સૈદાઇકી યે હકીકત હયે; જો મૈંને તુજે કેહ સુનાઇ.

મૈં સુનકર આબદીદા હુવા ઓર બોલા કે અય શાહઝાદે; વાકઇ તુને ઇશ્કકી બડી મેહેનત ઉઠાઇ લેકીન ખુદાકી કસમ મંએ અપને મતલબશે દર ગુઝરા, અબ તેરી ખાતીર જંગલ પહાડમેં ફીરૂંગા; ઓર જો મુજશે હો સકેગા સો કરૂંગા. યે વા ‍। કરકે મૈં ઉસ જવાનશે રૂખસ્ત હુવા ઓર પાંચ બરસ તક સૈદાસા વીરાનેમેં ખાક છાનતા ફીરા; પર સુરાગ ન મીલા; આખર ઉકતાકર એક પહાડપર ચડ ગયા; ઓર ચાહા કે અપને તઇ ગીરા દું હડી પંસલી કુછ બાકી ન રહે; વહીં એક સવાર બુરકા પોશ આ પોંહચા; ઓર બોલા કે અપની જાન મત ખો; થોડે દીનોંકે બઅદ તુ અપને મકસદશે કામયાબ હોગા. મૈંને કહા કે યા સાંઇ અલ્લાહ તુમ્હારે દીદાર તો મયસ્સર હુએ અબ ખુદાકે ફઝલશે ઉમીદવાર હું કે ખુશી ઓર ખુરરમી હાસીલ હો; ઓર રાબ ના મુરાદ અપની મુરાદકો પોહંચે.

જબ દુસરા દુરવેશભી અપની સેરકા કીસ્સા કેહ ચુકા; રાત આખીર હો ગઇ; ઓર વકતે સુબ્હો શુરૂઅ હોનેપર આયા પાદશાહ આઝાદ બખ્ત ચુપકા અપને દૌલતખાનેકી તરફ રવાના હુવા. મહેલમેં પોહોચકર નમાઝ અદાકી ફીર ગુસલ ખાનેમેં જા ખીલઅત પાખેરા પેહન કર દીવાને આમમેં તખ્તપર નીકલ બેઠા. ઓર હુકમ કીયા કે યસાવલ જાવે; ચાર ફકીર ફલાંને મકાનપર વારીદ હયે ઉનકો બાઇજ્જત અપને સાથ હુઝુરમેં લે આવે.

બમુજીબ હુકમકે ચોબદાર વહાં ગયા દેખા તો ચારોં બેનવા જહાદા જહદકા ફીર હાથ મુંહ ધોકર ચાહતે હયેં, ઓર અપની અપની રાહલેં; ચોબદારને કહા શાહજી પાદશાહને ચારોં સુરતોંકો યાદ ફરમાયા હએ મેરે સાથ ચલો. ચારોં દુરવેશ આપસમેં એક એકકો તકનેલગે; ઓર ચોબદારશે કહા; બાબા હમ અપને દીલકે પાદશાહ હયેં; હમેં દુનયાકે પાદશાહશે કયા કામ હયે? ઉસને કહા કે સાંઇ અલ્લાંહ મુજાકા નહીં અગર ચલો તો અચ્છા હયે. ઇતનેમેં ચારોંકો

યાદ આયા કે મૌલા મુરતુજા અલીને જો ફરમાયા થા; વોહી અબ પેશ આયા. ખુશ હુએ ઓર યાબાવલકે હમરાહ ચલે બજાબ કીલ્લેમેં પોહંચે ઓર રૂબરૂ પાદશાહકે ગએ ચારો કલંદરોંને દુઆદી કે બાબા તેરા ભલા હો પાદશાહ દીવાને ખાશમેં જા પૈઠા ઓર હાચાર ખાસ અમીરોંકે બુલાયા ઓર ફરમાયા કે ચારોં ગુદડી પોસોંકો બુલાઓ જબ વહાં ગએ તો હુકમ બીઠનેકા દીયા; અહવાલ પુરસીકી; ઓર ફરમાયા કે તુમ્હારા કહાંસે આના હુવા ! ઓર કહાંકા ઈરાદા હયે મકાન મુરશદોંકે કહાં હયે ! ઉન્હોંને કહા કે પાદશાહકી ઉમરો દોલત ઝીયાદા રહે, હમ ફકીર હયેં, એક મુદ્દતસે ખાના બદોશ ઇસી તરહ સૈર સફર કરતે ફીરતે હયેં; વો મસલ હયે કે ફકીરકો જહાં શામ હુઇ વહીં ઘર હયે. ઓર જો કુછ દુનયાએ નાપાએદારમેં દેખા હયે સો કહાં તક બયાન કરેં ! આઝાદબખ્તને બુહોત તસલ્લી કી. ઓર ખાને મંગવાકર અપને રૂબરૂ નાશતા કરવાયા. જબ ફારીગ હુએ, ફરમાયા કે અપના માજરા તમામ બે કમોકાસ્ત મુજસે કહો કે જો કુછ મુજસે તુમ્હારી ખાતર ઓર ખીદમત હોસકેગી કુસુર ન કરૂંગા. ફકીરને જવાબ દીયા કે હમપર જો કુછ બીતા હયે સો ન હમેં બયાન કરનેકી તાકત હયે, ઓર ન પાદશાહકો ઉસકે સુનનેસે ફરહત હોગી, ઉસે મઆફ કીજયે તબ પાદશાહને તબસ્સુમ કીયા, ઓર કહા કે જહા સબકો તુમ બીસતરોં પર બેઠે અપના અપના અહવાલ કેહ રહે થે વહાં મૈંભી મૌજુદ થા; ચુનાચે દો દુરવેશકા અહવાલ સુન ચુકા હું, અબકે દોનોં જો બાકી હયે વોભી કહેં ઓર ચંદ રોઝ બખાતીરજમા મેરે પાસ રહેં કે કદમ દુરવેશાં રદ બલા હયે. પાદશાહસે યે બાત સુનતેહી મારે ખૌફકે કાંપને લગે, ઓર સર નીચ કરકે ચુપ રહે, તાકત ગોયાઇ કી બાકી ન રહી.

આઝાદ બખ્તને જબ દેખા કે અબ ઈનમેં મારે રોઆબકે હવાસ નહીં રહે. જો કુછ બોલેં; ફરમાયા કે ઇસ જહાનમેં કોઈ શખ્સ અયસા ન હોગા કે જીસપર એક નેક વારેદાત અજીબો ગરીબ ન હુઇ હોગી; લેકીન મૈંનેભી અયસા તમાશા દેખા હયે કે પેહલે મૈંહી ઉસકા બયાન કરતાહું તુમ ખાતીર જમઅ સુનો. દુરવેશોંને કહા પાદશાહ સલામત, આપકા અલતાફ ફકીરોંકે હાલપર અયસાહી હયે ઇરશાદ ફરમાઇએ.

હીકાયત પાદશાહ આઝાદાબખતકી.

(આઝાદબખ્તને અપના અહવાલ શુરૂઅ કીયા ઓર કહા.)

રૂબાઇ.

અય શાહો પાદશાહકા અબ માજરા સુનો,
જો કુછ કે મૈંને દેખા હયે ઓર મૈં સુના સુનો;
કેહતાહું મૈં ફકીરોંકી ખીદમતમેં સર બસર,
અહવાલ મેરા ખુબ તરહ દીલ લગા સુનો.

જબ મેરે કીબલગાહને વફાત પાઇ ઓર મૈં તખ્તપર બેઠા તો એન આલમ શબાબકા થા, ૧૨ સારા યે મુલ્ક રૂમકા મેરે હુકમમેં થા, એક સાલ કોઇ સૌદાગર બદખશાનકે મુલકસે આયા, ઓર અસબાબ તીજારતકા બહોત લાયા; ખબરદારોંને મેરી હુઝુરમેં ખબરકી કે અયસા બડા તાજર આજતક શેહરમેં નહીં આયા. મૈંને ઉસે તલબ ફરમાયા.

વો તોહફે હરએકે મુલકકે લાયક મેરી નજરકે લેકર આયા, ફીલવાકેઆ હરએક જીનસ બેબાહ નજર આઇ. ચુનાચે એક ડબીયામેં એક લાલથા નેહાયત ખુશરંગ ઓર આબદાર કદોકામત દુરસ્ત ઓર વઝનમેં પાંચ મીસકાલકા, મેંને બાવજુદ સલતનતકે અયસા લાલ કભી નહી દેખા થા. પસંદ કીયા સૌદાગરકો બહોત સા ઇનઆમ ઇકરામ દીયા, ઓર સનદ રાહદારીકી લીખી કે ઇસ્સે હમારે, તમામ કલમરોમેં કોઇ મઝાહમ મહસુલકા નહો, ઓર જહાં જાએ ઇસકો આરામસે રખેં ચોકી પહેરેસે હાઝીર રહેં, ઉસકા નુકસાન અપના નુકસાન સમજે વો તાજર હુઝુરમેં દરબારકે વકત હાઝીર રેહતા, ઓર આદાબે સલતનતસે ખુબ વાકીફથા તકરીર ઓર ખુબ ગોઇ ઉસકી લાયક ચુનનેકી થી, ઓર મૈં ઉબ લાલકો જવાહીર ખાનેમેં મંગવાકર સરે દરબાર દેખા કરતા—એક રોઝ દીવાનેઆમ કીએ બેઠા થા, ઓર ઉમરા અરકાને દાલત અપને પાએર ખડે થે, ઓર હર મુલ પાદશાહોકે એલચી મુબારક બાદીકે ખાતીર જો આએ થે વોભી સબ હાઝીર થે—ઉસ વકત મેંને મવાફીક મઅમુલકે ઉશ લાલકો મંગવાયા જવાહીર ખાનેકા દારોગા લેકર આયા. મેં હાથ લેકર તઆરીફ કરને લગા ઓર ફરંગકે અલચીકો દીયા. ઉસને દેખકર તબસ્સુમ કીયા ઓર ..ાના સાઝીસે સીફતકી ઉસી તરહ હાથોં હાથ હરએકને લેકર દેખા, ઓર એક ઝબાન હોકર બોલે કીબલએ આલમકે ઇકબાલમેં બાઇસ યે મયસ્સર હુવા હયે, વ ઇલ્લા નકીસ પાદશાહકે પાસ ચ જતક અયસા .રકમ બેબહા હાથ નહીં લગી ઉસ વકત કે મેરે કીબલગાહકા વઝીર કે મરદે દા ા થા, ઓર ઉસી ખીદમતપર સરફરાઝથા, |વઝીરકી ચોકીપર થા આદાબ બજા લાયા, ઓ. ઇલતીમાસ કીયાકે કુછ અરઝ કીયા ચાહતાહું અગર જાન બખશી હો. મૈંને હુકમ કીયા કે કહે ! વો બોલા કીબલએ આલમ, આપ પાદશાહ હયેં, ઓર પાદશાહોસે બહોત બઇદ હયે, કે એક પથ્થરકી ઇતની તઆરીફ કરેં. અગરચે રંગ ઢંગ સંગમે લાસાની હયે, લેકીન સંગ હયે, ઓર ઇસ દમ સબ મુલકોંકે એલચી દરબારમેં હાઝીર હયે, જબ અપને અપને શેહરોંમે જાવેંગે, અલબત્તા યે નકલ કરેંગે કે અજબ પાદશાહ હસે કે હરરોઝ રૂબરૂ મંગતા હયે ઓર આપ તારીફ કરકર દીખાતા હયે, પસ જો પાદશાહ યા રાજા યે અહવાલ સુનેગા અપની મજલીસમેં હંસેગા ખુદાવંત એક અદના સૌદાગર નએશાપુરેમેં હયે, ઉસને બારાદાને લાલકે હરએક સાત સાત મીસકાલકા હયે પટટેમેં નસબ કરકર કુત્તેકે ગલેમેં ડાલ દીયે હયે ! મુજે સુનતેહી ગુસ્સા ચડ આયા ઓર ખીસયાના હોકર ફરમાયા કે ઇસ વઝીરકી ગરદન મારો. જલ્લાદોંને વહીં ઉસકા હાથ પકડ લીયા. ઓર ચાહા કે બાહેર લેજાવે.

ફરંગકે પાદશાહકા એલચી દસ્ત બસ્તા રૂબરૂ ખડા હુવા, મૈંને પુછા કે તેરા કયા મતલબ હયે. ! ઉસને અરઝકી કે ઉમ્મીદવારહું કે તકસીરહે વઝીરકી વાકફ હું મૈંને ફરમાયા કે જુટં બોલનેશે ઓર બડા ગુનાહ કોનસા હયે. ખુસુસન પાદશાહોંકે રૂબરૂ ઉસને કહા, ઉસકા દરોગ સાબીત નહુવા, શાયદ જો કુછકે અરઝકી હય સચ હો; અભી બે ગુનાહકા કતલ કરના દુરસ્ત નહી, ઉસકા મૈંને યે જવાબ દીયા કે હરગીઝ અકલમેં નહીં આતા કે એક તાજર કે નફેકે વાસ્તે શેહર બશેહર ઓર મુલ્ક બ મુલ્ક ખરાબ હોતા ફીરતા હયે, ઓર કોડી કોડી જમા કરતા હયે સો બારા દાને લાલકે જો વઝનમેં સાત સાત સાત સાત મીલકાલકેહાં કુત્તેકે ગલેમેં લગાવે ! ઉસને કહા ખુદાકી કુદરતહે તઅજ્જુબ નહીં; શાયદકે બાશદ, અયસે તોહફે અકસર સૌદાગરોં ઓર ફકીરોંકે હાથ આતે હયે. ઇસવાસ્તે કે યે દોનોં હરએક મુલ્કમેં જાતે હયે, ઓર જહાંમે જે કુછ પાતે હયે સો લે આતે હયે. સલાહે વકત યે હયે કે અગર વઝીર

અયસાહી તકસીરવાર હયે તો હુકમ કેહકાહો, ઇસલીએ કે વઝીર પાદશાહોંકી અકલ હોતે હયે ઓર યે હરકત સલાતીનોંસે બદનુમા હયે કે અયસી બાતપર કે જુઠ સચ ઉસકા અભી સાબીત નહીં હુવા. હુકમ કતલકા ફરમાયેં, ઓર ઉસકી તમામ ઉમરકી ખીદમત ઓર નમક હલાલી ભુલ જાએ.

પાદશાહ સલામત, અગલે શેહરયારોંને બંદીખાને ઇસી સબબ ઇજાદ કીએ હયેં કે પાદશાહ યા સરદાર અગર કીસીપર ગઝબનાક હોં તો ઉસે કેદ કરેં. કઇ દીનમે ગુસ્સા જાતા રહેગા. ઓર બેતકસીર ઉસકી ઝાહીર હોગી. પાદશાહખુને નાનકશે મહફુઝ રહેંગે, કલકો રોઝે કીયામતમેં માખુઝ ન હોંગે મૈંને જીતના ઉસકે કાયલ કરનેકે ચાહા, મગર ઉસને અયસી માઅકુલ ગુફતાગોકી કે મુજે લા જવાબ કીયા. તબ મૈંને કહા ખૈર તેરા કેહના પઝીરા હુવા મૈં ખુનસે ઉસકે દર ગુઝરા; લેકીન ઝીંદાનમેં મુકઇયદ રહેગા, અગર એક સાલકે અરસેમેં ઇસકા સુખન રાસ્ત હુવા; કે અયસે લાલ કુત્તેકે ગલેમેં હયે; તો ઉસકી નજાત હોગી; ઓર નહીં તો બડે અઝાબસે મારા જાએગા. ફરમાયાકે વઝીરકો બંદી ખાનેમેં લેકર જાવો. યે હુકમ સુનકર એલચીને ઝમીન ખીદમતકી ચુમી ઓર તસલીમાતકી.

જબ યે ખબર વઝીરકે ઘરમેં ગઈ, આહ વાવેલા મચી, ઓર માતમસરા હોગયા. ઉસ વઝીરકી એક બેટીથી બરસ ચૌદા પંદરા કી, બહોત ખુબ સુરત ઓર કાબીલ નવીસ્તો ખ્વાંદમેં દુરસ્ત. વઝીર ઉસ કો નીપટ પ્યાર કરતા થા, ઓર અઝીઝ રખતા થા ચુનાચે અપને દીવાનખાનેકે પીછવાડે એક રંગ મેહેલ ઉસકી ખાતીર બનવા દીયા થા, ઓર લડકીયાં ઉમદોંકી ઉસકી મુસાહબતમે ઓર ખ્વાસે શકીલ ઉસકી ખીદમતમે રેહતી—ઉનસે હંસી ખુશી, ખેલા કુદા કરતી. ઇત્તેફાકન વઝીરકો મહબુસ ખાનેમેં ભેજા તો લડકી અપને હમજોલીયોંમેં બેઠી ઓર ખુશીસે ગુડયોંકા બીહાય રચાયા થા, ઓર ઢોલક પખવાજ લીયે હુએ રતજગેકી તૈયારી કર રહીથી ઓર કડાઇ ચડાકર ગુલગુલે ઓર રહમ તલતી, ઓર બના રહીથી, કે એક બારગી, ઉસકી મા રોતી પીટતી સર ખુલે, પાંવ નંગે બેટી કે ઘરમે ગઇ. ઓર દો હાથ ઉસ લડકીકે સરપર મારી, ઓર કેહને લગી કે કાશ કે તેરે બદલે ખુદા અંધા બેટા દેતા તો મેરા કલેજા થંડા હોતા, ઓર બાપકા રફીક હોતા. વઝીર કાદી ને પુછા અંધા બેટા તુમ્હારે કીસ કામ આતા! જો કુછ બેટા કરતા વો મૈંભી કર સકથીહું. અમ્માને જવાબ દીયા, ખાક તેરે સરપર, બાપ પર યે મુસીબત હયે, કે પાદશાહકે રૂબરૂ કુછ અયસી બાતકી કે બંદીખાનેમેં કેદ હુવા. ઉસને પુછા કે વો કયા બાત થી, ઝરા મૈંભી સુનું! તબ વઝીરકે કબીલેને કહા કે તેરે બાપને શાયદ યે કહા કે નેશાપુરમેં કોઇ સૌદાગરહયે, ઉસને બારા અદદ લાલે બેબહા કે કુત્તે કે પટટે મેં ટાંકે હયેં. પાદશાહકો બાવર ન હુવા, ઉસે જુટ સમજા ઓર અસીર કીયા, અગર આજકે દીન બેટા હોતા તો હરતરહકી કોશીશ કરકે ઇસ બાતકો તહકીક કરતા, ઓર અપને બાપકો છુડવાતા, ઓર પાદશાહસે અરઝ મારૂઝ કરકે મેરે ખાવીંદકો મુખલસી દીલવાતા. વઝીરઝાદી બોલી અમ્માજાન, તકદીરસે લડા નહીં જાતા ઇનસાનકો ચાહીએ કે બલાએ નાગહાનીમેં સબર કરે. ઓર ઉમ્મીદવાર ફજલે ઇલાહીકા રહે, વો કરીમ હયે, મુશકીલ કીસુકી અટકી નહીં રખતા, ઓર રોના ધોના ખુબ નહીં, મુબાદા દુશમન દસ તરેહસે પાદશાહકે પાસ લગાવેં, ઓર ચુગલી ખાવેં કે બાઇસ ઝીયાદા ખફગીકા હો, બલકે જહાંપનાકે હકમેં દોઆ કરો, હમ ઉસકે ખાનાઝાદ હયેં, વો હમારા માલીક હયે, વહી ગજબ હુવા હયે, ઓર વહી મેહેરબાન હોગા ઉસ લડકીને અયસી અકલમંદીકી બાતેંસે માકો સમજાયા, તો કુછ ઉસકો સબરો—કરાર આયા. તબ અપને મહેલમેં

ગઈ ઓર ચુપકી હોરહી. જબ રાત હુઇ તો વઝીર ઝાદીને દાદાકો બુલાયા, ઉસકે હાથ પાંવ પડે ઓહતસી મીન્નતકી ઓર રોને લગી, ઓર કહાકે મૈં યે ઇરાદા રખતીહું કે અમ્માજાનકા તઅના મુજપર ન રહે ઓર મેરા બાપ મુખલસી પાવે જો તું મેરા શરીક હો તો મૈં નૈશાપુરકો ચલું ઓર ઉસ તાજરકો જીસકે કુત્તેકે ગલેમેં અયસે લાલ હયેં દેખકર જો બન આવે તો ઉસકો લેકર આઉં ઓર અપને બાપકો છુડાવ. પેહલેતો ઉસ મરદને ઈનકાર કીયા. આખીર બહોત કેહનેસે સુનનેસે રાઝી હુવા. તબ વઝીરઝાદીને ફરમાયા ચુપકે ચુપકે અસ્બાબ સફરકી દુરસ્ત કર ઓર જીન્સ તીજારતકી લાયક નઝરે પાદશાહહોંકે ખરીદ કર ઓર ગુલામ નોકર ચાકર જીતને ઝુરૂર હો સાથ લે. લેકીન યે બાત કીસુપર ન ખુલે દાદાને કુબુલ કીયા ઓર ઉસકી તૈયારીમેં લગા. જબ સબ અસબાબ મોહીઇયા કીયા, ઉંટો ઓર ખચરોંપર બાર કરકર રવાના હુવા. ઓર વઝીરઝાદીભી લીબાસ મરદાના પેહનકર સાથ જામીલી—હરગીઝ કીસીકો ઘરમેં ખબર ન હુઇ. જબ સુબ્હે હુઇ વઝીરકે મેહલમેં ચરચા હુવા કે વઝીરઝાદી ગાયબ હુઇ હયે મઅલુમ નહીં કયા હુઇ.

આખીર બદનામીકે ડરસે માને બેટીકા ગુમ હોના છુપાયા—ઓર વહાં વઝીરઝાદીને અપના નામ સૌદાગર બચ્ચા રખા. મંઝીલ બમંઝીલ ચલતે ચલતે નૈશાપુરમેં પોહંચે, ખુશી બ ખુશી કારવાંન સરાંમે જા ઉતરે, ઓર સબ અપના અસબાબ ઉતારા રાતકો રહે ફજરકો હમ્મામમેં ગઇ ઓર પોશાક પાકીઝા જયસે રૂમકે બાશીંદે પેહનતે હયે પેહન., ઓર શેહરકી સૈરકે વાસ્તે નીકલી—આતે આતે ચૌકમેં પોહંચી તો ચૌરાહેપર ખડી હુઇ એક તરફ દુકાન જોહરી નઝરકી પડી કે બહોતસે જવા હીરકા ઢેર લગ રહા હયે, ઓર ગુલામ લીબાસ ફાખેરા પેહને હુએ દસ્તબસ્તા ખડે હયેં, ઓર એક શખ્સ જો સરદાર હયે, બરસ પચાસકી ઉસકી ઉમર હયે, તાલેમંદો કીસી ખીલઅત ઓર નીમઆસ્તીન પેહને હુએ, ઓર કઇ મુસાહેબ બાવઝઅ નઝદીક ઉસકે કુરસીયોંપર બેઠે હયેં, ઓર આ પસમેં બાતેં કર રહે હયેં. વો વઝીરઝાદી જીસને અપને તઈં સૌદાગર બચા મશહુર કીયાથા, ઉસે દેખકર મુતઅજીબ હુઇ ઓર દીલમેં સમજકર ખુશ હુઇ કે ખુદા જુદા ન કરે; જીસ સૌદાગરકા મેરે બાપને પાદશાહસે મઝકુર કીયા હયે, અગલબ હયે કે યહી હો. યા ખુદા, ઇસકા અહવાલ મુજપર ઝાહીરકર ઇત્તેફાકન એક તરફ જો દેખા તો એક દુકાન હયે, ઉસમે, દો પીંજરે આહની લગે હયે; ઓર ઉન દોનોમેં દો આદમી કેદ હયેં, ઉનકી મજનુ કીસી સુરત હોરહી હયે, કે ચમડા ઓર હડ્ડી બાકી હયે, ઓર સરકે બાલ ઓર નાખુન બડ ગએ હયેં, સર નીચે કીએ બેઠે હયેં, ઓર દો હબશી બદ હએબત મુસલ્લેહ દોનોં તરફ ખડે હયે. સૌદાગર બચ્ચેકો અચંભા આયા, લાહોલ પડકર દુસરી તરફ જો દેખા તો એક દુકાનમે ગાલીચે બીછે હયે, ઉનપર એક ચોકી હાથીદાંતકી ઉસપર ગડેલા મખમલકા પડા હુવા એક કુત્તા જવાહીરકા પટટા ગલેમેં ઓર સોનેકી ઝંજીરસે બંધા હુવા બેઠા હયે। દો ગુલામ અમરદ ખુબસુરત ઉસકી ખીદમત કર રહે હયેં, એક તો મોરછલ જડાવ દસ્તેકા લીએ જલતા હએ દુસરા રૂમાલ તારકશીકા હાથમે લેકર મુંહ ઓર પાંવ ઉસકા પોછ રહા હયે ! સૌદાગર બચ્ચેને ખુબ ગૌર કરકર જો દેખા તો પટટેમેં કુત્તેકે બારાદાને લાલકે જયસે સુનેથે મૌજુદ હયે; શુકર ખુદાકા કીયા ઓર ફીકરમેં ગયા કે કીસ સુરતસે ઉન લાલોંકો પાદશાહકે પાસ લેજાઉં કે દીખલાકર અપને બાપકો છુડાઉં યે તો ઇસ હેરાનીમેં થા ઓર તમામ ખલકત ચૌક ઓર રસ્તેકી ઉસકી હુસ્ન જમાલ દેખકર હેરાનથી ઓર હકકા બકકા હો રહી થી, સબ આદમી આપસમેં યે ચરચા કરતે થે કે આજ તલક ઇસ સુરત ઓર શબીહકા ઇનસાન નઝર નહીં પડા.

ઉસ ખ્વાજાનેભી દેખા, એક ગુલામકો ભેજા કે તુ જાકર બમીન્નત ઉસ સોદાગર બચ્ચેકો મેરે પાસ બુલા લા.

વો ગુલામ આયા ઔર ખ્વાજાકા પયામ લાયા, કે અગર મેહેરબાની ફરમાઇએ તો હમારા ખુદાવંદ સાહેબકા મુશતાક હયે, ચલકર મુલાકાત કીજયે સોદાગર બચ્ચા તો યે ચાહતા થા બોલા ક્યા મુઝાયકા જુંહી ખ્વાજાકે નઝદીક આયા ઔર ઉસપર ખ્વાજાકી નઝર પડી, એક બરછી ઇશ્કકી સીનેમેં ગડી, તાઝીમકે ખાતીર સરોકદ ઉઠા, લેકીન હવાસ બાખતા સોદાગર બચ્ચેને દરયાફ્ત કીયા કે અબ યે દામમેં આયા આપસમેં બગલગીર હુએ. ખ્વાજાને સોદાગર બચ્ચેકી પેશાનીકો બોસા દીયા ઔર અપને બરાબર બીઠાયા બહોતસા તમલ્લુક કરકે પુછા કે અપને નામો નસબસે મુજે આગાહ કરો. કહાંસે આના હુવા ઔર કહાંકા ઇરાદા હયે ? સોદાગર બચ્ચા બોલા ઇસ કમતરીનકા વતન રૂમ, હયે ઔર કદીમસે ઇસતંબોલમેં ખુદો—બાશકી હયે. મેરે કીબલેગાહ સોદાગર હંયે, અબ બ સબબ પીરીકે તાકાત સૈરો સફરકી નરહી; ઇસ વાસ્તે મુજે રૂખસ્ત કીયા હયે કે કારોબાર તીજારતકા સીખું; આજ તલક મેંને કદમ ઘરસે બાહેર ન નીકલાયા, યે પહેલાહી સફર દરપેશ હુવા, લેકીન ઇસ અજમકે મુલ્કમેં આપકે ઇખલાક, ઔર ખુબીયોંકા શોર હયે. મહઝ આપકી મુલાકાતકી આરઝુમેં યહાં તક આયાહું.

બારે ફઝલે ઇલાહીસે ખીદમતે શરીફમેં મુશર્રફ હુવા. ઔર ઉસ્સે ઝીયાદા પાયા; તમન્ના દીલકી બરઆઇ ખુદા સલામત રખે, અબ યહાંસે કુચ કરૂંગા. યે સુનતેહી ખ્વાજાકે અકલો હોશ જાતે રહે બોલા કે અય ફરઝંદ, અયસી બાત મુજે ન સુના, કોનદીન ગરીબખાનેમેં કદમ ફરમાઓ ભલા યે તો બતાવો કે તુમ્હારા અસબાબ ઔર નોકર ચાકર કહાં હયે ? સોદાગર બચ્ચેને કહા કે મુસાફરીકા ઘર સરા હયે, ઉન્હેં વહાં છોડકર મૈં આપકે પાસ આયાહું. ખ્વાજાને કહા, બઠયારખાનેમેં રેહના મુનાસીબ નહીં, મેરા ઇસ શહેરમેં એતબાર હયે, ઔર બડા નામ હયે જલ્દ ઉન્હે બુલવાલો; મૈં એક મકાન તુમ્હારે અસબાબકે લીએ, ખાલી કર દેતા હું, જો કુછ જીનસ લાએહો સો મૈં દેખું. અયસી તદબીરકરૂંગા કે યહીં તુમ્હેં બહોતસા નફા મીલે તો તુમભી ખુશ હોગે, ઔર મુજેભી ચંદરોઝ રેહનેસે અપના અહસાન મંદ કરોગે. સોદાગર બચ્ચેને ઉપરા દીલસે ઉઝર કીયા લેકીન ખ્વાજાને પીઝીરન કીયા ઔર અપને ગુમાશતેકો હુકમ કીયા કે બારબરદાર જલ્દ ભેજો. કારવાંસરાસે ઇનકા અસબાબ મંગવાકર ફલાને મકાનમેં રખવાઓ. સોદાગર બચ્ચેને એક જંગી ગુલામકો ઉનકે સાથ કરદીયા કે સબ માલો મતા લદવાકર લેઆવો, ઔર આપ શામતલક ખ્વાજાકે સાથ બેઠા રહા. જબ ગુઝરીકા વકત હોચુકા ઔર દુકાન બઢાઇ તો ખ્વાજા ઘરકો ચલા, તબ દોનોંગુલામોમેંસે એકને કુત્તેકો બગલમેં લીયા; દુસરેને કુરસી ઔર ગાલીચા બગલમેં ઉઠા લીયા; ઔર ઉંન દોનોં હબશીયે ઉસ પીંજરેકો મઝદુરોંકો સરપર દીયા; ઔર આપ પાંચો હથયાર બાધે સાથ હુએ. ખ્વાજા સોદાગર બચ્ચેકા હાથમેં હાથ લીએ બાતેં કરતા હુવા હવેલીમેં આયા.

સોદાગર બચ્ચેને દેખા કે મકાન આલીશાન લાયક પાદશાહોં ઔર અમીરોં કે હયે લબે નહેર ફરશ ચાંદની કા બીછા હયે ઔર મસનદકે રૂબરૂ અસબાબ ઐશકા ચુના હયે કુત્તેકી સંદલીભી ઉસ જાએ બીછાઇ, ઔર ખ્વાજા સોદાગર બચેકો લેકર બેઠા બેતકલ્લુફ તવાઝા શરાબકી કી; દોનો પીનેલગે; જબ સરખુશ હુવે તબ ખ્વાજાને ખાના માંગા; દસતરખ્વાન બીછા ઔર દુનયાકી ન્અમત ચુની ગઇ. પેહલે એક લંગરીમેં ખાના લેકર સરપોશ તીલાઇ ઢાંપકર કુત્તેકે વાસ્તે લેગએ; ઔર એક દસ્તરખ્વાન ઝરબફતકા બીછાકર ઉસકે આગે ધરદી કુત્તેને સંદલીસે

નીચે ઉતર જીતના ખયા ચાહા ઉતનાં ખાયા; ઓર સીનેકે લગનમેં પાનીપીયા; ફીર ચૌકી પર બેઠા. ગુલામોંને રૂમાલસે હાથ મુંહ ઉસકા પાક કીયા; ફીર ઉસ તબાક ઓર ખ્વાજાસે કુંજી માંગકર કુફલ કફસકા ખોલા ઓર ઉન દોનોં ઇનસાનોંકો બાહેર નીકાલકર કઇ સોટે મારકર કુત્તોકા જુઠા ઉન્હે ખીલાયા; ઓર વહી પાની પીલાયા ! ફીર કુફલ બંદ કરકર કુંજયા ખ્વાજાકે હવાલેકી. જબ યે સબ હોચુકા તબ ખ્વાજા ને આપ ખાના શુરૂઅ કીયા સોદાગર બચ્ચેકો યે હરકત પસંદ ન આઇ; ધીન ખાકર હાથ ખાનેમેં ન ડાલા; ખવાજાને મીન્તકી; પર ઉસને ઇન-કારહી કીયા. તબ ખવાજાને સબબ ઉસકા પુછા કે તુમ કયું નહીં ખાતે ! સોદાગર બચ્ચેને કહા યે હરકત તુમ્હારી અપને તઇ બદનુમા મઅલુમ હોતી હયે ઇસલીએ કે ઈનસાન અશરફુલ મખલુકાત હયે ઓર કુત્તા નજીસુલ અએન હયે પસ ખુદાકે દો બંદોંકો કુત્તેકા જુઠા ખીલાના કીસ મઝહબ, ઓર મીલ્લતમેં રવા હયે ? ફકત યે ગનીમીત નહીં જાતનેકે વૈ તુમ્હારે કેદમેં હયે, નહીં તો વો ઓર તુમ બરાબર હયે. અબ ઇરે તઇ શક આયા કે તુમ મુસલમાન નહી. કયા જાનું કોનહો કે કુત્તેકો પુજતે હો, મુજે તુમ્હારા ખાના મકેરૂ હયે જબતલક યે શક દીલસે દુર ન હો.

ખ્વાજાને કહા અય બાબા, જો કુજ તુ કેહતા હયે વો મૈં સમજતાહું; ઓર ઈસી ખા-તીર બદનામ હું; કે ઈસ શહેરકી ખલકતને મેરા નામ " ખવાજાસગ પરસ્ત રખ્તા હયે, ઇસીત-રેહ પુકારતે હયે, ઓર મશહુર કીયા હયે, લેકીન ખુદાકી લઅનત કાફીરોંપર ઓર મુશરી કોપર હુજયો કલમા પડા ઓર સૌદાગર બચ્ચેકી ખાતીર જમઅ કી. તબ ઉસને વુછા કે અગર મુસલમાન બદીલ હો તો ઈસકા કયા બાએસ હયે ? અયસી હરકતસે અપને તઈ બદનામ કીયા હયે, ખ્વાજાને કહા અય ફરજંદ, નામ મેરા બદનામ હયે; ઓર દુગના મહસુલ ઈસ શહેરમેં ભરતાહું ઇસીતારતે કે ભેદ કીસીપર ઝાહેર નહો; અજબ યે માજરા હયે કે જો સુને રોના ગમ ઓર ગુસ્સેકે ઓર કુછ હાસીલ નહો તુભી મુજે મઆફ કર, કે ન મુજમેં કુદરત કેહનેકી, ન તુમ્મેં તાકત સુનનેકી રહગી.

સૌદાગર બચ્ચેને અપને દીલમેં ગૌરકીયા કે મુજે અપને કામસે કામ હયે. કયાં ઝુકર હયે જો મૈં નાહક મુજખ્ખીઝહું—બોલા ખૈર, અગર લાયક કેહને કે નહીં હયે તો ન કહીએ. ખાનેમેં હાથ ડાલા નીવાલા ઉઠાકર ખાને લગા. દેમહીને તક સૌદાગર બચ્ચા ઇસ હોશીઆરી ઓર એકલમંદીસે ખ્વાજાકે સાથ ગુઝરાનકી કે કીસુપર હરગીઝ ન ખુલા કે યે ઓરત હયે; સબ યહી જાનતે થે કે મરદ હયે, ઓર ખવાજાસે રોઝ બરોઝ અયસી મોહબ્બત ઝીયાદા હુઇ કે એકદમ અપની આંખોસે જુદા ન કરતા એકદીન એન મએનૌશીકા સોહબતમેં સૌદાગર બચ્ચેને રોના શુરૂઅ કીયા. ખવાજાને દેખતેહી ખાતીરદારી કી; ઓર રૂમાલસે આંસુ પોછને લગા, ઓર સબબ રોનેકા પુછા ! ઉસને કહા અય કીબલા કયા કહું. કાશમેં તુમારી ખીદમત્તમેં બં-દગી પૈદા ન કી હોતી ઓર યે શફકકત જો સાહેબ મેરે હકમેં કરતે હયેં ન કરતે અબ દો મુશકીલેં મેરે પેશ આઈ હયે, ન તુમ્હારી ખીદમતસે જુદા હોને જી ચાહતા હયે ન રેહનેકા ઇત્તેફાક યહાં હો સકતા હયે;અબ જાના ઝુરૂર હુવા, લેકીન આપકી જુદાઇસે ઉમ્મીદ ઝીંદગીકી નઝર નહી આતી યે બાત સુનકર ખવાજા બેઇખતીયાર અયસા રોને લગા કે હીચકી બંધ ગઇ, ઓર બોલા કે અય નુર ચશ્મ અયસી જલદી, ઈસ અપને બુઢે ખાદીમસે સેર હુએ કે ઇસે દીલગીરી કીએ જાતે હો ? કસ્દ રવાના હોનેકા દીલસે દુર કરો; જબ તલક મેરી ઝીંદગી હયે વંહાતક રહો, તુમ્હારી જુદાઇસે એક દમ મૈં જીતા ન રહુંગા બગૈરે અજલકે મર જાઉગા,

ઓર ઇસ મુલકકે શેહરકી આબોહવા બહોત ખુબ ઓર મવાફીક હયે, બેહતર તો યે હયે કે એક આદમી મોતબર ભેજકર અપને વાલેદેનકો મએ અસબાબ યહીં બુલવા લો; જો કુછ સ્વારી ઓર બારબરદારી દરકાર હો સો મોજુદ કરૂં.

જબ માબાપ તુમ્હારે ઓર ઘરબાર સબ આવે તબ અપની ખુશીસે કારોબાર તીજારતકા કીયા કરો મૈનેભી ઇસ ઉમરમેં ઝમાનેકી બહોત સખતયાં ખીંચાહું, ઓર મુલક ફીરાહું. અબ ખુદા હુવા ફરઝંદ નહીં રખતાહું, મૈ તુજે બેહતર અપને બેટસે જાનતાહું, ઓર અપના વલી અહદ ઓર મુખતાર કરતા હું જબ તલક જીતાહું એક તુકડા ખાનેકુ અપને હાથસે દો, જબ મરજાઉં તો ગાડદાબ દીજો, ઓર સબ માલો મતા મેરા લીજયો. તબ સોદાગર બચ્ચેને જવાબ દીયા કે હકીકતમેં સાહેબને બાપસે ઝીયાદા મેરી ગમખ્વારી ઓર ખાતરદારી કી કે મુજે માબાપ ભુલ ગએ, લેકીન ઇસ આસી કે વાલીદને એક સાલકી રૂખસ્ત દી થી; અગર દેર લગાઉંગા તો વૈ ઇસ પીરીમેં રોતે રોતે મરજાએંગે પસ રઝા મંદી પીદરકી ખુશનુદી ખુદાકી હયે, અગર વો મુજસે નારાઝ હોંગે તો મૈં ડરતાહું કે શાયદ બદદોઆ ન કરેં. કે દોનો જહાનમેં ખુદાકી રહમતસે મહરૂમરહું, અબ આપકી શફકત હયે કે બંદેકો હુકમ દીજયે કે ફરમાના કીબલગાહકા બજા લાવે; ઓર હકે પીદરસે અદા હોવે; ઓર સાહેબકી તવજ્જોકા અદાએ શુકર જબ તલક દલોજાનસે યાદ કરૂંગા; ખુદા; મુસબ્બેબુલઅસબાબ હયે; શાયદ ફીર કોઇ અયસા સબબ હો કે કદમબોસી હાસીલ કરૂં.

ગરઝ સોદાગર બચેને અયસી અયસી બાતેં લોન મીરચી લગાકર ખ્વાજાકો સુનાઇ કે બેચારા લાચાર હોકર હોંટ ચાટને લગા. અઝબસકે ઉસપર શેફતા ઓર ફરેફતાથા કેહને લગા. અછા અગર ન તુમ હીં રેહતે હો તો મૈંહી તુમ્હારે સાથ ચલતાહું મૈં તુજકો અપની જાનકે બરાબર જાનતાહું પસ જબ જાન ચલી જાવે તો ખાલી બદન કીસ કામ આવે; અપર તુ ઇસીમેં રઝામંદ હયે તો ચલ ઓર મુજેભી લે ચલ—સોદાગર બચ્ચેસે યે કેહકર અપનીભી તયારી સફરકી કરને લગા ઓર ગુમાસ્તોંકો હુકમ કીયા કે બારબરદારીકી ફીકર જલદી કરો. જબ ખ્વાજાકે ચલનેકી ખબર મશહુર હુઇ; તો વહાં કે સોદાગરોંને સુનકર સબને ઇરાદા સફરકા કીયા? ખ્વાજા સગપરસ્ત ગંજ ઓર જવાહીર બેશુમાર નોકર ગુલામ અનગાનતથે અસબાબ શાહના બહોતસા સાથ લેકર શેહેરકે બાહેર તંબુ; કનાત; સરાપરદે ઓર સુતુન ખડે કરવાકર ઉસમેં દાખીલ હુવા—જીતને તુજજાર થે સો અપની અપની બીસાતકે મુવાફીક માલ સોદાગરીકા લેકર હમરાહ હુએ. બરાએ ખુદ એક લશકર હો ગયા. એક દીન જોગનીકો પીઠ દેકર વહાંસે કુચ કીયા—હઝારોં ઉંટોપર શલીતે અસબાબકે; ઓર ખચરોંપર સંદુક નકદો જવાહીરકે લાદ પાંચસો ગુલામ ઝંગી; ઓર ૨ મી ચાલાક સાહેબે શમશીર અરબી; ઓર તાઝી ઘોડોપર સવાર હોકર ચલે. સબકે પીછે ખ્વાજા ઓર સોદાગર બચ્ચા ખીલઅતે ફાખેરા પેહને સુખપાલપર સવાર એક બુગદાદી ઉંટપર કલા, ઉસપર કુત્તા મસનદપર સોયા હુવા; ઓર ઉન દોનો કઇદયોં કો પીંજરેમેં ઉંટસે લટકાએ હુએ રવાના હુએ. જીસ મંઝીલમેં પોહંચતે તો સબ સોદાગર ખ્વાજાકી બારગાહમેં આકર હાઝીર હોતે; ઓર દસ્તરખ્વાનપર ખાના ખાતે શરાબ પીતે; ખ્વાજા સોદાગર બચ્ચેકે સાથ હોનેકી ખુશીમેં શુકર ખુદાકા કરતા. કુચ બ કુચ ચલા જાતા થા.

બારે બ ખૈરો આફીયત નઝદીક કુસતુનતુનીયાકે આ પોહંચે; બાહેર શેહરકે મુકામ કીયા. સોદાગર બચ્ચે ને કહા અય કીબલા, અગર રૂખસ્ત દી જાએ તો મૈ જાકર માં બાપકો દેખું; ઓર મકાન સાહેબકે વાસ્તે ખાલી કરૂં. જબ મીઝાજે મુબારકમેં આવે તબ શેહરમેં આઇયો.

ખ્વાજાને કહા તુમ્હારી ખાતીરતો મેં યહાં આયા; અચ્છા મીલ જુલકર મેરે પાસ આવો; ઓર અપને નજદીક મેરે ઉતરનેકો મકાન દો. સૌદાગર બચા રૂખસ્ત હોકર અપને ઘરમેં આયા; સબ વઝીરકે મહેલકે આદમી હેરાન હુએ કે યે મરદ કોન ઘુસ આયા ? સૌદાગર બચા યઅને બેટી વઝીરની અપની માંકે પાવોંપર જા ગીરી રોઇ ઓર બોલી કે મૈં તુમ્હારી જાઇ હું. સુનતેહી વઝીરકી બેગમ ગાલ્યાં દેને લગી કે અય કમબખ્ત તુ બડી કહબા હયે; અપના મુંહ તુને કલા કીયા; ખાનદાનકો રૂસવા કીયા; હમતો તેરી જાનકો રોપીટકર સબર કરકે તુજસે હાથ ધો બેઠે થે; જા ચલી જા. તબ વઝીર ઝાદીને શરસે પગડી ઉતારકર ફેંક દી; ઓર બોલી અય અમ્મા જાન મૈં બુરી જગા નહી ગઇ; કુછ બદી નહીં કી; મગર બમુજીબ તુમ્હારે ફરમાને કે બાબાકે છુડાને કે વાસ્તે યે સબ તજવીઝ કી; અલહમ્દોલીલ્લાહ કે તુમ્હારી દુઆકી બરકતસે; ઓર અલ્લાહકે કરમસે પુરા કામ કરકે આહીહું; કે નૈશાપુરસે ઉસ સૌદાગરકો મઆ કુત્તે કે જીસકે ગલેમેં વો બારા લાલ હયેં; અપને સાથ લાઇ હું ઓર તુમ્હારી અમાનતમેંભી ખીયાનત નહી કી સફરકે લીએ મરદાના ભેસ કિયા હયે. અબ એક રોઝકા કામ બાકી હયે; વો કરકે કીબલા-ગાહકો કે દખાનેસે છુડાતી હું ઓર અપને ઘરમેં આતી હું; અગર હુકમ હો તો ફીર આઉં ઓર એક રોઝ બાહેર રેંહકર ખીદમતગં આઉં. માને જબ મઅલુમ કીયા કે મેરી બેટીને મરદોંકા કામ કીયા; ઓર અપને તઇ સબ તરેહ સલામત ઓર મહફુઝ રખ્ખા હયે. ખુદાકી દર-ગામેં નાક ધીસની કી ઓર ખુશ હોકર બેટીકો છાતીસે લગા લીયા; ઓર મુંહ ચુમા; બલા-એંલી; દુઆએં દી. ઓર રૂખસ્ત કીયા કે તુ જો મુનાસીબ જાને સોકર મેરી ખાતીર જમઅ હુઇ. વઝીરઝાદી ફીર સૌદાગર બચા બનકર ખ્વાજા સગ પરસ્ત પાસ ચલી. વંહાં ખ્વાજાકો જુદાઇ ઉસકી અઝબસકે શાક હુઇ; બેઇખતીયાર હોકર કુચ કીયા. ઇત્તેફાકન નઝદીક શેહરકે ઉધરસે સૌદાગર બચા જાતાથા; ઓર ઇધરસે ખ્વાજા આતાથા એન રાહમેં મુલાકાત હુઇ. ખ્વાજાને દેખતેહી કહા; બાબા મુજ બુઢેકો તનહા છોડકર કહાં ગયા થા ! સૌદાગર બચા બોલા આપકી ઇજાઝત લેકર અપને ઘર ગયાથા ? આખીર મુલાઝીમતકે ઇશતીયાકને વહાં રેહને ન દીયા આકર હાઝીર હુવા. શેહરકે દરવાઝેકે ઉપર દરયાકે કીનારે એક બાગ સાએદાર દેખકર ખીમા ઇસિતાદ કીયા; ઓર વહીં ઉતરે. ખ્વાજા સૌદાગર બચા બાહમ બેઠકર શરાબો કબાબ ખાને પીને લગે. અસરકા વકત હુવા સૈર તમાશેકે ખાતીર ખીમેસે નીકલકર સંદલીયોંપર બેઠે. ઇત્તેફાકન એક ચોબદાર પાદશાહી ઉંધર આ નીકલા. ઉનકા લશકર; ઓર નશીસ્તો બરખાસ્ત દેખકર અચંબે હો રહા; ઓર દીલમેં કહા; શાયદ એલચી કીસી પાદશાહકા આયા હયે; ખડા તમાશા દેખતાથા. ખ્વાજાકે નૌકરને ઉસકો આગે બુલાયા; ઓર પુછા કે તુ કોન હયે ! ઉસને કહા; મૈં પાદશાહકા મીર શીકાર હું. નૌકરને ખ્વાજાસે ઉસકા અહવાલ કહા. ખ્વાજાને એક ગુલામકો કહા; કે જાકર ઉસ ચોબદારકો કેહ; કે હમ મુસાફીર હયેં. અગર જી ચાહે તો આવો બેઠો; કહવા કલીયાન હાઝીર હએ. જબ મીરશીકારીને નામ સોદાગરકા સુના જબ ઝીયાદા મુતઅજજીબ હુવા; ઓર તબસ્સુમકે સાથ ખ્વાજાકી મછલીસમેં આયા. લવાઝીમ ઓર શાનો શૌકત; ઓર સીપાહી ગુલામ દેખે; ખ્વાજા ઓર સોદાગર બચ્ચેકો સલામ કીયા. ઓર મરતબા કુત્તેકા દેખકર હોશ ઉસકે જાતે રહે ઓર હેરાન રેહગયા ખ્વાજાને ઉસે બીઠલાકર કહવેકી ઝી-યાફતકી. ચોબદારને નામો નશાન ખ્વાજાકા પુછા; જબ રૂખસ્ત માંગી; તબ ખ્વાજાને કંઇ થાન ઓર કુછ તોહફે દેકર ઇજાઝત દી.

સુબ્હોકો જબ પાદશાહકે દરબારમેં હાઝીર હુવા. દરબારીયોંસે ખ્વાજા; ઓર શોદાગર

બચ્ચોંકા ઝીકર કરને લગા. રફતે રફતે મુજકો ખબર હુઇ; મૈંને મીરશીકારીકો ફબર તલબ કીયા, ઓર સૌદાગરકા અહવાલ પુછા । ઉસને જો કુછ દેખાથા સો અરઝ કીયા. સુનનેસે કુત્તોંકે તજમ્મુલકે, ઓર દો આદમીયોંકો પીંજરેમેં કેદ હોનેકી [illegible] આઇ; મૈંને ફરમાયા કે મરદુદ તાજર વાજેબુલ કતલ હયે. કઇ જલ્લાદોંકો હુકમ કીયા કે [illegible] ઓ, ઉસ બેદીનકા સર કાટ લાવો, કઝાકર વહી એલચી ફરંગકા દરબારમેં હાઝીરથા [illegible] ઓરભી ગુસ્સા ઝીયાદા હુવા ફરમાયા કે અય બેઅદબ પાદશાહોંકે હુઝુરમે એ સબબ દાંત [illegible]ને અદબસે બાહેર હયે. બેજા હંસનેસે રોના બેહતર હયે. ઉસને ઇલતીમાસ કીયા કે જહાં પનાહ, કઇ બાતેં ખ્યાલમેં ગુઝરી સેહાઝા શીદવી હંસા, પેહલે યે કે વઝીર સચા હયે. અબ કેદખાનેસે રેહાઇ પાવેગા. દુસરા યે કે પાદશાહ ખુને નાહકસે ઉસ વઝીરકો બચ્ચે, તીસરા યે કે કીબલએ આલમને બે સબબ ઓર બેતકસીર ઉસ સૌદાગરકો હુકમ કતલકા કીયા. ઇન હરકતોંસે તઅજ્જુબ આયા કે એક બેવકુફકે કહેનેસે આપ હર કોયુકો હુકમ કતલકો કર બેઠતે હયેં. ખુદા જાને, ફીલ હકીકત ઉસ ખ્વાજાકા અહવાલ કયા હયે । ઉસે હુઝુરમેં તલબ કીજયે ઓર ઉસકી વારેદાત પુછીએ અગર તકસીર વા ઠેરે, તબ મુખતાર હો જો મરઝીમે આવે ઉસસે સુલુકકીજયે જબ એલચીને ઇસતરહસે સમજાયા. મુજેભી વઝીરકા કેહના યાદ આયા. ફરમાયા કે જલ્દી સૌદાગર ઉસકે બેટે કે સાથ ઓર વો કુત્તા, ઓર દોનોં પીંજરે હાઝીર કરો. ચોબદાર ઉસકો બુલાનેકો દોડે. વો એકદમ સબકો હુઝુરમેં લે આએ, રૂબરૂ તલબ કીયા. પેહલે ખ્વાજા ઓર, ઉસર આયા. દોનોં લીબાસ ફાખેરા પેહને હુએ, સૌદાગર બચેકા જમાલ દેખનેસે સબ અદના આલા હૈરાન હુએ. એક ખ્વાન સુનેરી જવાહીરસે ભરા હુવાકે હરએક રકમકી જોતને સારે મકાનકો રૌશન કરકીયા સૌદાગર બચ્ચા હાથમેં લે આયા, ઓર મેરે તખતકે આગે રખ દીયા. આદાબ કોરનીશાત બજા લાકર ખડા હુવા. ખવાજાનેભી ઝમીન ચુમી, ઓર દોઆ કરને લગા. ઇસ ગોયાઇસે બોલ-તા થાકે ગોયા બુલબુલે હઝાર દાસ્તાં હયે. મૈને ઉસકી લીયાકાતકો બહોત પસંદ કીયા, લેકીન ઇતાબકી રૂસે કહાકે અય શૈતાન અદમીકી સુરત, તુને યે કયા જાલ ફૈલાયા હયે । ઓર અ-પની રાહમેં કુવ્વા ખોદા હયે ? તેરા કયા દીન હયે, ઓર યે કોન આઇન હયે ? કીસ પેગ-મ્મરકી ઉમ્મત હયે ? અગર કાફીર હયે તોભી યે કયસી હરકત કી હયે ? ઓર તેરા કયા નામ હયે કે તેરા યે કામ હયે ? ઉસને કહા કીબલએ આલમકી ઉમરો દૌલત બડી રહે, ગુ-લામકા દીન યે હયે કે ખુદા એક હયે, ઉસકા કોઇ શરીક નહીં, ઓર મોહમ્મદ મુસતફા સલ્લલ્લાહો અલેહે વ આલેહીકા કલમા પડનાહું, ઓર ઉસકે બઅદ બારા ઇમામકો અપના પેશવા જાનતાહુ, ઓર આઇન મેરા યે હયે કે પાંચો વકતકી નમાઝ પડતા હું રોઝા રખતા હું, હજભી કરકે આયા હું; ઓર અપને માલસે પાંચવા હીસ્સા ઝકાત દેતાહું ; ઓર મુસલમાન કેહલાતા હું, લેકીન ઝાહીરમેં યે સારે એબ જો મુજમેં ભરે હયેં જીનકે સબબસે પાપ નાખુશ હુએ હંએ ઓર તમામ ખલકુલ્લાહમેં બદનામ હો રહા હું, ઉસકા એક સબબ યે કે ઝાહીર નહીં કર સકતા; હરચંદ સગપરસ્ત મશહુર હું, ઓર દુના મહસુલ દેતા હું, યે બ કુબુલકી કીયા હયે. પર દીલકા ભેદ કીસુસે નહીં કહા. ઇસ બહાનેસે મેરા ગુસ્સા ઝીયાદા હુવા, ઓર કહા મુજે તુ બાતોંમેં ફુસલાતા હયે, મૈં નહીં માનનેકા જબ તલક ઇસ ગુમરાહીકી દલીલ મઅકુલ અરઝ ન કરે કે મેરે દીલકી તસલ્લી હો; તબતક જાનસે ન બચેગા; નહીં તો ઉસકે કસાસમેં તેરા પેડ ચાક કરવાઉંગા તો સબકો ખૌફ હોકે બારે દીગર કોઇ દીને મોહમ્મદીમેં ફસાદ ન ડાલે. ખ્વાજાને કહા અય પાદશાહ,'મુજ કમબખ્તકે ખુનસે દરગુઝર કર, ઓર

જીતના માલ મેરા હયે કે ગીનતી, ઓર શુમારસે બાહેર હયે સબકો ઝબ્ત કરલે ઓર મુજે ઓર મેરે બેટેકો અપને તખ્તકે તસદદુક કરકર છોડદે, ઓર જાનબખશી કર. મેને હંસકર કહા કે અય બેલકુર, અપને માલકી તમા મુજે દીખાતા હયે, સીવા સચ બોલનેકે અબ તેરી મુખલેસી નહીં, યે સુનતેહી ખ્વાજાકી આંખોંસે બેઈખતીયાર આંસુ ટપકને લગે, ઓર અપને બેટેકે તરફ દેખકર એક આહભરી ઓર બોલા કે મંયે તો પાદશાહકે રૂબરૂ ગુનાહગાર ઠેહરા જાઉંગા, અબ કયા કરૂં તુજે કીસુકો સોંપું । મયેને કહા અય મક્કાર, બસ અબ ઉઝર બહોત કીએ, જો કેહના હયે જલ્દ કેહ, તબ તો ઉસ મરદને કદમ બડાકર તખ્તકે પાસ આકર પાએ તખ્તકો બોસા દીયા ઓર સીફતો સના કરકે બોલા કે અય શહીનશાહ, અગર હુકુમ કતલકા મેરે હકમેં ન હોતા સબ મુસીબતે સહેતા. મગર સબ માજરા ન કેહતા. લેકીન જાન સબકો અજીઝ હય. કોઇ આપસે કુવ્વેમેં નહીં ગીરતા, પસ જાનકો બચાના વાજીબ હયે. ઓર તરક કરના વાજીબકા ખીલાફે હુકમે ખુદા હય, ઓર જો મરઝીએ મુબારકમેં યહી હય તો સર ગુઝીસ્ત ઇસ પીરે ઝઇફકી સુનીએ પેહલે હુકમ હોકે વે દોનો કફસ જીનમેં દો આદમી કેદ હંયે હુઝુરમેં લાકર રખ્ખે, મંયે અપના અહવાલ કેહતા હું અગર કહીં જુટ કહું તો ઉનશે પુછકર મુજે કાયલ કીજયે, ઓર ઇનસાફ ફરમાઇએ. મુજે યે બાત ઉસકી પસંદ આઇ પીંજરેકો મંગવાકર ઉન દોનોકો બાહેર નીકાલકર ખ્વાજાકે પાસ ખડા કીયા કીસ્સે ખ્વાજા સગ પરસ્ત ખ્વાજાને કહા અય પાદશાહ યે મરદ જો સીધે બાઝુ હય સો ગુલામકા બડા ભાઇ હયે, ઓર જો ડાવે બાજુ ખડા હયે વો મંજલા ભાઈ હય, મૈં ઈન દોનોંસે છોટા હું—મેરા બાપ મુલ્કે ફારસકા સૌદાગર થા—જબ મૈં ચૌદા બરસકા હુવા તબ કીબલેગાહને વફાઇ પાઇ, જબ ઉનકે ચેહલુમસે ફરાગત હુએ તો એક રોઝ ઇન દોનોં ભાઇયોંને મુજે કહા કે અબ બાપકા માલ જો કુછ હયે તકસીમ કરલે, જીસકા દીલ જો ચાહેં સો કામ કરેં. મૈંને સુનકર કહા અય ભાઇયો, યે કયા બાત હય, મૈં તુમ્હારા ગુલામ હું, ભાઇ ચારેકા દાવા નહીં રખતા; એક બાપ મરગયા તુમ દોનોં મેરે બાપકી જગા મેરે સરપર કાયમ હો, એક નાને ખુશક ચાહતા હું; જીસમે ઝીંદગી બશર કરૂં; ઓર તુમ્હારી ખીદમતમે હાઝીર રહું; મુજે હીસ્સે બકરેસે કયા કામ હયે; તુમ્હારે આગેકે જુટેસે પેટ ભરૂંગા ઓર તુમ્હારે પાસ રહુંગા મૈં લડકા હું; કુછ પડા લીખાભી નહી જાનતા; મુજને કયા હો સકેગા; અભી તુમ મુજે તરબીયત કરો. યે સુનકર જવાબ દીયા કે તુ ચાહતા હય અપને સાથ હમેં ખરાબ ઓર મોહતાજ કરેં મંયે ચુપકા એક ગોશેમેં જાકર રોને લગા ફીર દીલકો સમજાયા કે ભાઇ આખીર બુઝરગ હંય; મેરી તઅલીમકે ખાતીર ચસ્મ નુમાઇ કરતે હંય કે કુછ સીખે...ઇસી અંદેશેમેં સો ગયા. સુબ્હોકો એક પ્યાદા કાઝીકા આયા ઓર મુજે કાઝીકે પાસ લે ગયા. વહાં દેખા તો યે દોનોં ભાઇ હાઝીર હંયે. કહો કે કયું અપને બાપકા વારસા બાંટકર નહીં લેતા । મેને ઘરમેં જો કહાથા વહાં ભી વહી જવાબ દીયા. ભાઇહોને કહા, અગર યે બાત અપને દીલશે કેહના હય તો હમેં લાદઅવા લીખદે કે બાપકે માલો અસબાબસે મુજે ઇલાકા નહીં તબભી મંયેને યે સમજા કે યે દોનો મેરે બડે ભાઇ હયેં મેરી નસીહતકે વાસ્તે કેહતે હંય કે બાપકા માલ લેકર બેજા ઝરર ન કરે; બમુજીબ ઉનકી મરઝીકે ફારકતી બ મોહોર કાઝી મેંને લીખ દી; વો રાઝી હુએ; મૈં ઘરમેં આયા દુસરે દીન મુજસે કેહને લગે કે અય ભાઇ; યે મકાન જીસમેં તુ રેહતા હયે; હમેં દરકાર હય, તુ અપને વાસ્તે ઓર જગા લેકર જા રેહ. તબ મૈંને દરયાફત કીયા કે યે બાપકી હવેલીમેંભી રેહના ખુબ નહીં લાચાર ઇરાદા ઉઠ જાનેકા કીયા. જહાપનાહ જબ મેરા બાપ જીતાથાં તો

ઉસ વક્ત સફરશે આતા તો હરએક મુલકકા તોહફા બતકરીક સોગાદકે લાતા વો મુજે દેતા, ઇસ વાસ્તે કે છોટે બેટેકો હર કોઇ ઝીયાદા પ્યાર કરતા હયે મેંને ઉનકો બેચકર થોડીસી પુંજી બાહમ પોહંચાઇ, થી ઉસીશે કુછ ખરીદો ફરોખત કરતા. એકવાર એક લોંડી મેરે ખાતીર તુરકસ્તાનશે મેરા બાપ લાયા; એક વખત ઘોડે લેકર આયા ઉનમેશે એક બછેરા નાગકે સવારીકે ચાલાક થા વોભી મુજે દીયા મંએ અપને પાસશે દાના ઘાસ ઉસકા કરતા થા આખીર ભાઇ-ચોંકી બેમુરવ્વતી દેખ બેચકર એક હવેલી ખરીદ કી, વહાં જા રહા. યે કુત્તાભી મેરે સાથ ચલા આયા; વાસ્તે ઝુરૂરીયાતકે અસબાબ ખાનદારીકા જમઅ કીયા. ઓર દો ગુલામ ખીદમતકે ખાતીર મોલ લીએ; ઓર બાપકી પુંજીશે એક દુ બાઝાઝીકી કરકે કાન ખુદાકે તવકકલપર બેઠા. અપની કીસમતપર રાઝી થા; અગરચે ભાઇયોંને બદ ખુલકી કી; પર જો ખુદા મહેરબાન હુવા તો તીન બરસકે અરસેમેં અયસી દુકાન જમીકે મય સાહેબે એતેબાર હુવા...જબ સરકારોમેં જો તોહ ચાહતા સો મેરીહી દુકાનશે જાતા; ઉસમેં બહોતસે રૂપએ કમાએ; ઓર નીહાયત ફરાગતશે ગુઝરાન કરને લગા હરદમ જનાબે બારીમેં શુકરાના કરતા. ઓર આરામસે રેહતા યે કબત અકસર અપને અહવાલપર પડતા.

કબત.

રૂઠે કયું નારજા, વાતઈ છુનાહી કાજા,
એકતોસે મહારાજા, ઓર કોનકો સરાહીએ.
રૂઠે કયું ન ભાઈ, વાતઇ કછુ ન બસાઇ,
એક તુહી હય સહાઈ ઓર કોન પાસ જાઈએ.
રૂઠે કયું ન મીત્તર સુતત્તર આઠોં જામ,
એકરાવરે ચરનકે નેહકો નીભાઇએ,
સ સર હય રૂઠા એક તુ હય અનુઠા,
સબ ચુમંગે અંગુઠા એક તુ ન રૂઠા ચાહીએ.

ઇત્તેફાનક જુમેકે રોઝ મંયે અપને ઘર બેઠાથા કે એક ગુલામ મેરા સૌદે સુલફકો બાઝાર ગયાથા, બઅદ એક દમકે રોતા હુવા આયા. મેંને સબબ પુછા કે તુજે કયા હુવા ! ખફા હોકર બોલા કે તુયે કયા કામ હય, તુમ ખુશી મનાઓ, લેકીન કયામતમેં કયા જવાબ દોગે મેંને કહા અયે હબશી અયસી કયા બલા તુજપરે નાઝીલ હુઇ ! ઉસને કહા, યે ગઝબ હય કે તુમ્હારે બડે ભાઇયોંકી ચૌકકે ચૌરાહેપર એક યહુદીને મુશકેં બાંધીં હંએ. કમચીયાં મારતા હયે કે અગર મેરે રૂપએ ન દોગે તો મારતે મારતે મારહી ડાલુંગા, પસ મુજે સવાબનો હોગા, બલા તુમ્હારે ભાઇયોંકી યે નોબત ઓર તુમ બે ફીકર હો યે બાત અચ્છી નહીં લોગ કયા કહેંગે! યે બાત ગુલામસે સુનતેહી લહુને જોશ મારા નંગે પાંવ બાઝારકી તરફ દોડા ઓર ગુલામોંકો કહા જલ્દ રૂપયે લેકર આવો—જુંહી વ ગયા દેખા તો જો કુછ ગુલામને કહાથા સચ હય, ઉનપર માર પડ રહી હય ! હાકીમકે પ્યાદોંકો કહા કે વાસ્તે ખુદાકે ઝરા રેહજાઓ, મૈં યહુદીસે પુછું કે અયસી કયા તકસીર કી હય, યે કેહકર મૈં યહુદી કે નઝદીક ગયા ઓર કહા, આજ રોઝે આદીના હયે, કયું ઇનકો માર ખીલવાતા હય ! ઉસને જવાબ દીયા, અગર હીમાયત્ત કરતે હો તો પુરી કરો, ઇનકે ઇવઝ રૂપએ હવાલે કરો નહીં તો અપને ઘરકી રાહ લો મેંને કહા કેસે રૂપએ ? દસ્ત આવેઝ નીકાલ મૈં રૂપએ અભી ગીન દેતા હું ! ઉસને કહા દસ્તઆવેઝ

હાકીમકે પાસ દેઆયા હું ઇતનેમે મેરે દોનો ગુલામ દો બદરે લેકર આએ, હઝાર રૂપએ મેને યહુદી કો દીએ ઓર. બાઇયાંકો છુડાયા ઇનકી યેહ સુરત હોગઈથી કે બદનશે નંગે ભુખે પ્યાસે અપને હમરાહ ઘરમેં લાયા. હરગીઝ ઇનસે યે ન કહાકા બાબકા તુમને ક્યા કીયા, શાયદ શરમીંદા હો. ઇસલીહાઝસે કુછ ન કહા હમામમેં ગુસલ કરવા કર નઇ પોશાક પેહના. ખાના ખીલાના અય પાદશાહ યે દોનો નાજુદ હયે પુછીએ કે સચ કેહતાહું યા કોઈ બાત જુઠ હયે ! ખેર જબ કઈ દીનકે બઅદ મારકી ઇઝાસે બહાલ હુએ.

એક રોઝ મૈંને કહા અય ભાઇયો, અબ ઇસ શહેરમેં તુમએ એતબાર હો ગએહો, બેહતર યે હય કે ચંદરોઝ સફર કરો. યે સુનકર ચુપ હોરહે મેંને મઅલુમ કીયા કે રાઝી હય સફરકી તઇયારીકરને લગા, પડ પડતલ બારબરદારી ઓર સવારી કી ફીકર કરકે બીસ હઝાર રૂપએકી જીનસ તીજારતકી ખરીદ કી. એક કાફલા સોદાગરોંકા બુખારેકો જાતાથા, ઉનકે સાથ કરદીયા. બઅદ એક સાલકે વો કારવાં ફીર આયા, ઇનકા ખેર ખબર કુછ ન પાઈ—આખીર એક આસનાસે કસમેં દેકર પુછા ? ઉસને કહા, જબ બુખારેમે ગએ એકસે જુવેખાનેમેં તમામ મા હાર દીયા વહાંકી જારૂબકશી કરતા હય. જુવારી જો જમઅ હોતે હયે ઉનકી ખીદમત કરના હય બતરીક ખેરાતકે કુછ દેતે હયે, ઓર દુસરાભાઇ બુઝાફરોશકી લડકીપર આશક હો અપના માલ સારા સર્ફ કીયા. અબ વોહ બુઝાખાનેકી ટહેલ કીયા કરતા હયે, કાફલેકે આદમી ઈસલીએ નહીં કેહતે કે તુ શરમીંદા હોગા. યે અહવાલ ઉસ શખ્સસે સુનકર મેરી અજબ હાલત હુઇ, મારે ફીકર કે નીંદ જાતી રહી. ઝદેરાહ લેકર કસ્દ બુખારેકા કીયા જબ વહાં પોહચા તો દોનોંકો ઢુંડઢાંડકર અપને મકાંનમેં લાયા, ગુસલ કરવાકર નઇ પોશાક પેહનાઇ ઓર ઉનકી ખીજાલતકે ડરસે એક બાત મુંહપર નહી રખી—ફીર માલ સૌદાગરીકા ઉનને વાસ્તે ખરીદા ઓર ઇરાદા ઘરકા કીયા.જબ નઝદીક નએશાપુરકે આયા તો એક ગાંવમેં મએ માલો અસબાબ ઇનકે સીપુરદ કરકે મૈં ઘરમાં આયા, ઇસલીએ કે મેરે આનેકી ખબર કીસુકો નહો...બઅદ દો દીનકે મશહુર કીયાકે મેરે ભાઇ સફરસે આએં હયેં; કલ ઉનકે ઇસકીકબાલસે ખાનીર જાઉંગા; સુબ્હોકો ચાહાકે ચલું. એક આદમી ઉસી ગાંવકા મેરે પાસ આયા, ઓર ફરીયાદ કરને લગા ! મૈં ઉસકી આવાઝ સુનકર બાહેર નીકલા, તો ઉસે રોતા દેખકર પુછા કે ક્યું ઝારી કરતા હયે ? ગો બોલા કે તુમ્હારે ભાઇયોંકે તરફમે હમારે ઘર લુટે ગએ. કાશકે ઉનકો તુમ વહાં છોડકર ન આતે મૈંને પુછાકે કયા મુસીબત ગુઝારી ? બોલાકે રાતકો ડાકા આયા, ઉનકા માલો અસબાબ લુટા, ઓર હમારેભી ઘર લુટગએ ! મૈંને અફસોસકી, ઓર પુછા કે અબ વો દોનોં કહાં હયે ? કહા શહેરસે બાહેર નંગે ખરાબોખસ્તાં બેઠે હયે વહીં દો જોડે કપડેકે સાથ લેકર ગયા. પહેનાકર ઘરમેં લાયા, લોગ સુનકર ઉનકે દેખને ગુઝરે, મૈંને અપને દીલમેં ગોરકી કે કબતક યે દોનોં કોનેમેં દબકર બેઠે રહેંગે, બનેતો ઇનકો અપને સાથ સફરમેં લેચલું ભાઇયોંસે કહા, અગર ફરમાઇએ તો યે ફીદવી આપકે સાથ ચલે ? યે ખામોશ રહે ફીર લવાઝીમા સફરકા ઓર જીનસ સોદાગરીકી તઇયાર કરકે ચલા ઓર ઉનકો સાથ લીયા. જીસવકત માલકી ઝકાત દેકર અસબાબ કીશતીપર ચડાયા. લંગર ઉઠા તો નાવ ચલનેલગી, યે કુત્તા કીનારેપર સોરહાથા, જબ ચોંકા ઓર જહાઝકો મંજધારમેં દેખા. હયેરાન હોકર ભોંકા, ઓર દરયામેં કુદ પડા; ઓર તીરને લગા જબ મેંને દેખા તો છોટી પનસોઇ; દોડાદી; બારે સગાકે લેકર કીશતીપર પોહચાયા. એક મહીના દરયામેં ખેર આફીયતશે ગુઝરા. મેરા મંજલા ભાઇ મેરી લોંડીપર આસક હુવા. એક દીન બડે ભાઇશે કેહને લગા કે છોટે ભાઇકી મીન્નત કરનેશે

બડી શરમીંદગી હાસીલ હુઈ, ઉસકા ઈલાજ ક્યા કરેં ? બડેને જવાબ દીયા કે એક સલાહ દીલમેં ઠેરાઇ હયે; અગર બન આવે તો બડી બાત હએ. આખીર દોનોંને મસલહત ઠરેકે, તજવીઝ કી કે ઇશે માર ડાલેં. ઓર સારે માલો અસબાબકે માલીક અપન હોવેં. એક દીન મૈં જહાઝકી કોઠડીમેં શોતાથા; ઓર લૌંડી પાંવ દાબ રહીથી; કે મંજલા ભાઇ આયા ઓર જલદીશે મુજે જગાયા. મૈં હડબડાકર ચોંકા, ઓર બાહેર નીકલા. યે કુત્તાભી મેરે સાથ હો લીયા. દેખા તો બડા ભાઇ જહાઝકી બાડપર હાથ ટેકકર ખડા તમાશા દરયાકા દેખ રહા હયે ! ઓર મુજે પુકારતા હએ મૈંને પાસ જાકર કહા ખૈરતો હએ; બોલા અજબ તરેહકા તમાશા હો રહા હએ; કે દરયાઇ આદમી મોત્યોંકી સીપાં. ઓર મુંગોકે દરખ્ત હાથમેં લીએ નાચતે હયેં ! અગર ઓર કોઇ અયસીબાત ખીલાફે અકલ કેહતા તો મૈં ન માનતા. બડે ભાઇકે કેહનેકો રાસ્ત જાના; દેખનેકો સર ઝુકાકર હરચંદ નીગાહકી કુછ નઝર ન પડા, ઓર વો યહી કેહતા રહા કે અબ દેખા ! લેકીન કુછ હો તો દેખું ઇસમેં મુજે ગાફીલ પાકર મંજલે ભાઇને પીછેશે આકર અચાનક અયસા ધકા દીયા કે મૈં બેઇખતીયાર પાનીમેં ગીર પડા, ઓર વેરોને ધોને લગે, ઓર કહા અરે લોગોં દૌડો, હમારા ભાઇ દરયામેં ડુબા ! ઇતનેમેં નાવ બડ ગઇ, ઓર દરયાકી લહેર મુજે કયશે કહીં લે ગઇ, ગોતેપર ગોતે ખાતાથા, ઓર સોજ્મેમેં ચલા જાતાથા. આખીર થક ગયા ખુદાકો યાદ કરતા થા કુછ બસ ન ચલતા થા, એક બારગી કીસી ચીઝપર હાથ પડા, આંખ ખોલકર દેખા યહી કુત્તા હએ. સાયદ જીસ દમ મુજે દરયામેં ડાલા, મેરે સાથ યેભી કુદા, ઓર તીરતા હુવા મેરે સાથ લપટા ચલા જાતાથા. મૈં ઉસકી દુમ પકડી અલ્લાહેને ઉસકો મેરી ઝીંદગીકા સબબ કીયા; સાત દીન ઓર રાત યે સુરત ગુઝરી આઠવેં દીન કીનારે જા લગે; તાકત મુતલક છેટે નથી. લેટે કરવટેં ખાકર જુંતું અપને તઇ ખુશ્કીમેં ડાલા; એક દીન બેહોશ પડા રહા તો દુસરે દીન કુત્તેકી આવાઝ કાનમેં ગઈ તો હોશમેં આયા ખુદાકા શુકર બજા લાયા; ઇધર ઉધર દેખને લગા, દુરશે નશાન શેહરકા નઝર આયા, લેકીન કુવ્વત કહાંકે ઇરાદા કરૂં લાચાર દોકદમ ચલતા ફીર જાતા. ઇસી હાલતશે શામતક કોસભર રાહ કાટી, બાચમે એક પહાડ મીલા. રાતકો વહા ગીર રહા, સુબ્હોકો શેહરમેં દાખાંલ હુવા—જબ બઝારમેં ગયા તો નાતબાઇ, ઓર હલવાઇકી દુકાને નઝર આઇ દીલ તરસને લગા, ન પાસ પેસા, જો ખરીદ કરૂ, ન જી ચાહે કે મુફત માંગું, ઇસી તરહ અપને દીલકો તસલ્લી દેતા હુવા કે અગલી દુકાનશે લુંગા ચલા જાતા થા આખીર તાકત ન રહી ઓર પેટમેં આગ લગી. નઝદીક થા કે રૂહ બદનશે નીકલે. નાગાહ દો જવાન કો દેખા કે લીબાસ અજમકા પેહને હાથ પકડે ચલે આતે હયેં. ઉનકો દેખકર ખુશ હુવા કે યે અપને મુલ્કકે ઇનસાન હએં. શાયદ આશના સુરત હો, ઇનશે અપના અહવાલ કહુંગા. જબ નઝદીક આએ તો મેરે દોનો બીરાદર હકીકી થે ! દેખકર નીપટ શાદ હુવા, શુકર ખુદાકી કીયા કે ખુદાને આબરૂ રખ લી, ગૈરકે આગે હાથ ન પસારા; નઝદીક જાકર સલામ કીયા, ઓર બડે ભાઇકા હાથ ચુમા. ઇન્હોને મુજે દેખ તહી શોરો ગુલ કીયા. મંજલે ભાઇને તમાચા મારા કે મૈં લુડખડાકર ગીર પડા બડે ભાઇકા દામન પકડા કે શાયદ યે હીમાયત કરેગા, ઇસને લાત મ.રી ! ! ગરઝ દોનોંને મુજે ખુબ મારા, ઓર હઝરત યુસુફકે ભાઇયોંસા કામ કીયા. હરચંદ મૈંને ખુદાકે વાસ્તે નહીં મારને કી આજીઝી કી; મગર હરગીઝ રહમ ન ખાયા. એક ખલકત જમા હુઇ; સબને પુછા ઇસકા ક્યા ગુનાહ હએ ! તબ ભાઇયોંને કહા; યે હરામઝાદા હમારે બડે ભાઇકા નોકર થા શો ઉસકો દરયામેં ડાલ દીયા, ઓર માલે અસબાબ સબ લે લીયા ! હમ મુદ્દતશે તલાશમેં યે; આજ ઇસ સુરત

તશે નઝર આયા ? મુજશે પુછતે થે કે અય ઝાલીમ; યે કયા તેરે દીલમેં આયા કે હમારે ભાઇકો ખપાયા; કયા ઉસને તેરી તકશીર કી થી ? ઉસને તુજશે કયા બદ સુલુક કીયા થા ? કે અપના મુખતાર બનાયા થા ફીર ઇન દોનોંને અપને ગરેબાન ચાક કર ડાલે. ઓર બેઇખતીયાર જુટમુટ ભાઇકી ખાતીર રોને થે, ઓર લાત મુકકી મુજપર કરતે થે; ઇતનેમેં હાકીમકે પ્યાદે આએ, ઇનકો કહા કે કયું મારતે હો ? ઓર મેરા હાથ પકડકર કોતવાલકે પાસ લે ગએ. યે દોનોંભી સાથ ચલે; ઓર હાકીમસેભી યહી કહા બતોર રૂશવતકે કુછ દેકર ઇનસાફ ચાહા નાહકકા દઅવા કીયા હાકીમને મુજશે પુછા યે હાલત થી કે મારે ભુખ; ઓર માર પીટતે તાકત ગોયાઇ કી ન થી. સર નીચે કીએ ખડા થા;' કુછ મુહશે જવાબ ન નીકલા. હાકીમકો યકીન હુવા કે ઇસે મેદાનમેં લે જાકર સુલી દો ? જહાંપનાહ મંએ રૂપએ દેકર ઇનકો પહુદીકી કદશે છુડાયા થા; ઉંસકે ઇવઝ ઇન્હોભી રૂપએ ખરચ કરકે મેરી જાનકા કસ્દ કીયા ? યે દોનોં હાઝીર હએં ઇનશે પુછએ કે મૈં ઇસ્મેં કુછ તફાવત કેહતા હું ? ઔર મુજે લે ગએ...જબ દારકો દેખા હાથ ઝીંદગીશે ધોએ સીવાએ ઇસ કુત્તેકે કોઇ મેરા રોનેવાલા ન થા. ઇસકી યે હાલત થી કે હરએક પાંવપર લોટતા; ઓર ચીલ્લાતા થા. કોઇ પથરશે મારતા. લેકીન યે જગાશે ન સરકતા, ઓર મૈં રૂખકી બલા ખડા હુવા ખુદાકો કેહતા રા કે ઇસ વકતમેં તેરી ઝાતકે સીવા મેરા કોઇ નહીં, જો આડે આવે ઓર મુજ બેગુનાહકો; બચાવે તો બચતા હું એ કેહકર કલમા શહાદતકા પઢકર તડપકર ગીર પડા. ખુદાકી હીકમતશે ઉસ શેહરકે પાદશાહકો કુલંજકી બીમારી હુઇ; રમ્માલ ઓર હકીમ જમા હુવે; જો ઇલાજ કરતે થે ફાયદામંદ ન હોતા થા. એક બુઝરગને કહા કે સબસે બેહતર યે દવા હએ કે મોહતાજોં કો કુછ ખેરાત કરો ઓર બંદીવાનોકો આઝાદ કરો; દવાશે દુઆએં બડા અસર હએ ? વહી પાદશાહી ચોબદાર બંદીખાનેકી તરફ દોડે. ઇતેફાકન એક ઉસ મૈદાનમે આ નીકલા. ઇઝદેહામ દેખકર મઅલુમ કીયા કે કીસીકો સુલી ચડ્હાતે હએં. સુનતેહી ઘોડેકો દૌડાકે નઝદીક લાકર તલવારસે તવાબે કાટ દી. હાકીમકે પ્યાદા ડાંટા, ઓર નસીહતકી કે અયસે વકતમેં પાદશાહકી યે હાલત હએ, તુમ ખુદાકે બંદેકો કત્તલ કરતે હો; ઓર મુજે છુડા દીયા ? તબ યે દોનોં ભાઇ ફીર હાકીમકે પાસ ગએ; ઓર મેરે કતલકે વાસ્તે કહા ! હાકીમને તો રૂશવત ખાઇથી; જો જો યે કેહતે થે સો વો કરતા થા કોતવાલને ઉનસે કહા કે ખાતીર જમાં રખયો. અબ મૈ ઇસે અયસા કેદ કરતા હું કે આપશે આપ મારે ભુખોંકે બે આબોદાના મર જાવે; કીસીકો ખબર ન હુઇ. મુજે પકડ લાએ; ઓર એક ગોશેમેં રખ્ખા. ઉસ શેહરસે બાહેર કોસ એકપર એક પહાડ થા કે હઝરત સુલેમાનં વકતમે દેવોંને એક કુવા તંગોતારીક ઉસમેં ખોદા થા; ઉસકા નામ ઝીંદાને સુલેમાન કેહતે હએં જીસપર બડા ગઝબ પાદશાહી હોતા તો ઉસે વહાં કેદ કરતે, વો ખુદ બખુદ મર જાતા. અલકંસ્સા રાતકો ચુપકે યે દોનો ભાઇ ઓર કોતવાલકે સીપાહી મુજે ઉસ પહાડપર લે ગએ ઓર ઉસ ગારમેં ડાલકર અપની ખાતીર જમા કરકે ફીરે. અય પાદશાહ યે કુત્તા મેરે સાથ જબ મુજે કુવેમેં ગીરાયા તબ ઉસકી મુઢેરપર લેટ રહા મૈં અંદર બેહોશ પડા થા, ઝરા મીઝાઝ ઠીકાને આયા તો મૈંને અપને તંઇ મુરદા ખ્યાલ ઓર ઉસ મકાનકો ગોર સમજા ઇસમેં દો શખ્સોંકી આવાઝ કાન પડી કે કુછ આપસમેં બાતેં કરતે હયેં, મઅલુમ કીયા નકીરમુનકર હયે, મુજસે સવાલ કરને આએ હયેં. સુર સુરાટ રસ્સીકી સુની જયસે કીસીને વહાં લટકાઇ મૈં હયેરતમેં થા ઝમીનકો ટટોલતા તો હડીયાં હાથમેં આઇ, બઅદ એક સાઅતકે ચીપરચીપર મુંહ ચલાનેકી આવાઝ મેરે કાનોં આઇ. જયસા કોઇ કુછ ખાતા હયે ? મૈંને પુછા કે અય

ખુદાકે બંદો, તુમ કોન હો. ખુદાકે વાસ્તે બતાવો હંસે ઓર બોલે, યે ઝીંદાન મેહતર સુલેમાનકા. ઓર હુમ કેદી હુએ. મૈંને ઉનસે પુછા કે મૈં જીતાહું ? ફીર ખીલ ખીલાકર હંસે, ઓર કહા અબ તલક તો ઝીંદા હુએ; પર અબ મરેગા. મેને કહા તુમ જો ખાતે સો કયા હુએ; જો હો સો મુજેભી થોડાસા દો. તબ ખફા હો કર ખાલી જવાબ દીયા. ઓર કુછ ન દીયા ? વો ખા પીકર સો રહે. મૈં મારે ઝોફ ઓર નાતવાની કે ગશમેં પડા રોતા થા ઓર ખુદાકો યાદ કરતા થા. કીબલએ આલમ સાત દીન દરયામેં ઓર ઇતને દીન ભાઇયો કે બોહતાનકે સબબ દાનાભી મયસ્સર ન આયા અલાવા વો ખાનેકે બદલે મારપીટ ખાઇ ઓર અગસે ઝીંદાનમેં ફસા કે સુરત રેહાપકી મુલતક ખ્યાલમેં ન આતીથી; આખીર જાન કંદનીકી નોબત પોહચી; કભી નીકલ જાતા થા; લેકીન કભીકીભી આધી રાતકો એક શખ્સ આતા ઓર પાનીકા સુરાહી ડોરીમેં બાંધકર લટકા દેતા; ઓર પુકારતા વે દોનોં આદમી જો મેરે પાસ કેદખાનેમે કેદ થે સો લે લેતે; ઓર ખાતે પીતે. ઉપરસે કુત્તેને હમેશા યે અહવાલ દેખતે દેખતે અકલ દોડાઇ કે જીસ તરહ યે શખ્સ આઓ નાન કુવેમેં લટકા દેતા હુએ તુભી અયસી ફીકરકર કે કુછ ઉસ બેકસકો જો મેરા ખાવીંદ હુએ ઉસે પોહચે તો ઉસકા દમ બચે એ કરતા શેહરમેં ગયા. નાનાબાઇકી દુકાનમેં મુઢેરપર ગીરદાગીરદ નાન ઘેરે યે; કુદી મારકર એક કુલચા મુંહમેં લીયા; ઓર ભાગા, લોગ પીછે દોડે પથ્થર મારતે થે; લેકીન ઉસને નાનકો ન છોડા. આદમી થકકર ફીરે શેહેરકે કુત્તે પીછે લગે; ઇનસે લડા રોટીકો બચાયા ઉસ કુવેપર આયા; ઓર નાનકો અંદર ડાલ દીયા ? રોઝ રોશન થા; મૈંને રોટીકો અપને પાસ પડી દેખા; ઓર કુત્તેકી આવાઝ સુનતેહી કુલચેકો ઉઠા લીયા, ઓર યે કુત્તા રોટી ફેંકકર પાનીકી તલાશમેં ગયા કીસી ગાંવકે કીનારે એક બુઢીયાકી ઝોંપડી થી ઠીલીયા ઓર બદના પાનીસે ભરા હુવા થા; ઓર વો પીરઝન કાતતી થી...કુત્તા કુઝેકે પાસ ગયા; ચાહા કે લોટેકો ઉઠાવે; ઓરતને મના કીયા લોટા ઉસકે મુંહસે છુટકર ઘડેપર ગીરા તો મટકા ફુટા. બાકી બાસનભી ફુટે પાની બહેચલા; બુઢીયા લકડી લેકર મારનેકો ઉઠી યે ઉસકે દામનમેં લીપટ ગયા ઉસકે પાંવપર મુંહ મલને; ઓર પહાડકી તરફ દોડ ગયા; ફીર ઉસકે પાસ રસ્સી ઉઠાના; કભી ડોલ મુહમેં લેકર ઉસકો દીખાતા; ઓર મુંહ કદમોપર રગરતા ઓર ચાદરકા પલ્લો પકડકર ખીંચતા. ખુદાને ઉસ ઓરતકે દીલમેં રહમ દીયા, કે ડોલ રસ્સીકો લેકર ઉસકે હમરાહ ચલી; યે ઉસકા પલ્લો પકડે ઘરસે બાહાર હોકર આગે હોલીયા. આખીર ઉસકા પહાડપર લે આયા. ઓરતકે જીમેં કુત્તેકે ઉસ હરકતસે ઇલહામ હુવા કે ઉસકા ઘની મુકરર ઇસ ગારમેં ગીરફતાર હય; શાયદ ઉસકી ખાતીર પાની ચાહતા હય, ગરઝ પીરઝન કો યે હુએ ગારકે મુંહપર આયા ઓરતને લોટા પાનીકા ભરકર રસ્સીસે લટકાયા; મયને વો બાસન લે લીયા; ઓર નાનકા ટુકટા ખાયા. દો તીન ઘુંટ પાની પીયા; ઇસ પેટકે કુત્તેકો રાઝી કીયા ખુદાકા શુકર કરકે એક કીનારે બેઠા; ઓર ખુદાકી રહમતકા મુંતઝીર થા કે અબ દેખ યે કયા હોતા હુએ. યે હયવાન મેઝબાન ઇસ તોરસે નાન લાતા; ઓર બુઢીયાકે હાથ પાની પીલવાતા ! જબ ભઠીયારોંને દેખાકે કુત્તા હમેશા રોટી લેજાતા હુએ; તરસ ખાકર મુકકર કીયા કે જબ ઇસે દેખતે એક કુલચા ઉસકે આગે ફેંક દેતે અગર વો ઓરત પાની ન લાતી તો યે ઉસકે બાસન ફોડ ડાલતા...લાચાર વોભી હરરોઝ એક સુરાહી પાની દે જાતી. ઇસ રફીકને આઓ નાનસે મેરી ખાતીર જમા કી, ઓર આપ ઝીંદાનકે મુંહપર પડા રેહતા. ઇસ તરહ છે મહીને ગુઝરે. લેકીન જો આદમી અયસે ઝીંદાનમેં રેહકે ઓર દુનયા કી હવા ઉસકો ન લગે ઉસકા કયા હાલ હો નીરાપોસ્તો ઉસતુખાં મુજમેં બાકી રહા ઝીંદગી વબાલ હુઇ; જીમે આતે

કે યા ઇલાહી યે દમ નીકલ જાવે તો બેહતર હવે.

એક રોઝ રાતકો વે દોનોં કઇદી સોતેથે મેરા દીલ ઘબરાયા, બેઇખતીઆર રોને લગા ઓર ખુદાકી દરગાહમેં નાક ઘીસીની કરને લગા. પીછલે પેહરકો કયા દેખતાહું કે ખુદાકી કુદરતસે એક રસ્સી ગારમેં લટકી, ઓર આવાઝ સુની કે અય કમ્બખ્ત બદ નસીબ દોરીકા સર અપને હાથમે મઝબુત બાંધ ઓર યહાંસે નીકલ ! મૈંને સુનકર દીલમેં ખ્યાલ કીયા કે આખીર ભાઈ મુજપર મેહેરબાન હોકર લહુકે જોશસે નીકાલતે આએ ? નીહાયત ખુશીસે ઉસ રસ્સીકો કમરમેં ખુબ કસા કીસીને મુજે ઉપર ખીંચા; રાત અયસી અંધેરી થી કે જીસને મુજે નીકાલા ઉસકો મૈંને ન પેહછાના કે કોન હયે; જબ મં બાહેર તબ ઉસને કહા કે જલ્દ આ, યહાં ખડે હોનેકી જગા નહીં; મુજમેં તાકત તો ન થી, પર મારે ડરકે ગીરતા પડતા નીચે આયા દેખા તો ઘોડે જીન બંધે હુએ ખડેં, ઉસ શખ્શને એકપર મુજે સવાર કીયા, ઓર એકપર આપ ચડ લીયા, ઓર આગે હુવે જાતે જાતે દરીઆપર પોંહચા તો સુબ્હોકો હો ગઈ ઇસ શપેરસે દસ બારા કોસ નીકલ આએ ઉસ જવાનકો દેખા કે બના હુવા ઝીરા બખતર પેહને ચાંદ આઇને બાંધે ઘોડેપર સવાર હય; મેરી તરફ ગઝબકી નજરોંસે ઘુસકર ઓર હાથ અપના દાંતોંસે કાટકર તલવાર મીઆનસે ખીચી, ઓર ઘોડેકો બડાકર મુજપર ચલાઈ; મેંને અપના તઇ ઘોડેસે નીચે ગીરા દીયા, ઓર આજેઝી કરને લગા ઓર કહા મૈં બેતકસીર હું મુજે કયું કતલ કરતા હય ! અય સાહેબે મુરવ્વત વયસે ઝીંદાનસે મેરે તંઇ નીકાલા, અબ યે બેમુરવ્વતી કયા હય ! ઉસને કહા, સચ કેહ તુ કોન હય ! મેંને જવાબ દીયા કે મુસાફીરહું નાહકકી બલામે ગીરફતાદ હો ગયાથા, તુમ્હારે તસદદુકસે બારે જીત નીકલાહું; ઓર બહોત બાતેં ખુશામદકી કી.

ખુદાને ઉસકે દીલમેં રહમ દીયા, તલવારકો મીઆનમેં રખ્ખા, ઓર બોલા ખેર ખુદા જો ચાહે સો કરે, જા તેરી જાન બખશી કે જલ્દ સવારહો યહાં તવકકુફકા મકાન નહીં, ઘોડેંકો કો આગે બડહાયાં ઓર ચલે. રાહમેં અફસોસ ખાયા થા, ઓર ચલતા જાતા થા, દો પેહરતક એક ઝઝીરેમેં જા પોહચે. વહાં ઘોડેસે ઉતર મુજેભી ઉતારા ઝીન ઘોડેંકી પીઠસે ખોલા, ઓર ચરનેકો છોડ દીયા. અપનીભી કમરમેં હંથ્યાર ખોલડાલે, ઓર બેઠા. મુજશે બોલા અય બદનસીબ, અબ અપના અહવાલ કેહ કે મઅલુમ હો કે તુ કોન હય મૈંને અપના નામો નીશાન બતાયા, ઓર જો કુછ મુસીબત ગુઝરી થી સો ઉસે આખીર તક કહી. ઉસ જવાનને જબ મેરી સર ગુઝીસ્ત સબ સુની ઓર મુખાતીબ હુવા કે અય જવાન અબમેરા માજરા સુન.

ઉસને કહા મૈં ઝેર બાદકે દેસકે રાજાકી બેટી હું, ઓર વો ગબરૂ જો ઝીંદાનમેંકેદ હયે, ઉસકા નામ બહરામદ હય મેરે પીતાકે મતરીકા બેટા હયે એક રોઝ મહારાજને હુકમ દીયા કે જીતને રાજા ઓર કુંવર હંય મેદાનમેં ઝરૂકીકે નીચે નીકલ કર તીર અંદાઝી, ઓર ચોગાનબાઝી કરેં તો હરએકકા કસબો હુનર ઝાહીર હો મૈં રાનીકે નીરી જો મેરી માતાથી, ઉતારીપર ઓજહલમે બેઠી થી; ઓર દાઇયાં સેહલીયાં હાઝીર થી, તમાશા દેખતી થીં; યે દીવાનકા બેટા સબમેં ખુબ સુરત થા ઘોડેકો કાવા દેદેકર કસબ કર રહાથા; મુજકો નેહાયત પસંદ આયા ઓર દીલસે ઉસપર ફરેફતા હુઇ. મુદદત તલક યે બાત છુપી રહી. આખીર જબ બહોત ટીકસાર હુઇ તબ દાઇસે કહા; ઓર બહોતસા ઇનઆમ દીયા. વો ઉસ જવાનકો કીસી ઢબસે પોશીદા મેરે પાસ લે આઇ. તબ વોભી મુજે ચાહને લગા બહોત દીન ઇસ તોરસે ચેનો આરામમેં કટે.

એક રોઝ ચોકીદારોંને આધ્ધી રાતકો હથ્યાર બાંધે, ઓર મહેલમેં આતે દેખકર ઉસે પકડા, ઓર રાજાને ઉસે હુકમ કતલકા દીગા. સબ અરકાન દોલતને કેહ સુનકર જાન બખશી કરવાઇ, તબ ફરમાયા કે ઉસકો ઝીંદાને સુલેમાનમેં ડાલદો ઓર દુસરા જવાન જો ઉસકે હમરાહ ગીરફતાર હયે, વોહ બે ગુનાહ, ઉસ રાત વોભી સાથ થા દોનોંકો ઉસ કુવેમે છોડ દીયા. આજ તીન બરસ હુએ કે વે ફંસે હયે મગર કીસીને નહીં દરયાફત કીયા. કે યે જવાન રાજાકે ગર કયું આયાથા. ખુદાને મેરી શરમ રખ્ખી' ઉસકે શુકરાનેકે બદલે મેને અપને ઉપર લાઝીમ કયા હયે કે અંન ઓરપાની ઉસકો પોહંચાયા કરૂં. જબસે આઠવાડેમે એક દીન આતી હું, ઓર આઠ દીનકા ખાના ઇખટ્ટા દે જાતીહું

કલકી રાત ખ્વાબમેં દેખા કે કોઇ આદમી કેહતા હયે કે શીતાબી ઉઠ ઓર ઘોડા જોડ કમંદ ઓર કુછ રૂપ્યે ખરચકે વાસ્તે લેકર ઉસ ગાર પરજા ઓર ઉસ બેચારેકો વહાંસે નીકલ યે સુનકર ચોક પડી ઓર ખુશ હોકર મરદાના ભેસ કયા. ઓર એક સંદુકચાજવાહીર ઓર અશરફીસે ભરલીયા ફીર યે ઘોડા ઓર કપડેકા જોડા લેકર વહાં ગઇ કે કમદસે ઉસે ખીંચું તેરે નસીબને અયસી કઇદસે ઇસતરહ છુટકારા પાયા ઓર મેરે ઇસ કરતબસે કોઇ વાકીફ નહીં શાયદ વો કોઇ દેવતાથી કે તેરી મુખલેસીકી ખાતરી મુઝેભી જવાયા. ઔર જો મેરી કીસમતમેં થા સો હુવા. યે બોલકર પુરી કચોરી માસકા સાલન અંગુછેસે ખોલા. પહેલે શકકર નીકાલકર એક કટોરેમેં ઘોલા, ઓર અરક બેદ મુશ્કકા ઉસમેં ડાલકર મુઝે દીયા. મૈંને ઉસ્કે હાથસે લેકર પીયા—ફીર થોડાસા નાશતા કીયા :બઅદ એક સાઅતકે મેરે તઇ લુંગી બધવા દરીયામેં લેગઇ કયંચીસે મેરે સરકે બાલ કતરે નાખુક લીયે ફીર નહી. લાકર કપડા પેહનાએ નએસરસે આદમી બનાયા મૈં દુગાના શુકરકા રૂબકીબલા હોકર પડને લગા. વો નાઝનીન મેરી ઉંસ હરકતકો દેખતી રહી, જબ નમાઝસે ફારીગ હુવા તબ પુછને લગી કે યે તુને કયા કામ કીયા ? મૈંને કીયા જીમ ખાલીકને સારી ખલકતકો પૈદા કીયા, ઓર તુજસી મહબુબસે મેરી ખીદમત કરવાઇ ઓર તેરે દીલકો મુજપર મેહેરબાન કીયા, ઓર વપસે ઝીંદાનસે છુડાયા ઉસકી ઝાત લાશરીક હયે. ઉંસકી મૈંને ઇબાદતકી, ઓર બંદગી બજા લાયા, ઓર શુકર અદા કીયા. યે બાત સુનકર કેહને લગી કે તુમ મુસલમાન હો ! મૈને કહાકે શુકર અલહમદોલીલ્લાહ વો બોલી મેરા તુમ્હારી બાતોંસે ખુશ હુવા મેરેતંઇભી સીખાઓ ઓર કલમા પડાઓ મેંને દીલમેં કહા શુકરે ખુદાકે હમારે દીનો ઇમાનમેં શરીક હુઇ ગરઝ મેંને લાઇલાહી ઇલ્લિલ્લાહ મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ પડા ઓર ઉસેભી પડાયા.

ફીર વહાંસે ઘોડેંપર સવાર હોકર હમ દોનોં ચલે...રાતકો કહીં ઉતરતે તો ઝીકર દીનો ઇમાનકા કરતી ઓર ખુશ હોતે...ઇસી તરહ દો મહીને તલક શબો રોઝ ચલે ગએ આખીર એક વીલાયતમેં પોહંચે કે દરમીયાન સરહદ મુલકે ઝેરબાદ ઓર સરંદીપકે થી એક શેહર નઝર આયા કે આબાદીમેં ઇસતંબોલસે બડા ઓર આબો હવા બહોત અચ્છી ઓર મવાફીક થી; પાદશાહ વહાંકા નોશેરવાનસે ઝીઆદા આદલ, ઓર રઇયત પરવર દેખકર દીલ નીપટ શાદ હુવા, એક હવેલી ખરીદ કરકે બંદોબસ્ત મુકરર કી જબ કઇ દીનમેં રંજે સફરસે આસુદા હુએ, કુચ અસબાબ દુરસ્ત ઝરૂરી કરકે ઉસ બીબીસે મવાફીક શરા મોહમ્મદીકે નેકાહ કીયા ઓર રેહને લગા; તીન સાલમેં વહાંકે બડે છોટેસે મીલ જુલકર એતેબાર બહમ પોહંચાયા ઓર તીજારતકા ઠાઠ ફેલાયા આખીર વહાંકે સબ સોદાગરોંસે બડ ગયા.

એક રોઝ વઝીર આઝમકી ખીદમતમેં સબામકે લીએ ચલા; એક મેદાનમેં ભીડ ખલકુલ્લાહકી દેખી કીસીસે પુછા કે ક્યું ઇતના ઇઝદેહામ હયે, મઅલુમ હુવા દો શખ્સોંકો ઝીના ઓર ચોરી કરતે પકડા હયે ઓર શાયદ ખુનભી કીયા હયે, ઉન કો સંગસાર કરનેકો લાએ હયેં સુનતેહી મુજે અપના અહવાલ યાદ આયા કે એક દીન મુજેભી ઇસી તરહ સુલી ચડાનેકે લીએ ગએથે ખુદાને બચા લીઆ લેકીન યે કોન હયેં કે અયસી બલામેં ગીરફતાર હયેં— ભીડકો ચીરકર અંદર ઘુસા દેખા તો યહી મેરે દોનો ભાઇ હયે કે બંધે સરોપા ખુલ્લે ઉનકો લીએ જાતે હયે ઉનકી સુરત દેખતેહી ખુનને જોશ કીયા ઓર કલેજા જલા; સીપાઇયોંકો એક મુઠ્ઠી અશરફીઆ દી ઓર કહાં કે એક સાયતકે તહમ્મુલ કરો ફીર વહાંસે ઘોડેકો દોડાકર હાકીમકે ઘર ગયા એક દાના યાકુત બેબહાકા નઝર ગુઝરાના ઓર ઉનકે છુટકારેકી દરખાસ્ત કી હકીમને કહા એક શખ્સ ઇનકા મુદદઇ હયે ઓર ઇનકે ગુનાહ બાબીત હુએ હયે ઓર પાદશાહકા હુકમ હો ચુકા હએ લાચાર હું બારે બહોત મીન્નત ઓર આજેઝીસે હાકીમને મુદદઇકો બુલવાકર પાંચ હઝાર રૂપ્યાપર રાઝી કીયા કે વો દઅવા ખુનકા મઆફ કરે, મૈંને રૂપ્યે ગીન દીએ ઓર લાદઅવા લીખવા દીયા ઓર અયસી બલાશે રેહાઇ દીલવાઇ જહાંપનાહ ઇનસે પુછીએ કે મૈં સચ કેહતા હું યા જુઠ બકતા હું વો દોનો ભાઈ શરમીંદા હો સર નીચે કીયે ખડે થે ઐર ઉનકો છુડાકર ઘરમે લાયા હમ્મા મકરવાયા લીબાસ પેહનવાયા દીવાનખાનેમેં મકાન રહેનેકો દીયા ઉસ મરતબે અપને કબીલેકો ઇનકે રૂબરૂ ન કીયા ઇનકી ખીદમત કીયા કરતા ઓર ઇનકે સાથ ખાના ખાતા સોનેકે વકત ઘરમેં જાતા તીન બરસતક ઇનકી ખાતીરદારીમેં ગુઝરે ઓર ઇનસેભી કોઈ હરકત બઅદ વાકેઅ ન હુઈ કે બાએસ રંજીદગીકા હોવે જો મૈં કહી સવાર હોકર જાતા તો યે ઘરમેં રેહતે ઇત્તેફાકન વો બીબી નેકબખ્ત એક દીન હમ્મામકો ગઇથી જબ દીવાનખાનેમેં આઇ તો મરદ નઝર ન પડા ઉંસને બુરકા ઉતારા શાયદ યે મંજલા ભાઇ લેટા હુવા જાગતાથા દેખતેહી આશક બડે ભાઇસે કહા દોનોને મેરે મારડાલનેકી બાહમ સલાહકી ? મૈં ઇસ હરકતમેં મુતલક ખબર ન રખતા થા. કે બલકે દીલમે કહેતાથા અલહમદો લીલ્લાહ ઇસ મરતબે અબતલક ઇન્હોને કુછ અયસી બાત નકી અમ ઇનકી વઝે દુરસ્ત હુઇ શાયદ ગૈરતકો કામ ફરમાયા એક રોઝ બઅદ ખાના ખાનેકે બડે ભાઇ સાહેબ આબદીદા હુએ ઓર અપને વતનકી તઅરીફ ઓર ઇરાનકી ખુબીઆં બયાન કરને લગે યે સુનકર દુસરેભી રોને લગે મૈંને કહા અગર ઇરાદા વતનકા હયે તો બેહતર મૈંતાબે મરઝીકે હું મેરીભી યેહી આરઝુ હએ અબ ઇનશાઅલ્લાહોતઆલા મૈંભી આપકી રીકાબમે ચલતા હું ઉસ બીબીસે દોનોં ભાઇયોંકી ઉદાસીકા મઝકુર કહા ઓર અપના ઇરાદાભી કહા વો આકીલા બોલીકે તુમ જાનો લેકીન ફીર કુછ દગા કરના ચાહતે હએ યે તુમ્હારે જાનકે દુશમન હએ તુમને સાંપ આસતીનમેં પાલે હએ ઓર ઉનકી દોસ્તીકા ભરોસા રખતે હો જો જી ચાહે સો કરો લેકીન મુઝીયોંસે ખબરદાર રહો, બહર તકદીર થોડે અરસેમેં તયારી સફરકી કરે ખેમા મૈદાનમેં ઇસતાદ કીયા બડા કાફેલા રવાના હુવા લેકીન ઇનકે તરફશે અપને જાનીબ મે હોશીઆર રોઝ ઓર સબ સુરતમેં ફરમાબરદારી ઓર દીલ જોઇ ઉનકી કરકા એક મંઝીલમેં મજલે ભાઇને ઝીકર કીયા કે એક કોસ ઇસ મકાનશે એક ચશમા જારી હએ માનીંદ સલસબીલકે ઓર મૈદાનમે ખુદરૂકોસોં તલક લાલ વ નાફરમાન નરગીસો ગુલાબ ફુલ રહી હએ, હકીકતમેં અજબ મકાન સૈરકા હએ અગર અપના ઇખતીયાર હોતા તો કલ વહાં જાકર દીલકો આરામ દેતે ઓર માંદગીભી દુર હોતી ! મૈં બોલા કે સાહેબ મુખતાર હો ફરમાઓ તો કલકે દીન મુકામ કરે ઓર

સૈર કરતે ફીરે યે બોલે કે અઝીયે બેહતર મૈંને હુકમ કીયા કે સારે કાફલેમેં પુકારદો કે કલ મુકામ હએ ઓર બાવરચીકો કહા કે હાઝરી તરહ બતરેહકી તઇયાર કર કર કલ સૈરકો ચલેંગે જબ સુબહો હુઇ ઉન દોનોં બીરાદરોંને કપડે પેહનકર કમર બાંધકર મુજે યાદ દીલાયા કે જલ્દ થડે થંડે ચલીએ ઓર સૈર કીજીએ મેંને સવારી માંગી વો બોલે કે પ્યાદાપા જો મજા સૈરકા હોતા હએ સો સવારીમેં નહીં મઅલુમ હોતા હએ નોકરોકો કેહદો કે ઘોડોંકો પીછે લેજાવે દોનોં ગુલામોંને કલીયાન ઓર કહેવાદાન લેકર સાથ હુએ રાહમેં તીર અંદાઝી કરતે હુએ ચલે જાતેથે–જબ કાફલે દુર નીકલ ગએ એક ગુલામકો ઉન્હોને કીસી કામકો ભેજા થોડી દુર આગે બડકર દુસરેકોભી ઉસકે બુલાનેકો રૂખસ્ત કીયા કમબખ્તી જો આઇ મેરે મુંહમે જયસે કીસીને મોહોર દેદી જોવો ચાહતેથેસો કરતેથે ઓર મુજે બાતોમે લીએ જાતે થે મગર યે કુત્તા સાથ રહે ગયા–હમ બહોત દુર નીકલ ગએ ન ચશમાં નઝર આયા ન ગુલઝાર મગર એક મૈદાન પુરખાર થા વહાં મુજે પેશાબકી હાજત હુઇ ગેશાબ કરનેકો જો બેઠા પર પીછે ચમક તલવારકીભી દેખી ફીરકર દેખાતો મંજલે ભાઇ સાહેબને મુજપર તલવાર મારીકે સરમેરા દોપારા હોગયા. જબ મૈંને બોલાકે અય ઝાલીમ મુજે કયું મારતા હયે ? બડે ભાઇને શાનેપરતલવાર મારી દોનો ઝખ્મકારી લાગે બેહોશ હોકર ગીર પડા તબ ઇન દોનોં બેરહમોંને મેરે તંઇ ઘાયલ ઓર ચકના ચુરકર દીયા યે કુત્તા મેરાં અહવાલ દેખકર ઇનપર દોડા ઇસકોભી લહુલુહાન કરડાલા બઅદ ઉન્હોંને અઇને હાથોંસે અપને બદનોમેં ઝખ્મોંકે નશાન કીએ ઓર સરોપા બરહના કાફલેમેં ગએ ઓર ઝાહીર કીયા કે હરામીયોંને ઉસ મેદાનમે હમારે ભાઇકો શહીદ કીયા ઓર હંમભી ઉનસે લડકર ઝખ્મી હુએ અબ યહાંસે જલ્દી કુચ કરો નહીં તો કાફલે પર ચોર લોગ હમલાકર સબકો લુટ લેવેંગે કાફલેકે લોગોંને બદ્દુ યોંકો નામ જો સુના તો વહીં ઘબરાકર કુચ કીયા ઓર ચલ નીકલે મેરે કબીલેને ઇનકી ખુબીયાં ઓર સુલુક સબ સુનેથે જો જો મુજસે દગાએ કીએથે વો સબ માજરા ઉસે મઅલુપથા...જબ યે અહવાલ ઉન હરામખોરોંસે સુની ઉસી વકત ખંજરસે અપને તંઇમાર ડાલા.

અય દુરવેશો ઉસ ખ્વાજ સગપરસ્તને જબ અપની હકીકત ઓર મુસીબત ઇસતરહસે યહાંતક બયાનકી કે સુનતેહી મુજે બેઇખ્તીયાર રોના આયા. વો સૌદાગર દેખકર કેહને લગા કે કીબલએ આલમ અગર બેયદબી ન હોતી તો બરહના હોકર સારા બદન ખોલકર આપકો દીખલાતા તીસપરભી અપના ગીરેબાન મોઢે તલક ચાક કરકે દીખાયા હકીકતમેં બજુઝ ઝખ્મકે ચાર ઉંગલ તન ઉસકા સાબીત ન થા. મેરે હુઝુર સરસે પગડી ઉતારી ખોપરીમેં અયસા બડા ગડા થા કે એક અનારસમુચા ઉસ્સે સમાવે અરકાને દોલત જીતને હાઝીરથે સબને અપની આંખેબંદ કરલી તાકત દેખનેકી નરહી ફીર ખ્વાજા બોલા કે પાદશાહ સલામત જબ યે ગાઇ અપની દાનીસ્તમેં મેરા કામ તમામ કર ચુકે ફીર ચલે ગએ એક તરફ મૈં ઓર એક તરફ યે કુત્તા ઝખ્મી પડા થા લહુ ઇતના બદનસે ગયા કે મુતલક તાકત ઓરહોશ કુછ બાકી નથી કયા જાનું હમ કહાં અટકા રહા થા કે જીતાથા જીસ જગા મેં પડાથા વો શેહરે સરંદીપકી સરહદ થી ઓર એક શેહર બહોત આબાદ ઉસકે કરીબ થા ઉસ શેહરમેં બડા બુતખાના થા વહાંકે પાદશાહકી એક બેટીથી સો નેહાયત ખુબુલ સુરત ઓર સાહેબે જમાલ અકસર પાદશાહ ઓર શાહાઝાદે ઉસકે ઇશ્કમેં ખરાબ થે વહાં રસમ હીજાબકી નથી ઇસ વાસ્તે વો લડકી તમામ દીન હમ સોહબતોંકે સાથ સૈરો શીકારે કરતી ફીરતી હમસે નઝદીક એક પાદશાહી બાગ થા ઉસ રોઝ પાદશાહસે ઇજાઝત લેકર ઉસી બાગમેં આઇ થી; સૈરકી ખાતીર

ઉસ મૈદાનમેં ફીરતી આ નીકલી કઇ ખવાસેભી સાથથી જહાં મૈં પડાથા વહા આઇ મેરા આહ કરના સુનકર પાસ ખડી હુઇ મુજે ઇસ હાલનમેં દેખકર વો ભાગી ઓર શાહઝાદીસે કહા કે એક મરદ ઓર એક કુત્તા લહુમેં ડુબા હયે...ઉનસે યે સુનકર મેરે નઝદીક આઇ અફસોસ ખાકર બોલી દેખાતો કુછ જાન બાકી હયે ? દો ચાર દાઇયોંને ઉતરકર દેખા ઓર અરઝ કી અબ તકતો જીતા હયે. તુરત ફરમાયા કે આહેસ્તાંસે ચાર પાયકર સુલાકર બાગમેં લેચલો વહાં લેજાકર સરકારી જરાહ હમેરે ઓર મેરે કુત્તેકે ઇલાજકે ખાતીર બહોત તાકીદકી ઓર ઉમ્મીદવાર ઇનઆમ ઓર બખશીશકા કીયા. ઉસ હજજામને સારા બદન મેરા પાછપાછકર ખાકો ખુનસે પાક કીયા ઓર સરાબસે ધોધાકર ઝખ્મોંકો ટાંકે દેકર મરહમ લગાયા ઓર એક મુશ્કકા અરક પાનીકે બદલે મેરે હલકમે ડાલા. મલેકા આપ મેરે પાસ બેઠી રેહતી ઓર મેરી ખીદમત કરતી ઓર રોઝ દોચાર વકત કુછ શોરબા યા શરાબત અપને હાથસે પીલાતી. બારે મુજે હોશ આયા તો દેખા કે મલેકા નેહાયત અફસોસસે કેહતી હયે કે કીસ ઝાલીમ ખુંખ્વારને તુજપર યેસીતમ કીયા બડે ખુતસેભી નડરા ! બઅદ દસરોઝકો અરક શરબત ઓર માજુમકી કુવ્વતસે મૈંને આંખ ખોલી દેખા તો ઇંદિરકા અખાડા મેરે આસપાસ જમઅ હયે ઓર મલેકા સીરાને ખડી હયે...એક આહ ભરી ઓર ચાહકે કુછ હરકત કરૂં તાકત ન પાઇ. શાહઝાદીને મેહરબાનીસે બોલી કે અય શખ્શ તુ ખાતીર જમઅ તુ જમઅ રખ રંજીદા મતહો અગરચે કીસી ઝાલીમને યે તેરા હાલ કીયા લેકીન બડે ખુનને મુજકો તુજપર મેહેરબાન કીયા હયે અબ અચ્છા હો જાયગા કસમ ઉસ ખુદાકી કે જો વાહેદ ઓર લા શરીક હયે મંએ ઉસે દેખકર દીર બેહોશ બન ગયા મલેકાનેભી દરયાફત કીયા ઓર ગુલાબ પાશસે ગુલાબ અપને હાથસે છીડકા બીસ દીનકે અરસેમેં ઝખ્મ ભર આએ અંગુર કરલાગે—મલેકા હમેશા રાતકો જબ સબ સોજાહ તબ મેરે પાસ આતી; ઓર ખીલા કુછ પીલા ચલી જાતી.

ગરઝ ચાલીસવેં દીન ગુસલ કીયા પાદશાહ ઝાદી નેહાયત ખુશ હુઇ હજજામકો ઇનામ બહોતસા દીયા ઓર મુજકો પોશાકપેહનવાઇ ખુદાકે ફઝલસે ઓર મલેકાકી ખબર ગીરી ઓર કોશીશસે તન દુરસ્ત હોયા ઓર બદન નેહાયત તય્યાર હુવા ઓર કુત્તાભી ફરબા હોગયા... હરરોઝ મુજે શરાબ પીલાકર બાતેંસુકતી ઓર ખુશહોતી મૈંભી નઇ નઇ નકલેં ઓર કહાનીયા કેહકર ઉસકે દીલકો બેહલાતા—એક દીન પુછને લગી કે અપના અહવાલ તો બ્યાન કરો કે તુમ કોન હો યે વારેદાત તુમપર કયુંકર હુઇ ! મૈંને સારા માંજરા અવ્વલસે આખીર તક કહેં સુનાયા વો સુનકર રોને લગી ઓર બોલીકે અબ મૈં તુજસે અયસા સુલુક કરૂંગી કે અપની સારી મુસીબત ભુલ જાએગા મૈંને કહા ખુદા તુમહે સલામત રખ્ખે તુમને નએ સરસે મેરી જાન બખશી કી હય અબ મેં તુમ્હારાહું વાસ્તે ખુદાકે ઇસી તરહ મુજપર હમેશા મેહેરબાનીકી નઝર રખીયો.

ગરઝ તમામ રાત મેરે પાસ અકેલી બેઠી રહેતી હરએક તોરકા ઝીકર મઝકુર સુનતી ઓર નહેતી જબ મલેકા ઉઠ જાતી ઓર મૈં તનહા રેહ જાતી ઓર મૈં તનહા રેહજાતા તો તહારત કર કોનેમેં છુપકર નમાઝ પડ લેતા એકબાર અયસા ઇત્તેફાક હુવા કે મલેકા અપને બાપકે પાસ ગઇ થી, મૈં ખાતીર જમઅસે વઝુ કરકે નમાઝ પડ રહાથા કે યકાએક શાહઝાદી દાઇશે બોલતી હુઇ આઇકે દેખે વો અજમી કયા કરતા હય, સોતા હય યા જાગતા હયે, મુજે મકાન પર જો ન દેખા તો તઅજ્જુબમેં હુઇ, દાઇશે પુછા અય દાઇ વો કહા ગયા કીસીશે દીલ તો નહીં લગાયા ? તમામ મકાનમેં મેરી તલાશ કી, આખીર જહાં મૈં નમાઝ પડ રહાથા

હો આ નીકલી. ઉસ લડકીને કભી નમાઝ ન દેખી થી, ચુંકે બડી દેખાકી, જબ મેંને નમાઝ તમામ કરકે દોઆકે લીએ હાથ ઉઠાયા ઓર સીજદેમે ગયા તો બેઇખતીયાર ખીલ ખીલાકર હંસી, ઓર બોલી, કયા યે આદમી સૌદાઇ હો ગયા, યે કયસી કયસી હરકતેં કર રહા હય ? મૈં હસનેકી આવાઝ સુનકર દીલમેં ડરા. મલેકા આગે આકર પુછને લગી કે અય અજમી, યે તુ કયા કરતા હય ! મૈં કુછ જવાબ ન દે શકા, ઇતનેમેં દાઇ બોલી, બલાએ લું, તેરે સદકે જાઉં, મુજે યે મઅલુમ હોતા હય કે યે શખ્સ મુસલમાન હુએ ઓર લાત મનાતકા દુશ્મન હુએ અન દેખે ખુદાકો પુજતા હુએ ? મલેકાને યે સુનતેહી હાથપર હાથ મારા. ઓર બહોત ગુસ્શે હુઇ કે મૈં કયા જાનતીથી કે યે તુરક હય, ઓર હમારે ખુદાયોંશે મુનકીર હુયે તબી હમારે બુતકે ગઝબમેં પડા થા. મેંને નાહક ઉસકી પરવરીશકી, ઓક અપને ઘરમેં રખ્ખા; યે કેહતી હુઇ ચલી ગઇ. મૈં સુનતેહી બદહવાસ હુવા કે દેખીએ અબ કયા સુલુક કરે. મારે મારે ખાફકે નીંદ નહીં આતીથી. સુબ્હોતક બેઇ ખતીયાર રોયા કીયા; આંસુઓંસે મુંહ ધોયા; તીન રાત ઓર દીન ઇસી બેકરારીમેં રોતે ગુઝરી; હરગીઝ કરાર ન આયા તીસરે રાતકો મલેકા શરાબકે નશેમેં ચકચુર હોકર ઓર દાઇકો સાથ લીએ હુવે મેરે મકાનપર આઇ ગુસ્સેમે ભરી હઇ ઓર તીરો કમાન હાથમે લેકર બાહેર ચમનકે કીનારે બેઠી. દાઇસે પીયાલા શરાબકા માંગા પીકર કહા, વો અજમી જો હમારે બુતકે ગઝબમેં ગીરફતાર હુએ સો મુવા યા અબતક જીતા હય ? દાઇને કહા બલાએ લું, કુછ દમ બાકી હય. બોલી કે અબ વો હમારી નઝરોંશે ગીરા, લેકીન કહો કે બાહેર આવે, દાઇને મુજે પુકારો મૈં દૌડા, દેખું તો મલેકાકા ચેહરા મારે ગુસ્સેકે તમતમા રહા હુએ, ઓર સુરખ હો ગયા હય, રૂહ કાલીબમેં ન રહી. સલામ કીયા ઓર હાથ બાંધકર ખડા હુવા. ગઝબકી નીગાહસે મુજે દેખકર દાઇશે બોલી, અગર મંય ઇસ દીનકે દુશમનકો તીરશે મારૂં તો મેરી બડા બુત મઆફ કરેગા યા નહીં ? મુજશે બડા ગુનાહ હુવા હય, મેંને ઉસે અપને ઘરમેં રખકર ખાતીરદારી કી. દાઇને કહા ઇસમેં તકસીર કયા હય, કુછ દુશમન જાનકર તુમને નહીં રખ્ખા; તુમને ઉસપર તરસ ખાયા. તુમકો નેકીકા ઇવઝ નેકી મીલેંગી. ઓર વો અપની બદીકા સબરા બડે બુતશે પાએગા. એ સુનકર કહા. દાઇ ઉસે બેઠનેકો હુકમ કર. દાઇને મુજે ઇશારત દી કે બેઠ જા; મંયે બેઠ ગયા મલેકાને એક જામ શરાબકા પીયા; ઓર દાઇશે કહા; ઇસ કમબખ્તકોબી એક પીયાલા દે તો આસાનીશે મારા જાવે. દાઇને જામ દીયા તો મંને પીલીયા; ઓર સલામ કીયા...હરગીઝ

બૈત.

કાબુમે હું મૈં તેરે, ગો અબ જીયા તો ફીર કયા;
ખંજર તલે કીસીને, ટુક દમ લીયા તો ફીર કયા.

સુનકર હંસી ઔર દાઇકી તરફ દેખકર બોલી કયા તુજે નીંદ આતી હય ? દાઇને મરઝી પાકર કહા કે હાં મુજપર ખ્વાબને ગલબા કીયા હય વો તો રૂખ્સત હોકર જહન્નમ વાસીલ હુઈ. બઅદ એક દમકે મલેકાને પીઆલા શરાબકા મુજસે માંગા મેં જલ્દ ભરકર રૂબરૂ લે ગયા, એક અદાશે મેરે હાથસે લેકર પી લીયા. તબ મેં કદમોંપર ગીરા મલેકાને હાથ મુજપર મારા ઔર કેહને લગી કે અય જાહીલ; હમારે બડે બુતમેં કયા બુરાઈ દેખી જો ગાયબ ખુદાકી બંદગી કરતા હયે ?

મૈંને કહા, ઇનસાફ શરત હય ટુક ગૌર ફરમાઇએ, કે બંદગીકે લાયક વો ખુદા હય કે

જીસને એક કતરે પાનીસે તુમસા મહબુબ પેદા કીયા ઓર હુસ્નો જમાલ દીયા કે એક આનમે હજારો ઇનસાનોંકે દીલકો દીવાના કર ડાલે; બુત કયા ચીઝ હય કે કોઇ કીસકી પુજા કરે? ઓર પથ્થરકો સંગતરાશોંને ઘડકર સુરત બનાઇ ઓર બેવકુફોંકે વાસ્તે જાલા બીછાયા હયે; જીનકો શેતાન ખરાબ કરતા હય વો પથ્થરકો ખુદા જાનતે હંય જીસકો અપને હાથસે બનાએ ઉસકે આગે સર જુકાતે હંએ, ઓર હમ મુસલમાન હૈ જીસને હમેં બનાયા હય. હમ ઉસે માનતે હય ઉનકે વાસ્તે દોઝખ, ઓર હમારે વાસ્તે જન્નત બનાયા હય અગર પાદશાહઝાદી ઇમાન ખુદાપર લાવે તબ ઉસકા મઝા પાવે; ઓર હક ઓર બાતીલમેં ફરક જાને; ઓર બુત પરસ્તી ગલત સમજે બારે જાયસી નસીહતેં સુનકર ઉસ સંગદીલકા દીલ મુલાયમ હુવા; ખુદાકે ફઝલો કરમશે રોને લગી ઓર બોલી અચ્છા મુજેભી અપના દીન સીખાઓ મેંને કલમા પડવા, સીદક દીલશે પડા ઓર તોબા અસતગફાર કરકર મુસલમાન હુઇ. તબ મેં ઉસકે પાંવ પડા. સુબ્હો તક કલમા પડતી ઓર અસતગફાર કરતી રહી ફીર કેહને લગી કે ભલા મેંને તો તુમ્હારા દીન કુબુલ કીયા; લેકીન કરેગા વયસા પાવેગા. બોલી કે મુજે ચચાકે બેટેસે મનસુબ કીયા હય ઓર વો બુતપરસ્ત હય; કલકો ખુદા ન ખ્વાસ્તા શાદી હો ઓર વો કાફીર મુજશે મીલે ઉસકા નુતફા મેરે પેટમેં ઠહેર જાવે તો બડી કબાહત હએ ઉસકી ફીકર અભીસે કીયા ચાહીએ કે ઇસ બલાસે નજાત પાઉં. મેંને કહા તુમ બાત તો ખુબ કેહતી હો જો મીઝાઝમેં આવે સો કરો. બોલી કે મંયે અબ યહાં ન રહુંગા, કહાં નીકલ જાઉંગી મેંને પુછા કીસ સુરતશે ભાગને પાઓગી, ઓર કહાં જાઓગી? જવાબ દીયા કે પેહલે તુમ મેરે પાસશે જાઓ. મુસલમાનોંકે સાથ સરામેં જા રહો. જો સબ આદમી સુને ઓર તુમપર ગુમાન ન લેજાવે તુમ વહાં કીશતીઓંકી તલાશમેં રહો, જહાઝ અજમકી તરફ ચલે તબ મુજે ખબર કીજયો ઇસ વાસ્તે દાઇકો અકસર તુમ્હારે પાસ ભેજા કરૂંગી; ઓર કીશતીપર સવાર હોકર ચલી જાઉંગી તબ ઇન બેદીનો કમબખ્તકે હાથશે મુખ્લસી પાઊંગી. મેંને કહા તુમ્હારે જાનો ઇમાનકે કુરબાન હુવા ભલા યે ઉસકા ઇલાજ સહેલ હયે એક પીયાલેમે ઝહેર પીલાદુંગી, યહી સલાહ મુકરર હુઇ.

જબ દીન હુવા; મેં કારવાસરામેં ગયા; એક હુઝરા કીરાએ લેકર ઉસમેં જારહા ઉસકી જુદાઇ મે ફકત વીસાલકી આરઝુપર જીતાથા જબ દો મહીનેમેં સૌદાગર રૂમશામ ઓર ઇસફહાનકે જમ્અ હુએ, ઇરાદાં કુચકા તરીકી રાહશે કીયા ઓર અપના અસબાબ જહાઝપર ચડાને લગા. એક જગા રેહનેશે અકસર આસના સુરત હો ગયેથે મુજસે કેહને લગે કે અય સાહેબ તુમભી ચલો; યહાં કુફ્રસ્તાનમે કબતક રહોગે મેંને જવાબ દીયા કે મેરે પાસ કયા હએ જો અપને વતનકો જાઉં એક યહી લૌંડી, એક કુત્તા; એક સંદુક બીસાતમેં રખતા હું અગર થોડીસી જગા બેઠ રેહનેકો દો, ઓર ઉસકા કીરાયા મુકરર કરો તો મેરી ખાતીર જમા હો. સૌદાગરોને એક કોઠડી મેરે હવાલે કી. મૈંને ઉસકે કીરાએકે રૂપએ ભરદીએ. ફીર વંહાંસે નીકલકર દાઇકે ઘર ગયા. ઓર કહા અય અમ્મા, તુજશેં રૂખસત હોને આયા હું અબ વતનકો જાતા હું અગર તેરી મેહેરબાનીસે એક નઝર મલેકાકો દેખલું તો બડી બાત હએ. બારે દાઇને કુબુલ કીયા; મંને કહા મૈં રાતકો ફલાને મકાનપર ખડા રહુંગા. બોલી અચ્છા. મૈં યે કેહકર સરામેં આયા; સંદુક બીછોને ઉઠાકર જહાઝમેં લાયા. ઓર નાખુદાકો સોંપકર કહા, કલ ફજરકો અપની કનીઝકો લેકર આઉંગા; નાખુદા બોલા જલ્દ આઇયો; સુબ્હો હમ લંગર ઉઠાવેંગે. મૈંને કહા બહોત ખુબ જબ રાત હુઇ તો ઉસી મકાનપર જહાં દાઇશે વાયદા કીયાથા વહાં જાકર ખડા રહા. પહેર રાત ગએ મહેલકા દરવાઝા ખોલા. ઓર મલેકા મૈલે કપડે પેહેનકર એક પેટી જ-

વાહીરકી લીએ હુએ બાહેર આઇ. વો પેટી મેરે હવાલે કી; ઓર સાથ ચલી. ઇન્હોંકે હોતેહી હમ કીનારે દરયાકે પોહંચે. એક બામબોટપર સવાર હોકર જહાઝમેં જા ઉતરે; યે કુત્તાભી સાથ થા, જબ સુબ્હો રોશન હુઈ લગર ઉઠાકર રવાના હુએ. બ ખાતીરજમા ચલે જાતે થે; એક બંદરસે આવાઝ તોપોંકી આઇ। સબ હયેરાન ઓર ફીકરમંદ હુએ. જહાઝકો લંગર કીયા; ઓર આપસમેં ચરમા હોને લગા કે કયા શાહબંદર કુછ દગા કરેગા; તોપ છોડનેકા કયા સબબ હયે. ઇત્તેફાકન સબ સૌદાગરોંકે પાસ ખુબસુરત લોંડીયાં થી. શાહબંદરકે ખોફસે કે મુબાદા છીનલે સબને કનીઝોંકો સંદુકમેં બંદ કીયા; મૈંનેભી અયસાહી કીયા કે અપની શાહઝાદીકો સંદુકમેં બીઠાકર કુફલ લગા ઇસ અરસેમેં શાહબંદર એક ગુરાબપર બમઆ નોકર ચાકર બેઠા હુવા નઝર આયા. આતે આતે જહાઝપર ચડ આયા. શાયદ ઉસકે સબબ યે થા કે પાદશાહકો દાઇકે મરનેકી ઓર મલેકાકે ગાયબ હોનેકી જબ ખબર મઅલુમ હુઈ તો મારે ગૈરતકે ઉસકા તો નામ ન લીયા, મગર શાહબંદરકો હુકમ કીયા; મૈંને સુના હયે કે અજમી સોદાગરોંકે પાસ લોંડીયાં ખુબસુરત હયે; મૈં શાહઝાદીકે વાસ્તે લીયા ચાહતા હું તુમ ઉનકો રોકકર જીતની લોંડીયાં જહાઝમેંહોં હુઝુરમેં હાઝીર કરો. ઉન્હે દેખકર જો પસંદ આવેંગી ઉનકી કીમત દી જાયેગી નહીં તો વાપસ કરેંગે. બ મુજબ હુકમ પાદશાહકે શાહબંદર ઇસ લીએ આપ જહાઝપર આયા. મેરે નઝદીક એક ઓર શખ્સ થાં ઉસકે પાસભી એક બાંદી ખુબશુરત સંદુકમેં બંદથી, શાહબંદર ઉસી સંદુકપર આકર બેઠા, ઓર લોંડીયોંકો નીકલવાને લગા મૈંને ખુદાકાં શુકર કીયા ભલા બાદશાહઝાદીકા મઝકુર નહી.

ગરઝ જીતની લોંડીયાં મીલી ઉનકુ શાહબંદરકે આદમીયોંને નાવપર ચડાઇ; ઓર ખુદ શાહ બંદર જીસ સંદુકપર બેઠાથા ઉસકે માલીકસેભી હંસતે હંસને પુછા કે તેર પાસભી લોંડી થી? ઉસ અહમકને કહા આપકે કદમોંકી સોગંદ મૈંનેહી યે કામ નહીં કીયા; સબોંને તુમ્હારે ડરશે લોંડીયાં સંદુકોમેં છુપાઇ હયે। શાહબદરને યે બાત સુનકર સબ સંદુકોંકા જહાડા લેના શુરૂ કીયા. મેરાભી સંદુક ખોલા ઓર મલેકાકો નીકાલકર સબકે સાથ લે ગયા. અજબ તરેહકી મા-યુસી હુઇ કે કભી અયસી હરકત પેશ ન આઇ કે તેરી જાન તો મુફતમે ગઇ; ઓર મલેકાશે દેખીએ કયા શુલુક કરે. ઉસકી ફીકરમેં અપનીભી જાનકા ડર ભુલ ગયા. સારા દીન ઓર રાત ખુદાશે દોઆ માંગતા રહા. જબ ફજર હુઇ તો સબ લોંડીઓંકો સવાર કરકે ફેર લાએ સૌદાગર ખુશ હુએ; અપની અપની કનીઝોંકો લીં. સબ આઇ મગર એક મલેકા ઉસમેં નથી. મેને પુછા કે મેરી લોંડી નહી આઇ ઇસકા કયા સબબ હયે? ઉન્હોંને જવાબ દીયા કે હમ વાકીફ નહીં; શાયદ પાદશાહને પસંદ કી હોગી। સબ સૌદાગર મુજે તસલ્લી ઓર દીલાસા દેને લગે કે ખેર જો હુવા શો હુવા; અબ ગમગીન મત હો; ઉસકી કીંમત હમ સબ મીલકર તુજે ભરદેગે. મેરે હવાસ બાખતા હોગએ—મેને કહા અબ મેં અજમ નહીં જાનેકા. કીશતીવાલોંશે કહા; યારો મુજેભી અપને સાથ લેચલો; કીનારેપર ઉતાર દીજો. વય રાઝી હુએ; મેં જહાજશે ઉતરકર ગુ-રાબમેં આ બેઠા. યે કુત્તાભી મેરે સાથ ચલા આયા; જબ બંદરમેં આયા તો એક સંદુકચા જવાહીરકા જો મલેકાને અપને સાથ લાઇથી ઉશે તો રખ લીયા; ઓર સબ અસબાબ શાહ-બંદરકે નોકરોંકો દીયા ઓર મેં જાશુસીમેં હર કહીં ફીરને લગા; શાયદ ખબર મલેકાકી પાઉં; લેકીન હરગીઝ શુરાગ ન મીલા; ઓર ન ઇસ બાતકા પતા પાયા; એક રાતકો કીસી મકરશે પાદશાહકે મહેલમેં ગયા, ઓર ઢુંડા પર કુછ ખબર ન મીલી, કરીબ એક મહાનેકે શહેરકે કુચે ઓર મોહલ્લે છાનમારે; ઓર ઉસ ગમશે કરીબ મરનેકે પોહંચા; ઓર સૌદાઇસા ફીરને લગા. આ

ખીર આપને ખ્યાલ કીયા કે ગાલીબ હયે, શાહબંદરકે ઘરમેં મેરી શાહઝાદી હોવે, નહી ઓર કહીં નહીં શાહબંદરકી હવેલી કે ગીરદોપેશ દેખતા ફીરતાથાં કે કહીંસેભી જાનેકી રા પાઉંતો અંદર જાઉં એક બદરવ નઝરપડી કે મવાફીક આમદોરફત આદમી કે હયે, મગર જાલી લોહેકી ઉસમેં જડી હયે યે કસદ કીયા કે ઇસ બદરવકી રાહસે ચલું કપડે બદનસે ઉતારે ઓ ઉસ નજીસ કીચડમેં ઉતરા હઝાર મેહનતસે ઉસ જાલીકો તોડા, ઓર સંડાસકી રાહસે ચો મહેલમેં ગયા; ઓર ઓરતોંકા લીબાસ બનાકર હરતરફ દેખને ભાગને લગા. એક મકાન શે આવાઝ મેરે કાનમેં પડી, જયશે કોઇ મુનાજાત કર રહા હયે; આગે જાકર દેખા તો મલેકા હયે કે અજબ હાલતશે રોતી હયે, ઓર નફ ઘીસની કર રહી હયે ઓર ખુદાશે દોઆ માંગતી હયે કે સદકેશે અપને રસુલકે ઓર ઉસકી આલેપાકકે મુજે ઇસ કુદરસતાનશે નજાત દે ઓર જીસને મુજે ઇસલામકી રાહ બતાઇ હયે ઉસશે એકબાર ખરીયતશે તીલાઓ. મેં દેખતેહી દોડ કર પાંતપર ગીર પડા. મલેકાને મુજે ગલે લગાયા. હમ દોનોપર એકદમ બેહોશીકા આલમ હોગયા, જબ હવાસ બજા હુએ; તબ મેંને કેફીયત મલેકાશે પુછી? વો બોલી શાહબંદર જબ લોંડીયોંકો કીનારેપર લેગયા મે ખુદાશે યહી દોઆ માગતીથી કે કહીં મેરા રાઝફાશ નહો; ઓર મેં પેહછાની ન જાઉં, ઓર તેરી જાનપર આફત ન આવે, વો અયસા સત્તાર હય કે હરગીઝ કીસુને ન દરયાફ્ત કીયા કે યે મલેકા હયે શાહબંદર હરએકકો બનઝરે ખરીદારી દેખતાથા, જબ મેરી બારી હુઇ મુજે પસંદ કરકે ગુપચુપ અપને ઘર ભેજ દીયા, ઓર દુસરોંકે પાદશાહકી હુઝુરમેં ગુઝરાના. મેરે બાપને જબ ઉનમેં મુજે ન દેખા. સબકો રૂખસત કીયા યે સબ ફરેબ મેરે વાસ્તે કીયાથા, અબ યું મશહુર કીયા હયે કે પાદશાહઝાદી બહોત બીમાર હયે, અગર મયે ઝાહીર ન હુઇ તો કોઇ દીન મેરે મરનેકી ખબર સારે મુલકમેં ઉડેગી તો બદનામી પાદશાહકી ન હોવે લેકીન મયે અબ ઇસ અઝાબમેં હું કે શાહબંદર મુજસે ઓર ઇરાદા દીલમેં રખતા હયે ઓર હમેશા સાથ શોનેકુ બુલાતા હય- મંય રાઝી નહી હોતી અઝબસકે ચાહતા હય. અબતક મેરી રઝામંદી મંઝુર હયે. લીહાઝા ચુપ હો રેહતા હય. પર હયેરાન હું કે ઇસ તરેહ કહાંતક નીભેગા સો મંયનેભી જીમે યે ઠેરાયા હયે કે જબ મુજસે કુછ ઓર કસ્દ કરેગા તો મંયે અપની જાન દુગીં, ઓર મરરહુંગી લેકીન તેરે મીલનેશે એક ઓર તદબીર દીલમેં સુજહી હયે ખુદા ચાહે તો સીવા ઇસ ફીકરકે દુસરી કોઇ તરેહ મુખલેસીકી નઝર નહીં આતી હયે મેંને કહા મયે ફરમાબરદાર હું, અગર હુકમ કરો તો જલતી આગમેં કુદ પડું, ઓર સીડી પાઉં તો તુમ્હારી ખાતીર આસમાનપર ચલા જાઉં જો કુચ ફરમાવો શો બજા લાઉં. મલેકાને કહા તુ બડે બુતકે બતખાનેમે જા ઓર જીસ જગા જુતીયાં ઉતારતે હયે વહાં એક કાલા તાટ પડા રહેતા હય, ઇસ મુલકકી રસમ યે હય કે જો કોઇ મુફલીસ ઓર મોહતાજ હો જાતા હય ઉસ જગા વો ટાટ ઓઢકર બેઠતા હય; યહાંકે લોગ જો ઝીયારત કો જાતે હયે મવાફીક અપને મકદુરકે ઉશે દેતે હંય, જબ દો ચાર દીનમેં માલ જમા હોના હય તબ પુજારી એક ખીલઅત બડે બુતકી સરકારશે દેકર ઉસે રૂખસત કરતે હયે વો તવંગર હોકર ચલા જાતા હયે, કોઇ નહીં માલુમ કરતા કે યે કોન થા. તુભી જાકર ઉસ પલાશકે નીચે બેઠ ઓર હાથ મુંહ અપના ખુબ તરહ છુપા લે ઓર કીસુસે ન બોલ; બઅદ તીન દીનકે બરાહમન ઓર બુત પરસ્ત હરચંદ તુજે ખીલઅત દેકર રૂખસત કરેં તો તુ યહાંસે હરગીઝ ન ઉઠ જબ નેહાયત મીનત કરે તબ તુ બોલયો કે મુજે રૂપીયા પૈસા કુછ દરકાર નહીં મૈ માલકા ભુખા નહીં મૈ માલકા ભુખા નહીં પૈ મઝલુમ હુ ફરીયાદકો આયા હું; અગર બગદમનોંકી આપ તેરે પાસ ન

આવે બહોતેરા કોઇ તુજહકો મનાવે લેકીન તુ રાઝી ન હુજીયો. રઆખીર લાચાર હોકર વો ખુદ તેરે નઝદીક આવેગી, વો બહોત બડી હયે દોસો ચાલીસ બરસકી ઉમર હયે, ઓર છત્તીસ બેટે ઉસકે જને હુવે બુતખાનેકે સરદાર હય ઓર ઉસકા બડેબુતકે પાસ બડા દરજા હયે; ઇસ સબબસે ઉસકા ઇતના બડા હુકમ હય કે જીતને છોટે બડે ઇસ મુલ્કકે હયે ઉસકે કેહનેકો અપની સઆદત જાનતે હંય જો વો ફરમાતી હય. બ સરો ચશ્મ માનતે હંયે ઉસકા દામન પકડકર કહીયો કે અય માઇ અગર મુજ મઝલુમ મુસાફીરકા ઇનસાફ ન કરેગી તો મૈં બડે બુતકી ખીદમતમેં ટકરેં મારૂંગા આખી વો રહમ ખાકર તુજસે મેરી શીફારસ કરેગી. જબ વો તેરા અહવાલ પુછે તો કહીયોકો કે મૈં અજમકા રેહનેવાલા હું. બડે બુતકી ઝીયારતકી ખાતીર ઓર તુમ્હારી અદાલત સુનકર કાલે કોસોંસે યહાં આયા હું કઇ દીનો આરામસે રહા. મેરી બીબીભી મેરે સાથ આઇ થી; વો જવાન હય ઓર સુરત શીકલભી અચ્છી હયે, ઓર આંખ નાકસે દુરસ્ત હૈં મઅલુમ નહીં કે ઉસે શાહબંદરને કયુંકર દેખા, બઝઓર મુજસે છીનકર અપને ઘરમેં ડાલ દીયા, ઓર હમ મુસલમાનોંકા યે કાએદા હયે કે જો નામહરમ ઓરતકો દેખે યા છીનલે તો વાજીબ હયે કે ઉસકો જીસતરહ બને મારડાલેં ઓર અપની જોરૂકો લેં, નહીં તો ખાના પીના છોડદેં, કયું કે જબતલકવો જીતા રહે વો ઓરત ખાવંદપર હરામ હયે. અબ યહાં લાચાર હોકર આયાહું; દેખું તુમ કયા ઇનસાફ કરતીહો જબ મલેકાને મુજે યે સબ સીખા પડા દીયા. મેં રૂખસ્તહો, ઉસી તાબદાનકી રાહસે નીકલા ઓર વો લોહેકી જાલી ફેર લગાદી.

સુબ્હો હોતેહી બુતખાનેમેં ગયા, ઓર સીયાહ પલાસ ઓડકર બેઠા. તીન રોઝમેં ઇતના રૂપીયા, ઓર અશરફી કપડા મેરે પાસ જમઅ હુવા કે ઢેર લગ ગયા! ચોથે દીન બરાહમન ભજન કરતે હુએ ગાતે બજાતે ખીલઅત મેરે પાસ લે આએ; ઓર રૂખસત કરને લગે મેં રાઝી ન હુવા, ઓર દોહાઇ બડે બુતકી દી કે "મૈં કુછ ગદાઇ કરને નહીં આયા મગર ઇનસાફકે લીએ બડે બુત ઓર બરાહમનોંકી માતાકે પાસ આયા હું. જબ તલક અપની દાદકો ન પાઉગા, યહાંસે ન જાઉંગા" વો સુનકર ઉસ બુઢીકે પાસ ગએ, ઓર મેરા અહવાલ બયાન કીયા, બઅદ ઉસકે એક બુતપરસ્ત આયા; ઓર મેરેતંઇ કહા કે ચલ તુજે માતા બુલાતી હયે. મેં વહી કાલાટાટ સરસે પાંવતક ઓડે હુએ ડેરેમેં ગયા; દેખ એક જડાઉ સીંગાસનપર જીસમેં લાલ અલમાસ મોતી મુંગા લગા હુવા હયે. બડા બુત બેઠા હયે ઓર એક કુરસી ઝરીનપર ફરશ મઅકુલ બીછાએ ઉસપર એક બુઢીયા સીયાહપોશ મસનદ તકએ લગાએ, ઓર દો લડકે દસબારા બરસકે બડીશાનો શૌકતશે ઉસકે પાસ બેઠે હએ, મુજે આગે બુલાયા મેં આગે ગયા, ઓર અદબસે ઉસકે તખ્તકે પાએકો બોસા દીયા; ફીર ઉસકા દામન પકડ લીયા; ઉસને મેરા અહવાલ પુછા? મેંને ઉંસી તરેહ જીસતરેહ મલેકાને કહાથા ઝાહીર કીયા.

સુનકર બોલી કે કયા મુસલમાન અપની ઓરતોંકો પરદેમેં રખતા હયે? મેંને કહા હાં, તુમ્હારે બચ્ચોંકી ખેર હો; યહી રસમ કદીમશે હમારેમે ચલી આતી હય. બોલી કે તેરા અચ્છા મઝહબ હય મંય અભી હુકમ કરતી હું કે શાહબંદર ઓર તેરી જોરૂ આકર હાઝીર હોતે હએં. ઓર ઉસ હરામખોરકો અપસી સઝા દેતી હું કે બારે દીગર અપસી હરકત ન કરે; ઓર સબકો નસીહત હો; ઓર ડરેં. અપને લોગોસે પુછને લગી કે શાહબંદર કોન હયે; ઉસકી કયા મજાલ હય કે બીગાની ઓરતકો બઝોર છીન લેતા હએ? લોગોંને કહા ફલાના શખ્શ હય. યે સુનકર ઉન દોનોં લડકોંકો જો પાસ બેઠયે ઉશે ફરમાયા કે જલદી ઇસ શખ્સકો સાથ લેકર

પાદશાહકે પાસ લે જાઓ. ઓર કહો કે માતા ફરમાતી હય કે હુકમ બડેબુતકા યે હય કે શાહ બંદર આદમીયોંપર ઝોરો ઝબરદસ્તી કરતા હયે. ચુનાચે ઇસ ગરીબકી ઓરતોકો છીન લીયા હએ; ઉસકી તકસીર બડી સાબીત હુઇ જલ્દ ઉસ ગુમરાહકા માલો અસબાબ ઝબ્ત કરકર ઇસ તુરકકે હમારે મન્જુર હએ. હવાલે કર, નહીં તો આજ રાતકો તેરી ખાનાખરાબા હોગી, ઓર હમારે ગઝબમેં પડેગા. વો દોનોં લડકે ઉઠકર દેવલસે બાહેર આએ ઓર સવાર હુએ. સબ પંડે સંખ બજાતે; ઓર આરતી ગાતે જુલોંમે હો લીએ. ગરઝ વહાંકે બડે છોટે જહાં ઉન લડકોંકા પાંવ પડતા વહાંકી મીટટી તબરરૂક જાનકર ઉઠા લેતે, ઓર આંખોંશે લગાતે; ઇસી તરેહ પાદશાકે કીલ્લેતક ગએ. પાદશાહકો ખબર હુઇ, તબ નગે પાંવ ઇસતીકબાસકે ખાતોર નીકલ આયા, ઓર ઉનકો બડી તોકીરો તાઝીમશે લેજાકર અપને પાસ તખ્તપર બીઠાયા, ઓર પુછા કે આજ ક્યું તશરીફ ફરમાના હુવા ? ઉન દોનોં બરામન બચ્ચોંને માંકી તરફશે જો કુછ સુન આએથે સો કહા, ઓર બડે બુતકી ખફગીસે દરાયા પાદશાહને સુનતેહી ફરમાયા કે બહોત ખુબ ઓર અપને નોકરોંકો હુકમ કીયા કે ચંદ સીપાહી જાવે ઓર શાહબંદરકો ઓર ઉસ અવરતકો જલ્દ હુઝુરમેં હાઝીર કરેં; મેં તકસીર ઉસકી તજવીજ કરકે સઝાદુ.

યે સુનકર મંએ અપને દીલમેં ઘબરાયા કે યે બાત તો અચ્છી હુઇ, અગર શાહબંદરકે મલેકાકોભી લાવેં તો પરદાફાશ હોગા; ઓર મેરા કયા અહવાલ હેગા ! દીલમેં નીહાયત ખોફઝદા હોકર ખુદાકી તરફ રૂજુઅકી, લેકીન મેરે મુંહપર હવાઇયાં ઉડને લગી, ઓર બદન કાંપને લગા. લડકોંને મેરા રંગ દેખકર દરયાફ્ત કીયા કે યે હુકમ ઇસકી મરઝીકે મવાફીક ન હુવા વહી ખફા ઓર બરહમ હોકર ઉઠે; ઓર પાદશાહકો ગુસ્સેસે કહા; અય મરદક તુ દીવાના હુવા હયે, જો હરમાબદારીશે બડે બુતકે નીકલા ઓર હમારે બચનકો જુઠ સમજા ? જો દોનોંકો બુલાકર તહકીક કીયા ચાહતા હયે ? અબ ખબરદાર તુ ગઝબમેં બડે બુતકે પડા હમને તુજે હુકમ પોહંચા દીયા અબ તુ જાન; ઓર બડા બુત જાને. ઇસ કેહનેસે પાદશાહકી અજબ હાલત હુઇ કે હાથ જોડકર ખડા હોગયા. આર સરશે પાંવતક રાશા હોગયા મીન્નત કરકે મનાને લગા. વો દોનોં હરગીઝ ન બેઠે, લેકીન ખડે રહે. ઇસમેં જીતને અમીર ઉમરાવ હાઝીર થે સબ એક મુંહ હોકર બદગોઇ શાહબંદરકી કરને લગે કે વો અયસાહી હરામઝાદા બદકાર હયે ઓર પાપી હયે અયસી હરકતેં કરતા હએ કે હુઝુરમેં પાદશાહકે કયા અરઝ કરેં જો કુછ બરાહમનોંકી માતાને કેહેતા ભેજા હયે દુરૂસ્ત હયે; ઉસ વાસ્તે કે હુકમ બડે બુત્તકા હયે દરોગ કયું કર હોગા. પાદશાહને જબ સબકી ઝબાકી એકહી બાત સુની અપને કેહનેસે બહોત ખીઝલ ઓર નાદીમ હુવા. જલ્દ એક ખીલઅત પાકીઝા મુજેદી; ઓર હુકમનામા અપને હાથશે લીખ ઉસપર મોહોર કરકે મેરે હવાલે કીયા; ઓર એક રૂકકા બરાહમનોંકી માતાકો લીખ્ખા. ઓર જવાહીર; ઓર અશરફીયાંકે ખ્વાન લડકોંકો રૂબરૂ રખકર રૂકસત કીયા; મેં ખુશીબખુશી બુત ખાનેમેં આયા, ઓર ઉસ બુઢીયા કે પાસ ગયા પાદશાહકા ખત જો આયાથા ઉસકા મઝમુન યે થા; અલકાબ કે મઅદ બંદગી ઇજજો નીયાઝ લીખકર લીખ્ખા થા કે મવાફીક હકમ હુઝુરકે ઇસ મરદે મુસલમાનકો ખીદમત શાહબંદરકી મુકરર હુઇ, ઓર ખીલઅત દી ગઇ, અબ યે ઉસકે કતલે કરનેકા મુખતાર હયે ઓર સારા માલો અસબાબ ઉસકા ઇસ તુરકકા હુવા જો ચાહેશો કરે; ઉમ્મીદવાર હું કે મેરી તકસીર મઆફ હો બરાહમનાંકી માતાને ખુશ હોકર ફરમાયા નોબતખાનેમેં બુતખાનેકી નોબત બજે ઓર પાંચસો સીપાહી બરકદાંઝ જો નીહાયત; ચલાક; ઓર હોશીયાર થે મેરે સાથ કર દીએ: ઓર હુકમ કીયા બંદરમેં જાકર શાહાબંદરકો ગીરતાર કરકે

ઇસ મુસલમાનકે હવાલે કરો. જીસ તરેહકે અઝાબસે ઇસકા જી ચાહે ઉસે મારે; ઓર ખબરદાર સીવા ઇસ અઝીઝકે કોઇ મહેલસરામે' દાખીલ ન હોવે ઓર ઇસીકે માલો ખઝાનેકો અમાનત ઇસકે સીપુરદ કરે'. જબ યે બખુશી રૂખ્સત કરે રસીદ, ઓર સાફીનામા લેકર ફીર આવે; ઓર એક પોશાક બડે બુતકી સરકારશે મેરે તઈ દેકર, સવારી કરવાકર વીદાઅ કીયા.

જબ મૈં બંદરમે' પોહંચા એક આદમીને જાકર શાહબંદરકો ખબર કી વો હૈરાન એસા થા કે મયે' જા પોહંચા ગુસ્સાતો દીલમે' ભરહી રહાથા, દેખતેહી શાહબંદરકો તલવાર ખીંચકર અયસી ગરદનમે' લગાઇ કે ઉચકા સર અલગ બુઢાસા ઉડ ગયા, ઓર વહાંકે ગુમાસ્તે ખઝાનચી, મુશરફ, દારોગોંકો પકડવાકર સબ દફતર ઝબ્ત કીએ, ઓર મંયે મહેલમે દાખીલ હુવા. મલેકાસે મુલાકાતકી, આપસમે' ગલે લગકર રોએ, ઓર શુકર ખુદાકા કીયા. મંયેને ઉસકે, ઉસને મેરે આંસુ પોછે, ફીર બાહેર મસનદપર બયેઠકર અહેલકારોંકો ખલઅતે દેકર અપની અપની ખીદમતોંપર સબકો બહાલ કીયા. નોકર ઓર ગુલામોંકો સરફરાઝીદી. વો લોગ જો દેવલસે મેરે સાથ આએથે, ઉન્હોંકો ઇનામો બખશીશ દેકર, ઓર ઉનકે જમાદાર રીસાલેદારકો જોડે પેહનાકર રૂખસ્ત કીયા, ઓર જવાહીર બેશકીમત, ઓર નકદ બહોતસા પાદશાહકી નઝરકી ખાતીર ઓર થાન હેરબાફી ઓર શાલબાફી ઓર ઝરદોઝી ઓર જીનસ તોફે હરએકકો ઓર મવાફીક હરએકરઉમરાવકે દરજે ઓર સબ બરાહમન ઓર પુજારીકી ખાતીર તકસીમ કરનેકે લીએ, બદરજે અપને સાથ લેકર બઅદ એક હફતેકે મંયે બુત કદેમે' આયા, ઓર ઉસ માતાકે આગે બતરીક ભેટકે રખ્ખા, ઉસને એક ઓર ખીલઅત સરફરાઝીકી મુજે બખશા; ઓર ખીતાબ દીયા. ફીર પાદશાહકી દરબારમે' જાકર પેશકશ ગુઝરાની, ઓર જો જો ઝુલ્મો ફશાદ શાહબંદરને ઇજાદ કીયાથા ઉસકે મૌકુફ કરનેકી ખાતીર અરઝકી. ઇસ સબબ બાદશાહ ઓર અમીર. સૌદાગર સબ મુજસે રાઝી હુવે. બહોત નવાઝીશ મુજપર ફરમાઇ ઓર ખીલઅત, ઓર ઘોડા દેકર બનસબ જાગીર ઇનાયત કી, ઓર આબરૂ હુરમત બખશી. જબ પાદશાહકે હુઝુરસે બાહેર આયા. શાગીરદ પેસોંકો, ઓર અહેલકારોંકો ઇતના કુછ દેકર રાઝી કીયા કે સબ મેરા કલમા પડને લગે. ગરઝ મંયે બહોત ખુશહાલ હોગયા, ઓર નીહાયત ચૈનો આરામસે ઉસ મુલ્કમે' મલેકાસે અકદ બાંધકર રહને લગા, ઓર ખુદાકી બંદગી કરને લગા. મેરે ઇનસાફકે બાઇસ રઇયત પરજા સબ ખુશીથી. મહીનેમે' એકબાર બુત ખાનેમે' ઓર પાદશાહકે હુઝુરમે' આતાજાતા. પાદશાહ રોઝબરોઝ ઝીયાદા સરફરાઝી ફરમાતા આખીર મુસાહેબતમે' મુજે દાખીલ કીયા. મેરી બે સલાહ કોઈ કામ ન કરતાથા; નીહાયત બેફીકરીસે મેરી ઝીંદગી ગુઝરને લગી, મગર ખુદાહી જાનતા હયે, અકસર અંદેશા ઇન દોનોં ભાઇયોંકા દીલમે' આતા કે વો કહાં હોવેંગે, ઓર કીસતરહ હોવેંગે, બઅદ મુદ્દત દો બરસકે એક કાફલા સૌદાગરોંકા મુલ્ક ઝેરબાદસે ઉસ બંદરમેં આયા. વોહ સબ કસ્દ અજમકા રખતેથે, ઉન્હોંને યે ચાહા કે દરીયાકી રાહસે અપને મુલકકો જાવેં વહાંકા કાયદા યે થા કે જો કાફેલા આતા ઉસકા સરદાર સૌગાત, ઓર તોહફા હરએક મુલકકા મેરે પાસ લાતા ઓર નઝર ગુઝરાન કરતા. દુસરે રોઝ મૈં ઉનકે મકાનપર જાતા, ઓર એક હીસ્સા બતરીક મહસુલકે ઉસકે માલસે લેતા ઓર પરવાનગી કુચકી દેતા. ઇસીતરેહ વો સૌદાગર ઝરબાદ કેભી મેરી મુલાકાતકો આએ, ઓર બેબહા તોહફા મેરે પશકશ કીયા. દુસરેદીન મૈં ઉનકે ખેમેમે' ગયા, દેખાતો દો આદમી ફટે પુરાને કપડે પેહને હુએ ગઠડી બુકચા સરપર ઉઠાકર મેરે રૂબરૂ લાતે રયે'. બલીદ દેખનેકે ફીર ઉઠા લેજાતે હયે', ઓર બડી મેહનત, ઓર ખીદમત કર રહે હયે'. મૈંને ખુબ પેહચાન કર જો દેખા તો મેરે યેહી દોનોં ભાઇ હયે. ! ઉસ

વકત ગૈરત, ઓર હમીયતને ન ચાહા કે ઉનકો ઇસતરેહ 'ખીદમતગારીમેં' દેખું જબ મૈં અપને ઘરકો ચલા; આદમીયોંકો કહા કે ઉન દોનોં શખ્સોંકો લેતે આવ. જબ ઉનકો લેઆએ ફીર મૈંને લીબાસ, ઓર પોશાક બનવાદી, ઓર અપને પાસ રખ્ખા. ઇન બદઝાતોંને ફીર મેરે મારનેકા મનસુબા કરકર "એકરોઝ" આધીરાતમેં સબકો ગાફીલપાકર ચોરોંકી તરેહ મેરે સરપર આન પોહંચે. મૈંને અપની જાનકે ડરસે ચૌકીદારોંકો દરવાઝેપર રખ્ખા થા ઓર યે કુત્તા વફાદાર મેરી ચારપાઈ કે નીચે સોતાથા જુંહી ઉન્હોંને મીયાનસે તલવારેં ખીંચી. કે પેહલે કુત્તેને ભોંકકર ઉનપર હમલા કીયા, ઉસકી આવાઝસે સબ જાગપડે; મૈંનેભી ઘબરાકર ચોંકા. આદમીયોંને ઉનકો પકડા, મઅલુમ હુવા કે આપહી ઝાતેં શરીફ હયેં. સબ લઅનતીયાં દેનેલગે કે બાવજુદ ઇસ ખાતીરદારીકે યે કયા હરકત ઉનસે ઝહુરમેં આઇ

પાદશાહ સલામત તબતો મૈંભી ડરા, મસલ મશહુર હયે કે એક ખાતા. દો ખતા, તીસરી ખતા, આદરબખ્તા દીલમેં યહી સલાહ ઠહેરી કે અબ ઇનકો કેદ કરૂં, લેકીન અગર બંદીખાનેમેં રખ્ખું તો ઇનકા કોન ખબરગીરાં રહેગા, ભુખ પીયાસસે મરજાએંગે, યા કોઇ ઓર સોંગ લાયેંગે ઇસવાસ્તે પીંજરેમેં રખ્ખા હયે કે હમેશા મેરી નઝરોંકે તલે રહેં. તો મેરી ખાતીર જમા રહે; મુબાદા આંખોંસે બચાકર કુછ ઓર મકર કરેં. ઓર ઇસ કુત્તેકી આબરૂ, ઓર આલી દરજેકા બાએસ ઇસકી વફાદારી ઓર નમકહલાલી હયે. સુબહાનતઅલ્લાહ આદમી એવફાબરતર, હયેવાને બાવફાસે હયે, મેરી યેસરગુઝીસ્તથી જો હુઝુરમેં અરઝકી, અબખ્વાહ કતલ કીજીએ. યા જાનબખશી કીજીએ. મૈંને સુનકર ઉસ જવાન બાઇમાનપર આફરીનકી, ઓર કહા કે તેરી મુરવ્વતમેં કુછ ખલલ નહીં, ઓર ઇનકી બેહયાઇ, ઓર હરામઝાદગીમેં હરગીઝ કુસુર નહીં સચ હયે કુત્તેકી દુમકો બારા બરસ ગાડો તોભી તેઢીકી તેઢી ઉસકે બઅદ મૈંને હકીકત ઉન બારા લાલકી કે ઉસ કુત્તેકેપટ્ટેમેંથે પુછી ? ખ્વાજા બોલા કે પાદશાહકી સદોબીસ્ત સાલકી ઉમરહો, ઉસી બંદરમેં જહાં મૈં હાકીમથા, બઅદ તીનચાર સાલકે એક રોઝ બાલા ખાનેપર મહેલકે વાસ્તે સૈર તમાશે દરીયા વ સેહરકે જા બેઠાથા, ઓર હરતરફ દેખતાથા. નાગાહ એક તરફ જંગલમેં કે વહાં રાહ રાહ ન થી. દો આદમીકી તસવીરસી નઝર આઇ કે ચલેજાતે હયેં, દુરબીનસે દેખા તો અજબ તરહકે ઇનસાન દીખાઇ દેએ. ચોબદારોંકો ઉનકે બુલાનેકે 'વાસ્તે દોડાયા. જબ વો આએ તો મઅલુમ હુવા કે એક અવરત, ઓર એક મરદ તયે; અવરતકો મહેલસરામે મયેં કાકે પાસ 'ભેજ દીયા, ઓર મરદકો રૂબરૂ બુલાયા; દેખા તો એક જવાન બરસ બીસ યા બાવીસકા, દાઢાઢી મુછ આગાઝ હયે. લેકીન ધુપકી ગરમીસે 'ઉસકે ચેહરેકા રંગ તવેકાસા કાલા હોરહા હયે, સરકે બાલ, ઓર હાથોંકે નાખુન બડકર બન માનુસકી સુરત બન રહા હયે, ઓર એક લડકા બરસ ચારકા કાંધેપર ઓર દો અસતીન કુડનેકી ભરી હુઈ હરએક લી તરેહ ગલેમેં ડાલે, અજબ સુરત ઓર અજબ વઝા ઉસકી દેખી. મૈંને નીહાયત હએરાન હોકર પુછા અય અઝીઝ, તુ કોન હએ, કોનસે મુલકકા બાશીંદા હએ, ઓર યે કયા તેરી હાલત હએ ? વો જવાન બેઇખતીઆર રોને લગા, ઓર વો હમીઆની ખોલકર મેરે રૂબરૂ ઝમીનપર રખ્ખદી ઓર બોલા અલજુ અલજુ ખુદાકે વાસ્તે કુછ ખાનેકો દો, મુદ્દતસે ઘાંસ ઓર બનાસપતીયાં ખાતા ચલા આતાહું એક ઝરા કુવત મુજમેં બાકી નહીં રહી. મૈંને વહીં નાન, શરાબ કબાબ મંગવા દીયા વો ખાને લગા ઇતનેમે ખ્વાજાસરા મહેલસે કઇ થએલીયાં ઉસકે કબીલીકે પાસસે લે આયા. મૈંને ઉન સબકો ખુલવાયા હરએક કીસમકે જવાહીર દેખે કે એક એક દાના ઉનમે ખીરાજ સલતનતકા કહા ચાહીએ ! એકસે એક અન મોલ ડોલમેં ઓર તોલમેં ઓર

ઉનકી જોત પડનેસે સારા મકાન રોશન હોગયા ! જબ ઉસને કુકડા ખાયા, ઓર જામ દારૂકા પીયા, ઓર દમ લીયા હવાસ બજા હુએ તબ મૈંને પુછા કે યે પથ્થર તુજે કહાં હાથ લગે ! જબ દીયા કે મેરા વતન વીલાયત આઝરબાયજાન હયે, લડકપનમેં ઘરબાર માં બાપસે જુદા હોકર બહોત સખતીયાં. ખેંચી ઓર એક મુદ્દત તલક ઝીંદા દર ગોરથા, ઓર કીરબાર મલેકુલ મૌતકે પંજેસે બચાહુ. મૈંને કહા અય મરદે આદમી મુફસ્સીલ કહે તો મઅલુમહો. તબ વો અપના અહવાલ બયાન કરને લગા કે.—

મેરા બાપકા સૌદાગર પેશાથા, હમેશા સફર હીંદુસ્તાન, રૂમોશામ, ચીનો ખુતન ફરંગ કા કરતા. જબ મેં દસ બરસકા હુવા, તો બાપ હીંદુસ્તાન ચલા, મુજે અપને સાથ લે જાનેકો ચાહા. હરચંદ વાલેદાને ,ખાલાને ઓર ફુપીને કહા કે અભીયે લડકા હએ, લાયક સફરકે નહીં હુવા, વાલીદને ન માના ઓર માના ઓર કહાકે મૈ બુઢા હુવા હું. અગર યે મેરે રૂબરૂ તરબીયત ન હોગા તો યે હરમત ગોરમેં લેજાઉંગા; મરદ બચ્ચા હએ; અબ ન સીખેગા તો કબ સીખેગા ? યે કેહકર મુજે ખ્વાહમખ્વાહ સાથ લીયા; ઓર રવાના હુવા ખૈરો આફીયતસે રાહ કટી—જબ હીંદુસ્તાનમેં પોહંચે; તો કુછ જીનસ વહાં બેચી; ઓર વહાંકી સૌગાત લેકર ઝેરબાદકે મુલકકો ગએ; યેભી સફર બખુબી હુવા; વહાંભી ખરીદો ફરોખ્ત કરકે ઝહાઝપર સવાર હુએ કે જલદી વતન કો પોહંચે; બાદ એક મહીનેકે એક રોઝ આંધી ચલી તુફાન આયા; ઓર મેહ મુસલાધાર બિરસને લગા. સારા ઝમીનો આસમાન ધુંવાધાર હોગયા. ઓર પટવાડ ઝહાઝકી ટુટગઇ મોઅલ્લમ ના ખુદા સર પીટને લગે. દસ દીન તલક હુવા ઓર મૌજ જીધર ચાહતીથી વહાં લેજાતીથી. ગયારવેં રોઝ એક પહાડસે ટકર ખાકર જહાઝ પુરઝે પુરઝે હોગયા નહીં મઅલુમ હુવા કે બાપ ઓર અસબાબ કહાં ગયા. મંએને અપને તઇ એક તખ્તેપર દેખા તીન દીન રાત વો બેડા બે ઇખ્તીયાર ચલા ગયા, ચૌથે દીન કીનારેપર જા લગા મુજમેં ફક્ત જાન બાકીથી; ઉસપરસે ઉતરકર હઝાર મેહનતો મશકકત ઉઠાકર બારે ઝમીનપર પોહંચા. દુરસે ખેત નઝર આએ, ઓર બહોતસે આદમી વહાં જમાથે, લેકીન સબ સીયાહફામ ઓર નંગે માદરઝાદ મુજસે કુછ બોલે. લેકીન મૈંને ઉનકી ઝબાન ,મુતલક ન સમઝી—વો ખેત ચનોંકા થા. વો આદમી આગકા અલાવા જલાકર બુટોંકો હોલે કરતેથે, ઓર ખાતેથે ઓર કઇ એક ઘરભી વહાં નઝર આએ, શાયદ ઉનકી ખુરાક યહીથે, ઓર વહાં બસ તેથે, મુજેભી ઇશારા કરને લગે કે તુભી ખા. મૈંનેભી એક મુઠી ઉખાડકર ભુને. ઓર ખાયા થોડાસા પાની પીકર સો રહા.

બઅદ થોડી દેરકે જબ જાગા તો ઉનમેંસે એક શખ્સ મેરે નઝદીક આયા આર રાહ દીખાને લગા મેંઅને થોડેસે ચને આર ઉંખેડ લીયે ઓર ઉંસ રાહપર ચલા એક કફેદસ્ત મૈદાનથા, ગોયા સેહરાએ કીયામતકા નમુના કહા ચાહીએ; વહી ચને ખાતા હુવા ચલા જોતાથા અદ ચાર દીનકે એક કીલ્લા નઝર આયા, જબ પાસ ગયા તો એક કોટ દેખા બહોત બુલંદ તમામ. પથ્થર કા ઓર હરએક અલંગ ઉસકી દો દો કોસકી, ઓર દરવાઝા એક સંગકા તરાશા હુવા એક એક કુફલ બડાસા જડાથા, લેકીન વહાં ઇનસાનકા નશાન નઝર ન પડા. વહાંસે આગે ચલા, એક ટીલા દેખા કે ઉસકી ખાક સુરમેકે રગ સીયાહ થી.

જબ ઉસ ટેલેસે પાર હુવા તો એક શહેર નઝર પડા તો બહોત બડા આસપાસ શહેરપનાહ ઓર જા બજા બુરજ, એક તરફ શહેરકે દરીયાથા ઉસકા બડા પાટથા. જાતે જાતે દરવાઝેપર ગયા; બીસમીલ્લાહ કહેકર કદમ અંદર રખ્ખા. એક શખ્સકો દેખા. પોશાક ફરંગકીસી પેહને હુએ કુરસીપર બેઠા હએ. જુંહી ઉસને મુજે અજનબી મુસાફરી દેખા, ઓર

મેરે મુહસે બીસમીલ્લા સુની; પુકારા કે આગે આવ. મૈંને જાકર સલામ કીયા; નેહાયત મેહેરબાનીસે સલામકા જવાબ દીયા. તુરત મેઝપર પાઉં રોટી; મસકા; ઓર મુરગકા કબાબ ઓર શરાબ રખકર કહા પેટભરકર ખાઓ. મૈંને થોડાસા ખાયા; ઓર પીયા ઓર બેખબર હોકર સોયા. જબ રાત હોગઇ તબ આંખ ખુલી હાથ મુંહ ધોયા ફીર મુજે ખાના ખીલાયા ઓર કહા અય બેટા; અપના અહવાલ કહો ? જો કુછ મુજપર ગુઝરાથા સો કેહ સુનાથા તબ બોલા કે યહાં તું કયું આયા મએને દીકહોકર કહા, શાયદ તુ દીવાના હયે, મૈંને કઅદ મુદ્દત બડી મહેનત છે મહીનીકે અબ બસતીકી રૂરત દેખી હએ, ખુદાને યહાં તલક પોહંચાયા ઓર તુ કેહતા હએ કયું આયા ! કેહને લગા અબ તો આરામ કર, કલ જો કેહના હોગા સો કહુંગા.

જબ સુબ્હો હુઇ તબ તો બોલા કે કોટડીમેં ફાવડા ચલની ઓર તોબરા હય બાહેર લે આ. મેંને દીલમેં કહા ખુદા જાને રોટી ખીલાકર મુજસે કયા મેહેનત કરવાએગા. લાચાર વો સબ નીકાલકર ઉસકે રૂબરૂ લાયા તબ ઉંસને ફરમાયા કે ઉસ ટીલેપર જા ઓર એક ગઝકે મવાફીક ગડા ખોદ વહાંસે જો કુછ નીકલે ઇસ ચલનીસે છાન જો ન છન સકે ઉસે તોબરેમેં ભરકર મેરે પાસ લા. મંએ વો સબ ચીઝેં લેકર વહાં ગયા ઓર ઉતનાહી ખોદકર છાન છુનકર તોબરેમેં ડાલા, દેખો તો સબ જવાહીર રંગ બેરંગકે હએ. ઉંનકી જોતસે આંખે ચુંધીયાં ગઇ ઉસી તરહ તોબરેકો મુંહલગ લબા લબ ભરકર ઉસ અઝીઝકે પાસ લેકર ગયા. દેખકર બોલા કે જો ઇસમેં ભરા હએ તુ લે ઓર યહાંસે જા, કે ઇસ શેહેરમેં તેરા રેહના ખુબ નહીં. જવાબ દીયા કે સાહેબને અપને જાનીબમેં બડી મેહેરબાની કી કે ઇતના ખુબ નહીં. જવાબ દીયા કે સાહેબને અપને જાનીબમેં બડી મેહેરબાની કી કે ઇતના કુછ કંકર પથર દીયા લેકીન મેરે કીસ કામકા જબ ભુખા હોઉંગા તો ઇનકો ચબા સકુંગા: ન પેટ ભરેગા પસ અગર ઓરભી દો તો મેરે કીસ કામ આવેંગે ! વો મરદ હંસા ઓર કેહને લગા કે મુજકો તુજપર અફસોસ આતા હયે કે તુભી હમારે માનીંદ મુલ્કે અજમકા રેહનેવાલા હએ, ઇસલીએ મંયે મના કરતા હું. નહીં તો તુ જાન. અગર ખ્વાહન ખ્વાહ તેરા યે કસ્દ હય કે શેહરમેં જાઉં તો મેરી અંગુઠી લેતાજા; જબ બાઝારકે ચૌકમેં જાવે તો એક શખ્સ સુફીદ રેશ વહાં બેઠા હોગા, ઓર ઉસકી સુરત શકલ મુજશે બહોંત મીલતી હય; વો મેરા બડા ભાઇ હયે ઉંસકો યે અંગુઠી દીજયો તો વો તેરી ખબરગીરી કરેગા; ઓર જો કુછ વો કહે ઉસી મવાફીક કામ કીજયો નહીં તો મુફ્ત મારા જાએગા; ઓર મેરા હુકમ યહીં તલક હય; શેહરમેં મેરા દખલ નહીં.

મેંને વો અંગુઠી ઉંશે લેલી; ઓર સલામ કરકે રૂખસ્ત હુવા—શેહરમેં ગયા. તો બહોત ખાસા શહેર દેખા કુચા ઓર બાઝાર સાફ. ઓરત વ મર્દ બેહીજાબ આપસમેં ખરીદો ફરોખ્ત કરતે, સબ ખુશ લીબાસ હએ. મંયે સૈર કરતા હુવા જબ ચોકકે ચોરાહેપર પોહંચા; વહાં અયસા ઇઝદેહામ થા કે થાલી ફેંકી યે તો આદમીયોંકે સરપર ચલી જાએ ખલકતકીં યે ભીડથી કે રાહ ચલના મુશકીલ થા જબ કુછ ભીડ કમ હુઇ મંએ ધકકમ ધકકા કરતા હુવા આગે ગયા બારે ઉસ અઝીઝકો દેખા કે એક ચોકીપર બેઠા હયે. ઓર એક જડાવ કુરસી ઝરનીગાર સામને ધરી હયે; મેંને જાકર સલામ કીયા ઓર વો મોહર દી. ગુસ્સેકી નઝરસે મેરી તરફ દેખા ઓર બોલા; કયું તું ઇધર આયા ઓર અપને તઇ બલામેં ડાલા ? મેરે બેવકુફ ભાઇને તુજે મના નહીં કીયા થા ! મેંને કહા ઉન્હોં તો કહા લેકીન મેંને નહીં માના ઓર તમામ કયેફીયત અપની ઇબતેદાસે ઇનતેહાતક કેહ સુનાઇ. વો શખ્સ ઉઠા ઓર મુજે સાથ લેકર અપને ઘરકી તરફ ચલા ઉસકો મકાન પાદશાહોંકે મકાનસા દેખનેમે આયા ઓર બહોતસે નોકર

આકર ઉસકે થે. જબ ખીલ્વતમેં જાકર બેઠા તો બ મુલાગીર્યત બોલા કે અય ફરઝંદ યે ક્યા તુને નાદાની કી કે અપને પાંવસે ગોરમેં આયા; કોઇબી કમબખત ઇસ તીલસમાતી શેહેરમેં આતા હય? મેંને કહા; અપના અહવાલ પેશતર કેહ ચુકાહું; અબ તો કીસમત લે આઇ; લેકીન શફકકત ફરમાકર યહાંકે રસમો રાહસે આગાહ કીજયે તો મઅલુમ કરૂં કે ઇસ વાસ્તે તુમને ઓર તુમ્હારે ભાઇને મુજે મના કીયા.

તબ વો જવાં મરદ બોલા કે પાદશાહ ઓર તમામ રઇસ ઇસ શેહરકે રાંદે હુએ હએ. અજબ તરહકા ઉનકા દીન ઓર મઝહબ હયે યહાં બુતખાનેમેં એક બુત હય કે શેતાન ઉસકે પેટમેંસે નામ ઓર ઝાત, ઓર દીન હરકીસીકા બયાન કરતા હય; પસ જો કોઈ ગરીબ મુસાફીર આતા હય પાદશાહકો ખબર હોતી હએ ઉશે તો ઉસે દેવલમે લે જાતા હય ઓર બુતકો સીજદા કરવાતા હયં; અગર સીજદા કીયા તો બેહતર નહી તો બેચારેકો દરયામેં ડુબો દેતા હય અગર વો ચાહેકે દરયાસે નીકલકર ભાગે તો આલત ઓર ખુસીએ ઉસકે લંબે હોજાતે હયે અયસે કે ઝમીનમે લગજાતે હંય; મારે બોજકે વો હરગીઝ ચલ નહીં સકતા! અયસા કુછ તીલસ્સુમ ઇસ શેહરમે બનાયા હએ મુજકો તેરી જવાનીપર રહમ આતા હયે; મગર તેરી ખાતીર એય તદબીર કરતા હું કે ભલા કોઇ દીન તો તુ જીતા રહે; ઓર ઉસ અઝાબસે બચે. મેંને પુછાયો કયા સુરત તજવીઝ કી હયે ઇરશાદ હો! કેહને લગા, તુજેહ કદ ખુદા કરદુ ઓર વઝીરકી લડકીસે તેરી શાદી કરવા દુંગા મેંને કહા વઝીર અપની લડકી મુજ મુફલીસકો કયું કર દેગા? મગર જબ ઇનકા દીન કુબુલ કરૂં. સો યે મુજસે ન હો સકેગા. કેહને લગા ઇસ શેહરકી યે રસમ હયે કે જો કોઇ ઇસ બુતકો સીજદા કરે અગર ફકીર હો ઓર પાદશાહકી બેટી માંગે તો ઉસકી ખુશીકી ખાતીર હવાલે કરેં ઓર ઉસે રંજીદા ન કરે ઓર મેરાભી પાદશાહકે નઝદીક એતબાર હયે ઓર અઝીઝ રખતા હયે ઓ સબ અરકાન અકાબીર યહાંસે મેરી કદર કરતે હંય ઓર દરમીઆન એક હફતેકે દો દીન બુતખાનેમેં ઝીયારતકો જાતે હંય; ઓર ઇબાદત બજા લાતે હયે; ચુનાચે કલ સબ જમઅ હોવેગે મૈ તુજે લેજાઉંગા; યે કેહકર ખીલા પીલાકર સુલાયા.

જબ સુબ્હોહુઇ તો મુજે સાથલેકર બુતખાનેકી તરફ ચલા, વહાં જાકર જો દેખાતો આદમી આતે જાતે હંયે, ઓર પરસ્તીશ કરતે હંયે પાદશાહ ઓર અમીર બુતકે સામને પંડીતોંકે પાસ સર નંગે કીએ અદબસે દોઝાનું બેડે થે ઓર નાબાલીગ લડકીયાં, ઓર લડકે ખુબ સુરત જયસે હુરેગીલમાં ચારોં તરફ સફ બાંધકર ખડેથે તબ વો અઝીઝ મુજસે હમ કલામ હુવા કે અબ મંયે જો કહું સો કર મેંને કુબુલ કીયા કે જો ફરમાવોસો બજાલાઉં. બોલા કે પેહલે પાદશાહકે હાથ પાંવકો બોસા દે બાદ ઉસકે વઝીરકા દામન પકડ મેને વયસાહી કીયા. પાદશાહને પુછા યે કોન હય ઓર કયા કેહતા હય? ઉસ મરદને કહા યે જવાન મેરે રીશ્તેમેં હય પાદશાહકી કદમબોસીકી આરઝુમે દુરસે આયા હયે ઇસ તવકકાપર કે વઝીર ઇસકો અપની ગુલામીમેં સરબુલંદ કરે અગર હુકમ બુત કલાંકા ઓર મરઝી હુઝુરકી હોવે. પાદશાહને કહા કે હમારા મઝહબ ઓર દીનો આઇન કુબુલ કરેગા તો મુબારક હય. વહી બુતખાનેકા નકકાર ખાના બજને લગા મુજે એક ખીલઅત ભારી પેહનાઇ ઓર એક રસ્સી સીયાહ મેરે ગલેમેં ડાલકર ખીંચતે હુએ બુતકે સીંગાસનકે પાસ લેજાકર સીજદા કરવાકર ખડા કીયા. બુતસે આવાઝ નીકલી કે અય ખ્વાજાઝાદે ખુબ હુવા કે તુ હમારી બંદગીમેં આયા. અબ હમારી રહેમત ઓર ઇનાયતકા ઉમ્મેદવાર રહે યે સુનકર સબ ખલકતને સીજદા કીયા; ઓર ઝમીનપર

લોટને લગે ઓર પુકારે ધન હયે કયું ન હો; તુમ અયસેહી ઠાકર હો જબ શામ હુઇ; પાદશાહ ઓર વઝીરકી ટંકો અપને તોરકી રીતરસમ કરકે મેરે હવાલે કીયા ઓર બહોતસા દાન દેહેઝ દીયા ઓર બહોત મીન્નત કરને લગે કે બમુજીબ હુકમ બડેબુતકે ઉસે તુમ્હારી ખીદમતમેં દીયા હયે. એક મકાનમેં હમ દોનોંકો રખ્ખા. ઉસ નાઝનીકો મેંને દેખા તો ઉસકા હુસ્નો જમાલ માનીંદ પરીકે થા. જો જો ખુબીયાં પદમનીકી સુની જાતી હય સો સબ ઉસમેં મોજુદથી. બ દસ્તગત તમામ મેને સોહબતકી ઓર મઝા ઉડાયા. સુભ્હોકો ગુશલ કરકે પાદશાહકે મુજરેકો ગયા. પાદશાહને ખીલઅત દામાદી ઇનાયત કી ઓર હુકમ ફરમાયા કે હમેશા દરબારમે હાઝીર રહા કરે. આખીરકો બઅદ ચંદરોઝકે પાદશાહકી મુશાએહતમે દાખીલ હુવા પાદશાહ મેરી સોહબતશે નેહાયત ખુશ હોતે; ઓર અકશર ખીલઅત; ઓર ઇનામ ઇનાયત કરતે, અગરચે દુનીયાકે માલશે મેં ગનાથા; ઇશ વાસ્તેકે મેરે કબીલેકે પાશ ઇતના નકદો જીનશ; ઓર જવાહીરથા કે જીશકી હદ ન થી. દો શાલતક બહોત અએશો આરામશે ગુઝરી; ઇત્તેફાકન વઝીરઝાદીકો પેટ રહા; જબ શતવાશા હુતા, ઓર અંગના મહીના ગુઝરકર દીન પુરે હુએ. દાઇ જનાને આઇ તો મરા હુવા લડકા પેટમેંસે નીકલા. ઉશકા ઝહેર વઝીરજાદીકો ચડા, વોભી મર ગઇ! મેં મારે ગમકે દીવાના હો ગયા કે યે આફત કયા મુજપર દુટી; ઉસકે શીરાને બેઠા રોતાથા.

એક બારગી રોનેકી આવાઝ સારે મેહેલમે બુલંદ હુઇ, ઓર ચારોં તરફસે ઓરતેં આને લગી. જો આતીથી શો એક ધપા મેરે સરપર મારતીથી ઓર અપની કુસ ઓર કુનકો નંગા કરકે મેરે મુકાબીલ ખડી રહેતી, ઓર રોના શુરૂઅ કરતી! ઇતની રંડીયાં જમઅ હુઇ કે મેં ઉનકી છુતડોમેં છુપ ગયા, નજદીક થા કે જાન જાવે.

ઇતનેમેં કીસીને પીછેસે આકર ગીરેબાન મેરા ખીંચકર ઘસીટા દેખા તો વહી મરદે અજમી હયે કે જીસને મેરી શાદી કરવા દીથી સો કેહેને લગા અય અહમક, તુ કીસ લીએ રોતા હયે મેંને કહા મેરી પાદશાહત ગઇ; આરામ ખાનાદારીકા ગયા; ઓર તુ કેહતા હએ કયું ગમ કરતા હયે? વો અજીઝહંસકર બોલા; અબ તુ અપની મૌતકી ખાતીર રો; મેને પેહલેહી તુજે કહાથા કે શાયદ ઇસ શહેરમે તેરી અજલ તુજકો લે આઇ હયે; વયસાહી હુવા; અબ સીવા મરનેકે તેરી રેહાઇ નહીં. આખીર લોગ મુજકો પકડકર બુતખાનેમેં લે ગએ. દેખા તો પાદશાહ ઓર અમીર છત્તીસ ધારકે રઇયત પરજા ઓર વઝીરઝાદીકા માલો અસબાબ સબ ધરા હયે; જો ચીઝ જીસકા જી ચાહતા હયે સો લેતા હગે; ઓર ઉસકી કીમતકા રૂપીયા ધર દેતા હયે. ગરઝ શબ અશબાબકે રૂપીએ હુએ; ઉન રૂપીયોંકા જવાહીર ખરીદા ગયા; ઓર એક શંદુકચેમે બંદ કીયા; ઓર એક શદુકમે નાન હલવા ઓર ગોસ્તકે કબાબ ઓર મેવે ખુશકોતર ઓર બહોતશી ખાનેકી ચીઝેં લેકર ભરી; ઓર ઉસ બીબીકી લાશકો એક શંદુકમેં રખકર વો શંદુક સદુક એક ઉંટપર લદવા દીયા ઓર મુજે સવાર કીયા; ઓર સંદુકચા જવાહીરકા મેરી બગલમેં દીયા ઓર બરાહમન આગે આગે ભજનક કરતે; ઓર સંખ બજાતે ચલે; ઓર પીછે એક ખલકત મુબારકબાદી કેહતી હુઇ સાથ હુઇ. ઈસીતઓરસે ઉસી દરવાઝેસે કે મંએ પેહલે રોઝ આયાથા શહેરકે બાહેર નીકલા.

જબ ઉસ દારોગકી નઝર મુજપર પડી રોનેલગા, ઓર બોલા કે અય કમબખ્ત; અજલ ગીરફતા મેરી બાત ન સુની ઓર ઉસ શહેરમેં જાકર મુફત અપની જાનદી. ,ઇસમે કુછ મેરી તકસીર નહીં; મૈંને મનઅ કીયાથા. ઉસને યે બાત કહી; લેકીન મૈંતો હકકા બકકા હોરહાથા ન ઝબાન યારી દેતીથી કે જવાબદું; ન ઓસાન બજાથે કે અંજામ કયા હોતા

હયે...આખીર ઉસ કીલ્લેકે પાસ જીસકે મૈને પેહલે રોઝ દરવાઝા બંદ દેખાથા વહાં લેગએ ઓર બહોતસે આદમીયોંને મીલકર કુફલકો ખોલા. ઓર તાબુત સંદુક અંદર લેચલે. એક પં- ડીત મેરે પાસ આયા; ઓર સમજહાને લગા કે આદમી એકદીન જનમ પાતા હયે; એક રોઝ મરજાતા હયે; દુનીયાકી યહી બુરાઇ હયે; અબ યેહ તેરી અવરત, ઓર લડકા ઓર ચાલીસ દીનકી ખુરાક ખાનેકો મજુદ હયે. ઇસકો લે, ઓર યહાં રહે, જબતલક બડા બુત તુજપર મેહે- રબાન હોવે. મૈંને ગુસ્સેમેં ચાહા કે ઉસ બુતપર, ઓર વહાંકે રેહનેવાલોંપર ઓર ઉસ રીત રસમપર લઅનત કરું. ઓર ઉસ બરાહમનકો ધબોલ ચકડ મારકર નીકાલદું; ઇતનેમેં વહી મરદે અજમી અપની ઝબાનમેં મુજે મના કીયા કે ખબરદાર હરગીઝ દમ મત માર અગર કુછભી બોલા તો ઇસી વકત તુજે જલાવેંગે ઔર જો તેરી કીસમતમેંથા સો હુવા; અબ ખુદાકે કરમકા ઉમ્મીદવાર રહે, શાયદ અલ્લાહ તુજે યહાંસે જીતા નીકાલે.

આખીર સબ મુજે તનહા છોડકર ઉસ હીસારસે બાહેર નીકલે ઓર; દરવાઝા ફીર બંધ કર દીયા ઉસ વકત મં અપની તનહાઈ, ઓર બેકસીપર બે ઇખતીયાર રોયા, ઓર ઉસ અવ રતકી લાશપર લાતેં મારને લગા કે અય મુરદાર, અગર તુજે જનતેહી મરજાનાથા તો શાદી કીસલીએ કી, ઓર પેટસે કયું રહીથી, માર મુરકર ચુપહો રહા; ઇસમેં દીન ચડા, ઓર ધુમ ગરમ હુઇ, સરકા ભેજા પકને લગા, ઓર બદબુકે મારે રહ તનસે નીકલને લગી; જીધર દેખા- તાથા, તો મુરદોંકી હડીયાં, ઓર સંદુક જવાહીરકે બહોતસે પડેથે । તબ કંઇ સંદુક પુરાને લેકર નીચે ઉપર રખ્ખે કે દીનકો ધુપસે ઓર રાતકો શબનમસે બચાવ હો. ફીર પાનીકી તલાશ કરને લગા, એક તરફ ઝરા નઝર આયા કે કીલ્લેકે દીવારમેં પથ્થરકા તરાશા હુવા ધંડેકે મુહકે મવાફીક હયે. બારે કઇદીન ઉસ પાની, ઓર ખાનેસે ઝીંદગી હુઇ, આખીર અઝાકા તમામ હુવા મૈં ઘબરાયા, ઓર ખુદાકી જનાબમે ફરીયાદકી, વો અયસા કરીમ હયે કે દરવાઝા કીલ્લેકા ખુલા ઓર એક મુરદેકો લાએ ઉસકે સાથ એક પીર મરદ આયા, જબ ઉસેભી છોડકર ગએ. યે દીલમેં આયા કે ઉસ બુઢેકો મારકર ઉસકે ખાનેકા સંદુક સબકાસબ લેલું. સંદુકકો પાયા હાથ મેં લેકર ઉસકે પાસ ગયા; વો બેચારા સર ઝાનુપર ધરે હયેરાન બેઠાથા—મૈ ને પીછેસે આકર ઉસકે સરમેં અયસા મારા કે મગઝકા ગુદા નીકલગયા, ઓર મર ગયા તમામ ખુરાક લેકર મૈં ખાને લગા. મુદ્દત તક યહી મેરા કામથા, કે જો ઝીંદા મુરદેકે સાથ આતા ઉસે મૈં માર ડાલ તા, ઓર ખાનેકા અસબાબ લેકર બફરાગત ખાતા, બઅદ કીતની મુદતકે એક મરતબા એક લડકી તાબુતકે હમરાહ આઇ. ને હાયત ખુબુસ સુરતથી, મેરે દીલને ચાહા કે ઉસે મારૂં. ઉસને મુજે દેખા ઓર મારે ડરકે બેહોશ હોગઇ, ઉસકાભી સામાન ઉઠાકર અપને પાસ લેઆયા, લે- કીન અકેલા ન ખાતા; જબ ભુખ લગતી ખાના ઉસકે પાસ લેજાતા, ઓર સાથ મીલકર ખાતા જબ ઉસ અવરતને દેખા કે મુજે યે શખસ નહીં સતાતા; દીન બદીન દહશત ઉસકી કમ હુઇ ઓર રામ હોતી ચલી મેરે મકાનમેં આને જાને લગી—એક રોઝ ઉસકા અહવાલ પુછા કે તુ કોન હયે ? ઉસને જવાબ દીયા કે મૈં પાદશાહકે ખાસ વઝીલકી બેટીહું, અપને ચચાકે બેટેસે મેરી શાદી હુઇથી. શબે ઉરસીકે દીન ઉશે કુવાંજકી બીમારી હુઇ, અયસા દરદસે તડપને લગા કે એક આનકી આનમેં મરગયા. મુજે ઉંસકે તાબુતકે સાથ લાકર યહાં છોડગએ ફીર ઉસને મેરા અહવાલ પૂછા ? મૈંનેભી તમામો કમાલ બયાન કીયા. ઓર કહા ખુદાને તુજે યહાં મેરી ખાતીર ભેજા હયે. વો મુસકુરાકર ચુપકી હો રહી—ઇસી તરેહ કઇ દીનમેં આપસમેં મહોબત ઝીયાદા હુઇ મૈંને ઉસ અરકાન મુંમલમાની કે શીખાકર કલમા પડયા ઓર રજુ કરકે સોહબત

કી; વોભી હામેલા હુય, એક બેટા પૈદા હુવા; કરીબ તીન બરસકે ઉસી સુરતસે ગુઝરે. જબ લડકેકા દુદ બડાયા, એક રોઝ બીબીસે કહાકે યહાં કબતક રહેગે. ઓર કીસ તરેહ યહાંસે નીકલેંગે ! વો બોલી ખુદા નીકાલે, તો નીકલે નહીંતો એકરોઝ યુહી મરજાએગે; મુજે ઉસકે કહેનેસે ઓર અપને રહેનેસે કમાલ રીકકત આઇ, રોતે રોતે સો ગયા. એક શખ્સકો ખ્વાબમેં દેખા કે કહેતા હયે પરનાલેકી રાહસે નીકલના હયે તો નીકલ મૈં મારે ખુશીકે ચોંક પડા, ઓર ઉસ અવરતકો કહા કે લોહેકી ચાખેં, ઓર મેખેં જા પુરાની સંદુકોમેં હયે સો જમએ કરકે લેઆવો તો ઉસકો કુશાદા કરૂં.

ગરઝ મૈં ઉસ મોરીકે મુંહપર મેખ રખકર પથ્થરોંમે અયસા ઠોકતાથા કે થક જાતા. એક બરસથી મેહનતમેં વો સુરાખ ઇતના બડા હુવા કે આદમી નીકલ સકે બઅદ ઉસકે મુરદોંકી આસતી નોંમોંસે અચ્છે જવાહીર ચુનકર ભરે, ઓર સાથ લેકર ઉસી રાહસે હમતીનોં બાહેર નીકલે. ખુદાકા શુકર કીયા ઓર બેટેકો કાંધેપર બીઠલાયા. એક મહીના હુવા હય કે સરે રાહ છોડકર મારે ડરકે જંગલ પહાડોંકી રાહ ચલા આતાહું; જબ ભુખ લગતી હયે તબ ગાસ ખાતાર્મ. તાકત બાત કરનેકી મુજમેં નહી હયે. યે મેરી હકીકત હય જો તુમને સુની. પાદશાહ સલામત મેને ઉસકે હાલપર તરસ ખાયા, ઓર હમ્મામ કરમુાકર અચ્છા લીબાસ પહેનવાયા ઓર નાયબ બનાયા ઓર મેરે ઘરમેં મલેકાસે કઇ લડકે પૈદા હુએ લેકીન છોટપનમેં મરગએ એક બેટા પાંચ બરસકા હોકર જાન બરહમ તસલીમ હુવા ઉસકે ગમમેં મલેકાનેભી વફાત પાઇ મુજે કમાલ હુવા. વો મુલ્ક ગૈર ઉસને કાટને લગા, દીલ ઉદાસ હોગયા, ઇરાદા હજમકા કીયા...પાદશાહસે અરજ કરકે ખીદમત શાહબદરકી ઉસ જવાનકો દીલવાદી; ઉસ અરસેમેં પાદશાહભી મરગયા. ઇસ વફાદાર કુત્તેકો ઓર સબ માલ ખજાના લેકર નએશાપુરમેં આરહા; ઇસ બાસ્તે કે મેરે ભાઇઓંકે અહવાલસે કોઇ વાકીફ ન હોવે. મંયે ખ્વાજા સગપરસ્ત મશહુર હુવા ઓર ઇસ બદનામીમેં દુગના મહસુલ આજતક પાદશાહ ઇરાનકી સરકારમેં ભરતાહું.

ઇત્તેફાકન યે સૌદાગર બચ્ચા નહીં આય ઉસકે વસીલેસે જહાંપનાહકા કદમબોસ હુવા. મેંન પુછા કે યે તુમ્હારા ફરઝંદ નહીં ? ખ્વાજાને જવાબ દીયા, કીબલએ આલમ યે મેરા બેકા નહીં. આપહીકી રઇયત હયે, લેકીન અબ મેરે માલીક ઓર વારસ જો કુછ કહીએ સો યે હય ! યે સુનકર મેંને સૌદાગર બચ્ચેસે પુછા કે તુ કીસ તાજરકા લડકા હયે ઓર તેરે માં બાપ કહાં રેહતે હયે ? ઉસ લડકેને ઝમીન ચુમી ઓર જાનકી અમાન માંગી, ઓર બોલાકે યે લોંડી સરકારકે વઝીરકી બેટી હયે, મેરા બાપ હુઝુરકે અતાબમેં બસબબ ઉસ ખ્વાજાકે લાલોંકો પડા ઓર હુકમ યું હુવા કે, અગર એક સાલતક ઉસકી બાત કુરસીનશીન ન હોગી તો જાનસે મારા જાએગા. મેને યે સુનકર યે ભેસ બનાયા ઓર અપને તઇ નએશાપુરમેં પોહંચાયા. ખુદાને ખ્વાજાકો મંએ કુત્તા ઓર લાલોંકે હુઝુરમેં હાઝીર કીયા. આપને તમામ અહવાલ સુન લાયા ઉમેદવાર હું કે મેરે બુઢે બાપકી મુખલસી હો. યે બયાન વઝીરઝાદીશે સુનકર ખ્વાજાને એક આહકી, ઓર બોલા કે હાય કમબખતી ઇતની દુરસે યે રંજો મેહનત ખીંચકર મંયે ઇસ આદઝુસે આયાથા કે ઇસ સૌદાગર બચ્ચેકો અપના ફરઝંદ કરૂંગા ઓર અપને માલો મતાકા ઉસકો હીબ્બા નાયા લીખ દુંગા તો મેરા નામ રહેગા. ઓર સારા આલમ ઇસે ખ્વાજાઝાદા કહેગા, શો મેરા ખીયાલ ખામ હુવા. ઇસને ઓરત હોકર મુજ મરદેપીરકો ખરાબ કીયા, મંયે રંડીકે ફરેબમેં પડા, અબ મેરી વોકહવત હુઇ, ઘરમેં રહે ન તીરથ ગએ, મુંડ મુડા ફઝીહત ભયે.. અલકીસ્સા મુજે ઉસકી બેકરારી, ઓર નાલા ઝારીપર રહમ આયા ખ્વાજાકો નઝદીક બુ-

લાયા ઔર કાનમે મુઝદા ઉસ્કે વસલકા સુનાયા કે ગમગીન મત હો ઇસીસે તેરી શાદી કર દેંગે ખુદા ચાહે તો તેરી અવલાદ હોગી. ઇસ ખુશ ખબરીકે સુનનેસે ઝરા ઉસકે તસલ્લી હુઇ. તબ મેને કહા કે વઝીરઝાદીકો મહેલમેં લેજાઓ, ઔર વઝીરકોં કેદખાનેમેસે લેઆઓ ઔર હમ્માંમમેં ન્હીલાઓ ઔર ખીલઅત સરફરાઝીકી પેહનાવો, ઔર જલદી મેરે પાસ લાઓ.

જીસ વકત વઝીર આયા, લબે ફરશતક ઉસકા ઇસતબાલ ફરમાયા, ઔર બુઝુરગ જાન કર ગલે લગાયા. ઔર નએ સરસે કલમદાન વીઝારતકા ઇનાયત ફરમાયા, ઔર ખ્વાજાકોભી જાગીર મનસબ દીયા, ઔર સાઅત નેક દેખકર વઝીરઝાદીશે નીકાહ પડ઼્હાકર મનસુબ કીયા. કઇ સાલમેં દો બેટે. ઔર એક બેટી ઉસકે ઘરમેં પૈદા હુઇ...ચુનાચે બડા બેટા મલેકુતતુજાર હએ, ઔર છોટા હમારી સરકારકા મુખતાર હયે, અય દરવેશો મેંને ઇસ લીએ યે નકલ તુમ્હારે સામને બયાનકી કે કલકી રાત દો ફકીરેંકી સરગુઝસ્ત મેને સુની થી, અબ તુમ દોનોંભી જો બાકી રહે હો યે સમજો કે હમ ઉસી મકાનમેં બેઠે હએ, મુજે અપના ખાદીમ, ઔર ચંદરોઝ મેરે પાસ રહો. જબ ફકીરેંને પાદશાહકી તરફસે બહોત ખાતીરદારી દેખી તો કેહને લગે કે ખેર, જબ તુમને ગદાઓંસે ઉલફત કી, તો હમ દોનોંભી અપના માજરા બયાન કરતે હએ, સુનીએ.

સૈર તીસરે દુરવેશકી.

તીસરા દુરવેશ લંગોટ બાંધકર બેઠા, ઔર અપની સૈરકા બયાન ઇસતરહ કરને લગા.

રૂબાઇ.

અહવાલ ઇસ ફકીરકા અય દોસ્તાં સુનો,
યઅને જો મુજપર બીતી હયે વો દાસ્તાં સુનો,
જો કુછ કે શાહે ઇસ્કને મુજસે કીયા સુલુક,
તફસીલવાર કેહતા હું ઉસકા બયાં સુનો.

કે યે કમતરીન પાદશાહઝાદા, અજમકા હએ, મેરે વલીયુલનયામત વહાંકે પાદશાહ થે, ઔર સીવા મેરે કોઇ ફરઝંદ નહીં રખતે થે. મૈં જવાનીકે આલમમેં મુસાહેબોંકે સાથ ચવપડ, ગંજીફા, શતરંજ, તખતા, નરદ ખેલા કરતા, ઔર સવાર હોકર શેરો શીકારમેં મશગુલ રેહતા એક દીનકા યે માજરા હએ કે, સવારી તઇયાર કરવાકર, ઔર સબ આશનાયોંકો લેકર મેદાનકી તરફ નીકલા. બાઝ, બેહરી જરરા બાસા સુરખાબ, તીતરોંપર ઉડાતા હુવા દુર નીકલ ગયા; અજબ તરહકા એક કતા બહારકા નઝર આયા કે જીધર નીગાહ જાતીથી કોસોં તલક સબ્ઝા. ઔર ફુલોંસે ઝમીન લાલ નઝર આતીથી. યે કેફીયત દેખકર ઘોડોંકી બાગે ઢાલ દીયા ઔર કદમ બકદમ સૈર કરતે હુએ ચલે જાતે થે, નાગાહ ઉસ સહેરામેં દેખા કે એક કાલા હરન ઉસ પર ઝરબફતકી જુલ ઔર ઘુંગરૂ શોનેકે ઝરદોઝી પટટેમે લટકે હુવે ગલેમેં પડે ખાતીર જમાસે ઉસ મેદાનમેં કે જહાં ઇનસાનકા દખલ નહીં, પરીંદા પર નહીં મારતા, વો ફીરતાથા. હમારે ઘોડોંકી આ હટ પાકર ચોંકા હુવા; સર ઉઠાકર દેખા, ઔર આહેસ્તા ચલા. મુજે ઉસકે દેખનેસે યે શોક હુવા કે રફીકોંશે કહા, તુમ યહીં ખડે રહો, મૈં ઉશે જીતા પકડુંગા. ખબરદાર તુમ કદમ

આગે ન બડાઇએ, ઓર મેરે પીછે ન આઇયે મેરા ઘોડા નેહાયત ચુસ્તો ચાલાક થા કે કઇ બાર હરનોંકે ઉપર દોડાકર ઉનકી ચોકડી ભુલાકર હાથોંશે પકડ પકડ લીએ થે, ઉસકે પીછે દો-ડાયા. વો દેખકર છલાંગે ભરને લગા, ઓર હવા હુવા, ઓર ઘોડાભી હવાશે બાતેં કરતા થા, લેકીન ઉસકી ગરદકો ન પોહંચા વો ઘોડાભી પસીના પસીના હો ગયા, ઓર મેરાભી જીબ મારે પીયાસકે ચટખને લગી, પર કુછ બસ ન ચલા; શામ હોને લગી ઓર મેં કયા જાનું કહાંશે કહાં નીકલ આયા લાચાર હોકર ઉશે ભુલવા દીયા, તરકશમેંશે તીર નીકાલકર ઓર કુરબાનશે કયા ન સંભાલકર ચીલ્લેમેં જોડકર સીસ બાંધી, ઓર અલ્લાહોઅકબર કેહકર મારા. બારે પેહ-લાહી તીર ઉસકે પાંવમેં લગા. તબ વો લંગડતા હુવા પહાડકે દામનકી તરફ ચલાં ફકીરભી ઘોડે પરશે ઉતર પડા, ઓર પીયાદા ઉસકે પીછે લગા ઉસને કોહકા ઇરાદા કીયા મેંનેભી ઉસકા સાથ દીયા; કઇ ઉતાર ચડાવકે બાદ, એક ગુંબઝ નઝર આયા, જબ પાસ પોહંચાતો એક બાગ ઓર ચશમા દેખા વો હરનતો નઝરોસેં ગાયબ હો ગયાથા. મેંભી બહોત થક ગયા, હાથ પાંવ ધોનેલગા. એક બારગી આવાઝ રોનેકી ઉસ ગુમબઝકે અંદરસે મેરે કાનમેં આઇ, જયસે કે કોઇ કેહતા હયે કે અય બચ્ચે, જીસને તુજે તીર મારા, મેરી આહકા તીર ઉસકે કલેજેમેં લગીયો, વો અપની જવાનીસે ફલ ન પાવે મેં યે સુનકર વહાં ગયા' દેખાતો એક બુઝરગ સુરીદરેશ પોશાક પેહને એક મસનદપર બેઠા હયે, ઓર હરન ઉસકે આગે લેટા હયે ઉસકી ટાંગસે યે તીર ખીંચતા હયે, ઓર બદ દોઆ દેતા હયે મેંને સલાંમ કીયા. ઓર હાથ જોડકર કહા કે હઝરત સલામત યે તકસીર નાદાનીસ્તા ઇસ ગુલામસે હુઇ, મેં યે ન જાનતાથા, ખુદાકે વાસ્તે મઆફ કરો વો બોલા કે બેઝબાનકો તુને સતાયા હયે અગર અનજાન યે હરકત તુજસે હુઇ. અલ્લાહ મઆફ કરેગા.

મેં પાસ જાકર બેઠા, ઓર તીર નીકાલને લગા, બહોત દેરકેબાદ વો તીર નીકલા ઓર ઝખમમેં મરહમ ભરકાર બાંડ દીયા. હાથ ધો ધારકર ઉસ પીર મરદને કુછ ખાના જો ઉસ વકત મૌજુદ થા મુજે ખીલાયા મેંને ખાપીકર એક ચાર પાઇપર લંબીતાની, માંદગી કે સબબ ખુબ પેટભરકર સોયા; ઉસ નીંદમે આવાઝ આહો ઝારીકી કાનમેં આઇ આંખે મલકર જો દેખતાહું તો ઉસ મકાનમેં નવો બુઢા હયે, ન કોઇ ઓર હયે, અકેલા મે પલપર લેટાહું, ઓર વો દાલાન ખાલી પડા હયે—ચારોં તરફ હયેરાન હોકર દેખને લગા એક કોનેમે પરદા પડા નઝર આયા; વહાં જાકર ઉસે ઉઠાકર દેખા તો એક તખ્ત બીછા હયે, ઓર ઉસપર એક પરી-ઝાદ ઓરત બરસ ચૌદા એકેકી માહતાબકીસી સુરત, ઓર ગુલફે દોનાં તરફ છુટીં હુઇ હંસતા ચેહરા ફરંગી લીબાસ પેહને હુએ, અજબ અદાસે દેખતી હયે ઓર વો બુઝરગ અપના સર ઉસકે પાંવપર ધરે બેઇખતીયાર રો રહા હયે, ઓર હોશો હવાસ ખો રહા હયે; મૈ ઉસ પીર મરદકા યે અહવાલ ઉસ નાઝ ગયા નીનકા હુસ્નો જમાલ દેખકર મુરજા ગયા, ઓર સુરદેકી તરહ બેજાન હોકર ગીર ગયા. વો પીર મરદ મેરા યે વાલ દેખકર શીશા ગુલાબકા લેઆયા ઓર મુજપર ચીડકને લગા. જબ મેં હોશમેં આયા તો ઉઠકર ઉસ મઅશુકકે મુકાબીલ જાકર સલામ કીય. ઉસને હરગીઝ હાથ ન ઉઠાયા, ઓર ન હોંટ હીલાયા? મેને કહા અય ગુલબદન, પકના ગુરૂર કરના, ઓર જવાબ સલામકા ન દેના કીસ મઝહબમેં દુરસ્ત હયે.

બૈત.

કમ બોલના અદા હયે, હરચંદ પર ન ઇતના;
મુંદજાએ ચશમે આશક, તોભી તુ મુહ ન ખોલે,

બાસ્તે ઉસ ખુદા કે જીસને તુજે બનાયા હયે. કુછતો મુંહસે બોલ હમભી એક સબબસે યહાં આનીકલે હયેં, મેહેમાનકી ખાતીર ઝુરૂર હયે। મેંને લહોતસી બાતેં કી, પર વો બુતકી તરહ ચુપકી સુનાકી તબ તો મૈનેભી આગે બઢકર હાથ પાંવપર ચલાયા—જબ પાંવકો છોડા તો સખ્ત મઅલુમ હુવા કે પથ્થરંસે ઇસલાલકો તરાશા હયે, ઓર આરઝને ઇસસ્સુનકો બનાયા હયે. તબ ઉસ પીરમરદ બુતપરસ્તસે પુછા કે મૈંને તેરે હરનકે પાંવમેં તીર મારા, ઓર તુને ઇસકે ઇશ્કકે નાવકસે મેરા કલેજા છેદકર વાર પાર કીયા, તેરી દોઆ કુબુલ હુઇ, અબ ઉસકી કયફીયત મુફસ્સીલ બયાન કર કે યે તીલસ્સુમ કયું બના હયે, ઓર બસતીકો છોડકર જંગલ પહાડ કયું બસાયા હયે તુજપર જો કુછ બીતા હયે મુજગુ કહે. જબ ઉસકા બહોત પીછા લીયા, તબ ઉસને જવાબ દીયા કે ઇસ બુતને મુજે ખરાબ કીયા, કયા તુભી સુનકર ખરાબ હુવા ચાહતા હયે? મૈંને કહા લો અબ બહોત બાતેં નબનાઓ, મતલબકી બાત કહો; નહીતો માર ડાલુંગા. બુજે નેહાયત દરપએ દેખકર બોલા અય જવાન હરકતવાલા હરએક ઇનસાનકો ઇશ્કકી આંચશે મહફુઝ રખે દેખ તો ઇસ ઇશ્કને કયા કયા આફતેં બરપા કી હયે. ઇશ્કહીકે મારે ઓરત ખાવંદકે સાથ સતી હોતી હયે, ઓર અપની જાત ખોતી હયે. ફરહાદ, મજનુંકા કીસ્સા સબકો મઅલુમ હયે, તુ ઇસકે સુનનેશે કયા ફલ પાવેગા, મૈને જવાબ દીયા બસ અબ અપની દોસ્તી તહેકર રખ્ખો. કસ વકત મુજે તુમ અપના દુશમન સમજો અગર જાન અઝીઝ હયે તો સાફ સાફ કહો. લાચાર હોકર આંસુ ભરલાયા, ઓર કેહને લગા મુજ ખાના ખરાબકી યે હકીકત હય કે બંદેકા નામ નેમાન સઇઆહ હય, મૈં બડા સૌદાગર થા. ઇસ સીરેમેં તીજારતકે સબબ હફતઅકલીમકી સૈર કી, ઓર સબ પાદશાહોંકી ખીદમતમેં રસાઇ હુઇ...એકબાર યે ખ્યાલ જીમે આયા હય કે તમામ મુલક તો ફીરા, લેકીન જઝીરએ ફરંગકે તરફ ન ગયા, ઓર વહાંકે પાદશાહ ઓર રઇયંત સીગાહીકો ન દેખા ઓર રાહો રસમ વહાંકી કુછ દરયાફત ન હુઇ એક વકત વહાંભી જાના ચાહીએ ઓર રફીકોંશે સલાહ લેકર ઇરાદા પકકા કીયા, ઓર જો કુછ તોહફા સવગાત વહાંકે લાયક થા લીયા, ફીર એક કાફલા સૌદાગરોંકા જમાકર જહાઝપર સવાર હોકર રવ,ના હુવા હવા જો મુવાફીક પાઇ તો કઇ મહીનોંમેં ઉસ શહેરમેં જા દાખીલ હુવા, શહેરમે ડેરા લગાયા અજબ શહેર દેખા કે કોઇ શહેર ઉસકી ખુબીકો ન પોહંચતાથા હરએક બાઝાર કુચેમે પુખતા સડકે બની હુઇ, છીડકાવ કીયા હુવા, સફાઇ અયસી કે કહીં એક તીનકા નઝર ન આયા, ઓર મકાન રંગ બેરંગકે ઓર રાતકો રસ્તોંપર કદમબકદમ રોશની ઓર શહેરકે બાહેર બાગ થે કે જીનમેં અજાયબ ગુલબુટે ઓર મેવે નઝર આએ કે શાયદ બહેસ્તકે ઓર કહીં ન હોગે જો વહાંકી તઅરીફ કરૂં શો બેજા હયે ગરઝ સૌદાગરોંકે આનેકા ચરચા હુવા. તો એક ખ્વાજા સરા મોતેબર સવાર હોકર, ઓર કઇ ખીદમતગાર સાથ લેકર કાફલેમેં આંયા ઓર બેપારીયોંસે પુછા કે તુમ્હારા સરદાર કોનસા હય? સબોંને મેરે તરફ ઇશારા કીયા. વો મહેલી મેરે મકાનમેં આયા...મેં તાઝીમ બજાલાયા, બાહમ સલામ અલેકુમ હુઇ ઉસકો મસનદપર બીઠાકર તકીયા પીઠસે લગાયા. બઅદ ઉસકે મેંને પુછા કે સાહેબકે તશરીફ આનેકા કયા બાઇસ હયે ફરમાઇએ? જવાબ દીયા કે શાહઝાદીને સુના હયે કે સૌદાગર આએ હુએ ઓર બહોત જીનસ લાએ હયે ઇસ લીયે મુજકો હુકમ કીયા કે જાકર ઇસકો હુઝુરમેં લેઆઓ; પર તુમ જો કુછ અસબાબ લાયક પાદશાહોકી સરકાર કે હો સાથ લેકર ચલો, ઓર સઆદત આસતાના બોસીકી હાસીલ કરો. મેંને જવાબ દીયા કે આજ તો માંદગીકે બાઇસ કાસીર હું. કલ જાનો માલસે હાઝીર હું. જો કુછ ઇસ આઝીઝકે પાસ મોજુદ હયે સો નઝર ગુઝરાનુંગા ઓર

પસંદ આતે માલ સરકારકા હયે; યે વાયદા કરકે ઈતર પાન દેકર રૂખસ્ત કીયા, ઓર સબ સોલાગરોંકો અપને બુલાકર જો જો તોહફા જીસકે પાસ થા સો લે લીયા ઓર જો મેરે ઘરમે થા વોભી લીયા ઓર સુબ્હેકે વકત દરવાઝેપર પાદશાહી મહેલકે હાઝીર હુવા. ખબરદારોંને મેરી ખબર હુઝુરમેં અરઝ કી. હુકમ હુવા કે હુઝુરમેં લાઓ—વહી ખ્વાજાસરા નીકલા ઓર મેરા હાથ હાથમેં લેકર દોસ્તીકી રાહસે બાતે કરતા હુવા લે ચલા. પેહલે એક મકાન આલીશાનમેં લે ગયા. અય અઝીઝ; તુ બાવર ન કરેગા; વો આલમ નઝર આયાં કે ગોયા પર કાટકર પરીયોંકો છોડ દીયા હયે. જીસ તરફ દેખતાથા નઝર ગડ જાતીથી. પાંવ ઝમીનસે ઉખડે જાતેથે બઝોર અપને તઈ સંભાલતા હુવા રૂબરૂ પોહંચા જુંહી પાદશાહઝાદીપર નઝર ડેડી તો ગશકી નવબત હુઈ; ઓર હાથ પાવમેં રાશા હોગયા બહર સુરત સલામ કીયા. દોનોં તરફ દસ્તરાસ્ત ઓર દસ્તચપ સફ બસફ નાઝનોનાંને પરી ચેહરા દસ્તબસ્તા ખડીથી. મેં જો કુછ કીશમ જવાહીર ઓર પાસ્ચા પોશાકી ઓર તોહફા અપને સાથ લે ગયાથા પેશ કીયા. જબ કઈ કીશતીયા હુઝુરમેં ચુની ગઈ; અઝબસકે સુબ જીનસ લાયક પસંદકે થી; ખુશ હોકર ખાનસામાનકે હવાલેકી ઓર ફરમાયા કે કીમત દસકી બ મુજીબ ફરદકે કલ દીજાવેંગી મૈ તસલીમાત બજાલાયા ઓર દીલમેં ખુશ હુવા કે ઇસબહાનેસે કલભી આના હોગા.

જબ રૂખસત હોકર બાહેર આયા તો સૈદાઈકી તરેહ કહેતા કુછતા ઓર મુંહસે કુચ નીકલતા થા. ઇસી તરેહ સરાહમેં આયા; લેકીન હવાસ બજા નથે સબ આશના દોસ્ત પુછને લગે કે તુમ્હારી ક્યા હાલત હયે ? મેંને કહા, ઇતની આમદોરફતસે ગરમી દીમાગમેં ચડ ગઈ હય; ગરઝ વો રાત તરપતે કટી. ફજરકો ફીર જાકર હાજીર હુવા; ઓર ઉસી ખ્વાજાસરાકે સાથ મહેલમેં પોહંચા વહીં આલમ જો કલ દેખાથા નઝર આયા. પાદશાહઝાદીને મુજે દેખા ઓર હરએકકો અપને અપને કામપર રૂખસત કીયા; જબ કોઈ ન રહા તબ ખીલવતમેં ગઈ; ઓર મુજે તલબ કીયા. જબ મેં વહાં ગયા; તબ બેઠનેકા હુકમ કીયા. મેં આદાબ બજાલાકર બેઠા. ઉસને ફરમાયા કે યહાં જો તુ આયા; ઓર યે અસબાબ લાયા, ઉસમે નફા કીતના મંઝુર હય। મેંને અરઝ કી કે આપકે કદમ દેખનેકી બડી ખવાહીશથી સો ખુદાને મયસ્સર કી. અબ મેંને સબ કુછ પાયા; ઓર દોનોં જહાનકી સઆદત હાસીલ હુઇ; ઓર કીમત જો કુછ ફેહરીસ્તમેં હયે, નીસ્ફકી ખરીદ હયે ઓર નીસફ નફા હયે. ફરમાયા જો કીમત તુને ફેહરીસ્તમેં લીખી હયે સો ઇનાયત હોગી બલકે ઓરભી ઇનામ દીયા જાએગા. બશરતે કે એક કામ તુજસે હો સકે તો હુકમ કરૂં. મેંને કહા કે ગુલામકા જાનોમાલ અગર સરકારકે કામ આવે તો મેં અપની કીસમતકી ખુબી સમજુ; ઓર આંખોંસે કરૂં; યે સુનકર કલમદાન યાદ ફરમાયા એક રૂકકા લીખા ઓર મોત્યોંકે દરમીયાનમેં રખકર એક રૂમાલ રેશમકા ઉપર લપેટકર મેરે હવાલે કીયા; ઓર એક અંગુઠી નશાનીકે વાસ્તે ઉંગલીસે ઉતારી દી ઓર કહા કે ઇસ તરફકો એક બડા બાગ હયે દીલકુશા ઉસકા નામ હયે; વહાં તુ જાકર એક શખ્સકે ખુસરવ નામ દારોગા હયે; ઉસકે હાથમેં યે અંગુશતરી દીજયો ઓર હમારે તરફસે સલામ કહીયો; ઓર ઇસ રૂકકેકા જવાબ માંગીયો; લેકીન જલ્દ આઇયો; અગર ખાના વહાં ખાઇયો તો પાની યહાં પીજયો; ઇસકા ઇનામ તુજે અયસા દુંગી કે તુ દેખેગા.

મૈં રૂખસ્ત હુવા ઓર પુછતા પુછતા ચલા; કરીબ દો કોસકે જબ ગયા વો બાગ નઝર પડા; જબ પાસ પોહંચા તો એક અઝીઝ મુજકો પકડકે દરવાજેમેં બાગકે લેગયા. દેખા તો એક જવાન શેરકીસી સુરત સોનેકી કુરસીપર ઝરહે દાઉદી પેહને: ચાર આઇના બાંધે ફોલાદી ખુદ

સરપર ધરે નેહાયત શાનોશૌખતસે બેઠા હયે; ઓર પાંચશો જવાન તઇયાર ઢાલ તલવાર હાથમેં લીયે ઓર તરકશ કમાન બાંધે મુશતયદ ખડે હુએ મેંને સલામ કીયા તો મુજે નઝદીક બુલાયા; મેંને વો અંગુઠી દી ઓર ખુશામદકી રાહશે મીઠી મીઠી બાતેં કરને લગા ઓર વો રૂમાલ દીખાયા; ઓર રૂકકેભી લાનેકા અહવાલ કહા ઉસને સુનતેહી ઉગલી દાંતોંશે કાટી ઓર સર ધુનકર બોલા, શાયદ તેરી મૌત તુજકો લેઆઇ હયે; ખેર બાગકે અંદર જા સરૂકે દરખ્તમેં એક પીંજરા આહની લટકા હય, ઉસમેં એક જવાન કેદ હયે, ઉસકો યે ખતર દેકર જવાબ જલદ લેકર ફીરઆ. મેં શીતાબ બાગમેં ઘુસ ગયા બાગ કયાથી ગોયા જીતેજી બેહીશ્તમેં ગયા! હર એક ચમન રંગબેરંગકા ફુલ રહાથા, ઓર ફવ્વારે છુટ રહે થે; જાનવર ચહ ચહે માર રહે થે; મેં સીધા ચલા ગયા; ઓર ઉસ દરખ્તમેં કફસ દેખા ઉસમે એક જવાન હસીન નઝર આયા. મેંને અદબશે સર જુકાયા; ઓર સલામ કીયા ઓર ખત પીંજરેમેં જાલીકી રાહશે દીયા. વો અઝીઝ રૂકકો ખોલકર પડને લગા ઓર મુજશે મુશતાકવાર અહવાલ મલેકાકા પુછને લગા અભી બાતેં તમામ ન હુઇ થી. કે એક ફોજ જગીયોંકી નમુદ હુઇ ઓર ચારોં તરફસે મુજપર આ ટુટી ઔર બેનહાશા બરછી તલવાર મારને લગે. એક આદમીકી બીસાત કયા એક દમમેં મુજકો ઝખમી કર દીયા! મુજે કુછ અપની સુધબુધ ન રહી. ફીર જો હોશ આયા તો અપનેતઈ ચાર પાઇપર પાયા દો પીયાકે ઉઠાકર લીયે જાતે હયે ઓર આપસમેં કેહતે હયે કે ઇસ આદમીકી લાશકો મેદાનમેં ફેંક દો કુત્તે કવ્વે ખાયેંગે. દુસરા બોલા અગર પાદશાહ તહકીક કરે ઓર યે ખબર પોંહચે તો જીતા ગડવાવે ઓર બાલ બચ્ચોકો કોલુમેં પીસવા દે કયા હમે અપની જાન ભારી પડી હયે જો અયસી નામાકુલ હરકત કરેં. મેને યે ગફતગો સુનકર દોનો યાજુજ માજુજશે કહા કે વાસ્તે ખુદાકે મુજપર રહમ કરો. અભી મુજમેં એક રમક જાન બાકી હયે જબ મરજાઉંગા તબ જો તુમ્હારા જી ચાહેસો કીજયો મુરદા બદસ્તે ઝીંદા લેકીન યે તો કહોકે મુજપર યે કયા હકીકત બીતી મુજે કયું મારા ઓર તુમ કોન હો! ભલા ઇતના કહે સુનાઓ તબ ઉન્હોંને રહમ ખાકર કહા વો જવાન જો કફસમેં બંદ હય સો યહાંકે પાદશાહકા ભતીજા હય. ઓર પેહલે ઉસકા બાપ તખ્તનશીન થા. રેહલતકે વકત યે વસીઅત અપને ભાઇકો કીકે અભી મેરા બેટા જો વારીસ ઇસ સલતનનકા વય લડકા ઓર બેશઉર હયે કારબાર પાદશાહહેકા ખેરખવાહી ઓર હોશીઆરીશે તુમ કીયા કીજયો જબ યે બાલીગ હો તબ અપની બેટીસે શાદી ઇસકી કર દીજયો ઓર મુખતાર તમામ મુલક ઓર ખઝાનેકા કીજયો યે કેહકર ઉન્હોંને વફાત પાઇ ઓર સલતનતકી નવબત છોટે ભાઈ પર આઈ. ઉસને વસીયતપર અમલ ન કીયા બલકે દીવના ઓર સોદાઇ મસહુર કરકે પીંજરેમેં ડાલ દીયા ઓર ચોકી પેહરા ચારોં તરફ બાગકે રખી હયે કે પરીંદા પર નહીં માર સકતા. કઇ મરતબે ઝહેર હલાહલ દીયા હયે. લેકીન ઝીંદગી ઝબરદસ્ત હય અસર નહી કીયા અબ વો શાહઝાદી ઓર યે શાહઝાદા આશક ઓર મઅશુક બન રહે હયેં, વો ઘરમેં બેકરાર, ઓર યે કફસમેં તડપતા હયે; જબ તેરે હાથશે સોકકા નામા ઉસને ભેજા, યે ખબર હરકારોંને પાદશાહકો પોહંચાઇ. હબશીયોંકી ફોજ ભેજા, ઓર તેરા યે હાલ કીયા, ઓર ઉસ જવાન કેદી કે કતલકી વઝીરસે તદબીર પુછી? ઉસ નમકહરામને મલેકાકો રાઝી કીયા હયે કે ઉસ બેગુનાહકો બાદશાહકે હુઝુર અપને હાથશે શાહઝાદી માર ડાલે? મેંને કહા ચલો મરતે મરતે યેભી તમાશા દેખ લેં. આખીર રાઝી હોકર વો દોનોં, ઓર મેં બે ઝખમી ચુપકે એક ગોશેમેં જાકર ખડે હુએ, દેખા તો તખતપર પાદશાહ બેઠા હયે ઓર મલેકાકે હાથમેં નંગી તલવાર હયે. ઓર શાહઝાદેકો પીંજ-

ઉસે બાહેર નીકાલકર ખડા કીયા. મલેકા જલાદ બનકર શમશીર બરાહના લીએ હુએ અપને આશકકો કતલ કરનેકો આઇ, જબ નઝદીક પોહંચી, તલવાર ફેંક દી; ઓર ગલેમેં ચીમટ ગઇ; તબ વો આશક બોલા કે અયશી મરનેપર રાઝી હું યહાંભી તેરી આરઝુ હયે, ઓર વહાંભી તેરી તમન્ના રેહેગી. મલેકા બોલી કે મૈં ઇસ બહાનેસે તેરે દેખનેકો આઇથી. પાદશાહ યે હરકત દેખકર સખત બરહમ હુવા, ઓર વઝીરકો દાંટા કે તુ મુઝે યે તમાશા દીખલાનેકો લાયા થા। મહેલી મલેકાકો જુદા કરકે મહેલમેં લે ગએ. વઝીરને ખફા હોકર તલવાર ઉઠાઇ, ઓર પાદશાહઝાદેકે ઉપર દોડા કે એકહી વારમેં કામ ઉસ બેચારેકા તમામ કરે. ચાહા કે તેગા ચલાવે, ગેબશે એક તીર નાગહાની ઉસકી પેશાનીપર લગા. આરપાર હો ગયા, ઓર વો ગીર પડા। પાદશાહ યે વારેદાત દેખકર મહેલમેં ઘુશ ગયા, જવાનકો ફીર પીંજરેમેં બંદ કરકર બાગમેં લે ગએ. મૈંભી વહાંશે નીકલા. રાહમેંશે એક આદમી મુઝે બુલાકર હુઝુર લે ગયા, મુઝે ઘાયલ દેખકર એક જરરાહકો બુલાયા. ઓર નેહયત તાકીદસે ફરમાયા કે ઇસ જવાનકો જલદ ચંગા કરકર ગુસલ શફાકાદે, યહી તેરી મેહનત હયે; ઉસકે અછા કરનેમેં જીતની કોશીશ કરેગા વયસાહી ઇનામ, ઓર સરફરાઝી પાએગા.

ગરઝ વો જરરાહ બમુજબ ઇરશાદ મલેકાકે મેહેનત કરકે એક ચીલ્લેમેં ન્હીલા ધુલાકર મુઝે હુઝુરમેં લેગયા. મલેકાને પુછા, અબતો કુછ કસર બાકી નહીં? મેને કહાકે "આપકી તવજ્જાસે અબ તનદુરસ્ત હું. તબ મલેકાને એક ખીલઅત, ઓર બહોતરી રૂપીએ રૂપીએ જો ફરમાએ થે, બલકે ઉસસે દોચંદ અતા કીએ ઓર દુખસ્ત કીયા. મેંને વહાંસે સબ રફીક ઓર નોકર ચાકરોંકો લેકર કુચ કીયા.

જબ ઇસ મુકામપર પોહંચા, તબ સબકો કહા તુમ અપને વતનકો જાઓ, ઓર મેંને ઇસ પહાડપર યે મકાન, ઓર ઉસકી સુરત બનવાકર અપના રહેના મુકરર કીયા ઓર નોકરોં ઓર ગુલામોંકો મવારીક હરએકકી કદરકે રૂપએ દેકર આઝાદ કીયા, ઓર યે કેહદીયા કે જબતલક મેં જીતા રહું, મેરે ખાને પીનેકી ખબરગીરી તુમ્હેં ઝરર હયે; આગે મુખતારહો...અબ વહી અપની નમક હલાલીશે મેરે ખાનેકી ખબર લેતે હયેં, ઓર મેં બખાતીરજમાં ઇસ બુતકી પરસ્તીશ કરતાહું. જબ તલક જીતાહું, મેરા યહી કામ હયે, યે મેરી શરગુઝસ્ત હયે, જો તુને સુની.

યા પુકરા મેંને જબ યે કીસ્સા સુનતેહી કફની ગલેમેં ડાલી, ઓર ઇશતીયાકમેં મુલકે ફરંગકે દેખનેકો રવાના હુવા કીતને એક અરશેમેં જંગલ પહાડોંકી શેર કરતા હુવા મજનું ઓર ફરહાદકી સુરત બન ગયા, આખીર મેરે શોકને ઉસ શહેર તલક પોહંચાયા હરગલી કુચેમેં દીવાનાસા ફીરને લગા. અકસર મલેકાકે મહેલકે આસપાસ રહા કરતા, લેકીન કોઇ બાત અયસી ન બની જો વહાં તલક રસાઇ હો. અજબ હયેરાની થી કે જીસ વાસ્તે યે મહેનત કશી કરકે ગયા, વો મતલબ હાથ ન બાગા. એક દીન બાઝારમેં ખડા થા કે એક બારગી આદમી ભાગને લગે ઓર દુકાનદાર દુકાને બંદ કરકે ચલે ગએ. યા વો રવનક થી યા સુનસાન હોગયા. એક તરફશે એક જવાન રૂસ્તમકાસા કલ્લા શેરકાસા જબડા, ગુંજતા હુલા તલવાર દો દાસ્તી જાહતા ઝરેહબખતર ગલેમેં, ટોપા સરપર ઓર તમચેકી જોડી કમરમેં લગી હુઇ, ફેરીકી તરહ જુમતા ચલા આતા થા, ઓર ઉસકે પીછે દો ગુલામ બન્નાતકા પોશાક પેહને એક તાબુત મખમલી કશાનેશે મડા હુવા સરપર લીએ ચલે આતે હયે? તમાશા દેખકર સાથ ચલનેકા કસ્દ કીયા. જો કોઇ આદમી મેરે નઝર પડતા, મુઝે મના કરતા લેકીન મૈં કબ સુનતા

થા રફતા રફતા વો જવાં મરદ એક આલીશાન મકાનમેં ચલા, મૈંભી સાથ હુવા, ઉસને ફીર તેહી ચાહાકે એક હાથ મારે, ઓર મુજે દો ટુકડે કરે. મૈંને ઉસે કસમ દી કે મેભી યહી ચાહતા હુ મેં અપના ખુન મચાફ કીયા, કીસી તરેહ મુજે ઇસ ઝીંદગી કે અઝાબસે છુડા દે કે નેહાયત તંગ આયાહુ, મેં જાનબુજકર તેરે સામને આયા હું દેર મતકર; મુજે મરનેપર સાબીત કદમ દેખકર ખુદાને ઉસકે દીલમેં રહમ ડાલા, ઓર ગુસ્સાભી કમ હુવા. બહોત તવજજા ઓર મહેરબાનીસે પુછા કે તુ કોન હયે, ઓર કયુ અપની ઝીંદગીસે બેઝાર હુવા હયે ! મેને કહા ઝરા બયઠો તો કહું, મેર કીસ્સા બહોત દુર દરાઝ હયે, ઓર ઇરકકે પંજેમેં ગીરફતા રહું, ઇસી સબબસે લાચાર હું. યે સુનકર ઉસને અપની કમર ખોલી. ઓર હાથ મુહ ધોધાકર કુછ નાશતા કીયા, ઓર મુજેભી ઇનાયત હુવા. જબ ફરાગત કરકે બેઇઠા, તબ બોલા કહે તુજપર કયા ગુજરી ? મેંને સબ વારેદાત ઉસ પીર મરદકી. ઓર અપને વહાં જાનેકી કહે સુનાઇ પેહલે સુનકર રોયા, ઓર યે કહા કે ઇસ કમબખ્તને કીસ કીસકા ઘરઘાલા, લેકીન ખેર તેરા ઇલાજ મેરે હાથમેં હયે, અગલબ હયે કે ઇસ આસી કે સબબસે તુ અપની મુરાદકો પોહંચે ઓર તું અંદેશા ન કર, ખાતીર જમારખ, ઓર હજજામકો ફરમાયા કે ઇસીકી હજામત કરકે હમ્મામ કરાવાવે એક જોડા કપડેકા ગુલામને લાકર પેહનાયા તબ મુજસે કહેને લગા કે યે તાબુત જો તુને દેખા ઉસી શાહઝાદે મરહુમકા હયે, જો પીંજરેમે કેદ થા, ઉસકો દુસરે રોઝ વઝીરને આખીર મકરસે મારા, ઇસકી તો નજાત હુઇ કે મઝલુમ મારા ગયા; મૈં ઉસકા કોકા હું, મૈંનેભી ઉસ વઝીરકો શમશીરશે મારા, ઓર પાદશાહકોભી મારનેકા કસ્દ કીયા, પાદશાહ થરથર કાંપને લગા, ઓર કસમ ખાઇ કે મૈં બેગુનાહ હું, મૈને ઉસે નામરદ જાન કર છોડ દીયા. જબસે મેરા યહી કામ હયે કે હર મહીનેકી નવચંદી જુમેરાતકો મેં ઉસ તાબુતકો ઇસી તરહ શેહરમેં લેકર ફીરતાહું, ઓર ઉસકા માતમ કરંતા હું.

ઉસકી ઝબાની યે અહવાલ સુનનેસે મુજે તસલ્લી હુઇ, કે અગર યે ચાહેગા તો મેરા મકસદ બર આવેગા. ખુદાને બડા એહશાન કીયા; જો ચયસે જુનુનીકો મુજપર મેહેરબાન કીયા; સચ હયે ખુદાને મેહેરબાં હોતે કુલ મેહેરબાં જબ શામ હુઇ ઓર આફતાબ ગુરૂબ હુવા ઉસ જવાનને તાબુતકો નીકાલા ઓર ગુલામ કો ઇતઝવો તાબુત મેરે સરપર ધરા, ઓર અપને સાથ લેકર ચલા...ફરમાને લગા કે મલેકાકે નઝદીક જાના હું તેરી સીફારસ તાબમકદુર કરૂંગા તુ હરગીઝ દમ ન માર્યો, ચુપકા સુના કીજયો મેંને કહા જો કુછ સાહેબ ફરમાતે હયેં સોહી કરૂંગા ખુદા તુમકો સલામત રખ્ખે, જો મેરે હાલપર તરસ ખાતે હો. ઉસ જવાનને ઇરાદા બાદશાહી બાગકા કીયા, જબ અંદર દાખીલ હુવા; એક ચબુતરા સંગે મરમરકા હસ્ત પેહલુ બાગ કે સહેનમેં થા ઓર ઉસપર એક નમગીરા સુફેદ બાદલેકા મોત્યોંકી જાલર લગી હુઇ અલમાસકે ઇસતાદો પર ખડા થા, ઓર એક મસનદ પાકીઝા બીછીથી. ગાવ તકીયા, ઓર બગલી તકીએ ઝરબફતકે લગે હુએ વો તાબુત વહાં રખવાયા ઓર હમ દોનોકો ફરમાયા કે ઉસ દરખ્તકે પાસ જાકર બયઠા.

બઅદ એક સાઅતકે મશાલકી રોશની નઝર આઇ મલેકા આપ કઇ ખવાસે પસોપેસ હાઝરથી, તશરીફ લાઇ, લેકીન ચેહરેપર ઉદાસી ઓર ખફગી ઝાહીરથી આકર મસતદપર બેઠી વો જવાં મરદ અદબસે દસ્ત બસ્તા ખડા રહા, ફીર અદબસે દુર ફરશકે કીનારે બા અદબ બેઠા ફાતેહા પડી ઓર કુછ બાતેં કરને લગા મંય કાન લગાએ સુન રહાથા; આખીર ઉસ જવાનને કહા કે મલેકા જહાં સલામત મુલકે અજમકા શાહઝાદા આપકી ખુબ્બા ઓર મહબુબ્બાં સાથ

બાન સુનકર અપની સલતનતકો બરબાદ કરકે ફકીર બન ઓનીંદ ઇબરાહીમ અદહમકે તબાહ હો ઓર બડી મહેનત ખીંચકર યહાં તલક આ પોહંચા હયે (બીસરા) સાઇ તેરે કારને છોડ. શેહર બલખ, ઓર ઇસ શેહરમેં બહોત દીનોંસે હેરાન ફીરતા હયે આખીર વો ઇરાદા મારનેકા કરકે મેરે સાથ લગ ચલા. મેંને તરવારસે ડરાયા, ઉસને ગરદન આગે ધર દી, ઓર કસમદી કે અબ મૈં યહી ચાહતા હું દેર મતકર.

ગરઝ વો તુમ્હારે ઇસ્કમેં સાબીત કદમ હયે, મેને ખુબ અઝમાયા, સબ તરેહ પુરા પાયા, ઇસ સબબસે ઉસ્કા મઝકુર દરમીયાન લાયા, અગર હુઝુર ઉસકે અહવાલપર મુસાફર જાનકર તવજ્જા હો, તો ખુદા તરસી, ઓર હક શનાશીસે દુર નહીં, યે ઝીકર મલેકાને સુનકર ફરમાયા વો કહા હયે ! અગર શાહજાદા હયે તો કયા મુઝાયકા રૂબરૂ આવે કોકા વહાંસે ઉઠકર આયા ઓર મુજે સાથ લેકર ચલા. મેં મલેકાકે દેખનેસે નેહાયત શાદ હુવા લેકીન અકલો હોશ બરબાદ હુએ. આલમ સુકુતકા હો ગયા, મેંને ચાહા કે કુછ કહું મલેકા હીધારી ઓર કોકા અપને મકાનકો ચલા. મકાનપર આકર બોલા કે મેંને તેરી સબ હકીકત આવલસે આખીર તક મલેકાકો કેહ સુનાઇ, ઓર સીફારસ બીકી. અબ તુ હમેશા રાતકો બીલાનાગાહ જાયા કર. ઓર એશો ખુશી મનાયા કર, મંયે ઉસકે કદમપર ગીર પડા, ઉસને ગલે લગાલીયા તમામદીન ઘડી યા ગીનતા રહા, કે કબ શામ હોવે જો મંય જાઉં. જબ રાત હુઇ, મંય ઉસ જવાનસે રૂખસત હોકર ચલા. ઓર પાઇનેબાગ મે મલેકાકે ચબુતરેપર તકીયા લગાકર જા બઇઠા.

બઅદ એક ઘડીકે મલેકા તને તનહા એક ખ્વાસકો સાથ લેકર આહેસ્તા આહેસ્તા આકર મસનદપર બઇઠી, મુજે ખુશ નસીબીસે યે દીન મયસ્સર હુવા, મૈંને કદમબોસી કીયા, ઉન્હોંને સરમેરા ઉઠા લીયા, ઓર બોલી કે ઇસ ફુરસતકો ગનીમત જાન. ઓર મેરા કહા માનકે મુજહે યહાંસે લે નીકલ કીસી ઓર મુલ્કમેં ચલ મૈને કહા ચલીએ, કહેકર હમદોનોં બાગકે બાહર તો આએ, પર મારે ખુશીકે હાથ પાંવ ફુલ ગએ. ઓર રાહ ભુલ ગએ ઓર એક તરફકો ચલે જાતેથે, પર કુછ ઠીકાના નહીં પાતેથે. મલેકા બરહમ હોકર બોલી કે અબ મેંયે થક ગઇ, તેરા મકાન કહાં હયે જલ્દ ચલકર પોહચ, નહી તો તુ કયા કીયા ચાહતા હયે, મેરે પાવમેં ફફોલ પડ ગએ હયેં, રસ્તેમેં કહીં બઇઠ જાઉંગી. મંયેને કહાકે મેરે ગુલામકી હવેલી નઝદીક હયે, અબ આ પોહંચે ખાતીર જમા રખો, ઓર કદમ ઉઠાવો, જલુઠ તો બોલાપર દીલમેં હેરાનથા કે કહાં લે જાઉં, એન રાહપર દરવાજા નઝર પડા, જલદીશે કુફલકો તોડકર મકાન કે ભીતર ગયા ! અચ્છી હવેલી, ફરશ બીછા હુવા, શરાબ કે શીશે ભરે હુવે કરીનેસે તાકોંમેં ધરે ઓર બાવરચી ખાનેમેં નાન કબાબ તઇયારથે, માંદગી કમાલ હો રહીથી, એક ગુલાબી શરાબ અરગવાની ઉસ ગઝકકે સાથપી, ઓર સારી રાત બાહમ ખુશી કી; જબ ઉસ ચૈનસે સુબ્હો હુઇ, શહેરમેં ગુલ મચા કે શાહઝાદી ગાયબ હુઇ, મોહલ્લે મોહલ્લે, કુચા કુચા, મુનાદી ફીર ન લગે ઓર કુટનીયાં, ઓર હરકારે છુટે કે જહાં વો હાથ આવે પૈદા કરે ઓર સબ દરવાઝોંપર શહેરકે પાદશાહી ગુલામોંકી ચોંકીયાં આ બઇઠી—દરબાનોકો હુકર હુવાકે બગેર પરવાની કે એક ચુંટી બાહેર શહેરકે ન નીકલસકે જો કોઇ નશાન મલેકાકા લાવેગા, હઝાર અશરફી ઓર ખીલઅત ઇનઆમ પાવેગા, તમામ શહેરમેં કુટનીયાં ફીરને લગી, ઓર ઘરઘર ઘુસને લગી, મુજે જો કમબખ્તી લગી દરવાઝા બધ ન કીયા એક બુઢીઆ શેતાનકી ખાલા ઉસકા ખુદા કરે મુહ કાલા, હાતમે તસબીહ લટકાએ બુરકા ઓઢે દરવાઝા ખુલા પાકર બેધડક ચલીઆઇ, ઓર સા.

અને મલેકાકે ખડી હોકર હાથ ઉઠાકર દોઆ દેને લગી કે તેરી નથ ચુડી સોહાગ સલામત રહે ઓર કમાઉકી પગડી કાયમ રહે મયે ગરીબ રંડીઆ ફકીરની હું એક બેટી મેરી હયે કાવે દોજીસે પુરદીનોં જઈ ઝહેરો મરતી હયે, ઓર મુજકો ઇતની તાકત નહીં કે દમડીકા તેલ ચીરાગમેં જલાઉં, ખાને પીનેકો તો કહાંસે લાઉં, ઓર જની તો દાપકો કયા દું, ઓર બચ્ચાકો ખુરાક કહાંસે ખીલાઉં, આજ દો દીન હુવે કે ભુખી પીયાસી પડી હયે, અયે શાહઝાદી અપની ઓર કુછ તુકડા પારચા દોતો ઉસકો પાની પીનેકા આધાર હો. મલેકાને તરસ ખાકર અપને નજદીન બુલાકર ચાર નાન, ઓર એક અંગુઠી ઉંગલીસે ઉતારકર હવાલે કી કે ઉસકો બેચબાચકર ગેહના પાતા બના દીજ્યો, ઓર ખાતીર જમાસે ગુજરાન કીજયો ઓર કભી કભી આયા કીજયો તેરા ઘર હયે, ઉસને અપને દીલકા ઇરાદા જીસકી તલાશમે આઇ થી બ જીનસ પાયા ખુશીસે દોઆ દેતી, ઓર બલાએ લેતી ચલી. દેવડી મેં નાનો કબાબ ફેંક દીએ, મગર અંગુઠીકો મુઠીમેં લે લીયા કે પતા મલેકાકા મેરે હાથ આયા ખુદા ઉસ આફતસે બચાયા ચાહે તો ઉસ મકાનકા માલીક જવાં મરદ સીપાહી તાઝે ઘોડેપર ચડા હુવા નેઝા હાથમે લીએ શીકાર બંદસે એક હરન લટકાએ આ પોંહચા. અપની હવેલીકા કુફલ ટુટા ઓર દરવાઝા ખુલા પાયા ઉસ દલ્લાલાકો નીકલતે દેખા મારે ગુસ્સકે એક હાથસે ઉસકી ચોટી પકડકર લટકા લીયા, ઓર ઘરમેં આયા ઓર ઉસકે દોને પાંઉમે રસીમેં બાધકર એક દરખ્તકી ડાલીસે લટકાયા સરે નીચે ઓર પાંવ ઉપર કીએ એકદમમેં તડપ તડપકર મર ગઇ ઉસ મરદકી સુરત દેખકર યે હયબત ગાલીબ હુઇ કે હવાઇઆં. મુંહપર ઉડતે લગી, ઓર ડરકે કલેજા કાંપને લગા, ઉસ અઝીઝને હમ દોનોંકો બદહવાસ દેખકર તસલ્લીં દીકે બડી નાદાની તુમને કી અયસા કામ કીયા ઓર દરવાઝા ખોલ દીયા, મલેકાને હંસકર ફરમાયા કે શાહઝાદા અપને ગુલામકી હવેલી કેહકર લે આયા ઓર મુજકો ફુસલાયા, ઉસ ઇલતીમાસ કીયા કે શાહઝાદેને જો કહા બજા હય જીતની ખલકુલ્લાહ હય, પાદશાહોંકે લોંડી ગુલામ હંય ઇન્હીંકી બરકત, ઓર ફએઝસે સબકી પરવરીશ ઓર નીભા હયે, યે ગુલામ બેદામો દીરમ ઝરખરીદા તુમ્હારા ઓર મલેકાકા ઇસ ગરીબ ખાનેમેં તશરીફ લાના મેરી સઆદત દોનોં જહાન કી હયે, ઓર અપને ફીદવીકો સરફરાઝ કીયા, મૈં નીસાર હોનેકો તઇયાર હું. કીસી સુરતસે જાનો માલસે દરેગ નહીં કરૂંગા આપ શોકસે આરામ ફરમાઇએ અબ કીસી બાતકા ખતરા નહી; યે મુરદાર કુટની અગર સલામત જાતી તો આફત લાતી અબ જબતલક મીઝાજે શરીફ ચાહે બયેઠે રહીએ ઓર જો કુછ દરકાર હો ઇસ ખાના ઝાદકો કહીએ સબ હાઝીર કરેગા. ઓર પાદશાહ તો કયા ચીઝ હય, તુમ્હારી ખબર ફરી[illegible] ન હોગી ઉસ જવાં મરદને અયસી બાતેં તસલ્લીકી કહીં કે ટુક ખાતીર જમા હુઇ તબ મયેને કહા શાબાશ તુમ બડે મરદ હો, ઈસ મુરવ્વતકા બદલા હમસેભી જબ હો સકેગા તબ હુઝુરમેં આવેંગા, તુમ્હારા નામ કયા હયે । ઉંસને કહા પેલામકા નામ બહેઝાદખાં હયે, ગરઝ છે મહીને તક જીતની શરત ખીદમતકી થી બજાનો દીલ બજાલાયા, ખુશ આરામસે ગુઝરી.

એક દીન મુજે અપના મુલ્ક, ઓર માંબાપ યાદ આએ ઇસ લીએ નેહાયત ફીકરમંદ બયેઠાથા, મેરા ચેહરા ગમગીન દેખકર બહેઝાદખાં રૂબરૂ હાથ જોડકર ખડા હુવા ઓર કેહને લગા ફીદવીશે અગર કુછ તકશીર ખીદમત ગુઝારીમે હુઇ તો ઇરશાદ કીજીએ મયેંને કહા, બરાએ ખુદા યે કયા મઝકુર હયે, તુમને તો અયસા સુલુક કીયા કે ઇસ શેહરમેં અયસે આરામસે રહે જયસે અપની માંકે પેટમેં કોઇ રેહતા હયે; નહીં તો યે અયસી હરકત હમસે હુઇથી કે તીનકા હમારા દુશમન થા, અયસા દોસ્ત કોનથા જો ઉસકે વહાં ઝરા દમ લેતે, ખુદા તુમ્હેં ખુશ રખે

બડે મરદ હો તબ ઉસને કહા કે અગર યહાં દીલ નહીં લગતા હવે તો જહાં હુકમ હો બેસ આ રીયતસે પોહંચા દુફકીર બોલા કે અગર અપને વતનતક પોહંચુ તો માંગાપકો દેખું મેરી તો યે સુરત હુઇ, ખુદા જાને ઉનકી કયા હાલત હુઇ હોગી. મયેં જીસ વાસ્તે વતનસે રૂર હુવા થા મેરી તો આરઝુ બર આઇ અબ ઇનકી કદમબોસી વાજીબ હયે...મેરી ખબર ઉનકો કુછ નહીં કે મરગયા યા જીતા હયે. ઉનકે દીલપર કયા ગમ ગુઝરતા હોગા જવા મરદ બોલા કે, બહોત મુબારક હયે ચલીયે. યે કેહ કર એક ઘોડા તુરની સૌ કોસ ચલનેવાલા. ઓર એક ઘોડા તેઝ રફતાર જીસકેપર નહીં કરેથે સો મલેકાકે વાસ્તે જલ્દ લા હાઝીર કીયા, ઓર હમ દોનોંકો સવાર કરવા કર ઝરેહ બખતર પેહન હથિયાર બંધ વો અપને ઘોડેપર ચડ બેઠા, ઓર કહા કે ગુલામ આગે હોલા હયે. સાહેબ ખાતીર જમાસે ઘોડા દબાએ હુએ ચલીએ, જબ શહેરકે દરવાઝેપર આયા એક નઅરા મારા ઓર તબરસે કુફલકો તોડા, ઓર નીગાહબાનોંકો ધમકાકર લલકારા કે હરામઝાદોં અપને પાદશાહકો જાકર કહો કે બહેઝાદખા મલેકા મહેરનીગાર, ઓર શાહઝાદએ આલી વીકારકો જો તુમ્હારા દામાદ હે રાતોંકે સામને લે જાતા હયે અગર કુછ મર દુમીકા નશાં હો તો બાહેર નીકાલો, ઓર મલેકાકો છીનલો; યે મત કેહના કે ચુપકે લે ગયા, બયેઠે બયેઠે આરામ કીયા કરો.

યે ખબર પાદશાહકો જલ્દ જા પોંહચી વઝીર ઓર મીરબખશીકો હુકમ કીયા કે ઉન તીનો બદઝાત નમકહરામકો બાંધકર લાઓ, યા ઉનકે સર કાટકર હુઝુરમેં પોહંચાઓ. એક દમકે બઅદ ફૌઝ જમા હુઇ ઓર તમામ ઝમીનો આસમાન કાંપને લગા બહેઝાદખાને મલેકાકો, ઓર ઇસ ફકીરકો એક પુલકે દરમેં કે બારા પુલે, ઓર જોનપુરકે પુલકે બરાબર થા ખડા કીયા, ઓર આપ ઘોડેકો ભગાકર ફૌજકી તરફ ફીરા, ઓર શેરકે માનીંદ ગુંજકર ઘોડેકો ડાંટકર ફૌજકે દરમીઆન ઘુસા તમામ લશકર કાઇમા ફટ ગયા, ઓર યે દોનો સરદારો તક જા પોંહોચા ઓર દોનોંકે સર કાટ લીએ, જબ સરદાર મારે ગએ. લશકર તર બતર હો ગયા. ફીર તો પાદશાહ આપ કઇ ફૌજ બખતર પોશોંકી અપને સાથ લેકર કુમકકો આયા; વો લડાઇની ઉસ જવાં મરદને માર દી, શીકસ્ત ફાશખાઇ; પાદશાહ પસપા હુએ સચ હએ કે ફતેહ દાદે ઇલાહી હએ લેકીન બહેઝાદખાંને અયસી બહાદુરી કી કે રૂસતમસેબી ન હો સકે...જબ બહેઝાદખાંને દેખા કે અબ કોઇ દુશમન બાકી નહીં રહા જો હમારા પીછા કરેગા, બેખૌફ હોકર જહાં હમ ખડે થે આયા, ઓર મુજકો સાથ લેકર ચલા. સફરકી ઉમર કોતા હોતી હએ, થોડે અરસેમેં અપને મુલકકી સરહદમેં પોહંચે એક અરઝી સહી સલામત અનેકી પાદશાહકે હઝુરમેં જો કીબલેગાહ મુજ ફકીરકે થે લીખકર રવાના કી જહાંપનાહ પઢકર શાદ હુએ, દોગાના શુકરકા અદા કીયા. જયસે સુખે ધાનમે પાની પડા. ખુશ હોકર સબ અમીરોંકો જુલુસમેં લેકર ઇસ આજીઝકે ઇસતીકબાલકે ખાતીર લબે દરીઆ આકર ખડે હુએ ઓર નાનકે વાસ્તે નાખુદાકોં હુકમ કીયા. મૈંને દુસરે કીનારેપર સવારી પાદશાહકી ખડી દેખી કદમબોસીકી આરઝુમેં ઘોડેકો દરયામેં ડાલ દીયા, મ.રે ઇસ્તીઆકકે કલેજેસે લગા લીયા.

અબ એક ઓર આફત નાગહાની પેશ આઇ કે જીસ ઘોડેપર મેં સવાર થસાયદ વો બચ્ચા, ઉસી માદયાનકા થા, જીસપર મલેકા સવાર થી, યા હમ જીનસીયતકે બાઇસ મેરે ઘોડેકો દેખકર ઘોડીનેબી જલદી કરકે અપને તઇં મલેકા સમેત મેરે પીછે દરયામેં ગીરાયા ઓર તીરને લગી મલેકાને ઘબરાકે બાગ ખીંચી વો મુંહકી નરમ થી ઉલટ ગઇ મલેકા ગોતે ખાટર મંએ ઘોડી દરયામેં ડુબ ગઇ કે ફીર દોનોંકા નશાન નઝર ન આયા બહેઝાદખાંને યે હાલત દેખકર

અપને તઈ ઘોડે સમેત મલેકાકી મદદકી ખાતીર પોહંચાયા, વોભી ઉસ ભંવરમેં આ ગયા ફીર નીકલ ન સકા; બહોનેરે હાથ પાવ મારે, કુછ બસ ન ચલા ડુબ ગયા. જહાંપનાહને યે વારેદાત દેખકર જાલ મંગવાકર ફીટવાયા ઓર મલ્લાહોં, ઓર ગેતા ખોરોંકો ફરમાયા—ઉન્હોંને સારા દરયા છાન મારા, તલેકી મટ્ટી લે લે આએ, પર વો દોનોં હાથ ન આએ.

યા ફુકરા યે હાદેસા અયસા હુવા કે મેં સોદાઇ ઓર દીવાના હો ગયા; ઓર ફકીર બનકર યહી કેહતા થા કે ઇન નૈનોંકા યહી બીસેખ યેભી દેખા વોભી દેખા અગર મલેકા કહી ગાયબ હો જાતી યા મર જાતી તો દીલકો તસલ્લી આતી; ફીર તલાશકો નીકલતા યા સબર કરતા. લેકીન જબ નઝરોંકે રૂબરૂ ગરક હો ગઇ તો કુછ બસ ન ચલા આખીર જીમેં યહી લહેર આઇ કે દરયામેં ડુબ જાઉં; શાયદ અપને મઅશુકકો મરકર પાઉં. એક રોઝ રાતકો ઉસી દરયામેં ઉતરા ઓર ડુબનેકા ઇરાદા કરકર ગલે તક પાનીપેં ગયા, ચાહતા હું કે આગે પાંવ રખ્ખું, ઓર ગોતા ખાઉં. વહી સવાર બુરકાપોશ જીન્હોંને તુમકો બશારત દી હએ આ પોહંચે, મેરા હાથ પકડ લીયા ઓર દીલાસા દીયા કે ખાતીર જમા રખ મલેકા ઓર બહેઝાદખાં જીતે હએ, તુ અપની જાન નાહક કયું ખોતા હએ; દુન્યામે અયસાભી હોતા હએ; ખુદાકી વરગાસે માયુંસ મતહો અગર જીતા રહેગા તો તેરી મુલાકાત ઉન દોનોંસે એક રોઝહો રહેગી. અબ તુ રૂમકી તરફ જા ઓર ભી દો દુરવેશ દીલરેશ વહાં ગએ હએ; ઉનસે તુ જબ મીલેગા તબ અપની મુરાદકો પોહચેગા યા ફુકરા બમુજીબ હુકમ અપને હાદીકે મૈંભી ખીદમત શરીફમેં આકર હાઝીર હુવાહું, ઉમ્મેદ હએ કે હરએક અપને મતલબકો પોહચે. ઇસ તુકડ ગદેકી યે વારેદાતથી જો તમામોકમાલ કેહ સુનાઇ.

સૈર ચોથે દુરવેશકી.

ચોથા દુરવેશ અપની સૈરકી હકીકત રોરોકે ઇસ તરહ કેહને લગા.

રૂબાઇ.

કીસ્સા હમારી બેસરો પાઇકા અબ સુનો,
ટુક જાપના ધ્યાન રખકે મેરા હાલ અબ સુનો,
કંસ વાસ્તે મૈં આયાહું યહાં તક તબાહ હુવા;
સારા બયાન કરતા હું ઉસકા સબબ સુનો.

યા મુરશદ અલ્લાહ ઝરા મુતવજ્જા હો. યે ફકીર જો ઇસ હાલતમેં ગીરફતાર હએ; ચીવકે પાદશાહકા બેટા હએ, નાઝો ન્યામતસે પરવીશ પાઇ ઓર બખુબી તરબીઅત હુવા—ઝમાનેકે ભલે બુરેસે કુછ વાકીફ ન થા જાનતા થા કે યુંહી હમેશા નીભેગી અન બેફીકરીમેં યે હાદેસા રૂબકાર હુવા કે કીબલએ આલમ જો વાલીદ ઇસ યતીમકે થે ઉન્હોંને રેહલતક જાન કંદનીકે વકત અપને છોટે ભાઇકો જો મેરે ચાચા હએં બુલાયા, ઓર ફરમાયા કે હમને તો સબ માલો મુલ્ક છોડકર ઇરાદા કુચકા કીયા, લેકીન યે વસીઅત મેરી બજા લાંઇઓ, ઓર બુઝરગીંકો કામ ફરમાઇઓ, જબ તલક શાહઝાદા જો માલીક ઇસિ તાજો છતરકા હએ જવાન હો ઓર શઉર સંભાલે, ઓર અપના ઘર દેખે ભાલે તુમ ઇસરી હીફાઝત કીજ્યો.

ઓર શીપા હો રઇયતકો ખરાબ ન હોને દીજ્યો જબ વો બાલીગ હો ઉસકો સબ કુછ સોંપ જાકર છપ્ત હવાલે કરના, ઓર રોશન અખતર જો તુમ્હારી બેટી હુએ, ઉસસે શાદી કરદેના ઓર તુમને સલતનતસે કીનારા પકડના. ઇસ સુલુકસે પાદશાહત હમારે ખાનદાનમેં કાયમ રહેગી, કુછ ખલલ ન આએગા યે કેહકર આપતો જાન બહક તસલીમ હુએ અબ ચચા પાદશાહ હુવા, ઓર બંદોબસ્ત મુલકકા કરને લગા. મુજે હુકમ કીયા કે ઝનાને મહેલમાં રહા કરો; જબતલક જવાન હો બાહેર ન નીકલો યે ફકીર ચોદા બરસકી ઉમર તક બેગમે ઓર ખ્વ. સોમેં પલા કીયા. ચચાકી બેટીસે શાદી ખબર સુનકર શાદ થા, ઓર ઉસ ઉમેદપર બેઠીકર રેહતા, ઓર દીલમેં કેહતા કે અબ કોઇ દીનમેં પાદશાહતભી હાથ લગેગી, ઓર શાદીભી હોજાએગી...દુનેયા બઉમ્મેદ કાયમ હએ એક હબશી કે જીસકા નામ મુબારક થા વો વાલીદકી ખીદીમતમેં તરબીયત હુવા થા, ઉસકા બડા એતેબાર થા, ઓર સાહેબ શઉર નમકહલાલથા મૈં અકસર ઉસકે પાસ બેઠાતા; વોભી મેરી બહોત પ્યાર કરતા; ઓર મેરી જવાની દેખકર ખુશ હોતા ઓર કેહતા અલહમદોલીલ્લાહ અય શાહઝાદે એબ તુમ જવાન હુએ, ઇનશાઅલ્લાહોતઆલા યકીન હએ કે તુમહારા ચચા અપને ભાઇકી વસીઅતપર અમલ કરેંગે ઓર અપની બેટી, ઓર તાજો તખ્ત જો તુમકો મીલને વાલા હએ મીલેગા.

એક રોઝ યે ઇત્તેફાક હુવા કે એક અદના સહેલીને બેગુનાહ મેરે તઇ તમાચા અયસા ખીંચકર મારા કે મેરે ગાલપર પાંચો ઉંગલીયોંકા નશાન ઉભર આયા ! મૈં રોતા હુવા મુબારકકે પાસ ગયા. ઉસને મુજે ગલે લગ લીયા, ઓર આંસુ આસતીનસે પોછકર, કહા કે ચલો આજ તુમ્હેં પાદશાહકે પાસ લેચલું, શાયદ મેહેરબાનહો, ઓર લાયક સમજકર તુમ્હારા હક તુમ્હેં દેં...ઉસીવકત ચચાકે પાસ લેગયા. ચચાને દરબારમેં નેહાયત શફકકત કી, ઓર પુછા કે કયું દીલગીરહો, ઓર આજ યહાંતક કયુ આએ મુબારક બોલાકે કુછ અરઝ કરને આએ હંયે યે સુનકર ખુદબખુદ કેહને લગા કે અબ શાહઝાદેકા બીયાહ કરદેતે હંયે, મુબારકને કહા બહોત મુબારક હયે...વહી નજુમી ઓર રમાલોંકો રૂબરૂ કીયા, ઓર ઉપરકે દીલસે પુછા કે ઇસસાલમેં કોનસા દીન ઘડી મહુરત મુબારક હય કે સરંજામ શાદીકાં કરૂં ? ઉનહોંને મરઝી પાકર ગીન ગીનાકર અરઝ કી કે કીબલએ આલમ, યે બરસ તમામ નેહેસ હયે કીસી ચાંદમે કોઇ તારીખ નેક નહી, અગર યે સાલ તમામ બખેરો ખુબી કટે, આઇંદા કારે ખૈરકે લીએ બેહતર હયે પાદશાહનો મુબારકકી તરફ દેખકર કહા શાહઝાદેકો મેહેલમેં લેજાઓ ખુદા ચાહે તો બઅદ ઈસ સાલકે ઇસકી અમાનત ઇસકે હવાલે કરૂંગા ખાતીર જમા રખે, ઓર પડના લીખકર કાબીલ હો મુબારકને સલામ કીયા ઓર મુજે સાથ લે મેહેલમેં પોહંચા દીયા. દોતીન દીનકે બઅદ મૈં મુબારકકે પાસ ગયા, મુજે દેખતેહી રોને લગા ! મંએ હએરાન હોકર પુછા કે દાદા ખૈરતો હયે તુમહારે રોનેકા કયા બાયસ હયે ? તબ વો ખેરખ્વાહ કે મુજે જાનો દીલસે ચાહતાથા બોલા મેંને ઉસ રોઝ જો તુમહેં ઉસ ઝાલીમકે પાસ લેગયાથા. કાશકે અયસા જાનતા તો ન લે જાતા મેંને ઘબરાકર કહા, મેરે જાનેમેં કયા અયસી કબાહત હુઈ, કહોતો સહી, તબ ઉંસને કહાકે સબ અમીર વઝીર અરકાને દોલત છોટે બડે તુમહારે બાપકે વકતકે તુમ્હેં દેખકર ખુશ હુએ ઓર ખુદાકા શુકર કરને લગે કે અબ હમારા સાહેબઝાદા જવાન હુવા; ઓર સલતનતકે કાબીલ હુવા, અબ કોઇ દીનમે હક હકદારકો મીલેગા, તબ હમારી કદરદાની કરેગા, ઓર કદીમ નૌકોરોંકી કદર સમજેગા. યે ખબર ઉસ બેઇમાનકો પોહંચી તો ઉસકી છાતીપર સાંપ લોટને લગા, મુજે ખીલવતમેં બુલાકર કહા કે અય મુબારક; અબ

અયસા કામ કરકે શાહઝાદેકો કીસી ફરેબસે મારડાલ ઓર ઉસકા ખોફ મેરે દીલસે નીકાલ, જો મેરી ખાતીર જમાહો । તબસે મૈં બેહવાસ હો રહાહું કે મેરા ચચા તેરી જાનકા દુશમન હુવા જોંકી મુબારકસે યે ખબર નામુનાસેબ મેંને સુની, બગેર મારે મરગયાં ઓર જાનકે ડરસે ઉસકે પાંવપર ગીરપડા કે વાસ્તે ખુદાકે મુજે સલતનતસે કુછ કામ નહીં કીસી તરહ મેરાજી બચે ઉસ ગુલામ બાવફાને મેરા સર ઉઠાકર છાતીસે લગાકર જવાબ દીયા કે કુછ ખતરા નહીં, એક તદબીર મુજે સુજહી હયે અગર રાસ્ત આઇ તો કુછ પરવા નહીં જીંદગી હય સો સબ કુછ હયે; અગલબ હયે કે ઇસ ફીકરસે તેરી જાનબી બચે ઓર અપને મતલબસે કામ યાબ હો...યે ભરોસા મુજે દેકર સાથ લેકર ઉસ જગા ગયા. જહાં વાલીદ ઇસ ફકીરકે સોતે બેઠેથે, ઓર મેરી બહોત ખાતીર જમાકી. વહાં એક કુરસી બીછીથી એક તરફ મુજે કહા ઓર એક તરફ આપ સંદલીકો પકડકર સરકાયા, ઓર કુરસીકે તલેકા ફરશ ઉઠાયા ઓર ઝમીનકો ખોદને લગા. એક બારગી એક ખીડકી નમુદ હુઇ કે ઝંજીર ઓર કુફલ ઉસમેં લગા હયે મુજે બુલાયા; મંયે મુકરર અપને દીલમેં યે સમજા કે મુજકો મારકર ઇસ ગડેમેં ગાડ દેનેકો યે ગડા ખોદા હયે, મોત આંખોંકે આગે ફીર ગઇ, લાચાર ચુપકે ચુપકે કલમા પડતા હુવા નઝદીક ગયા દેખતા હું તો ઉસ દરીચેકે અંદર ઈમારત હયે ઓર ચાર મકાન હયે હરએક દાલાનમેં દસદસ દેગે સોનેકી ઝંજીરોંસે જકડી હુઇ લટકતી હયે ઓર હરએક દેગકે મુંહપર એક એક સોનેકી ઈંટ ઓર એક એક બંદર જડાવકા બના હુવા બેઠા હયે એકુનચાલીસ દેગે ચારોં મકાનમેંથી ઓર દેગકો દેખા કે લબાલબ અશરફીયોંસે ભરી હએ ઉસપર ન તો બંદર હયે ન તો ઈંટ હયે ઓર એક ચેઝ જવાહીરસે મુંહતક ભરા હુવા દેખા. મેંને મુબારકસે પુછા કે અય દાદ યે કયા તીલસ્મ હયે ઓર યે કીસ કામકે હયે । બોલા કે યે બંદર જો દેખતે હો ઇનકા યે માજરા હયે કે તુમારે બાપને જવાની વકતસે મલેક સાદીક જો જીન્નોકા પાદશાહ હએ ઉસકે સાથ દોસ્તી ઓર આમદો રફત પૈદા કી થી ચુનાચે હર બરસમેં એક દફા કઇ તરહકે તોહફે ઓર ખુશબોઇ સવગાત કીસમ કીસમકે ઇસ મુલકકે લે જાતે મહીનેકે કરીબ ઉસકે પાસ રહેતે, જબ રૂખસત હોતે મલેક સાદીક એક બંદર ઝમરૂદકા દેતા. પાદશાહ ઉસે લાકર ઇસ તહેખાનેમે રખતા. ઇસ બાતસે સીવા મેરે દુસરા કોઇ આગાહ ન થા ગુલામને એક મરતબા અરઝ કી કે જહાં પનાહ લખોં રૂપીયેકે તોહફે લે જાતે હએં ઓર વહાંસે એક બંદર પથરકા લે આતે હએ આખીર આપકો ઉસસે ફાયદા કયા હયે ? મેરી બાતકા જવાબ હંસકર ફરમાયા ખબરદાર કહીં ઝાહેર ન કીજયો યે બંદર જો તુ બેજાન દેખતા હએ હરએકકે હઝાર દેવ તાબે ઓર ફરમાબરદાર હયે લેકીન જબ તલક મેરે પાસ ચાલીસાં બંદર પુરે ન હોવેં તો કુછ કામકે નહીં સો એક બંદરકી કમી થી કે ઉસી બરસમેં પાદશાહને વફાઇ પાઇ ઇતના મેહનત કુછ કામ ન આઇ ઉસકા ફાયદા ઝાહીર ન હુવા. અય સાહઝાદે તેરી બેકસીકી હાલત દેખકર મુજે યાદ આયા ઓર યે જીમેં ઠહેરાયા કે કીસી તરહ તુજકો મલેક સાદીકકે પાસ લે ચલું ઓર તેરે ચચાકા ઝુલમ બયાન કરૂં; યકીન હએ કે વો દોસ્તી તુમારે બાપકી મુલક તેરે હાથ આવે ઓર ચીન માહચીનકી સલતનત તુ બખાતીર જમઅ કરે ઓર ફીલ હાલ ઇસ તજવીઝસે તેરી જાન બચતી હએ અગર ઓર કુછ ન હુવા તો ઇસ ઝાલીમકે હાથસે સીવા ઇસ તદબીરકે ઓર કોઇ ગરત મુખલેસીકી નઝર નહીં આતી. મૈંને ઉસકી ઝબાનસે યે કેફીયત સુનકર કહા કે દાદા જાન તુ મેરી જાનકા મુખતાર હયે જો મેરે હકમેં ભલા હો સો કર તબ તો મેરી તસલ્લી કરકે આપ ઇતર ઓર ઉદ અબીર વગેરા ખુશબોઇ લે

કુછ વહાં લેજાનેકે ખાતીર મુનાસીબ જાનકર ખરીદ કરને બાઝારમેં ગયા, દુસરે દીન મેરે ઉસ કાફીર ચચાકે પાસ (જો બજાએ અબુ જેહલકે થા) ગયા ઓર કહા કે જહાંપનાહ શાહઝાદેકે માર ડાલનેકી એક સુરત મૈંને દીલમેં ઠૈરાઇ હએ અગર હુકમ હો તો અરઝ કરૂં વો કમબખ્ત ખુશ હોકર બોલા વો કયા તદબીર હએ ! તબ મુબારક બોલા કે ઉસકે મારડાલનેમેં સબ તરહ આપકી બદનામી હએ મગર મૈ ઉસે બાહેર જંગલમેં લે જાકર ઠીકાને લગાઉ ઓર ગાડ દાબ કર ચલા આઉ તો હરગીઝ કોઇ આગહ ન હોગા કે કયા હુવા ! યે બંદીશ મુબારકશે સુનકર બોલા અચ્છા હએ મંએ ભીપહી ચાહતા હું કે વો સલામત નરહે ઉસકા ડર મેરે દીલમેં હએ અગર મુજે તું ફીકરસે છુડાવેગા તો ઇસ ખીદમતકે એવઝ બહોત પાવેગા; જહાં તેરા જી ચાહે વહા લે જાકર મારડાલ. ઓર મુજે એહ ખુશ ખબર લાદે મુબારકને પાદશાહકે તરફસે દીલ જમઇ કરકે મુજે સાથ લીયા ઓર વો તોહફે લેકર આધ્ધી રાતકો શેહરમેં કુચકીયા ઓર ઉતરકે તરફ ચલા...એક મહીને તલક પેહમ ચલા ગયા.

એક રોઝ રાતકો ચલે જાતેથે—મુબારક બોલા કે શુકર ખુદાંકા અબ મંઝીલે મકસુદકો પોહંચે. મૈને સુનકર કહા કે દાદા યે તુને કયા કહા ! કહેને લગા અય શાહજાદા જીન્નોંકો કયા નહીં દેખતા ? મૈને કહા મુજે તેરે સીવા ઓર કોઇ નઝર નહીં આતા. મુબારકને સુરમાદાની નીકાલકર સુલેમાની સુરમેકી સલાઈ મેરી દોનોં આંખોંમેં ફેરદી, વહીં જીન્નોંકી ખલકત, ઓર લશકરકે તંબુ કન્નાત નઝર આને લગે લેકીન અબ ખુશરવ ઓર ખુશ લીબાસ મુબારકકો પહેછાનકર હરએક આશનાઇકી રાહસે ગલે મીલકર મઝાખેં કરતા આખીર જાતે જાતે પાદશાહી મકાનોંકે નઝદીક ગએ, ઓર બારગાહમેં દાખીલ હએ હરએકકે હઝાર દેવ તાબે ઓર ફરમાબરદાર હએ લેકીન જબ તલક મેરે પાસ ચાલીસોં બંદર પુરે ન હોવેં તો કુછ કામકે નહીં સો એક બંદરકી કેમી થી કે ઉસી બરસમે પાદશાહને વફાત પાઇ ઇતના મેહનત કુછ કામ ન આઇ ઉસકા ફાયદા ઝાહીર ન હુવા. અય શાહઝાદે તેરી બેકસીકી હાલત દેખકર મુજે યાદ આયા ઓર યે જીમેં ઠહેરાયા કે કીસી તરહ તુજકો મલેક સાદીકકે પાસ લે ચલુ ઓર તેરે ચચાકા ઝુલમ બયાન કરૂં; યકીન હએ કે વો દોસ્તી તુમ્હારે બાપકી યાદ કરકે એક બંદર જો બાકી હએ સો તુજને દે તબ ઉનકી મદદસે તેરા માલો મુલ્ક તેરે હાથ આવે ઓર ચીન માહાચીનકી સલતનત તુ બખાતીર જમઅ કરે ઓર ફીલ હાલ ઇસ તજવીજસે તેરી જાન બચતી હએ અગર ઓર કુછ ન હુવા તો ઇસ ઝાલીમકે હાથસે સીવા ઇસ તદબીરકે ઓર કોઇ સુરત મુખલેસીકી નઝર નહીં આતી મૈંને ઉસકી ઝબાનસે યે સબ કઈફીયત સુનકર કહા કે દાદા જાન તુ મેરી જાનકા મુખતાર હએ જો મેરે હકમેં ભલા હો સો કર તબ તો મેરી તસલ્લી અરકે આપ ઇતર ઓર ઉદ અબીર વગેરા ખુશબોઇ જો કુછ વહાં લે જાને કે ખાતીર મુનાસીબ જાન કર ખરીદ કરને બાઝારમે ગયા. દુસરે દીન મેરે ઉસ કાફીર ચચાકે પાસ (જો બજાએ અબુ જે હલકે થા) ગયા ઓર કહા કે જહાં પનાહ શાહઝાદેકે માર ડાલનેકી એક સુરત મૈને દીલમેં ઠેરાઇ હએ અગર હુકમ હો તો અરઝ પાદશાહ મગફુરકે હમારે ઉપર બહોત થા ઓર યે બેચારા તબાહ હોકર અપની સલતનત છોડકર જાન બચાનેકે વાસતે યહાંતક આયા હયે, ઓર હમારે દામને દોલતમેં પનાહ લી હએ તા બમકદુર કીસુ તરહ હમસે કમી ન હોગી ઓર દરગુઝર ન કરેંગા લેકીન એક કામ હમારા હએ, અગર વો ઇસસે હોસકા ઓર ખીયાનત ન કી. બખુબી અંજામ દીયા ઓર ઇસ ઇમતેહાનમેં પુરા ઉતરા તો મૈં કૌલ ઇકરાર

કરતા હું કે ઝીયાદા બાદશાહસે સુલુક કરૂંગા ઔર જો ચાહેગા સો દુંગા મૈંને [illegible] ઇલતીમાસ કીયા કે ઇસ ફીદવીસે તો બમકદુર જો ખીદમત સરકારકી હોસ કેગી બસર બજા લાવેગા ઔર ઉસકો બખુબી દીયાનતદારી ઔર હોંસીયારીસે કરેગા, ઔર દોનોં જહાં સઆદત અપને લીએ સમઝેગા. તબ ફરમાયા કે તુ અભી લડકા હએ ઇસ વાસ્તે બરાબર તાકીદ કરતા હું મુબાદા ખીયાનત કરે, ઔર આફતમેં પડે. મૈંને કહા ખુદા પાદશાહકે ઇકબાલસે આસાન કરેગા ઔર મૈં જાનો દીલસે કોશીશ કરૂંગા, ઔર અમાનત હુઝુરતક લે આઉંગા. યે સુનકે મલેક સાદીકને મુજકો કરીબ બુલાયા. ઔર એક કાગઝ જેબસે નીકાલ કર મેરે તઇ દીખલાકર કહા કે જીસ શખ્સકી શબી હએ ઉસે જહાનમે તલાશ કરકે મેરે વાસ્તે પૈદા કરકે લા ઔર જીસ ઘડી તું ઉસકા નામો નશાન પાવે ઔર સામને જાવે તો મેરે તરફસે બહોત ઇસ્તીયાક ઝાહીર કીજયો અગર યે ખીદમત તુજસે સરંજામ હુઇ તો જીતની તવકકા તુજે મનઝુર હુએ ઉસસેભી ઝીયાદા હાસીલ હોગી નહી તો જયસા કરેગા વઇસાહી પાએગા, મૈંને ઉસ કાગઝકો જો દેખા તો એક તસવીર નઝર પડી. દેખતેહી ગશ આને લગા, બઝોર મારે ડરકે અપને તઇ સંભાલકર કહા બહોત ખુબ મૈ રૂખસત હોતા હુ અગર ખુદાકો મેરા ભલા કરના હએ તો બમુજીબ હુકમ હુઝુરકે મુજસે અમલ મેં આવેગા યે કેહ કર મુબારકકો હમરાહ લેકર જંગલકી રાહલી ગાંવ ગાંવ બસ્તી બસતી શહેર શહેર મુલ્ક મુલ્ક ફીરને લગા ઔર હરએકસે ઉસકા નામોનશાન પુછને લગા, મગર કીસીને ન કહાકે હાં મૈં જાનતા હું યા કીસીસે ઝીકર સુના હએ, સાત બરસ તક ઇસી આલમમેં હૈરાની ઔર પરેશાની સહેતા હુવા એક નગર મેં વારીદ હુવા...ઇમારત આલી ઔર આબાદ લેકીન વહાંકા હરએક આદમી ઇસમે આઝમ પડતા થા, ઔર ખુદાકી ઇબાદત બંદગી કરતા થા એક અંધા હીંદુસ્તાની ફકીર ભીક માગતા નઝર આયા નીવાલા ન દીયા. મુજે તઅજજુબ આયા ઔર ઉસકે ઉપર રહમ આયા જેબમેંસે એક અશરફી નીકાલકર ઉસકો દીયો લેકર બોલા કે અએ દાતા ખુદા તેરા ભલા કરે શાયદ તુ મુસાફીર હએ ઇસ શહેરકા બાશીંદા નહીં ! મૈંને કહા સચ હએ, સાત બરસસે મૈં તબાહ હુવા હું જીસ કામકો નીકલા હું ઉસકા પતા નહીં મીલતા; આજ ઇસ શેહર મેં પોહંચા હું વો ખુદકો દોઆએં દેતા ચલા; મેભી ઉસકે પીછે ચલા બાહેર સહેરકે એક મકાન આલીશાન નઝર આયા વો ઉસકે અંદર ગયા. તો મૈભી ગયા. દેખા તો જાબજા ઇમારત ગીર પડી હએ, ઔર બે મરમ્મત હો રહી...મૈંને દીલમેં કહા કે યે મહેલ પાદશાહાકે લાયક હએ જીસ વકત તય્યારી ઇસ મકાનકી હુઇ હોગી તો કયાહી દીલપસંદ યે મકાન બના હોગા ઔર અબ તો વીરાનીસે કયા સુરત બન રહી હએ પર મઅલુમ નહીં કે ઉજડ કયું પડા હએ. ઔર એ નાબીના ઇસ મહેલ મે કયુ રેહતા હએ. વો અંધા લકડી ટેકતા હુવા ચલા જાતાથા કે એક અવાઝ જયસે આઇ કોઇ કેહતા હએ કે અય બાપ ખેરતો હએ, આજ જલદી કયું ફીરે આતે હો ? પીર મરદને સુનકર જવાબ દીયા કે બેટી ખુદાને દી, બહોત દીનોંસે પેટ ભરકર અચ્છા ખાના નહી ખાયા થા સો ગોસ્ત મસાલા આટા ધી, તેલ નુન મોલ લીયા, ઔર તેરે વાસ્તે કપડા જો ઝુરૂર થા ખરીદ કીયા અસકે પેહન ઔર ખાના પકા તો ખા પીકર ઉસકે હકમેં દોઆએ દેં, અગરચે અતલબ ઉસકે દીલકા મઅલુમ નહીં, પર ખુદા દાના ઔર બીના હએ; હમતીયાર જીમે આયા કે બીસ અશરફીયાં ઔર ઉસકો દું, લેકીન અવાઝકે તરફ ધ્યાન જો ગયા તો એક ઔરત દેખી કે વો તસવીર ઉસ મઅશુકકી થી. તસવીરકો નીકાલકર મુકાબીલ કીયા સરે મુ તફાવત ન દેખા, એક આહ દીલસે નીકાલી ઔર બેહોશ હુવા મુબારક મેરે તઇ બગલમેં લેકર બયઠા

.રને લગા મુજે જરાસા હોશ .., ઉસીકી તરફતાક રહા થા. જો મુબારકને પુ .કા કયા હો ગયા ? અભી મુહસે જ ા નહી નીકલા થા કે વો નાઝનીન બોલી .જબાન ખુદાસે ડર, ઓર બેગાની ઓરતપર નીગાહ મતકર, હયા ઓર શરમ સબકો ઝુરૂર ૧. ઇસ લીયાકતસે ગુફતોગોકી કે મે ઉસકી સુરત ઓર સીરતપર ફીદા હો ગયા, મુબારક મે રી ખાતીરદારી બહોતસી કરને લગા, લેકીન દીલકી ઉસકો કયા ખબર થી લાચાર હોકર મેં પુકારા કે અય ખુદાકે બંદા, ઓર ઇસ મકાનકે રેહનેવાલો, મેં ગરીબ મુશાફીર હું, અગર અપ ને પાસ મુજે બુલાયા, ઓર રેહનેકો જગા દો તો બડી બાત હયે. ઉસ નાબીનાને નઝદીક બુ લાયા ઓર આવાજ પેછાનકર ગલે લગાયા, ઓર જહાં વો ગુલબદન બયઠીથી ઉસ મકાનમેં લે ગયા...વો એક કાનમેં છુપ ગઇ. ઉસ બુઢેને મુજકો પુછા કે અપના માજરા કહે કે કયું ઘબરાકર અકેલા પડા ફીરતા હયે, ઓર તુજેહ કીસીકી તલાશ હયે ? મેંને મલેક સાદીકકા નામ ન લીયા ઓર વહાંકા કુછ ઝીકરો મઝકુર ન કીયા, ઇસ તોરસે કહા કે યે બેકસ શાહઝાદા ચીનો માહચીનકા હયે, ચુનાચે મેરે વાલી ન્યામત હનોઝ પાદશાહ હયેં; એક સોદાગરસે લાખોં રૂપએ દેકર એ તસવીર મોલલીથી, ઉસકે દેખનેસે સબ હોશે આરામ જાતા રહા, ઓર ફકીર બનકર તમામ જહાન છાન મારા, અબ યહાં મેરા મતલબ હાથ આયા સો તુમ્હારા ઇખતીયાર હયે. યે સુનકર બુઢેને એક આહ મારી ઓર બોલા અય અઝીઝ, મેરી લડકી બડી મુસીબતમેં ગીર ફતાર હયે કીસી બશરકી મજાલ નહી કે ઇસસે નીકાહ કરે, ઓર ફલ પાવે, મેને કહા હ ઉમ્મેદવાર હું મુફસીલ બયાન કરો તબ ઉસ પીરમરદને માજરા નમામો કમાલ ઇસ તોરસે ઝાહીર કીયા.

કે સુન અય શાહઝાદે મેં રેહનેવાલા ઇસી કમબખ્ત શહેરકા હું, મેરે બુઝરગ નામ આ વર આલી ખાનદાનસે , હકતઆલાને યે બેટી મુજે ઇનાયતકી; જબ બાલીગ હુઇ તો ઉસકી ખુબસુરતી ઓર નઝાકાત, ઓર સલીકેકા શોર હુવા, ઓર સારે મુલકમે મશહુર હુવા કે ફલાનેકા ઘરમેં અયસી લડકી હયે કે ઉસકે હુસનકે મુકાબીલ હુરપરી શરમીંદા હયે, ઇનસાનકા તો કયા મુંહ હયે કે બરાબરી કરે, યે તઅરીફ ઇસ શહેરકે શાહઝાદેને સુની, ગાયબાના બગેર દેખે ભાલે આશક હુવા ખાના પીના છોડ દીયા. આખીર પાદશાહકો યે બાત મઅલુમ હુઇ રાતકો ખીલવ તમેં બુલાયા ઓર યે મઝકુર દરમીયાનમેં લાયા, ઓર મુજે બાતોંમેં ફુસલાયા હત્તાકે તીસબત નાતા કરનેમેં રાઝી કીયા. મેંભી સમજા કે જબ બેટી ઘરમેં પેદા હુઇ તો કીસીસે શાદી કરના પડેગીં, પસ ઇસમેં પાદશાહભી મીન્નતવાર હોતા હયે. મંયે કુબુલ કરકે રૂખસત હુવા, ઉસી દી નસે દોનો તરફ બીયાહકી તઇયારી હોને લગી. એક રોઝ અચ્છી સાઅતમેં કાઝી મુફતી આ લીમ ફાઝીલ અકાબર સબ જમા હુએ નીકાહ બાંધા ગયા, ઓર મહેર મુકરરર હુવા. દુલહનકો બડી ધુમધામસે લે ગએ સબ રસમ રૂસુમાત કરકે ફારેગ હુએ. નોશાહને જબ રાતકો ઇરાદા સોનેકા કીયા. ઉસ મકાન મેં શોરો ગુલ અયસા હુવા કે જો બાહેર લોગ પેહરા દે રહે યે હય રાન હુએ, દરવાઝા કોઠડીકા ખોલકર ચાહ કે દેખેં કે યે કયા આફત હયે ! અંદરસે અયસા બંધ થા કે ખુલ નસકા. એક દમમેં વો રોનેકી આવાઝભી કમ હુઇ ? દરવાઝા તોડકર દેખા તો દુલા સરકટા પડા હયે ઓર દુલહનકે મુંહસે કફચલા જાતા હયે ઓર ઉસી ખાકો ખુમેં બેહવાસ પડી લોટતી હયે ! યે કયામત દેખકર સબકે હોશ જાતે રહે અયસી ખુશીમેં યે ગમ તો ખફગીમેં પડોગે. યે બદબો કયસી હુએ ? અબ દેખો તુમ્હારા કયા હાલ કરતા હું ! મુબા રકને મારે ડરકે અપના ઇઝારબંદ ખોલકર દીખા દીયા કે પાદશાહ સલામત જબ હુઝુરકે હુકમ

સે ઇસ કામપર હમ કાયમ હુએથે ગુલામને [illegible]ડી અપની અમાનત. કાંટકર [illegible] કરકર મોહોર લગાકર ખઝાનચીકે હવાલે કરદીથી, ઓર મરહમ સુલેમાની લગાકર રે[illegible] થા ! મુબારકસે યે જવાબ સુનકર મેરી તરફ આંખે નીકાલકર ઘુરા, ઓર કેહને લગા [illegible] કામ તેરા હએ, ઓર ખફા હોકર મુંહસે બલા બુરા બકને લગા. ઉસવકત એયસા મઅલુ[illegible] હોતાથા કે શાયદ જાનસે માર ડાલેંગા. જબ મૈને ઉસકે ચેહરેસે યે દરયાફત કીયા અપને જીસે હાથ ધોકર, ઓર જાન ખોકર એક ખંજર મુબારકકી કમરસે નીકાલકર મલેક સાદીકકે પેટમેં માર છુરીકે લગતેહી વો ફીરા, મૈને જાના કે વો મુકરર મર ગયા. ફીર અપને દીલમેં ખીયાલ કીયા કે ઝખ્મ તો અયસા કારી નહીં લગા, યે કયા સબબ હુવા ? મૈં ખડા દેખતાથા કે વો ઝમીનપર લોટલોટકર ગેંદકી સુરત બનકર આસમાન કે તરફ ઉડ ચલા; અયસા બુલંદ હુવા કે આખીર નઝરોસે ગાયબ હો ગયા, ફીર એક પલકે બઅદ બીજલીકી તરેહ કડકતા, ઓર ગુસ્સેમેં કુછ બકતા હુવા નીચે આયા; ઓર મુજે એક લાત મારી કે મૈં ચરોં શાને ચીત ગીર પડા; ઓર જી ડુબ ગયા; ખુદા જાને કીતની દેરમેં હોશ આયા ! આંખે ખોલકર જો દેખા તો એક અયસે જંગમેં પડા હું કે જહાં સીવા કંકર, ઓર પથ્થર ઓર ઝાડ બેરીકે દરખ્તકે કુછ નજર નહીં આતા થા, ઉસ ઘડી અકલ કુછ કામ નહીં કરતીથી કે કયા કરૂં, ઓર કહાં જાઉં ના ઉમેદીસે એક આહ ભરકર એક તરફકી રાહલી. અગર કહીં કોઇ આદમીકી સુરત નઝર પડતી તો મલેક સાદીકકા નામ પુછતા ! વો દીવાના જાનકર જવાબ દેતા કે હમને તો ઉસકા નાંમભી નહી સુના.

એક રોઝ પહાડપર જાકર મૈને યે ઇરાદા કીયા કે અપને તઇ ગીરાકર મર જાઉં, જુંહી ગીરનેકા કસ્દ કીયા, વહી સવાર સાહેબે ઝુલફેકાર બુરકા પોશ આ પોહંચા ઓર બોલા કે કયું તુ અપની જાન ખોતા હએ આદમીપર દુખ દરદ સબ હોતા હએ. અબ તેરે બુરે દીન ગએ, ઓર ભલે દીન આએ જલદ રૂમકો જા; તીન શખ્સ અયસેહી આગે ગએ હએં, ઉનસે મુલાકાત કર ઓર વહાંકે સુલતાનસે મીલ. તુમ પાંચોંકા મતલબ એકહી જગા મીલેગા, ઇસ ફકીરકી સરેરકા યે માજરા હએ, જો અરઝ કીયા. બારે બશારતસે અપને મૌલા મુસ્કીલ કુશા કી પુરશદોંકી હુઝુરમેં આ પોહંચા હું, ઓર પાદશાહ સલામતકીભી મુલાકાત હુઇ, યકીન હએ કે અબ સબકી ખાતીર જમા હોવે, યે બાતં ચાર દુરવેશ, ઓર પાદશાહ આઝાદબખ્તમેં હોરહીથી કે ઇતનેમેં એક મહેલી પાદશાહકે મહેલમેંસે દોડા હુવા આયા, ઓર મુબારક બાદીકી તસલીમેં પાદશાહકે હુઝુરમેં બજાલાયા, ઓર અરઝકી કે ઇસ વકત શાહઝાદા પૈદા હુવા કે આફતાહ માહતાબ ઉસકે રૂબરૂ શરમીંદ હએં. પાદશાહને મુતઅજજીબ હોકર પુછા કે ઝાહીરમેં તો કીસીકો હમલ ન થા, યે આફતાબ કીસ બુરજે હમલસે નમુદ હુવા ? ઉસને ઇલતીમાસ કીયા કે માહરૂ ખ્વાસ જો બહોત દીનોસે ગઝએ પાદશાહીમેં પડીથી, ઓર એકસોંકે માનીંદ એક કોનેમેં રેહતીથી ઓર મારે ડરકે ઉસકે નજદીક કોઇ ન જાતાથા, ન અહવાલ પુછતા થા, ઉસપર યે; ફઝલે ઇલાહી હુવા કે ચાંદસા બેટા ઉસકે પેડસે પેદા હુવા ! પાદશાહકો અયહી ખુશી હાસીલ હુઇ કે શાદીએ મર્ગ હો જાવે. ચારોં ફકીરનેભી દોઆ દી કે ભલા બાબા તેરા ફરઝંદ આબાદ રહે, ઓર ઉસકા કદમ મુબારક હોવે, તેરે સાએકે તલે પરવરીશ પાવે, ઓર બુઢા હોવે. પાદશાહને કહા યે તુમ્હારે કદમકી બરકત હયે, વ ઇલ્લા ન અપને તોશાન ગુમાનમેંભી યે બાત ન થી ઈજાઝત હોતો જાકર દેખું. દુરવેશોંને કહા કે બીસમીલ્લાહ જાઇએ. પાદશાહ મહેલમેં તશરીફ લે ગએ, શાહઝાદેકો ગોદમેં લીયા, ઓર શુકર પરવરદી ગારકા કીયા, કલેજા થંડા હુવા

...ગા લીયા, ઔર લાકર ફકીરોંકે કદમોંપર ડાલા. દુરવેશોંને દોઆએં પઢકર ઝાડ ફુંકસે ઉસકી ઉંમરકી ઝીયાદતી ચાહી. ફીર પાદશાહને જસ્નકી તઇયારી કી, દો તરફા ...જડને લગીં. ખઝાનેકા મુંહ ખોલદીયા દાદો દહેશસે કોડી કે મોહતાજકો લખપતી કર દીયા. અરકાને દોલત જીતનેથે સબકો દોચંદ મનસબ, ઔર જાગીરકે ફરમાન હો ગએ. જીતના નૌકર થા ઉન્હે પાંચ બરસકી તલબ ઇનામ હુઇ. મશાયખ, ઔર અકાબીરકો મદદે મઆશ દી ઔર તીન બરસકા ખીરાજ રઇઅતકો મઆફ કીયા. તમામ શહેરમે જહા દેખે વહાં રગો રગ કી ધુમધામથી, મારે ખુશીકે અદના ઔર આલા પાદશાહકે વક્ત બન ગએથા. ઐન સાદીમેં એક બારગી મહેલમેં રોને પીટનેકા ગુલ ઉઠા, ખ્વાસે, ઔર તુરકાનીઆ ઔર ઉરદા બેગનીયા ઔર મહેલી ખ્વાજે સરપર ખાક ડાલતે હુએ બાહેર નીકલ આએ, ઔર પાદશાહસે કહા કે જીસ વક્ત શાહઝાદેકો ન્હીલા ધુલાકર દાઇકી ગોદમેં દીયા એક અબરકા તુકડા આયા, ઔર દાઇકો ઘેર લીયા; બઅદ એક દમકે દેખા તો દાઇ બેહોશ પડી હયે, ઔર શાહઝાદા ગાયબ હો ગયા. યે કયા કયામત તુટી પાદશાહ યે સુનકર હયેરત મે રેહગએ ઔર તમામ મુલ્કમેં વાવેલા પડી દો તીન તલક કીસીકે ઘર હાંડી ન ચડી, શાહઝાદેકા ગમ ખાતે, ઔર અપના લહુ પીતે.

ગરઝ ઝીંદગીસે લાચાર થે, જો ઇસ તરહ જીતેથે. જબ તીસરા દીન હુવા વહી બાદલ ફીર આયા ઔર એક જુલા જડાવ મોતીયોંકી ચાદર પડી હુઇ લાયા, ઉસે મહેલમેં રખકર આપ હવા હુવા; લોગોં ને શાહઝાદેકો ઉસમેં અગુઠા ચુસ્તે હુએ પાયા પાદશાહ બેગમને જલ્દી બલાએં લેકર હાથોંમે ઉઠાકર છાતીસે લગા લીયા. ઔર દેખા તો પૈરહન આબે રવાંકા કર દામન ટંકા હુવા ગલેમેં હયે, ઉસપર શલુકા તમામીકા પેહનાયા હયે, ઔર હાથ પાવમેં ઘુઘરૂ મુરસ્સાકે ઔર ગલેમેં હયેકલ નૌરતનકી પડી હયે. યે દેખકર સબ મારે ખુશીકે દોઆએં દેને ઔર બલાએં લેને લગી કે તેરે માકા પેટ થંડા રહે, ઔર તેરી ઉમર દરાઝ હો.

પાદશાહને એક બડા મહેલ તઇયાર કરવાકર ઔર ફરશ બીછવાકર ઉસમે દુરવેશોંકો રખ્ખા. જબ સલતનતકે કામસે ફરાગત હોતી તો આકર બયેઠતે ઔર સબ તરહસે ખબરગીરી કરતે, લેકીન હર ચાંદકી નૌચંદી જુમે રાતકો વહી તુકડા અબરકા આતા ઔર શાહઝાદેકો લે જાતા બઅદ દો દીનકે કીસમ કીસમકે તોહફે ખીલોને ઔર સૌગાત હરએક મુલ્કકે શાહઝાદેકે સાથ લે આતા, જીસ્કે દેખનેસે અકલ આદમીકી હયેરાન હો જાતી ઇસી કાયદેસે પાદશાહઝાદેને ખેરીયતસે સાતવે બરસમેં પાંવ દીયા ઐન સાલગીરાકે રોઝ પાદશાહ આઝાદ બખ્તને ફકીરોંસે કહા કે સાંઇ અલ્લાહ કુછ મઅલુમ નહીં હોતા કે શાહઝાદેકો કોન લે જાતા હયે, ઔર ફીર દે જાતા હયે, બડા તઅજ્જુબ હયે ? દેખીએ અંજામ ઇસકા કયા હોતા હયે ? દુરવેશોંને કહા એક કામ કરો, એક રૂકકા શૌકીયા ઇસ મઝમુનકા લીખકર શાહઝાદેકે જુલેમેં રખદો કે તુમ્હારી મેહેરબાની ઔર મોહબ્બત દેખકર અપના દીલભી મુશતાક મુલાકાતકા હુવા હયે, અગર દોસ્તીકી રાહસે અપને અહવાલસે આગાહ કીજયે તો ખાતીર જમા હો. ઔર હયેરાની બીલકુલ દફા હો પાદશાહ મવાફીક સલાહ દુરવેશોંકે અફશાની કાગઝપર એક રૂકકા ઇસી ઇબારતકા તહરીર કીયા ઔર જુલેમે રખ દીયા શાહઝાદા ખમુજીબ કાયદે કદીમકે ગયેબ હુવા. જબ વો આઝાદ બખ્ત દુરવેશોંકે બીસ્તરેહ આકર બેઠે ઔર કલમાં કલામ હોને લગા એક કાગજ લપેટા હુવા પાદશાહકે પાસ પડા, ખોલકર દેખા તો જવાબ ઉસી રૂકકે કાથા યહી દો સતરે લીખ્ખીથી કે હમેંભી અપના મુશતાક જાનીએ સવારીકે લીએ તખ્ત જાતા હયે ઉસ વકત તશરીફ લાએ તો બેહતર હયે બાહમ મુલાકાત હો સબ અસબાબ ઐશો તરબકા તઇયાર હયે સાહેબજાદીકી

જગા ખાલી હયે. પાદશાહ આઝાદબખ્ત દુર... કે હમરાહ લેકર તખ્તપર બયેઠે
ઝરત સુલેમાનકે માનીંદ હવાપર ચલા. રફતા રફતા આસે મકાનપર જા ઉતરે કે ...
લીશાન, ઓર તઇયારીકા સામાન નઝર આના હયે લેકીન યે મઅલુમ નહી હોના કે ...
હયે યા નહીં. ઇતનેમેં કીરીતે એક એક સનાઇ સુરમેકી કેન પાંચોંકી આંખોંમેં ફેર દી; દો
બુંદ આંસુયોંકી ટપક પડી પરયોંકા અખાડા દેખા કે ઇસતી કમાલકે ખાતીર ગુલાબ પાસ ...
હુએ, ઓર રંગ બેરંગકી જોડે પેહને હુએ ખડા હયેં આઝાદબખ્ત આગે ચલે તો હો તરફ
હઝારો પરી ઝાદ મોઅદબ ખડે હયેં, ઓર બીચમેં એક તખ્ત ઝમરરુદકા ધરા હયે, ઉસપર
મલેક શહેપાલ શાહરૂખકા બેટા તકીએ લગાએ બડી શાનો શવકતસે બયેઠા હયે મલેક શહેપાલ
પાદશાહકો દેખતેહી તાઝીમકે વાસ્તે ઉઠ ખડા હુવા, ઓર તખ્તસે ઉતરકર બગલગીર હુવા, ઓર
હાથમેં હાથ પકડ અપને બરાબર તખ્તપર લા બીઠાયા, ઓર બડે તપાક, ઓર ગરમ જોશીસે
બાહમ ગુફતેગો હોને લગી તમામ રોઝ હંસી ખુશી ખાનેમેં ગુઝરા ઓર નાચ ગાના સુનાકીએ

દુસરે દીન જબ ફીર દોનોં પાદશાહ જમા હુએ, શહેપાલને પાદશાહસે દુરવેશોંકા સાથ લાનેકી કેફીયત પુછી પાદશાહને ચારોં એ નવાંબોંકા જો માજરા સુના થા સો મુફસ્સીલ બયાન કીયા. ઓર સીપારશ કરકે મદદ ચાહી, ઇન્હોંને ઇતની મેહનત ઓર મુસીબત ખીંચી હયે અબ આપકી મેહેરબાનીસે અગર અપને અપને મકસદકો પોહંચે ઓર યે કમતરીભી તમામ ઉમર શુકર ગુઝાર રહેગા, આપકી નઝરે તવજ્જોસે ઇન સબકા બેડા પાર હોગા મલેક શહેપાલને સુનકર કહા બાસરો ચસમ હયેં તુમ્હારે ફરમાનેસે કામર નહીં, યે કેહકર નીગાહ ગરમસે દેઓ ઓર પરીયોંકી તરફ દેખા ઓર બડે બડે જીન્હ જો જહાં સરદાર થે ઉનકે નામે લીખે કે ઇસ ફરમાનકે દેખતેહી અપને તઇ હુઝુર પુરનુરમેં હાઝીર કરો અગર કીસીમેં દેર હોગી તો સઝા પાવેગા ઓર આદમઝાદ ખવાહ ઓરત ખવાહ મરદ જીસકે પાસ હો ઉસે અપને સાથ લે કર આવે અગર કોઇ છુપા રખેગા ઓર ઉસકા અહવાલ મઅલુમ હોગા તો ઉસકે ઝન ઓર બચ્ચે કોલુંમેં પીલે જાએંગે, ઓર ઉસકા નામોનશાન બાકી ન રહેગા.

યે હુકમ નામા લેકર દેવ ચારોં તરફ રવડે, ઓર તલાશ કરને લગે. યહાં દોનોં પાદશા-હોં મેં મોહબ્બત ગરમ હુઇ, ઓર બાતેં ઇખતીલાતકી હોને લગી. ઉસમેં મલેક શહેપાલ દુરવેશોંસે મુખાતીબ હોકર બોલને લગા કે અપની તઇભી બડી આરઝુ ફરઝંદ હોનેકી થી, ઓર દીલમેં યે અહેદ કીયાથા કે અગર ખુદા બેટા દીયા બેટી, તો ઉસકી સાદી બની આદમકે પાદશાહકે વહાં જો લડકા પેદા હો તો ઉસકે સાથ કરૂગા ઇસ નીયીત કરનેકે બઅદ મઅલુમ હુવા કે પાદશાહકી બેગમ પેટસે હયે, બારે દીન ઓર ઘડયાં ઓર મહીને ગીનતે પુરા દીન હુએ ઓર યે લડકી પેદા હુઇ. મવારીદ ઇરદેકે તલાશ કરનેકે વાસ્તે જીન્નોકો મેને હુકમ કીયા કે તમામ દુનયા જુસતોજુ કરો, જીસ પાદશાહ યા શહીનશાહ કે વહાં ફરઝંદ પેદા હુવા હો ઉસકો સાથ હીફાઝતસે જલ્દ ઉડાકર લે આવો. વહી બ મુજબ ફરમાનેકે પરીઝાદ ચારોં સીમત પરાગંદા હુએ. બઅદ થોડી દેરકે ઇસ શાહઝાદેકો મેરેપાસ લે આએ. મેંને શુકર ખુદાકા કીયા, ઓર અ-ગની ગોદીમેં લે લીયા, અપની બેટીસે ઝીયાદા મોહબ્બત મેરે દીલેમેં પૈદા હુઇ જી નહી ચાહતાથા કે એકદમ નઝરોંસે જુદા કરૂં, લેકીન ઇસ વાસ્તે ભેજ દેતા હું કે અગર ઉસકે માબાપ ન દેખે ગે તો ઉનકા કયા હાલ હોગા. ઇસ લીએ હર મહીનેમેં એક બાર મંગા લેતા હું કઇ દીન અપને નજદીક રખકર ફીર ભેજા દેતા હું. ઇનશા અલ્લા હોત અલ્લા અબ હમારી તુમ્હારી મુલાકાત હુઇ, ઇસકી શાદી કર દેતા હું. મૌત હયાત સબકો લગી હયે, ભલા જીતેજી ઉનકા શૌ

શાહ આનદબખ્ત યે બાતેં મલેકે શાહપાલકી સુનકર ઓર ઉસકી ખુબીઆ દેખ ખુશ હુએ, ઓર બોલે કે પેહલે હમકો શાહજાદેકે ગાયબ હો જાને, ઓર ફીર આપ તરહકે અંદેશે દીલમેં આતે થે લેકીન અબ સાહેબકી ગુફતગોસે તસલ્લી હુઇ યે બેટા ... હુવા. પાદશાહકો ખબર હુઇ સર પીટતા હુવા દોડા તમામ અરકાન સલતનતકે જમા હુએ ... ફીકીકી અકલ કામ નહી કરતીથી કે ઇસ અહવાલકો દરયાફત કરે. આખીર ઉસ હાલતમે હુકમ દીયા કે ઇસ કમબખ્ત દુલહનકાભી સર કાટડાલો. યે બાત પાદશાહકી ઝબાનસે જો નીકલી ફીર વયસાહી શોરોગુલ હુવા. પાદશાહ ડરા ઓર અપની જાનકે ખોફસે નીકલકર ભાગા ઓર ફરમાયા કે ઉસે મહેલસે બાહેર નીકાલ દો ખ્વાંસોંને ઉસ લડકીકો મેરે ઘરમેં પોહચા દીયા. યે ચરચા દુનયામેં મશહુર હુવા; જીસને સુના હયરાન હુવા, ઓર શાહઝાદેકે મારે જાનેકે સબબસે ખુદ પાદશાહ, ઓર જીતને બાશીંદે ઉસ શહેરકે હય મેરે દુશમને જાની હુએ, જબ માતમદારીસે ફરાગત હુઇ ઓર ચેહલુમ હો ચુકા પાદશાહને અરકાને દોલતશે સલ્લાહ પુછી કે અબ કયા કહા ચાહીએ સબોંને કહા, ઓર તો કુછ હો નહી સકતા, પર ઝાહીરમે દીલકી તસલ્લી, ઓર સબરકે વાસ્તે ઉસ લડકી કો ઉસકે બાપ સમેત મારવાડલીએ, ઓર ઘરબાર ઝબ્ત કર લીજએ જબ મેરી યે સઝા મુકરર હુઇ. કોતવાલકો હુકમ હુવા, સબોને આકર ચારોં તરફસે મેરી હવેલીકો ઘેર લીયા ઓર નરસીંગા દરવાઝેપર બજાયા, ઓર ચાહા કે અંદર ઘુસે, ઓર પાદશાહકો હુકમ બજાબાવેં ગૈબસે ઇંટ ઓર પથર બરસને લગે કે તમામ ફોજ તાબ ન લાસકી; અપના સર મુહ બચાકર ઇધર ઉધર હો ભાગ ગઇ, ઓર એક આવાઝ હોલનાક પાદશાહને કાનોંસે સુની કે કયું કમબખ્તી આઇ હય, કયા શેતાન લગા હયે અગર ભલા ચાહતા હયે તો ઇસિતનાઝનીનકે સાથ બદસુલુકી નકર નહીં તો જો કુછ તેરે બેટેને ઉસસે શાદી કરકર દેખા તુભી ઉસકી દુશમનીસે દેખેગા અબ ઉનકો સતાવેગા તો મઝા ન પાવેગા ! પાદશાહકો મારે દહશતકે તમામ બદન કાપને લગા, ઓર તપ ચડ ગઇ. વહી હુકમ કીયા કે ઇન બદબખ્તોંસે કોઇ મઝાહમ ન હોવે, કુછ કહો ન સુનો હવેલીમેં પડે રેહને દો. ઉસ દીનસે આમીલ સીયાને તઅવીઝ પલીતે જંતર મંતર કરતે હયે. ઓર બાશીંદો ઇસ શહેરકે ઇસ્મે આઝમ ઓર કુરઆને શરીફ પડતે હયેં. મુદ્દતસે યે તમાશા હો રહા હયે, લેકીન અબતક ઇસરાર મઅલુમ નહીં હોતા, ઓર મુજેભી હરગીઝ ખબર નહીં, મગર ઇસ લડકીસે એક બાર પુછા કે તુમને અપની આંખોસે કયા દેખા થા ! યે બોલી કે ઓર તો કુછ મેં નહી જાનતી, લેકીન યે નઝર આયા કે જીસ વકત મેરે ખાવીંદને કસ્દ મુબાસેરતકા કીયા, છત ફટકર એક તખ્ત નીકલા, ઉસપર એક જવાન ખુબ સુરત શાહના લીબાસ પેહને બયઠા થા, ઓર સાથ ઉસકે બહોતસે આદમી એહ તમામ કરતે હુએ, ઉસ મકાનમેં આએ ઓર શાહઝાદે કે કતલસે મુસતઇદ હુએ, વો સખ્સ સરદાર મેરે નઝદીક આયા ઓર બોલા કયું જાની, અબ હમસે કયાં ભાગોગી ! ઉતકી સુનતેં તો આદમીકીથી, લેકીન પાંવ બકરીયેંકેસે નઝર આએ ? મેરા કલેજા ધડકને લગા ઓર ખોફસે ગશમેં આઇ. ફીર મુજે કુછ ખબર નહીં કે આખીર કયા હુવા ! તબસે મેરા યે અહવાલ હયે કે ઇસ ટુટે મકાનમેં હમ દોનોંજી પડે રહેતે હયે પાદશાહકે ગુસ્સે કે બાઇસ અપને રફીક સબ જુદા હો ગએ. ઓર મેં જો ગદાઇ કરને નીકલતા હું તો કોઇ કવડી નહીં દેતા બલકે દુકાનપર ખડે રેહનેકે રવાદાર નહીં, ઇસ કમબખ્ત લડકી કે બદનપર કપડા નહીં કે શરમ છુપાવે, ઓર ખાનેકા મયસ્સર નહી જો પેટભર ખાવે. ખુદાસે યહી ચાહતા હું કે મોત આવે યા ઝમી ફટે, ઓર યે બદનસીબ ઉસમેં સમા જાવે; ઇસ જીનેસે મરના ભલા હયે, ખુદા

ને તુજે આપદ હમારેહી વાસ્તે ભેજા હયે, ... તુને રહમ ખાકર એક મોહર ... દાર પકડકર ખાયા. ઓર બેટીકી ખાતીર ...ડાભી બનાયા. ખુદાકી દરગાહસેં ... દોઆ દી, અગર ઇસપર આસેબ જીન યા પરીકા ન હોતા તો તેરી ખીદમતમેં ... હોતા, ઓર અપની સઆદત જાનતા; યે અહવાલ ઇસ આજીઝકા હયે, તુ ઇસકે દરપએ ઓર ઇસ કસ્દસે દર ગુઝર કર.

યે સબ માજરા સુનકર મેંને બહોત મીન્નતોઝારી કી કે મુજે અપની ફરઝદીમેં કુબુલ કર, જો મેરી કીસમતમેં લીખા હોગા. વો પીરમરદ હરગીઝ રાઝી ન હુવા—જબ શામ હુઇ નો ઉમસે રૂખસ્ત હોકર સરામેં આયા. મુબારકને કહા, લો શાહઝાદે મુબારક હો, ખુદાને અબ બાબ દુરસ્ત કીયા હયે, બારે યે મેહનત અકારત ન ગઇ, મેંને કહા આજ કીતની ખુશામદકી, પર વો અંધા રાઝી નહીં હોતા, ખુદા જાને દેવેગા યા નહી પર મેરે દીલકી યે હાલતથી કે રાત કાટની મુશકીલ હુઇ કે કબ સુબહો હો તો ફીર જાકર હાઝીર હોઉં; કભી યે ખીયાલ આતાથા કે અગર વો મેહેરબાન હુવા, ઓર મેરી બાત કુબુલ કીયા તો મુબારક મલેક સાદીકકે વાસ્તે લે જાવેગા, ફીર કહેતા કે ભલા હાથ તો આવે; મુબારકકો સમજાકર મૈં એશ કરૂંગા, ફીર જીમેં યે ખતરા આતા કે અગર મુબારકભી કુબુલ કરે તો જીન્યાતકે હાથસે વહી નૌબત મેરી હોગી જો પાદશાહ ઝાદેકી હુઇ, ઓર ઈસ શહેરકા પાદશાહ કબ ચાહેગા કે ઉસકા બેટા મારા જાએ, ઓર દુસરા ખુશી મનાએ તમામ રાત નીંદ ઉચાટ હો ગઇ. ઓર ઇસી મનસુબે કે ઉલજાડેમેં કટી.

જબ રોઝ રોશન હુવા તો મેં ચલા. ચોકમેંસે અચ્છે અચ્છે થાન પોશાકકી, ઓર ઓઢની નારી, ઓર મેવા ખુશ્ક ઓર તર ખરીદકર ઇસ બુઝરગકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા નેહાયત ખુશ હોકર બોલા કે સબકો અપની જાનસે ઝીયાદા કુછ અઝીઝ નહીં, પર મેરી જાનભી તેરે કામ આવે તો દરેગ ન કરૂંગા, ઓર અપની બેટીભી તેરે હવાલે કરૂં, લેકીન યેહી ખોફ આતા હયે કે ઇસ હરકતસે મેરી જાનકા ખતરા ન હો, યે દાગ લઅનતકા મેરે ઉપર તા કીયામત રહે. મેંને કહા અબ ઇસ બસતીમેં બેકસ, ઓર મઝલુમ હું ઓર તુમ મેરે દોનો દુનયાકે બાપ હો; મૈં ઇસ આરઝુમેં મુદ્દતસે કયા કયા પરેશાની, ઓર તબાહી ખીંચતા હુવા, યહાંતક આયા ઓર મતલબકાભી નશાન પાયા, ખુદાને તુમ્હેભી મેહેરબાન કીયા જો શાદી કરદેનેપર રઝામદ હુએ, લેકીન મેરે વાસ્તે આગે પીછે કરતો હો, ઝરા મુનસીફ હોકર ગૌર ફરમાઓ તો ઇશ્કકી તલવારસે સર બચાના. ઓર અપની જાનકો છુપાના કીસ મઝહબમેં દુરૂસ્ત હએ ! હ રચે બાદા બાદ મૈંને સબ તરેહ અપનેતઇ બરબાદ કીયા હું. ઓર મઅશુકકે વાસાલકો મૈ અપની ઝીંદગી સમજતા હું, અપને મરને જીનેકી મુજે કુછ પરવા નહીં, બલકે ના ઉમેદ હોઉંગા તો બીન અજલ મરજાઉંગા, ઓર તુમારા કીયામતમેં દામનગીર હોઉંગા ગરઝ ઈસ ગુફ્તોગો સુની, ઓર હાં ના મે. કરીબ એક મહીનેકે ખોફ ઓર અંદેશેમેં ગુઝરા, હરરોઝ ઉસ બુઝરગકી ખીદમતમેં દોડા જાતા. ઓર ખુશામદ બરામદ કરતા.

ઇત્તેફાકન વો બુઢા બીમાર હુવા, ઉસકી બીમારદારીમેં હાઝીર રહાં, હમેશા કારૂરા હકીમકે પાસ લે જાતા, જો નુસકા લીખ દેતા ઉસી તરતીબસે બનાકર પીલાતા, ઓર કુછ ખાનેકે વાસ્તે ખુરાક અપને હાથસે પકા કર ખીલાતા. એકદીન મેહેરબાન હોકર કેહને લગા કે અય જવાન, તુ બડા ઝીદ્દી હએ, મૈને હરચંદ સારી કબાહતેં કહે સુનાઇ, ઓર મનઅ કરતા હું કે ઇસ કામસે બાઝ આ, જી હએ તો જહાન હએ, પર ખ્વાહ ન ખ્વાહ કુએમેં ગીરતા હએ,

અપની લડકીમે તેરા ઝીકર કરૂંગા, સુનું વો કયા કહેતી હએ, યા ફુઝરત અલ્લા ની સુનકર મેં અયસા ફુલા કે કપડોંમેં ન સમાયા, આદાબ બજાલાયા, ઔર કહા આપને મેરે જીનેકી ફકીરકી રૂખસત હોકર મકાનપર આયા, ઓર તમામ રાત મુબાર યહી ગુફતગો રહી; કહાંકી નીંદ ઓર કહાંકી ભુખ...સુબ્હો કે નુરકે વકત ફીર જાકર મો- જુદ હુવા, સલામ કીયા તો ફરમાને લગા કે લો અપની બેટી હમને તુમકો દી, ખુદા મુબારક કરે, દોનોંકો ખુદા કે તઈ સોપા, જબ તલક મેરે દમમેં દમ હયે, મેરી આંખોંકે શામને રહો, જબ મેં મર જાઉં જો તુમારે જીમે આવે સો કીજીયો, તુમ મુખતાર હો.

કીતને દીન પીછે વો પીરમરદ જાનબહક તસલીમ હુવા, રો પીટકર તજહીઝ ઓર તક- ફીન કીયા, બઅદ તીજેકે ઉસ નાઝનીનકો મુબારકને ડોલી કરકર કારવાં સરામેં લે આયા, ઓર મુજસે કહા કે એ અનામત મલેક શાદીકકી હએ, ખબરદાર ખીયાનત ન કીજીઓ ઓર યે મેહનત ઓર મશકકત બરબાદ ન દીજીઓ મૈને કહા અય મુબારક, મલેક સાદીક યહાં કહાં હએ દીલ નહી માનતા મૈ કયુ કર સબર કરૂં જો કુછ હોસોહો, જીતા રહું યા મરજાઉં અબ તો એશ કરૂં. મુબારકને બહોતસા મનઅ કીયા કે લડકપન ન કરો. અભી એક દમમેં કુછકા- કુછ હો જાતા હએ. કયા મલેક સાદીકકો દુર જાનતે હો જો ઉસકા ફરમાના નહીં માનતે હો ઉસને પેહલેહી તુમકો હરએક બાતમે આગાહ કરદીયાં થા, અગર ઉસકે કહેનેપર રહોગે ઓર સહી સલામત ઈસકો વહાંતક લે ચલોગે તો વોભી પાદશાહ હએ, શાયદ તુમ્હારી મેહનતપર ન ઝર કરકે તુમ્હીકો બખશદે તો કયા અચ્છી બાત હોવે પીતકી પીત રહે, ઓર મીતકા મીત હાથ લગે બારે ઉસકે ડરાને. ઓર સમજાનેસે મૈં હયેરાન હોકર ચુપકા હો રહા. દો ઉંટ ખ- રીદ કીએ, ઉસપર સવાર હોકર મલેક સાદીકકે મુલકકી રાહ લી, ચલતે ચલતે એક મેદાનમેં આવાઝ શોરોગુલકી આને લગી.

મુબારકને કહા શુકર ખુદાકા, હમારી મહેનત નેક લગી, યે લશકર જીન્નોંકા આ પોહંચા બારે મુબારકને ઉનમે મીલ જુલકર પુછા કે કહાંકા ઇરાદા કીયા હએ ? બોલે પાદશાહકે તુમ્હારે ફરમાબરદાર હએ, અગર કહો તો એક દમમેં રૂબરૂ લેચલેં. મુબારકને કહા કે દેખો કીસ મેહન તોંસે પાદશાહકે હુઝુરમેં સરખરૂ કીયા, અબ જલદી કયા ઝુરૂરત હએ, અગર ખુદા નખ્વાસ્તા કુછ ખલલ હો જાવે તો હમારી મેહનત અકારત જાવે, ઓર જહાંપનાહકે ગઝબમેં પડે સભોંને કહા તુમ મુખતા રહો, જીસ તરેહ જી ચાહે ચલો; અગરચે સબ તરેહકા આરામથા પર રાત દીન ચલનેસે કામથા, જબ નઝદીક જા પોહંચે, મૈં મુબારકકો સોતા દેખકર ઉસ નાઝનીનકે પાંવપર સર રખકર અપને દીલકી બેકરારી ઓર મલેક સાદીકકા અદેશા હએ, ફરમાને લગી કે મેરા દીલભી તુમ્હારે તરફ માઇલ હએ કે તુમને મેરે વાસ્તે કૈસે રંજો અલમ ઉઠાએ. ઓર કીસ કીસ મશકકતોંસે લે આએહો, ખુદાકા યાદ કરો ઓર મુજે ભુલ ન જાઇઓ દેખોતો પરદએ ગૈબસે કયા ઝાહીર હોતા હએ—યે કેહકર અયસી બેઈખતીયાર રોઇ કેહીચકી લગ ગંઇ । ઇધર મેરા હાલ ઉધર ઉસકા વો હાલ; ઇતનેમેં મુબારકકી નીંદ તુટ ગઇ, તો વો હમ દોનોં મુશતા- કોંકા રોના દેખકર રોને લગા ઓર બોલા કે ખાતીરજમઅ રખ્ખો. એક રોગન મેરે પાસ હએ અગર વો ઉસ ગુલબદનકે બદનમેં મલદુંગા તો ઉસકી બદબોસે. મલેક સાદીકકા જી હટ જાએ- ગા યકીન હએ કે તુમ્હીંકો બખશદેગા મુબારકસે યે તદબીર સુનકર દીલકો તસલ્લી હુઇ. ઉસ નાઝનીનકો ગલેસે લગાકર ખુબ પીયાર કીયા, ઓર કહા અય મુબારક, અબ તુ મેરે બાપકી જ ગા હએ, તેરે બાએસ મેરી જાન બચી, અબભી અયસા કામ કરકે જીસમેં મેરી ઝીંદગીસો, નહી

અબ તુમારા હયે જીસમેં તુમારી ખુશી હો સો કીજીયે. ગરઝ [illegible] સીરે શકરકે રેહતી, ઓર એશ કરતે. પાંચ દસ દીનકે અરસેમેં બડે બડે [illegible] ધરમકે કોહીસ્તાનકે ઓર જઝીરોંકે જીનકી તલબકે ખાતીર લોગ ગએ થે, સો સબ આકર દરબારમેં હાઝીર હુએ. પેહલે મલીક સાદીકસે ફરમાયા કે તેરે પાસ જો આદમઝાદ હયે ઉસે હાઝીર કર. ઉસને બહોત ગમ ઓર ગુસ્સા ખાકર લાચાર ગુલેબકાવલીકો હાઝીર કર ઓર [illegible] જમાનેકે પાદશાહસે શાહઝાદી જીસકી જીસકે વાસ્તે શાહઝાદા મુલ્કે નીમરોઝકા આવ [illegible] સૌદાઇ બનાયા થા, ઉસનેભી બહોતસી ઉઝર માઝેરત કરકે હાઝીર કી. જબ [illegible] બેટી ઓર શેહેઝાદીયાંકો તલબ કીયા. તો સબને કાનોંપર હાથ ધરે ઓર હઝરત [illegible] કસમ ખાને લગે.

આખીર દરીયાએ કુલઝુમકે પાદશાહસે જબ પુછનેકી નવબત આઇ તો વો [illegible] ચુપ હો રહા. મલેક શહેપાલને ઉસકી ખાતીર કી, ઓર કસમ દેકર ઉમ્મેદવાર સરફરાઝીકા ઉમ્મેદવાર સરફરાઝીકા કીયા, ઓર કુછ ડરાયા ધમકાયા, તબ વોભી હાથ જોડકર અરઝ કરને લગા કે પાદશાહ સલામત યે હુએ કે જબ પાદશાહ અપને બેટેકે ઇસતીકબાલકી ખાતીર દરીયા પર આયા, ઓર શાહઝાદેને મારે જલદી કે ઘોડા દરીયામેં ડાલા, મેં ઉસરોઝ સૈરો શીકારકે ખાતીર નીકલા થા, ઉસ જગા મેરા ગુઝર હુવા, સવારી ખડી કરકે યે તમાશા દેખ રહાથા. ઇતનેમેં શાહઝાદીકી ઘોડીભી દરયામેં કુદ પડી. મેરી નીગાહ જો ઉસપર પડી, દીલ બેઇખતીયાર હુવા, પરીઝાદોંકો હુકમ કીયા કે શાહઝાદીકો ઘોડી સમેત લેઆઓ. ઉસકે પીછે બહેઝાદખાંને ઘોડા ફેંકા જબ વોભી ગોતે ખાને લગા, ઓર ઉસકી દીલાવરી ઓર મરદાનગી પસંદ આઇ ઉસકોભી હાથો હાથ પકડ લીયા. ઉન દોનોંકો લેકર મેંને સવારી ફેરી, સો વો દોનોં સહી સલામત મેરે પાસ મોજુદ હએ. યે અહવાલ કેહકર દોનોંકો રૂબરૂ બુલાયા. ફીર સુલતાને [illegible] શાહેઝાદીકી બહોત તલાશ કી ઓર સબોંસે મલેક શહેપાલને કહા, લેકીન કીસુને હામી ન ભરી, ઓર ન નામો નશાન બતાયા. તબ મલેક શહેપાલને ફરમાયા કે કોઇ પાદશાહ યા સરદાર ગૈર હાઝીર હએ યા સબ આચુકે જીનોંને અરઝ કી કે જહાંપનાહ સબ હુઝુરમેં આએ, મગર એક મુસલસીલ જાદુગર જીસને કોહકાફકે પરદેમેં એક કીલ્લા જાદુકે ઇલમસે બનાયા હએ. વો અપને ગુરૂરસે નહીં આયા, ઓર હમ ગુલામોંકો તાકત નહીં જો બઝોર પકડ લાવે; વો બડી સખત જગા હએ, ઓર ખુદભી બડા શૈતાન હએ. યે સુનકર મલેક શહેપાલકો બડા તેશ આયા, ઓર ફોજ જીન્નોંકી, ઓર [illegible]રીતીયોંકી, ઓર પરીઝાદોંકી ભેજી ઓર ફરમાયા કે અગર ખુશીસે ઉસ શાહઝાદીકો સાથ લેકર હાઝીર હુવા તો મુઝાકા નહીં. વઇલ્લા ન આવેતો ઉસકો ઝેર ખખર કરકે મુશકેં બાંધકર લેઆઓ ઓર ઉસકે કીલ્લેકો ઓર ઉસકે કીલ્લેકો ઓર મુલ્કકો નાબુદ કરકર હવા ફીરવા દો. યે હુકમ હોતેહી સબ ફોજ રવાના હુઇ, ઓર એક આધે દીનમેં વેસે જોરાવર ખરોશ વાલે સરકશકો હલકા બગોશ કરકે પકડ લાએ ઓર હુઝુરમેં દસ્ત બસ્તા ખડા કીયા. મલેક શહેપાલને હરચંદ સર ઝમીન કરકર પુછા લેકીન ઉસ મગરૂરને સીવા નહીં કે હાં ન કી. નેહાયત ગુસ્સેસે ફરમાયા કે ઇસ મરદુદકે બંદ બંદ જુદા કરો ઓર ખાલ ખીંચકર મારડાલો ઓર પરીઝાદોંકો હુકમ કીયા કે કોહકાફમેં જાકર જુસ્તોજુ કરકર પૈદા કરો, યે સુનતેહી વો લશકર શાહઝાદીકોભી તલાસ કરકે લેઆએ ઓર હુઝુરમેં પોહંચાયા. ઉન સબ અસીરોંને ઓર સારે ફકીરોંને મલેક શહેપાલકા શુકર ઓર ઇનસાફ દેખકર દોઆએં દી, ઓર શાદ હુએ પાદશાહ આઝાદબખતભી બહોત ખુશ હુવા.

નીકેપાલને ફરમાયા કે મરહોકોં દીવાને ખાસમેં ઓર ઓરતોંકો પાદશાહી મહેલમેં આપું ઓર શહેરમેં આઇના બંદીકા હુકમ કરો ઓર સાદીકી તઇયારી જલ્દ હો; ગોયા વહી દેરથી સબ સામાન મોજુદ હુવા.

એક રોઝ નેક સાઆત, ઓર મુબારક મહુરત દેખકર સાહજાદાએ બખતયારકા નીકાહ અપની બેટી રોસન અખતરશે બાંધા, ઓર ખવાજાદએ યમનકો દમીશ્કકી સાહજાદીશે સાદી કરદી, ઓર મુલકે ફારસકે સાહજાદેકા નીકાહ બસરેકી સાહજાદીસે કરદીયા. ઓર અજમકે પાદસાહજાદેકે ફરંગકી મલેકાશે મનસુબ કીયા, ઓર સાહજાદએ નીમરોજકો જીન્નોકી સાહજાદી જવાલેદી ઓર ચીનકે સાહજાદેકો ઉસ પીરમરદ નાબીનાકી બેટીશે જો મલેક સાદીકકે કબઝેમેંથી અકદ બાંધ દીયા. હરએક નામુરાદ બ દોલત મલેક સહેપાલકે અપને અપને મકસદ ઓર મુરાદકો પોહંચે બઆદ ઉસકે ચાલીસ દીનતલક જસન ફરમાયા, ઓર અએશો ઇસરતમેં રાત દીન મસગુલ રહે.

આખીર મલેક સાહપાલને હરએક પારસાહજાદેકો તોહફે, ઓર સોગાત; ઓર માલો અસબાબ દેકર અપને વતનકો રૂખસત કીયા. સબ ખુશી વ ખાતીર જમઇસે રવાના હુએ. ઓર બખેરો આફીયત જા પોહંચે; ઓર પાદસાહત કરને લગે. મગર અક બહેજાદખાં ઓર ખવાજાઝાદા યમનકા અપની ખુશીશે પાદસાહ આજાદ બખ્તકી રીફાકતમેં રહે. આખીર યમનકે સાહજાદેકો ખાનસામાન, ઓર બહેજાદખાંકો મીર બખશી યઅને સાવજાદએ બખતઆર આલી વીકારકી ફોજકા મુખતાર કીયા...જબતલક જીતે રહે એસ કરતે રહે.

ઇલાહી જીસ તરેહ યે ચારો દુરવેસ ઓર પાંગવા આજાદાબખ્ત અપની મુરાદકો પોહોંચે ઉસી તરહ હરયેક નામુરાદકા મકસદ દીલી અપને કરમ ફજલશે બરલા બતુફેલ સાહેબ પંજતન પાક વ દોઆજકે ઇમામ ચાહારદે માસુમ અલેહીસ્સલાત વસ્સાલામકે આમીન યા રબ્બુલ આલમીન.

